

PASAULIO PASAKOS

URALO SAKMĖS MIDELAS BAZOVAS

P A S A U L I O P A S A K O S

URALO SAKMĖS

PAVELAS BAŽOVAS

Iš rusų kalbos vertė
JADVYGA KARDELYTĖ

VILNIUS

1979

R2
Ba621

П. П. Бажов. УРАЛЬСКИЕ СКАЗЫ
М., «Детская литература», 1964

Iliustravo
VIKTORAS ŠATUNOVAS

Antras leidimas

B $\frac{70803-033}{M852(10)-79}$ 211-79

© Iliustracijos, Leidykla „Vaga“, 1979

Prie sarginės ant Godų kalno

Vaikystėje man teko trejus metus prabūti Polevajos gamykloje. Buvo tatai vos ne prieš pusę amžiaus — 1892—1895 metais.

Gyvenome už upės, beveik prie pat Godų kalno, nedideliame name-lyje ant šlako sąvartų.

Aplink viena dykynė.

Toje pusėje, kur dabar stūkso kriolito gamyklos ir miestelio korpusai, buvo matyti mažai kalvotas seno Gumioškų rūdyno laukas, o už rūdyno ir gamyklos gyvenvietės lyg tamsiai mėlyna juosta ėjo begaliniai pušynai. . .

Netoli nuo mūsų namų buvo gamyklos „lydykla“. Jai saugoti buvo ant Godų kalno pastatyta sarginė su varpu. Varpo skambesys vakarais atrodydavo paslaptingas, ir vaiko vaizduotė audė ir siejo su ta sargine visokias „baisias istorijas“.

— Eime ant kalno pasakų klausyti,— pakvietė mane vienas pirmųjų Polevajos bičiulių.

— Pasakų? . . Bene aš mažas vaikas?

— Einam! Šiandien budi senelis Klausutis. Įdomiai pasakoja. Apie mergą Azovką, apie Slibiną, apie visokiausius lobius žemėse. . .

Polevajos gamykloje tada vario lydymo pramonė baigė savo dienas. Perdirbimo cechai dorėjo luitus, siunčiamus Šiaurinės gamyklos, bet irgi su dideliais pertrūkiais. Tad gamyklos vyrai juo uoliau ėmėsi ieškoti aukso ir chrizolitų. Aiškus daiktas, visa atsispindėjo ir butyje.

Apie Azovką ir Slibiną, apie lobių ieškojimą ir visokiausius žemės turtus man jau ne kartą buvo tekę girdėti. Bet visa tai atrodė kažkaip netikra, be pradžios, be galo. Pasiklausyti iš naujo buvo įdomu. Nuėjau su draugu ant kalno ir nuo to laiko tapau uoliausiu senelio klausytoju. Paskui vakarais net žaidimus mesdavau — taip nenorėdavau praleisti šio gamyklos pasakininko budėjimo.

Jis vadinosi Chmelininas Vasilijus Aleksejevičius, bet tik gamyklos ir valsčiaus raštuose. Vaikams jis buvo „senelis Klausutis“. Suaugusieji dar du pravardinius jam buvo davę — Stikliukas ir Kitkas, — ir senelis, taip šaukiamas, atsiliepdavo.

Gyveno jis beveik vienišas. „Senė“ — kokia dešimčia metų už jį jaunesnė — daugiausia „po žmones vaikščiojo“: čia vaikelį priima, čia namų ruošą kam apeina... Gal todėl senelis visada būdavo malonus vaikams ir mielai sekdamas jiems nuostabias sakmes.

Jis buvo sulysęs begyvendamas, sukumpęs, žemesnis pasidaręs. Tik ne pagal augumą platūs pečiai ir ilgos rankos rodė, kad sveikatos šitame kūne esama nemaža.

Tačiau senukas laikėsi žvaliai, agniai trepsėjo kojomis su palopytais veltiniais ir šauniai mėčiojo savo baltą smailą barzdą.

Tarp suaugusiųjų Chmelininas garsus buvo kaip „visų mūsų smilčių“ žinovas, linksmas pokštininkas, o kartais ir kaip „smailaliežuvis“.

Prie užtvankos „išmušė aštuonias valandas“. Tą patį pakartojo ir varpinėje. Po to eilė — Godų kalnui.

Senelis Klausutis jau užsiropštė ant neaukštos pakylos ir laukia, kada nurims tolumoje paskutinis garsas.

Paskui jis lygiais tarpais muša į varpą ir kalba:

— Din-da lan-da, baikit darbą...

Atskambinęs pamažu lipa nuo pakyls, sėda ant sarginės priebučio ir ima kimštis savo „gardžiąją“.

Pats ramusis laikas... Tokiu metu senis ką nors pasakoja. Bet jeigu kas paprašo pasakos, tai jis visada pataiso:

— Pasaką, sakai? Pasaka tai, brolau, apie popą ir popienę. Tokių tau klausytis dar per anksti. Arba apie raibąją vištelę ir auksinį kiaušinėlių, apie lapę su gaidžiu ir kitką. Bobos mažiems vaikams pasakoja. Tu gal jau būsi ir pavėlavęs tokių klausytis, aš jų nė nemoku. Kiek mokėjau, ir tas pamiršau. Apie senovės gyvenimą tai pamenu. Daug iš savo tėvo močios sužinojau ir paskui dar prisiklausiau. Ag tarp žmonių gyvenau, ne kurgi daugiau. Ir grioviuose myniotas, ir ant aukso kalnelio sėdėjęs. Visko matęs. Aštuntą dešimtį baigiu. Tai ne aštuonias valandas į varpą atbubinti! Atsižiūrėjau, atsiklausiau. Tik tatai ne pasakos, o saktmės vadinasi. Kitas, matai, ir pasakoti ne visiems gali. Su atodaira reikia. O tu sakai — pasaką!

— Manai, apie slaptąsias galybes, ar ne?

— O kaipgi...

— O mums mokykloje pasakojo...

— Maža ką mokykloje... Tu mokykis, bet senių neniekink. Jiems gal smagiau buvo viską tiesa laikyti. Tai ir klausykis, ką pasakoja. Užaugsi — tada ir skirk, kas tikra, kas pramanyta. Tai va, mielas! Ar supratai?..

Senis taip kalbėjo, tartum pats būtų „viską matęs ir girdėjęs“. Kai prisimindavo vietas, matomas nuo kalno, parodydavo ranka:

— Ana toje vietoje ir krito... — Prie toliausiojo būgno didžiausias nuolydis buvo. Ten ir susirinko, o Stepanas ir pasakoja... Dabar nebėra, o pirma, dešiniau nuo tų antai pušų, kalnelis buvo. Gyvačių kalnelio vardą turėjo. Danila ir įprato tenai...

Jeigu gaudavom klausytis saktmės antrą ar trečią kartą, lengvai galėdavom pastebėti, kad senis kalba ne tais pačiais žodžiais. Kartais ir pati pasakojimo tvarka būdavo kita, ir visokias smulkmenas nebe taip nusakydavo.

Kitas klausytojas neiškentęs sako jam:

— Aną kartą, seneli, tu to nesakei...

— Na, mažą ką... Matyt, pamiršau, o taip, matai, buvo. Tai jau būk tikras — buvo!

Visą savo ilgą gyvenimą, kol sveikatos turėjo, senis dirbo rūdynuose ir aukso kasyklose. Kalnakasio ir aukso ieškotojo gyvenimą jis buvo „išragavęs lig dugno“. Viskas jam buvo žinoma, iki pat „netikėčiausių turtų“. Į savo sakmes senis įpindavo daug ir to, ką pats buvo matęs, pats patyręs. Šalia aiškių prasimanymų jo sakmėse buvo ir grynos teisybės.

Sekdamas, pavyzdžiui, „apie senąjį kelią“, jis rodydavo vietą, kur tasai ejęs, nors jokio ženklo jau nebebuvo. Tokio kelio, sprendžiant iš istorinių dokumentų, tikrai būta.

„Seni žmonės“ Chmelininui gyvena ir veikia arti istorinės tiesos.

Vario kalno Valdovė, Slibinas, jo dukterys Gyvatėlės — visos šitos „slaptosios galybės“ veikia kaip žmogus, visai sąmoningai: vieniems padeda, kitus baudžia, ponams ir vyresnybei visada priešingos.

Šių galybių darbais senis aiškino daug ką, kas nemokytam kalnakasiui atrodė praeity nesuprantama.

„Išsibaigė aukso gysla — Slibinas nutraukė su savim; uoloje pasirodė aukso — Gyvatėlė prašliaužė, pėdsaką paliko; rado žmogus reto gražumo ir didumo malachito luitą — kalno Valdovė padėjo“, ir taip toliau.

Užtat į Chmelinino sakmes galima žiūrėti kaip į tam tikrus istorinius-buitinius dokumentus. Juose ne tik aiškiai atsispindi sunkus senų laikų kalnakasio gyvenimas, bet ir jo naivus „žemės stebuklų“ supratimas, ir svajonės apie kitokį gyvenimą, kokį — pasakotojas nė pats nežinojo, negalėjo įsivaizduoti, tik ne tokį, kokį jis gyvena dabar.

V. Chmelinino sakmių tada niekas neužrašė.

Gamyklos tarnautojai — „prityrę technikai“ arba „žmonės, kurie gražiai rašo ir greit skaičiuoja“ — neišmanė, žinoma, ko tos sakmės vertos, o tie, kurie „stovėjo aukščiau“ ir buvo kiek daugiau prasilavinę, žiūrėjo su panieka „į kažkokius senioko sargo paistymus“.

Tiems „oriems žmonėms“ nė į galvą neatėjo, kad nemokytas „seniokas sargas“ kaip reta kas juto ir išmanė kalnų darbininko gyvenimą ir kaip tikras menininkas gebėjo jį perteikti tokiais vaizdais, kur Uralo fantastika pynėsi su istorine tiesa.

Atmintis, aišku, negali perteikti visko, kas buvo girdėta vos ne prieš pusę amžiaus. Išliko nebent tik sakmių griaučiai, stilius, vienas kitas

vardas, pavadinimas ir kurie ne kurie labiausiai įsimintini pasakymai. Pagal tas gaires sakmės ir buvo atgaminamos. Padėjo taip pat šios tokios pažintys su gamyklų srities istorija, vietinė tarmė, artima gimtajai, mano paties gyvenimo kelias, ilgą laiką ėjęs per tas pačias vietas, kur dirbo, gyveno ir dėjo savo sakmes senelis Klausutis.

Norėtuši, kad šitas užrašymas iš atminties nors kiek atspindėtų tą nuoširdumą ir didelį patrauklumą, kurio turėjo sakmės, girdėtos prie sarginės ant Godų kalno.

P. BAŽOVAS

Vario kalno Valdovė

I šėjo kartą du mūsų gamyklos vyrai pievų žiūrėti.
O pievų jų toli būta. Anapus Severuškos kažkur.

Buvo šventa diena, o karštumėlis — baisu. Gyvas tvankas. Abudu juodu dirbo kalne, Gumioškose. Malachito rūdą kasė, mėlį taip pat. Na, kartais ir grynų luitelių su aukso gysliukėm pasimaišydavo, ir dar kitko pasitaikydavo.

Vienas buvo jaunas bernas, nevedęs, o jau akys pažaliavusios. Kitas vyresnis. Šitas visai nusiplūkęs. Akyse jam vis žalia, ir skruostai tarsi žalėsiais apsitraukę. Ir kosėjo be perstojo tasai žmogus.

Miške tai gera. Paukšteliai čiulba, džiaugiasi, žemė garuoja, kvėpuoti lengva. Tai juos, matai, ir pradėjo imti miegas. Priėjo Krasnogorsko rūdyną. Ten tada geležies rūda buvo kasama. Privirto mūsų vyrai ant žolės po šermukšniu ir bemat užmigo. Tik staiga pajuto jaunesnysis, tarytum kas jam į pašonę kumštelėjo — pabudo. Žiūri — priešais, ant kaugės rūdos, prie didelio akmens moteriškė kokia sėdi. Nugarą atsukusi, bet iš kasos matyti — merga. Kasa melsvai juoda ir ne kaip mūsų mergų mataruoja, o tarsi prilipusi prie nugaros. Jos gale kasnykai, ar raudoni, ar gal žali. Jie kiaurai persišviečia ir taip švelniai skimbčioja, tarsi vario lakštai.

Spokso tasai bernas į kasą ir tik žiūri, kas čia bus toliau. Merga nedidukė, pažiūrėti apveidi ir jau tokia vijurkas — vietoje nenustygsta. Čia priekin pasilenkia, lyg po kojų sau ko ieško, čia vėl atsilošia, į vieną šoną lenkiasi, į kitą. Stačia pašoka, rankomis sumosuoja, paskui vėl pasilenkia. Žodžiu — nenuorama merga. Girdėti — burba kažką, o kokia kalba — neaišku, ir su kuo kalba — neregėti. Ir vis pakikendama. Linksma, matyt, jai.

Vyrukas buvo jau benoriš užkalbinti ją, tik staiga jam tarsi kas per pakaušį užtvojo.

„Ak tu varge mano, juk čiagi pati Valdovė! Jos gi drabužiai. Kaip aš iš karto nepastebėjau? Užbūrė akis taja savo kasa.“

O drabužiai iš tiesų tokie, kokių kitų pasaulyje nerasi. Šilkinio malachito suknia, kad žinotum. Yra tokia rūšis. Akmuo, o pažiūrėti kaip šilkas, nors ranka glostyk.

„Tai bėda,— galvoja vaikinas.— Kaip čia kuodą išnešus, kol nepastebėjo.“

Iš senių jis, matai, buvo girdėjęs, kad toji Valdovė — malachitininkė — mėgsta piktai žmogumi pažaišti.

Vos pagalvojo taip, ji ir atsigrėžė. Linksmi į berną žiūri, dantis rodo ir juokaudama kalbina jį:

— Na ką, Stepanai Petrovičiaus, į mergos gražumą negi veltui akis sprogini? Už pažiūrėjimą juk mokėti reikia. Eikše arčiau. Pašnekėsime mažumėlių.

Vaikinui baisu, bet neišsiduoda. Laikosi. Nors ji ir slaptoji galybė, bet vis tiek merga. Na, o jis bernas — jam, matai, ir sarmata prieš mergą baimintis.

— Neturiu aš laiko,— sako,— kalbėtis. Ir taip pamigome, o pievų žiūrėtiėjome.

Ji nusišaipto, paskui ir sako:

— Ką čia niekus tauški. Eikš, sakau, reikalas yra.

Na, bernas mato — nér ko daryti. Priėjo arčiau, o jina ranka moja — apeik, va, rūdos krūvą iš kitos pusės. Jis ir apėjo. Mato — driežų čia gyva galybė. Ir vis, ar girdi, kitokie. Vieni, sakykim, žali, kiti žydri, dar kiti melsvi, o dar kai kurie lyg molis arba smėlis su auksiniais taškeliais. Vieni lyg stiklas ar žerutis blizga, kiti kaip žolė pablukusi, o kai kurie visokiais raštais išrašyti.

Merga juokiasi.

— Nesumindžiok, — sako, — mano kariuomenės, Stepanai Petrovičiau. Tu, mat, didelis ir sunkus, o jie mažyčiai.

Ji tik delnukais suplojo, driežai ir išlakstė, kelią davė.

Vaikinas prieina arčiau, sustoja, o jinai vėl delnais suploja, ir kalba, ir vis juokais:

— Dabar tu nebegali nueiti. Numinsi bent vieną mano tarną — bėdos turėsi.

Jis pažiūrėjo sau po kojų — taigi nė žemės nebematyti! Visi driežai susimetę į vieną vietą, lygu raštuotos grindys po kojomis pasidariusios. Mato Stepanas — vaje, čiagi juk vario rūda! Visokios rūšies ir gerai nugludinta. Čia ir žerutis, ir blendė, ir blizgiai visokie, kur į malachitą panašūs.

— Na, dabar pažinai mane, Stepanuška? — klausia malachitininkė ir klausdama kvatoja, leipėja.

Paskui, luktelėjusi, ir sako:

— Tu nebijok. Blogo tau nieko nedarysiu.

Bernui apmaudu pasidarė, kad merga iš jo šaiposi ir dar tokius žodžius kalba. Jis papyko labai, riktelėjo net:

— Ko gi man bijoti, jei aš kalne dirbu!

— Tai ir gerai, — atsako malachitininkė. — Man kaip tik tokio ir reikia, kur nieko nebijo. Rytoj, prieš pat leidžiantis į kalną, bus čia jūsų gamyklos užvaizdas, tai tu jam pasakyk, žiūrėk tik, nepamiršk tų žodžių:

„Vario kalno Valdovė, — sakyk, — tau, smirdinčiam ožiui, liepia iš Krasnogorsko rūdyno išsinešdinti. Jeigu dar šitą mano geležinę kepurę laužysi, tai aš tau visą varį Gumioškose taip nugrūsiu, kad tu niekaip nebepasieksi.“

Pasakė šitaip ir prisimerkė.

— Ar supratai, Stepanuška? Kalne, sakai, dirbi, nieko nebijai? Tad ir pasakyk užvaizdui, kaip aš liepiau, o dabar eik ir žiūrėk, kad anam, kur su tavim, nieko nesakytum. Nukamuotas jisai žmogus, kam trukdyti ir į tą dalyką painioti. Ir taip aure driežiukui pasakiau, kad jisai jam mažumėlių padėtų.

Vėl ji suplojo delnukais, ir visi driežai išlakstė.

Pati irgi pašoko, atsirėmė uolos, striuoktelėjo ir taip pat kaip driežas nuliuksėjo uola. Vietoj rankų kojų — letenos žalios pasidarė, uodega išlindo, ketera iki pusės juodas ruožas eina, o galva — žmogaus. Užbėgo į pat viršūnę, atsigręžė ir kalba:

— Nepamiršk, Stepanuška, mano žodžių. Liepė, sakyk, tau, smirdinčiam ožiui, iš Krasnogorkos išsinešdinti. Padarysi taip — ištėkėsiu už tavęs!

Bernas net nusispjovė papykęs.

— Tfu, bjaurybė kokia! Kad aš driežą per pačią sau imčiau.

O jinai mato, kaip jis spjaudosi, ir kvatoja.

— Gerai,— šaukia,— paskui pakalbėsime! Gal ir apsigalvosi.

Ir tuojau už kalniuko, tik žalia uodegaitė švystelėjo.

Bernas liko vienas. Rūdyne tylu. Girdėti tik, kaip anapus rūdų krūvos tas antrasis knarkia. Pažadino jį. Nuėjo į pievas, apžiūrėjo žolę, vakare parėjo namo, o Stepanui vis neišeina iš galvos: ką daryti? Pasakyti užvaizdui tokius žodžius — nemenkas daiktas, o jis ir iš teisybės smirdėjo — puveklių kokių jo viduje, sako, buvę. Nepasakyti — irgi baisu. Jinai juk Valdovė. Kokią nori rūdą gali blende paversti. Išpildyk tada darbo užduotį, kad geras. O blogiausia — sarmata prieš mergą tuščiakalbiu pasirodyti.

Galvojęs pagalvojęs, išdrįso:

— Kas bus, tas — padarysiu, kaip ji liepė.

Kitą rytą, kai prie nuleidžiamojo būgno susirinko žmonės, priėjo ir užvaizdas. Visi, žinoma, kepures nusiėmė, tyli, o Stepanas prieina ir sako:

— Mačiau aš vakar Vario kalno Valdovę, ir pavedė ji man tau va ką pasakyti. Liepia jinai tau, smirdinčiam ožiui, iš Krasnogorkos išsinešdinti. Jeigu tu jai šitą geležinę kepurę sugadinsi, tai jinai visą varį Gumioškose taip giliai nugrūs, kad niekas nebepasieks.

Užvaizdui net ūsai pasišiaušė:

— Kas tau? Tu girtas ar iš proto išsikraustei? Kokia valdovė? Kam tu tokius žodžius sakai? Gi aš tave kalne supūdysiu!

— Kaip sau žinai,— sako Stepanas,— bet man buvo taip liepta.

— Išperti jį,— rėkia užvaizdas,— nuleisti kalnan ir prikaustyti kir-tavietėje. O kad nepastiptų, duoti jam šuniškos avižienės ir darbo užduotis krauti be atlaidos. Jei kas — lupti be gailėsčio.

Žinia, išpėrė vaikiną ir kalnan įgrūdo. Darbų prižiūrėtojas — irgi šuva neprastas — paskyrė jam tokią kirtavietę, jog blogesnės nė negali būti. Ir šlapia, ir rūdos geros nėra, seniai reikėjo ją mesti. Čia ir prikaustė Stepaną už ilgos grandinės, kad, matai, dirbti galėtų. Aišku, tokie laikai buvo, — baudžiava. Visai koneveikė žmogų. Prižiūrėtojas dar ir sako:

— Atvėsk šičia mažumėlių. O prikirsi gryno malachito tiek ir tiek, — davė užduotį visai nebe žmonišką.

Ką darysi. Kai nuėjo prižiūrėtojas, ėmė Stepanas kirtikliu mosuoti, o berno visgi mitraus būta. Žiūri, — net gražu. Malachitas virste virsta, tarsi kas tyčiomis jį pila. Ir vanduo kažkur dingo iš kirtavietės. Sausa pasidarė.

„Štai, — galvoja, — kaip gerai. Atsiminė, matyt, mane Valdovė.“

Tik pagalvojo, ir staiga šviesu pasidarė. Žiūri — Valdovė jau čia, priešais bestovinti.

— Šaunus vyras esi, — sako, — Stepanai Petrovičiaus. Galima pagirti. Nepabūgai smirdinčio ožio. Gerai jam pasakei. Kad taip, tai eime mano kraičių žiūrėti. Aš irgi savo žodžio neatsisakau.

Ir apsiniaukė taip sakydama, lyg jai čia kas būtų nepatikę. Suplojo delnukais, driežai subėgo, nuo Stepano grandinės nuėmė, o Valdovė jiems įsakė:

— Prikirskite dvigubai, ir kad malachitas rinktinis būtų, šilko rūšies. — Paskui Stepanui sako: — Na, jauniki, eime žiūrėti mano kraičių.

Ir nuėjo. Jinai pirma, Stepanas iš paskos. Kur ji eina, viskas jai atsi-veria. Tarsi kambariai didžiuliai po žeme atsirado, o sienos jų visokiausios. Tai visos žalios, tai geltonos su auksiniais taškučiais. Dar ant kitų gėlės varinės. Mėlynos, žydros. Žodžiu, išdabintos, kad ir apsaityti negali. Ir rūbas jos, tos Valdovės, keičiasi. Tai žiba tarsi stiklas, tai staiga pablykšta, tai deimanto trupiniais sužėruoja, tai gražiai variu sužvilga, paskui vėl žaliu šilku spindi. Eina eina, sustojo jinai.

— Toliau, — sako, — daug varstų eina tiktai geltonosios uolienos arba pilkos su taškeliiais. Ką jų bežiūrėsi? O čia mes esame po pačia Krasnogorka. Ji man po Gumioškų pati brangioji vieta.

Ir mato Stepanas didžiulį kambarį, o jame lovos, stalai, kėdutės — viskas iš gryno vario luitelių. Sienos malachitinės su deimantais, o lubos tamsiai raudonos į juodumą, jose — varinės gėlytės.

— Pasédėkim,— sako,— čia, pasikalbėkim.

Susėdo ant kėdučių, malachitininkė ir klausia:

— Matei mano kraičius?

— Mačiau,— sako Stepanas.

— Na, kaip dabar su vedybom?

O Stepanas ir nebežino, ką atsakyti. Jis, matai, sužadėtinę turėjo. Graži mergina, našlaitė viena. Žinoma, su malachitininke kur ten jai grožiu lygintis! Anoji žmogus kaip visi žmonės. Stepanas ir šiaip pagalvojo, ir taip, ir sako:

— Tavo kraitis tikrai karaliams, o ašen žmogus darbininkas, paprastas.

— Tu,— sako,— mielas drauge, neišsisukinėk. Stačiai sakyk, ar imi mane už pačią, ar ne? — Ir visiškai paniuro, taip kalbėdama.

Na, Stepanas ir atsakė stačiai:

— Negaliu, esu kitai pasižadėjęs.

Pasakė taip ir galvoja sau vienas: papyks dabar. O jinai kaip ir apsidžiaugė.

— Šaunus iš tavęs vyras,— sako,— Stepanuška. Dėl užvaizdo tave pagyriau, o dėl šito dvigubai pagirsių. Nesusigundei mano turtais, neiškeitei savo Nastenkos į akmeninę mergą.— O to berno sužadėtinė tikrai buvo vardu Nastė.— Še,— sako,— duosiu dovanėlę tavo sužadėtinei,— ir paduoda malachitinę dėžutę.

O toje dėžutėje pridėta visokiasių moteriškų daiktų. Ausrų, žiedų ir visko, ko net turtinga nuotaka ne kiekviena turi.

— Kaipgi,— klausia bernas,— aš su tokiu nešuliu viršų pasirodysiu.

— Dėl to nesirūpink. Viskas bus padaryta, ir nuo užvaizdo tave išvaduosiu, ir gyvensi be vargo su savo jauna pačia, tik va tau mano įsakymas — apie mane šiukštu paskui neprasižiok. Tai trečias tau mano bandymas bus. O dabar užvalgyk.

Suplojo vėl delnukais, subėgo driežai — visą stalą nukrovė. Pavalgydino jinai jį kopūstais gardžiais, žuvų pyragu, avienu, koše ir visu kuo, kas pagal rusų papročius dera. Paskui ir sako:

— Na, keliauk sveikas, Stepanai Petrovičiau, žiūrėk, neprisimink manęs.— Šneka taip, o ašaros rieda. Jinai ranką pakišo, ašaros lašt, lašt ant delno ir stingsta į grūdelius. Pilnutėlė sauja.— Še va, imk prasigyve-

nimui. Didelius pinigus už tuos akmenėlius žmonės moka. Turtingas būsi,— ir paduoda jam.

Akmenėliai šalti, o ranka, žinotum, karšta, mat, gyva, ir dreba truputį.

Stepanas paėmė akmenėlius, nusilenkė žemai ir klausia:

— Kurgi man eiti? — Tik ir jam nelinksma pasidarė. Jinai parodė pirštu, priešais ir atsivėrė kelias, kaip štolnė, ir šviesu joje lyg dieną. Nuėjo Stepanas ta štolne — vėl visokiausių žemiškų lobių prisižiūrėjo ir atėjo kaip tik prie savo kirtavietės. Atėjo, štolnė ir užsivėrė, ir viskas pasidarė kaip buvę. Driežas atbėgo, grandinę jam ant kojos pritaisė, o dėžutė su dovanomis staiga mažytė pasidarė, Stepanas ir paslėpė ją užantyje. Netrukus darbų prižiūrėtojas atėjo. Pasišaipyti ketino, o mato — Stepano kur kas daugiau padaryta, negu buvo užduota, ir malachitas rinktinis, tik gerosios rūšies.

„Kas čia dabar? — galvoja.— Iš kur jam šitai?“ Įlindo į kirtavietę, apžiūrėjo viską ir sako:

— Tokioje kirtavietėje kiekvienas kiek tik nori prikirs.— Ir nuvedė Stepaną į kitą kirtavietę, o į šią savo sūnėną pastatė.

Kitą dieną Stepanas ėmė dirbti, tai malachitas pats atšoka, o dar ir gryni luiteliai su aukso gyslom ėmė maišytis, tuo tarpu anam, sūnėnui, nieko gera, kad žinotum, nėra, vis tuščia uoliena ir blendė tematyti. Tada prižiūrėtojas ir sumetė, kas čia galėtų būti. Nulėkė pas užvaizdą. Taip ir taip.

— Turbūt,— sako,— Stepanas sielą piktajai dvasiai pardavė.

Užvaizdas ir sako:

— Kam jusiai sielą pardavė, tai jo dalykas, o mes savo naudos žiūrėkim. Pažadėk jam, kad į laisvę išleisim, tegul tik randa malachito luitą šimto pūdų.

Liepė vis delto užvaizdas paleisti Stepaną iš pančių ir įsakymą tokį davė — Krasnogorkoje darbus nutraukti.

— Kas ten jį,— sako,— žino? Gal tasai kvailys protingai tada kalbėjo. O ir rūda ten jau su variu, tik ketaus gadinimas.

Prižiūrėtojas paskelbė Stepanui, ko iš jo reikalaujama, o tasai atsakė:

— Kas gi laisvės nenori? Stengsiuos, o ar rasiu — tai jau kaip seksis.

Greit surado Stepanas jiems tokį luitą. Iškėlė į viršų. Jie didžiuojasi,— šit ve kokie mes, o Stepanui laisvės nedavė.

Apie luitą parašė ponui, tasai ir atvažiavo iš paties, matai, Petiburko. Sužinojo, kaip čia buvę, ir kviečiasi Stepaną.

— Žinai ką,— sako,— duodu savo bajorišką žodį paleisti tave, jeigu tu man surasi tokius malachito akmenis, kad, vadinasi, galima būtų iš jų iškirsti stulpus ne mažiau kaip penkių sieksnių ilgumo.

Stepanas atsako:

— Mane jau kartą apgavo. Pamokytas aš nūnai. Pirma raštą parašyk, paskui imsiu ieškoti, o kas išeis — pamatysim.

Ponas, aišku, ėmė rėkti, kojomis trypti, o Stepanas vis savo:

— Būčiau kad kiek pamiršęs — sužadėtinei mano taip pat laisvės raštą išrašyk, o šiaip tai kas gi čia per tvarka — aš būsiu laisvas, o pati baudžiauninkė.

Ponas mato — nenori pasiduoti bernas. Išrašė jam popierių.

— Na,— sako,— tik žiūrėk — stenkis.

O Stepanas vis savo:

— Tai jau kokia laimė bus.

Rado, žinoma, Stepanas. Ko jam nerasti, kad jis visus kalno vidurius buvo išnaršęs ir pati Valdovė jam padėjo. Iškalė iš to malachito stulpus, kokių jiems reikėjo, išvilko į viršų, ir ponas juos į Petiburko pačią svarbiausią cerkvę nugabeno. O tasai luitas, kur pirma Stepanas rado, ir dabar mūsų mieste, sako, tebesąs. Kaip retenybė saugomas.

Tada Stepanas gavo laisvę, o Gumioškose po to visi turtai tartum pranyko. Gerai dar, jei mėlių randa, o daugiausia tai blendė. Apie luitus su aukso gyslom nė girdėt nesigirdi, ir malachitas išnyko, vanduo ėmė plūsti. Taip nuo to laiko Gumioškos ir ėjo niekais, o paskui jas ir visai užtvindė. Sako, tatai Valdovė užsirūstinusi dėl stulpų, kam juos cerkvėje pastatę. O jai tas visai nepatinka.

Stepanas taip pat laimės gyvenime nerado. Vedė, šeimą įsitaisė, namus susikūrė, viskas kaip reikia. Gyvenk ir džiauakis. O jis pasidarė nelinksmas, sveikata pašlijo. Taip beregint nyko ir sunyko.

Paliegęs susimanė šautuvą šratinį įsitaisyti ir medžioti įjunko. Ir vis, matai, prie Krasnogorkos rūdyno traukia, o laimikio namo neparneša. Taip vieną rudenį išėjo, ir baigta. Vis nėra ir nėra... Kur prapuolė? Sukvietė, žinoma, žmones, išsileido ieškoti. O jis, matai, rūdyne prie didžiojo akmens negyvas begulįs, tarytum šypsosi, ir šautuvėlis čia pat šalimais nublokštas, neiššautas. Pirmieji atbėgę pasakojo, kad prie

mirusiojo žalią driežą matę, ir tokį didelį, kad išvis mūsų kraštuose tokių nebūna. Tupjis, sako, prie mirusiojo, galvą pakėlęs, o ašaros tik riedančios, riedančios. Kai žmonės arčiau pribėgę — jisai ant akmens, tiek ir tematę. O kai mirusįjį namo parvežė ir prausti ėmė — žiūri: viena jo ranka stipriai sugniaužta, ir vos matyti joje žaliut žaliutėliai grūdėliai. Pilna sauja. Čia vienas išmanantis pasitaikė, pažiūrėjo iš šalies į grūdėlius ir sako:

— Taigi čia vario smaragdai! Reti akmenys, brangūs. Tikras lobis tau, Nastasja, liko. Ir iš kur jis gavo tuos akmenėlius?

Nastasja — pati jo — aiškina, kad niekada velionis apie jokių akmenėlius nekalbėjęs. Dėžutę va dovanojęs jai, kai dar jaunikis buvęs. Nemažą dėžutę, malachitinę. Daug ten visokio gero, bet tokių akmenėlių nesą. Nemačiusi.

Ėmė tuos akmenėlius iš Stepano rankos krapštyti, o anie ir pasipylė į dulkes. Taip ir nesužinojo tada, iš kur juos Stepanas turėjo. Knaisiojo paskui ant Krasnogorkos. Na, rūda kaip rūda, rusva su variniu atšvaitu. Paskui tiktai kažkas sužinojo, kad Stepano rankoj Vario kalno Valdovės ašaros buvo. Nepardavė jų, matai, niekam, slapčia nuo savųjų laikė, su jais ir mirtį sutiko. Ką tu pasakysi, a?

Tai mat, kokia Vario kalno Valdovė!

Blogam žmogui su ja susitikti — bėda, ir geram nedaug džiaugsmo.

Malachitinė dėžutė

Nastasjai, Stepanovo našlei, malachitinė dėžutė liko. Su visokiais moteriškais daikteliais. Žiedai, auskarai ir kitokios moterų puošmenos. Pati Vario kalno Valdovė apdovanojo Stepaną šita dėžute, kai jis dar tik vesti ruošėsi.

Nastasja, augusi varge, nebuvo pratusi prie tokių turtų, o ir prie madų nespėusiai šokosi. Pirmaisiais metais, kai gyveno su Stepanu, pasidabindavo, žinoma, iš tos dėžutės. Tik prie širdies jai tas nebuvo. Užsiimauna žiedą... Rodos, kaip tik, nespaudžia ir nesmukinėja, o nueis į cerkvę ar į svečius kur — prisikamuoja. Pirštas nelyginant sukaustytas, galop net pamėlynyja. Auskarus užsikabina — dar blogiau. Ausis taip nutraukia, kad net lezgeliai ištinsta. O pakiloti — ne sunkesni už tuos, kur Nastasja visada nešiodavo. Karolius šešių ar septynių eilių tik sykį ir buvo pasirišusi. Tarytum ledas apie kaklą, ir nesušyla nė kiek. Žmonėse su tais karoliais visai nesirodydavo. Sarmatijosi.

— Žiūrėk tik, sakys, kokia karalaitė Polevajoj atsirado!

Stepanas irgi nespyrė pačios nešioti iš tos dėžutės. Kartą netgi taip pasakė:

— Padėk tu ją kur toliau nuo akių.

Nastasja ir padėjo dėžutę į pačią apatinę skrynią, kur drobės ir kitkas atsargai buvo laikoma.

Kai Stepanas mirė ir akmenėliai sustingusioje jo rankoje pasimatė, Nastasja ir gavo tą dėžutę svetimiems parodyti. O tasai žinovas, kur apie Stepano akmenėlius šnekėjo, ir sako Nastasjai paskui, kai žmonės išvaikščiojo:

— Žiūrėk, nepaleisk tos dėžutės už niekus: ji didelių pinigų verta.

Jis, tasai žmogus, mokytas buvo, taip pat iš laisvųjų. Pirmiau buvo kalnų meistrų dirbęs, tik jį pašalino, kam žmonių nespaudžiąs. Na, ir su stikliuku per daug bičiuliavo. Irgi geras smuklės ramstis buvo, kad, netarus blogo žodžio, amžinatilsį. O šiaip visai padorus. Prašymą parašyti, prabą nuplauti, ženklus apžiūrėti — viską sąžiningai darydavo, ne kaip kiti, kad tik butelaitį ištrauktų. Kam, kam, o jam tai jau kiekvienas, būdavo, pasuka stiklinaitę per šventes. Šitaip jis prie mūsų gamyklos ir amžių nugyveno. Prie žmonių maitinosi.

Nastasja iš vyro buvo girdėjui, kad tasai kalnų meistras esąs teisingas ir išmanus, tik prie stiklelio smilus. Na, ir paklausė jo.

— Gerai,— sako,— pasaugosiu juodai dienai.— Ir padėjo dėžutę se-
nojon vieton.

Palaidojo Stepaną, atminus suruošė kaip reikiant. Nastasja — moteriškė pačiam gražume, o ir pasiturinti, tai pradėjo jai pirštis. O ji, būdama protinga, sako visiems lygiai:

— Nors antrasis ir auksinis būtų, o vis vaikam patėvis.

Na, liovėsi tuo tarpu.

Stepanas šeimą gerai aprūpintą paliko. Troba šauni, arklys, karvė, visa, ko namuose reikia, Nastasja darbininkė, vaikai paklusnūs, gyvena be vargo. Gyvena metus ir dvejus, ir trejus. Ir nusigyvena visgi. Kur čia viena moteriškė su mažais vaikais ūkį gerai išlaikys! Juk ir kapeiką reikia taip pat iš kur gauti. Nors druskai. Tai giminės ir ėmė užti į ausis Nastasjai:

— Parduok dėžutę! Kam ji tau? Kodėl šitoks turtas be naudos turėtų gulėti! Vis vien ir Taniuša, kai užaugs, nenešios. Antai kokių ten įmantrių daiktų pridėta! Tik ponams ir pirkliams tokius pirktis. Prie mūsų skudurų negi dėsiės pašvaitus. O žmonės pinigų duotų. Paspirtis tau būtų.

Žodžiu, prikalba. Ir pirkėjų, kaip varnų prie kaulų, sulėkė. Pirkliai vis. Kas šimtą rublių duoda, kas du šimtu.

— Vaikų tavo, girdi, gailim, našlės dalią užjaučiam.

Na, apgauti taikosi bobą, bet ne tokią rado.

Nastasja gerai atminė, ką jai senis kalnų meistras buvo sakeš, neparduoda už tokį nieką. O ir gaila. Kaip ten buvę, kaip nebuvę, o jauniko dovana, vyro atminimas. Labiausiai tai jaunėlė jos mergiščia ašaromis apsipylė, prašo:

— Mamutėle, neparduok! Mamutėle, neparduok. Geriau aš duone liauti eisiu, o tétuko atminimą saugok.

Stepanas, matai, paliko tris vaikus. Du berniūkščius. Vaikai kaip vaikai, o šita, kaip žmonės sako, nei į tėvą, nei į močią. Dar kol Stepanas tebegyveno, kai visai mažytė buvo, žmonės ja stebėdavosi. Ne tik mergos ar bobos, bet ir vyrai Stepanui sakydavo:

— Turbūt, Stepanai, iš skaisgijų juostos ji bus tau iškritusi. Į ką ir nusidavusi! Pati juodutė, dailutė, o akytės žalios. Į mūsų mergiotes lyg ir visai nepanaši.

Stepanas juokauja:

— Ko čia stebėtis, kad juoda. Tėvas juk iš pat mažumės žemėse krapštėsi. O kad akutės žalios — irgi anokia nuostaba. Argi maža malachito ponui Turčianinovui prikirtau. Va ir liko man atmena.

Taip šitą mergaitėlę Atmena ir vadino.— Na, Atmena tu mano! — Ir kai pasitaikydavo jai ką nupirkti, tai visada žydra ar žalia ką parnešdavo.

Taip ir augo ta mergaitėlė, žmonių iš akių neišleidžiama. Lyg tikrai kokia skaisgija iš šventadienės juostos iškritusi — toli matyti. Ir nors ji nebuvo greita prie svetimų žmonių šlietis, o visi jai — Taniuša ir Taniuša. Visų pavydžiausios bobelės, ir tos grožėjosi. Na kaip — gražumėlis! Kiekvienam miela. Viena tik motina dūsavo:

— Gražumas tai gražumas, bet ne mūsų. Tarytum kas pakeitė man mergiūkštę.

Kai Stepanas mirė, baisiai ta mergaitėlė krintosi. Visai užsižliumbė, veidelis sulyso, vienos akys liko. Motina ir sugalvojo duoti Taniušai tą malachitinę dėžutę — tegul sau pažaidžia. Nors mažytė, bet vis mergiūkštė,— iš mažumės joms miela pašvaitus ant savęs karstyti. Taniuša ir ėmė kraustinėti tuos daiktelius. Ir štai stebuklas — kurį tik ima tinkintis, tas ir tinka. Motina kitų ir nežinojo, kam anie, o šita viską išmananti. Dar ir sako:

— Mamutéle, kokia gera toji tétuko dovana! Šilta nuo jos, tarytum saulėkaitoje sėdi, tarytum minkštai kas glosto.

Nastasja pati yra nešiojusi, atsimena, kaip jai pirštai užtirpdavo, ausys sopėdavo, kaklas negalėdavo sušilti. Tad ji ir galvoja: „Ne šiaip sau tatai. Oi, ne šiaip sau!“ — ir greičiau dėžutę vėl į skrynią padėjo. Tačiau Taniuša nuo to laiko, žiūrėk, ir paprašo:

— Mamutéle, duok pažaišti tétuko dovana.

Nastasja kartais ir griežtesnį žodį pasako, bet, žinai, motinos širdis: pagaili, vėl ištraukia dėžutę, tik įsako:

— Nesulaužyk ko!

Paskui, kai Taniuša paaugo, tai ir pati dėžutę išsiimdavo. Išvažiuoja motina su vyresniaisiais berniūkščiais į pievas ar dar kur, Taniuša lieka šeimininkauti. Pirma, žinoma, apruošia, kas motinos liepta. Na, puodus šaukštus suplauti, staltiesę nukratyti, trobą, priemenę šluotele pereiti, višteles palesinti, į krosnį žvilgterti. Apsiruošia viską greičiau — ir už dėžutės... Iš viršutinių skrynių tada viena bebuvo likusi, o ir ta lengvutėlė pasidariusi. Taniuša pastato ją ant kėdutės, išsiima dėžutę ir kraustinėja akmenėlius, gėrisi, tinkinasi.

Kartą pas ją ir įsigavo plėšikas. Ar jis kieme nuo pat ryto lindėjo, ar paskui vogčiom pro kur įsmuko, tik iš kaimynų niekas nebuvo matęs, kad gatve būtų ėjęs. Žmogus nepažįstamas, o iš visko matyti — kažkas jį bus atvedęs, visa apie tuos namus nusakęs.

Kai Nastasja išvažiavo, Taniuša palakstė kiek apie ruošą ir atlindo į trobą pažaišti tėvo akmenėliais. Užsidėjo antgalvį, auskarus įsisegė. Tuo metu ir šmakš į trobą tasai plėšikas. Taniuša atsigrėžė — tarpdury nepažįstamas vyras, su kirviu. O kirvis jų. Priemenėje, kampu tyje stovėjo. Ką tik Taniuša jį kilnojo, kai priemenę šlavė. Išsigando Taniuša, sėdi kaip sustingusi, o vyriškis aiktėlėjo, kirvį išmetė ir abiem rankomis griebėsi už akių, lyg būtų jas išdegęs. Dejuoja šaukia:

— Oi meldžiamieji, apakau! Oi, apakau! — ir akis trinasi.

Taniuša mato — blogai žmogui, ėmė klausinėti:

— Kaip tu, dėdyte, pas mus įėjai, kam kirvį paėmei?

O tas tik vaitoja ir akis trinasi. Taniuša jo ir pagailėjo. Pasėmė kaušą vandens, norėjo duoti, o vyras net pašoko atbulas į duris.

— Oi, nesiartink!

Taip jis priemenėje ir sėdėjo, ir duris užgulė, kad Taniuša kartais neiššoktų. Bet jinai rado kelią — pro langą strykt ir pas kaimynus. Atėjo tie, ėmė klausinėti, kas per žmogus, kaip? Tasai prasimerkė truputį, aiškina — pakeleivis esąs, išmaldos norėjęs paprašyti, bet akims kas nutikę.

— Tarytum saulė plykstelėjo. Maniau — visai apaksiu. Nuo karščio, ar ką.

Apie kirvį ir akmenėlius Taniuša kaimynams nesakė. Tie ir mano: „Menkas daiktas. Gal pati pamiršo vartus užrakinti, tai prašalietis ir užėjo, o čia jam ir nutiko kas. Bene maža kaip gali būti.“

Vis dėlto pakeleivio neišleido, kol pargrįš Nastasja. Kai jinai su sūnumis parvažiavo, tasai žmogus jai išklostė, ką kaimynams buvo sakęs. Nastasja mato — nieko nepaimta, tai nieko jam ir nebedarė. Išėjo tasai žmogus, ir kaimynai taip pat.

Tada Taniuša motinai ir išdėstė, kaip čia buvo. Dabar Nastasja suprato, kad jis buvo dėžutės atėjęs, bet paimti ją, matyt, nelengva.

O pati galvoja:

„Saugoti ją vis dėlto geriau reikia.“

Paėmė ir tylutėliai nuo Taniušos ir kitų vaikų užkasė tą dėžutę pogrindyje.

Išvažiavo vėl visi namiškiai. Taniuša šokosi dėžutės, o jos kaip nebūta. Graudu pasidarė Taniušai, tik staiga šiluma į ją padvelkė. Kas čia dabar? Iš kur? Apsidairė, ogi iš po grindų šviesa eina. Taniuša išsigando — bene gaisras? Pažvelgė po grindimis, ten viename kamputyje šviesu. Pagriebė kibirą, pliūptelti norėjo, — bet ugnies juk nėra ir dūmais nekvepia. Pasirausė toje vietoje, mato — dėžutė. Atidarė, o akmenys tarytum dar puikesni pasidarė. Tik ir žėruoja visokiausiom ugnelėm, ir šviesu nuo jų lyg nuo saulutės. Taniuša nė į trobą nesinešė dėžutės. Čia pat ir prisižaidė iki valios.

Nuo to karto taip vis ir būdavo. Motina galvoja: „Mat kaip gerai paslėpiau, niekas nežino“, — o duktė, kai tik namuose ruošiasi, tuoj ir nusitaiko valandėlę pažaisti brangiąja tėvo dovana. Apie pardavimą Nastasja nė kalbėti giminėms neleido.

— Jau nebent jei elgetauti reikės — tada parduosiu.

Nors striuka jai būdavo kartais — išsilaikė. Taip pasikamavo dar kiek metų, paskui ėmė eiti lengvyn. Vyresnieji vaikai pradėjo užsidirb-

ti po kiek, o ir Taniuša nesėdėjo sudėjusi rankų. Ji, matai, išmoko šilku ir karoliukais siuvinėti. Ir taip išmoko, kad geriausios ponų siuvėjos rankomis skėščiojo — iš kur tik ji raštus ima, kur šilku gauna?

O taip pasidarė iš netyčių. Ateina kartą pas juos tokia moteriškė. Nedidukė, tamsaus gymio, Nastasjos jau metų, o žvatrių akių ir, iš visko matyti, tokia landi, kad laikykis. Už nugaros drobinis krepšys, rankoje ievinė lazda, būtų lyg keleivė. Prašosi Nastasjos:

— Ar negalėčiau, šeiminkėle, pas tavo dienele kitą pailsėti? Kojelės nebeneša, o eiti ne arti.

Nastasja iš pradžių pamanė, kad tik nebūtų vėl kieno siūsta dėžutės pavogti, paskui vis dėlto leido.

— Vietos negi gaila. Nepragulėsi ir su savim neišsineši. Tik va kąsnis tai pas mus elgetiškas. Rytą — svogūnas su gira, vakare — gira su svogūnu, tiek ir įvairumo. Jei sulysti nebijai, tai labai prašom, gyvenk kiek nori.

O keleivė jau lazdą pasistatė, krepšį ant priekrosnio padėjo ir kojas aunasi. Nastasjai tas nepatiko, bet nesakė nieko.

„Matai, juodnugarė! Pakviesti nespėjau, o jinai žiū — jau kojas nusiavė ir krepšį atsirišo.“

Moteris, iš tiesų, krepšį atklastė ir pirštu moja Taniušai:

— Eikše, vaikeli, pažiūrėk mano rankdarbių. Jei patiks, ir tave išmokysiu... Matyt, imlią akį turėsi!

Taniuša priėjo, o moteris ir parodo jai tokį rankšluostėlį, galai šilkais išsiuvinėta. Ir toks, kad žinotum, to rankšluostuko rašto žėrėjimas, jog tarsi troboje šviesiau ir šilčiau pasidarė.

Taniuša net įsisiurbė akimis, o moteriškė juokauja:

— Matyt, patiko mano rankdarbis, dukrelė? Nori, kad išmokyčiau?

— Noriu,— sako.

Nastasja subjuro:

— Ir minties tokios neturėk! Druskos nėra už ką pirkti, o tu užsimeinei šilkais siūti! Ag tas pinigą kaštuoja, o iš kur imsi?

— Dėl to nesirūpink, šeiminkėle,— sako keleivė.— Kad tik furės gabumų dukrelė — turės ir kuo siūti. Aš jai paliksiu už tavo svetingą pastogę — ilgam užteks. O toliau pati pamatysi. Mūsų amatas juk pinigą neša. Negi veltui darbą atiduodam. Duoną turim.

Kai taip, tai Nastasja gavo nusileisti.

— Jeigu duosi kuo siuvinėti, tai kodėl nepasimokyti. Tegul pasimoko, kiek gabumų turės. Dėkui tau pasakysiu.

Taip toji moteriškė ir ėmė Taniušą mokyti. Taniuša greit viską perprato, lyg jau anksčiau šį tą žinojusi. Dar va kas, Taniuša ne tik svetimiems, ir saviems nemeili buvo, o prie šitos moteriškės lipte limpa.

Nastasja kreivomis dirsčioja:

„Susirado naują giminę. Prie motinos nė artyn, o prie bastūnės prilipo.“

O toji dar lyg erzina, vis Taniušą vaikeliuku ar dukrele vadina, o vardo, kaip krikštyta, nė vieno sykio nepaminėjo. Taniuša mato, kad motinai nepatinka, bet negali kitaip savęs kreipti. Taip, žinotum, pasitikėjo ta moteriške, jog net pasakė jai apie dėžutę!

— Turim,— sako,— mes brangų tėvelio atminimą — malachitinę dėžutę. Tai bent akmenėliai! Amžius į juos žiūrėtum.

— Ar man parodysi, dukrele? — klausia moteriškė.

Taniuša net nepagalvojo, kad čia nebegerai.

— Parodysiu,— sako,— kai namie nieko nebus.

Kai pasitaiškė tokia valandėlė, Taniuša ir pakvietė tą moteriškę į pogrindį. Ištraukė dėžutę, rodo, o moteriškė žvilgterėjo tik ir sako:

— Nagi užsidėk — geriau bus matyti.

Na Taniuša, nieko nelaukus, ėmė dėliotis, o toji tik giria:

— Gražu, dukrele, gražu! Mažumėlį tik pataisyti reikia.

Priėjo arčiau ir ėmė pirštais baksnoti akmenėlius. Kurį tik paliečia — tas ir sužeruoja kitaip. Taniuša vienus mato, kitų — ne. Paskui moteris ir sako:

— Atsistok, dukrele, tiesiai.

Taniuša atsistojo, o moteriškė ėmė palengva ją glostyti, ir plaukus, ir nugarą. Visą apglostė, daugiau moko taip:

— Liepsiu tau nususukti, tai tu, šiukštu, į mane nesigrežk. Priekin žiūrėk, stebėk, kas bus, ir nieko nekalbėk. Na, nususuk!

Pasisuko Taniuša — priešais ją būstas, kokio ji nemačiusi kaip gyva. Lyg cerkvė, lyg kas. Lubos aukštų aukščiausios ant gryno malachito stulpų. Sienos irgi sulig žmogumi išklotos malachitu, o viršutinė atbraila malachitiniu raštu išrašyta. Tiesiai priešais Taniušą, lyg štai veidrodyje, stovi gražuolė — apie tokias tik pasakose sekama. Plaukai kaip naktis, o akys žalios. Ir visa ji išsidabinusi brangakmeniais, o suk-

nia žalio mirguliuojančo aksomo. Ir taip pasiūta, nelyginant karalienių kad matome paveiksluose. Vos ant kūno besilaiko. Iš gėdos mūsų gamyklos mergos sudegtų, jei žmonėse turėtų su tokia pasirodyti, o ta žaliaakė stovi sau ramiausiai, tarsi taip ir reikia. Žmonių tam būste pilna. Poniškai apsilvėję, ir visi vieno aukso, vienu medaliu. Tam priekyje prikabinta, tam užpakaly prisiūta, o kitam ir iš visų pusių. Matyt, pati aukščiausia vyresnybė. Ir bobos jų čia pat. Irgi plikom rankom, plikom krūtinėm, brangakmeniais apsikarsčiusios. Tiktai kur ten joms iki žaliaakės! Nė viena ir puspadžio neverta.

Greta žaliaakės — kažkoks bernas šviesiaplaukis. Akys įstrižos, ausys kyšo — tikras zuikis. O drabužiai — galvos gali netekti. Aukso jam pasirodė per maža, tai jis, matai, ant batų brangiųjų akmenų prisikrovė. Ir tokių stambių, jog per dešimtį gal metų vieną tokį užtiktum. Tuojau matyti — fabrikantas. Vapa tasai zuikis žaliaakei, o jai — tarytum jo visai nebuve, nė į tą pusę nežiūri.

Taniuša spokso į tą ponią, stebisi ir tik dabar pamato.

— Taigi čia mūsų tėvelio brangakmeniai! — aiktėlėjo Taniuša, ir viskas prapuolė.

O toji moteriškė juokiasi:

— Nežiūrėjai gerai, dukrele! Niekis, bus laikas — geriau įžiūrėsi. Taniuša, žinoma, klausinėja — kas per būstas buvęs.

— Ogi, — sako, — caro rūmai. Ta pati menė, kur mūsiškiu malachitu išpuošta. Tavo velionis tėvelis jį kasdavo.

— O kas toji su tėvelio pašvaitais ir koks ten su ja kiškis?

— Na, šito nesakysiu, pati greitai sužinosi.

Kai tik Nastasja parsirado, tuoj tą pačią dieną anoji moteriškė ėmė ruoštis išeiti. Nusilenkė žemai šeimininkei, padavė Taniušai ryšelį su šilkais ir karoliukais, paskui išėmė mažytę sagutę. Ar jinai iš stiklo, ar plokštelė, paprastai nušlifuota.

Paduoda ją Taniušai ir sako:

— Priimk, dukrele, iš manęs atminimui. Jeigu ką pamirši bedirbdama ar sunki valandėlė ateis, tu pažiūrėk į šią sagutę. Ir gausi atsakymą.

Pasakė taip ir išėjo. Tiek ją ir bematė.

Nuo tada Taniuša ir tapo siuvinėtoja, o jau ir į mergas buvo besuauganti, atrodė, kad ir tekėti galėtų. Gamyklos bernai į Nastasjos

langus akis pražiūrėjo, o priėti prie Taniušos nediršo, matai, nemeili jinai, nelinksma, o ir už baudžiauninko kur tau laisvoji tekės. Kas gi norės kilpą nertis?

Dvare taip pat sužinojo apie Taniušą iš jos siuvinų. Ėmė pas ją bernus siuntinėti. Liokajų kur jaunesnį ir gražesnį aprenkia poniškai, laikrodį su grandinėle duoda ir siunčia pas Taniušą, lyg su reikalu kokiu. Mano, ar neišispoksos merga į tokį gražuolį. Tada ją pažaboti bus galima. Iš to betgi nieko neišeidavo. Taniuša pakalba kas reikia, o kitos to liokajaus šnekos — vėjais. Jeigu jai įkyri, tai dar ir pašaipėle dygtelėja:

— Eik namo, mielasis, eik! Juk laukia. Bijo gal, kad tavo laikrodis prakaitu neišsileistų ir grandinėle nepažaliuotų. Matai, kaip tu jį zulini, nepratęs būdamas.

Na, liokajui ar kitam pono tarnui tokie žodžiai — kaip šuniui botagas. Lekia tarsi nuplikytas ir prunkštauja sau:

— Argi tai merga? Stabas akmeninis, žaliaakis! Ne tokių rasim!

Prunkštauja, o tuo tarpu — jau įklimpęs. Kurį tik nusiunčia, tas nebepali pamiršti Taniušos grožio. Kaip apžavėtą į tą vietą traukia — nors pro šalį praeiti, pro langą pažiūrėti. Šventadieniais vos ne visiems gamyklos bernams reikalų atsiranda toje gatvėje. Taką po pačiais langais pramynė, o Taniuša — nė žvilgt.

Kaimynės ėmė jau Nastasjai priekaištauti:

— Ko tavo Tatjana taip ėmė nosį riesti? Draugių neturi, į bernus žiūrėti nenori. Karaliūno laukia ar į Kristaus sužadėtines ruošiasi?

Nastasja į tuos priekaištus tik atsidūsta:

— Oi moterėlės, nė pati nežinau. Ir taip jau mano merga keista buvo, o ta burtininkė perėjūnė visai ją pagadino. Imi ką sakyti, tai ji spokso tik į tą kerų sągą ir tyli. Ištrenkčiau aš tą prakeiktą sągą, bet prie darbo jai naudą duoda. Kai šilkus pakeisti nori ar ką, tai ir žiūri į sągą. Rodė ir man, bet mano, matyt, akys apsiblaususios, nematau. Prilupčiau mergą, bet, matai, ji mūsų duonpelnė. Bemaž iš jos darbo tik ir mintam. Galvoju galvoju ir imu žliumbti. Na, tada ji sako: „Mamutėle, juk žinau aš, kad čia nėra to, kur man skirtas. Tai niekam ir meilumo nerodau, ir į vakarėlius nevaikštau. Kam be reikalo graužatį žmonėms varyti? O kad po langu sėdžiu, tai mano darbas toks. Už ką mane kaltini? Ką aš bloga padariau?“ Še ir atsakyk jai!

Na, gyventi vis tik šviesiau pasidarė. Taniušos darbeliai į madą įėjo. Ne tik kad gamykloje ar mūsų mieste, ir kitose vietose apie juos sužinojo, užsakymus siunčia ir pinigus nemažus moka. Tiktai geram vyrui įmanoma tiek uždirbti. Bet bėda čia juos užpuolė — gaisras ištiko. O buvo tai naktį. Tvirtas, ratinė, arklys, karvė, visokie padargai — viskas sudegė. Su tuo ir paliko, kaip išbėgo. Dėžutę betgi Nastasja pagriebė, suspėjo. Kitą dieną ir sako:

— Matyt, galas atėjo — reiks parduoti dėžutę.

Sūnūs vienu balsu:

— Parduok, mamutėle. Nenupigink tik.

Taniuša slapčiomis pažvelgė į sągą, o ten žaliaakė šmėkšo — tegul parduoda, girdi. Graudu pasidarė Taniušai, o ką darysi? Vis tiek tėvo atminimas teks šitai žaliaakei. Atsiduso ir sako:

— Parduoti, tai parduoti. — Ir netgi nėjo į tas brangenybes paskutinių kartą pažiūrėti. Ir tą sakykim — pas kaimynus buvo prisiglaudę, kur čia bekraustinėsi.

Tik sugalvojo parduoti, o pirklių jau yra. Gal kas pats ir padegė, įsinorėjęs dėžutę gauti. Knislių yra žmonių — išknis, suras! Mato, — vaikai jau paaugę, — daugiau duoda. Penketą šimtų, septynetą, vienas iki tūkstančio privarė. Gamykloje pinigai nemaži, galima su tiek prasiškurti. Na, Nastasja paprašė vis dėlto dviejų tūkstančių. Vaikšto pas ją, derasi. Prideda kiek, o patys vienas nuo kito slapstosi, susiuostinėti negali. Matai, toks kąsnelis — niekas nenori nusileisti. Pakol jie taip šmižinėjo, į Polevają atvažiavo naujas užvaizdas.

Kitados jie — užvaizdai — ilgiau pasėdėdavo, o tais laikais kažkas buvo užėję, kad jie nuolat keitėsi. Smirdintį ožį, kur prie Stepano buvo, senasis ponas dėl dvokimo į Krylatovską išgrūdo. Paskui buvo Keptas Pasturgalis. Darbininkai jį ant luito buvo pasodinę. Dabar atėjo Severjanas Žudikas. Šį vėl Vario kalno Valdovė į keturis vėjus pasiuntė. Dar du ar trys kokie ten buvo, o paskui ir atvažiavo šitas.

Jisai, sako, iš svetimos šalies buvęs, visokių kalbų mokėjęs, tik rusiškai prastai. Gerai ištardavo viena — perti. Laibai taip patėsdamas sakydavo — peeer-ti. Apie kokį tik trūkumą jam ima sakyti, tą patį rėkia: perti! Jį Pėriku ir praminė.

Iš tiesų tasai Pėrikas ne toks jau blogas buvo. Jisai nors rėkė,

o žmonių į pėryklą nėra, nežinoma. Tenyščiams odalupiams ir visai darbo nebėliko. Atsikvėpė mažumėlių žmonės prie to Pėriko.

Matai, kaip čia buvo. Senis ponas tuo laiku visai sukvešo, vos kojas bepavilkio. Jisai sugalvojo vedinti sūnų su kokia grafaite ar su kuo ten. Na, o tas sūnus turėjo mylimąją ir prie jos buvo labai prisirišęs. Ką daryti? Vis dėlto nepatogu. Ką pačios tėvai sakys? Tai senasis ponas ir ėmė kalbinti tą moterį, sūnaus mylimąją, kad tekėtų už muzikanto. Pas poną tasai muzikantas tarnavo. Vaikus muzikų visokių mokė, taip pat ir svetimų kalbų, pagal ponų būdą.

— Kam,— sako,— tau taip gyventi be šlovės, ištekėk tu. Kraitį duosiu, o vyrą užvaizdu į Polevają nusiūsiu. Ten viskas sutvarkyta, tegul tik kietai žmones laiko. Tam gal užteks gudrumo, nors jis ir muzikantas. O tu su juo gražių gražiausiai gyvensi Polevajoje. Pirmasis žmogus, gali sakyti, būsi. Gerbs tave, lankstysis prieš tave kiekvienas. Argi bloga?

Bobšė sukalbama pasirodė. Ar jinai su jaunuoju ponu buvo susipykusi, ar gudrumo įgavusi.

— Seniai,— sako,— apie tą svajojau, tik pasakyti nedrįsau.

Na, muzikantas, žinoma, iš pradžių spyriojosi:

— Nenoriu,— labai apie ją prasti gandai, ištvirkėlė kokia esanti.

Bet ponas—seniokas gudrus. Ne veltui gamyklų buvo prisigyvenęs. Greitai suraitė tą muzikantą. Pagąsdino kuo ar prisimeilikavo, ar nugirdė—jo dalykas, tiktai greit vestuves iškėlė, ir jaunieji nuvažiavo į Polevają. Tai šit Pėrikas ir atsirado mūsų gamykloje. Tik neilgai pagyveno, o šiaip—ką bekalbėti—žmogus neblogas. Paskui, kai Pusant-rasnukis į jo vietą atėjo—iš savųjų gamyklinių—tai gailėjo žmonės net to Pėriko.

Atvažiavo su pačia Pėrikas kaip tik tada, kai pirkėjai apie Nastasją tūpčiojo. Pėriko boba taip pat apveidi buvo. Balta raudona—žinia, ponaičio meilužė. Ag bjaurią negi būtų ėmęs ponas. Taigi juk rinkosi, nemanyk! Pėriko pati ir nugirdo—dėžutę parduoda. „Einu,—mano sau,—pažiūrėsiu, gal iš tiesų ko verta.“ Greitai susirošė ir nudrožė pas Nastasją. Jiems juk gamyklos arkliukai visada paruošti!

— Na,— sako,— mieloji, parodyk, kokias ten brangenybes parduodi?

Nastasja paėmė dėžutę, rodo. Pėriko pačiai ir akys apstulbo. Ji, matai, Petiburke augusi, visokiose šalyse su jaunuoju ponu buvojusi, supratimą apie tokius pašvaitus turėjo. „Kas gi čia dabar?—galvoja.—Pati karalaitė tokių puošmenų neturi, o čia žiū—Polevajoje, padegėliai! Kad tik neišsprūtų iš nagų toks pirkinyš.“

— Kiek,— klausia,— prašai?

Nastasja sako:

— Du tūkstančius norėčiau gauti.

— Na, mieloji, ruoškis! Važiuojam pas mane su dėžute. Ten pinigų visus gausi.

Nastasja betgi nepasidavė.

— Pas mus,— sako,— tokio papročio nėra, kad duona pilvo ieškotų. Atneši pinigų — dėžutė tavo.

Ponia mato — šit kokia moteriškė,— greitai susisuko pinigų, o tuo tarpu prisako jai:

— Jau tu, mieloji, neparduok dėžutės.

Nastasja atsako:

— Gali nebijoti. Savo žodžio nemainysiu. Iki vakaro lauksiu, o toliau mano valia.

Išvažiavo Pėriko pati, o pirkėjai ir sulėkė visi kartu. Jie, matai, sekė. Klausia:

— Na, kaip?

— Pardaviau,— atsako Nastasja.

— Už kiek?

— Už du, kaip sakiau.

— Ką tu,— šaukia,— proto netekai ar ką! Į svetimas rankas atiduodi, o saviems atsakai! — Ir ėmė kainą kelti.

Na, Nastasja šitos meškerės nestvėrė.

— Tai jūs,— sako,— pripratę savo žodžius mainyti, o man to nėra buvę. Pažadėjau moteriškei, ir kalba baigta!

Pėriko boba spėriai susisuko. Atvežė pinigų, perdavė iš rankos į ranką, griebė dėžutę ir drožia namo. Beišeinanti susitiko Taniušą. Ji, mat, kažkur vaikštinėjo, ir visos derybos buvo be jos. Mato — ponia kokia, dėžutę išsineša. Įsispitrino į ją Taniuša — žiūri, taigi čia ne ta, kur anąkart matė. O Pėriko pati dar labiau įsistebeilijo:

— Kas per monai? Kieno ji tokia? — klausia.

— Dukteria žmonės vadina,— atsako Nastasja.— Kaip tik jai po tėvo galvos priklauso va ta dėžutė, kur tu pirikai. Nebūčiau pardavusi, jeigu rieta nebūtų pasidareę. Iš mažumės mėgo šitais daikteliais žaisti. Žaidžia ir giriasi — kaip nuo jų šilta ir gera esą. Bet ką čia bekalbėti! Kas iš nagų išpuolė, tai jau ir prapuolė.

— Be reikalo, mieloji, taip manai,— sako Pėriko boba.— Rasiu aš vietelę šioms brangenybėms.— O pati viena galvoja: „Gerai, kad šita žaliaakė savo galios nejaučia. Pasirodytų tokia Petiburke, tai carus vyntų ant piršto. Gerai dar, kad mano žioplelis Turčianinovas jos nepamatė.“

Taip ir išsiskyrė.

Pėriko pati, parvažiavusi namo, pasigyrė:

— Dabar, mielasis drauge, ne tik tu, bet ir Turčianinovas man nebereikalingas. Jei tik kas — ir lik sveikas! Išvažiuosiu į Petiburką arba dar geriau — užsienin, parduosiu dėžutę ir tokių va vyrų, kaip tu, du tuzinus nusipirksiu, jei tik prireiks.

Pasigyrė, o parodyti ant savęs pirkinį vis dėlto norisi. Na, kurgi — moteris! Pribėgo prie veidrodžio ir visų pirma antgalvį užsidėjo.— Oi, oi, kas čia dabar! — Iškęsti negali — taip traukia ir peša plaukus. Vos nusiėmė. O norisi. Auskarus įsisegė — vos lezgelių neišplėšė. Žiedą ant piršto užgrūdo — sukaustė, vos su muilu nutraukė. Vyras šaiposi: ne tokioms, matyt, nešioti!

O jinai galvoja: „Kas čia yra? Reikia miestan važiuoti, meistrui parodyti. Pritaikys kaip reikia, tik akmenų kad nepakeistų.“

Pasakyta — padaryta. Kitą dieną išdūmė iš pat ryto. Su gamyklos trejetu juk netoli. Sužinojo, koks patikimiausias meistras, — ir pas jį. Meistras senut senutėlis, o darbą išmano. Apžiūrėjo dėžutę, klausia, iš ko pirкта. Ponia papasakojo, ką žinojo. Apžiūrėjo dar kartą meistras dėžutę, o į brangakmenius nepažvelgė.

— Neapsiimu,— sako,— nors kažin kiek duotumėte. Ne vietinių meistrų tatai darbas. Mums nepatogu su jais varžytis.

Ponia, žinoma, nesuprato, kaip čia yra, purkštelėjo ir nulėkė pas kitą meistrą. Tik visi kaip susitare: apžiūri dėžutę, pasigėri, o į vidų nepažvelgia ir nuo darbo griežtai atsisako. Ponia tada gudrauti ėmė, sakosi šitą dėžutę iš Petiburko parsivežusi. Ten viską ir darę. Na, meistras, kuriam taip jinai paistė, tik nusijuokė.

— Žinau,—sako, kur dėžutė daryta, ir apie meistrą daug girdėta. Varžytis su juo ne mūsų nosiai. Vienam kuriam tasai meistras pritaiko, tai kitam netiks, nors tu kažin ką daryk.

Ponia ir dabar nieko nesuprato, tik permanė, kad kažkas negerai, meistrai kažko bijo. Atsiminė Nastasją pasakojus, lyg jos duktė mėgusi šitais papuošalais apsikabinėti.

„Bene tai žaliaakei jie buvo pritaikyti? Štai bėda!“

Paskui vėl svarsto šiaip ir taip:

„O man kas! Parduosiu kokiai piniggingai paikšei. Tegu kamuojasi, o pinigėliai bus mano.“ Taip ir išvažiavo į Polevąją.

Parvažiavo, o tenai naujiena: žinią gavę — senasis ponas pasimiręs. Gudriai jis Pėriką suraitė, o mirtis ir jį apmovė — ėmė ir pargriovė. Sūnaus taip ir nespėjo vesdinti, ir šis dabar visišku šeimininku tapo. Neilgai trukus Pėriko pati gavo laiškėlį. Taip ir taip, mano mieloji, per pavasario polaidį atvažiuosiu į gamyklas pasirodyti ir tave išsivešiu, o tavo muzikantą kur nors nukišim. Pėrikas kažkaip tatai sužinojo, triukšmą riksmą pakėlė. Skaudu, matai, jam prieš žmones. Šiaip ar taip užvaizdas, o čia še tau — pačią atima. Smarkiai ėmė gerti. Su tarnautojais, žinoma. Tie mielai stengiasi prie svetimos kišenės. Taip jie kartą gėrė susėdę. Kažkuris ir pasigyrė:

— Užaugo, girdi, pas mus gamykloje gražuolė, kitą tokią negreitai rastum.

Pėrikas ir klausia:

— Kas per viena? Kur gyvena?

Na, jam papasakojo ir dėžutę priminė — iš tų namų jūsų pati dėžutę pirkusi. Pėrikas ir sako:

— Kad taip nors akį užmetus,— o gėrovams ir dingstis tuoj atsirado.

— Nors dabar pat eime — pažiūrėti, ar gerai jie naują trobą pasistatė. Šeima kad ir laisva, bet ant gamyklos žemės gyvena. Jeigu kas, ir paspausti galima.

Nuėjo dviese ar trise su tuo Pėriku. Grandinę atsivilko ir ėmė matuoti, ar neįlindusi Nastasja į svetimą sodybą, ar ne per daug sau prisiskyrusi. Žodžiu, ieško, prie ko prisikabinti. Paskui užsuka į trobą, o Taniuša kaip tik viena buvo. Pažvelgė į ją Pėrikas ir žado neteko. Na, nė vienoje žemėje tokios grožybės nebuvo matęs. Stovi kaip kvailys,

o jinai sėdi — tyli, tarytum tat jos nė neliečia. Paskui Pėrikas mažumą atsitokėjo, ėmė klausinėti:

— Ką beveikiate?

Taniuša sako:

— Siuvinėju, kai užsako kas,— ir darbą savo parodė.

— Ar man,— sako Pėrikas,— galima užsakyti?

— Kodėl gi ne, jeigu sulygsime.

— Ar galite,— klausia vėl Pėrikas,— man savo paveikslą šilkais išsiūti?

Taniuša slapčiomis į sagą pažvelgė, o ten žaliaakė ženklą duoda — sutik! — ir į save pirštu rodo. Taniuša ir atsako:

— Savo paveikslo nesiūsiu, bet turiu galvoje moteriškę vieną, pasipuošusią brangakmeniais, karalaitės apdaru, šitą galiu išsiūti. Tik nepigiai kaštuos tas darbas.

— Dėl to,— sako,— nesirūpinkite, norint šimtą, du šimtu rublių užmokėsiu, kad tik į jus būtų panaši.

— Veidas,— atsako,— panašus bus, o drabužiai kiti.

Sutarė už šimtą rublių. Taniuša ir laiką nusakė — po mėnesio. Tik Pėrikas, kur buvęs, kur nebuvęs, ir užbėga, lyg apie darbelį pasiteirauti, bet galvoje jam visai ne tas. Jis taip pat apdujo, o Taniuša tarsi visai nė nepastebi. Pasakys du — tris žodžius, ir visa kalba. Pėriko gėrovai ėmė šaipytis iš jo:

— Nieko nebus, nepasiduos tau. Be reikalo batus plėši!

Na va, išsiuvo Taniuša tą paveikslą. Žiūri Pėrikas — ak tu dieve mano! Juk čia ji pati, drabužiais ir brangakmeniais padabinta. Duoda, žinotum, tris šimtines, tik Taniuša dviejų nepriėmė.

— Nepratę,— sako,— mes dovanų priiminėti. Darbu mintame.

Parbėgo Pėrikas namo, gėrėsi paveikslu, o nuo pačios paslėpęs laiko. Gerti mažiau ėmė, gamyklos reikalais šiek tiek rūpintis pradėjo.

Pavasariį atvažiavo į gamyklas jaunasis ponas. Į Polevają atbildėjo. Žmones suvijo, pamaldas atlaikė, ir paskui ponų namuose šokiai ir žaidimai prasidėjo. Žmonėms irgi dvi statines vyno išrideno — paminėti senąjį, pasveikinti naująjį poną. Pradžią, vadinasi, padarė. Čia tai visi Turčianinovo meistrai buvo. Kai pono stikliuką užpilsiš dešimčia savų, tai ir nebežinia, kokia šventė gali pasirodyti, o kai pasižiūri — paskutines kapeikas išleidai, ir visai be reikalo. Kitą dieną žmonės į darbą,

o ponų namuose vėl puota. Taip ir toliau būdavo. Numiega kiek, ir vėl išgertuvės. Na, dar valtimis irstosi, į mišką jodinėja, muzikomis tarškina, ar maža ką. O Pėrikas visą laiką girtas. Tyčia prie jo ponas pačius narsiausius gėrikus pastatė — tegu pripumpuoja iki žemės graibymo. Na, tie ir stengiasi naujajam ponui pasitarnauti.

Pėrikas, nors girtas, bet jaučia, kurlink reikalas krypsta. Jam prieš svečius nesmagu. Jis ir sako už stalo, prie visų:

— Man visai nesvarbu, kad ponas Turčianinovas nori mano pačią išsivežti. Tegu vežasi! Man tokios nereikia. Aš va ką turiu! — Ir ištraukia iš kišenės tą šilkų paveikslą. Visi net aiktelėjo, o Pėriko boba nė burnos sučiaupti nebegali. Ponas irgi išsisiurbė akimis. Smalsu jam pasidarė.

— Kas ji tokia? — klausia.

Pėrikas, žinia, pasijuokia:

— Visą stalą auksu nukrauk — vis tiek nepasakysiu.

Na, o kaip nepasakysi, jeigu gamyklininkai tuojau Taniušą pažino. Vienas per kitą stengiasi — ponui aiškina. Pėriko boba piestu stoja:

— Ką jūs! Ką jūs! Niekus tokius plepate! Iš kur gamyklos merga tokią suknią turės, dar ir akmenis brangiuosius? O šitą paveikslą vyras iš kito krašto parsivežė. Dar prieš vestuves man rodė. Dabar, akis užsipylęs, maža ką tauškia. Pats savęs greit nebeatmins. Matai, išpurto visas!

Pėrikas mato, kad pačiai labai nesmagu, ir ėmė gėdinti:

— Besarmate tu, besarmate! Kam tu liežuvius nešioji, ponui į akis smėlį beril Kokį aš tau paveikslą rodžiau? Čia man jį siuvinėjo. Ta pati mergaitė, apie kurią va jie kalba. O dėl suknios — nemeluosiu: nežinau. Suknia kokia nori gali apvilkti. O brangenybių jie turėjo. Dabar jos tavo spintoje užrakintos. Juk pati jas pirkai už du tūkstančius, bet užsidėti negalėjai. Matyt, netinka karvei balnas. Visa gamykla apie pirkinį žino!

Ponas kai išgirdo apie brangakmenius, tai tuojau:

— Na, parodyk!

Jis, mat, nedidelės galvos buvo, išlaidus. Vienu žodžiu, didelių turtų paveldėtojas. Prie brangenybių jį baisiai traukdavo. Pasirodyti neturėjo kuo, kaip sako, nei augumo, nei balso, — tai nors brangenybėmis.

Kur tik išgirsta apie gerą brangakmenį, tuojau ima derėti. Ir nusimanė apie brangumynus, niekis, kad nelabai protingas.

Pėriko boba mato — nebėr ko daryti,—atnešė dėžutę. Ponas pažvelgė ir tuojau:

— Kiek?

Toji kad užbeldė — nei šiek, nei tiek. Ponas derasi. Sulygo už pusę, ir skolos raštą ponas išrašė: neturėjo, matai, pinigų su savimi. Pasi-statė ponas priešais savę dėžutę ant stalo ir sako:

— Pakvieskite tą mergą, apie kurią šnekame.

Nulėkė Taniušos atvesti. Jinai nieko, tuoj atėjo,—manė, gal užsakymas koks didelis. Įeina į kambarį, o ten pilna žmonių, ir viduryje tas pats kiškis, kur tada ji matė. Priešais kiškį dėžutė — tėvo dovana. Taniuša tuojau pažino poną ir klausia:

— Kam kvietėte?

Ponas nė žodžio pratarti negali. Įsispoksojo į ją, ir viskas. Paskui vis dėlto rado kalbą:

— Jūsų brangenybės?

— Buvo mūsų, dabar va jos,— ir parodė į Pėriko pačią.

— Mano dabar,— pasigyrė ponas.

— Jūsų dalykas.

— Gal nori, padovanosiu atgal?

— Atgal dovanoti nėra reikalo.

— Na, o prisitinkinti tu juos gali? Noriu pažiūrėti, kaip tos brangenybės žmogui dera.

— Šitaip,— atsako Taniuša,— tai galima.

Paėmė dėžutę, išrinko puošmenas — buvo įpratusi — ir vikriai užsidėjo kur tinka. Ponas žiūri ir tik aikčioja. Ak ir ak, daugiau kalbos ir nėra. Taniuša pastovėjo išsidabinusi ir klausia:

— Pažiūrėjote! Užteks? Stovėti aš neturiu kada — darbai laukia.

Ponas dabar prie visų ir sako:

— Tekėk už manęs. Tinki?

Taniuša tik nusijuokė:

— Lyg ir nederėtų ponui taip kalbėti.— Nusiėmė papuošalus ir išėjo.

O ponas neatstoja. Kitą dieną pirštis atvažiavo. Prašo meldžia Nastasją: leisk už manęs dukterį.

Nastasja sako:

— Aš jos nevaržau, kaip ji nori, tegu daro, tik, mano išmanymu, lyg ir netinka.

Taniuša klausė klausė ir sako:

— Žinot ką, ne taip... Girdėjau, caro rūmuose esanti menė, išklota tėvelio iškastu malachitu. Va jeigu tu tame kambaryje man carienę parodysi — tada tekėsiu už tavęs.

Ponas, aišku, su viskuo sutinka. Tučtuojau į Petiburką ėmė ruoštis ir Taniušą drauge vadina — arklius, sako, tau duosiu. O Taniuša atsako:

— Mūsų papročiu, nė į jungtuves jaunoji nevažiuoja jaunikio arkliais, o mes juk dar niekas. Paskui jau apie tą reikalą kalbėsime, kai tu savo pažadą ištesėsi.

— Kada gi,— klausia,— tu Petiburke būsi?

— Per pokrovą,— sako,— būtinai būsiu. Nesirūpink, o kol kas važiuok iš čia.

Ponas išvažiavo. Pėriko pačios, aišku, nepasiėmė, net nepažvelgė į ją. Kai namo į Petiburką parvažiavo, ėmė po visą miestą garsinti apie brangakmenius ir apie savo sužadėtinę. Daug kam dėžutę rodė. Na, tie baisiai užsigeidė nuotaką pamatyti. Rudeniop ponas butą Taniušai paruošė, drabužių visokių privežė, apavo, o jinai žinėlę ir atsiunčia — esanti šičia, gyvenanti pas tokią našlę pačiame pakraštyje. Ponas, aišku, tučtuojau tenai:

— Ką jūs! Kur matyta taip gyventi? Butas priruoštas, gražių gražiausias!

O Taniuša atsako:

— Man ir čia gerai.

Garsas apie brangakmenius ir Turčianinovo nuotaką pasiekė ir carienę. Jinai ir sako:

— Tegu Turčianinovas parodo man savo sužadėtinę. Labai jau daug apie ją visi paisto.

Ponas pas Taniušą,— girdi, susiruošti reikią. Apdarus tokius pasiūti, kad rūmuose tiktų, papuošalus iš malachitinės dėžutės užsidėti. Taniuša atsako:

— Apie apdarus tu nesirūpink, o puošmenas pasiskolinsiu. Tik žiūrėk, nesusimanyk arklius man siūsti. Su savais važiuosiu. Lauk manęs tik priebuty, rūmuose.

Ponas galvoja—iš kur ji tuos arklius turi? Kur suknia,— tinkama rūmuose?— o klausti nedrįsta.

Štai ėmė visi į rūmus rinktis. Karietomis vis važiuoja, šilkuoti, aksomuoti. Ponas Turčianinovas iš pat ryto priedury sukaliuojasi— sužadėtinės savo laukia. Kitiems irgi maga į ją pažiūrėti,— čia pat stoviniuoja. O Taniuša užsidėjo papuošalus, pasirišo kaip gamykloje skarelę, kailinaičius savo užsisiautė ir eina pamažu. Na, žmonės— iš kur tokia?— griūte ėmė griūti paskui. Priėjo Taniuša prie rūmų, o caro liokajai sustabdo— čia neleidžiami, sako, gamyklos darbininkai. Ponas Turčianinovas iš tolo Taniušą pamatė, tik jam prieš savuosius gėda, kad jo sužadėtinė pėsčia ir dar su kokiais kailinaičiais, jis ėmė ir pasislėpė. Taniuša dabar praskleidė kailinukus, liokajai mato— kas per suknia! Carienė tokios neturi!— tuojau įleido. O kai Taniuša nusirišo skarelę ir kailinukus nusimetė, tai visi aiktelėjo:

— Iš kur tokia? Kokios šalies carienė?

O ponas Turčianinovas, kur buvęs nebuvęs, jau ir čia:

— Mano sužadėtinė,— sako.

Taniuša taip griežtai į jį pažvelgė:

— Tai dar pažiūrėsime! Kodėl tu mane apgavai, priedury nepalaukei?

Ponas ir šiaip, ir taip,— neapsižiūrėjau. Dovanok.

Nuėjo jie į caro kambarius, kur sakyta buvo. Žiūri Taniuša— ne ta vieta. Dar griežčiau paklausė poną Turčianinovą:

— Dar kas per apgavystė? Sakyta buvo, kad toje menėje, kur tėvelio darbo malachitu išklota!— Ir nuėjo per rūmus kaip per savo namus. O senatoriai, generolai ir kiti— iš paskos.

— Ko čia, girdi, stebėtis? Matyt, ten liepta.

Žmonių prisigrūdo sausakimšai, ir visi akių nuo Taniušos nenuleidžia, o jinai atsistojo prie pačios malachitinės sienos ir laukia. Turčianinovas, žinoma, jau čia pat. Vapa jai, kad taip, ar girdi, esą negerai— ne šitame būste carienė liepusi laukti. O Taniuša stovi ramių ramiausiai, anei krust, tarytum pono visai nebūtų.

Carienė įėjo į tą kambarį, kur buvo paskirta. Žiūri— nieko nėra. Šnibždeikos jai tuoj ir praneša— Turčianinovo sužadėtinė visus į malachitinę menę nuvedusi. Carienė paniurzgėjo, žinoma,— kas per sauvaliavimas! Sutrepsejo kojomis. Pyktelėjo, vadinas, mažumą. Ateina ca-

rienė į malachitinę menę. Visi jai lenkiasi, o Taniuša stovi— nepakrūta.

Carienė ir šaukia:

— Na, parodykite man tą sauvaliautoją— Turčianinovo sužadėtinę! Taniuša tat išgirdo, visai susiraukė, sako ponui:

— Dar ką sugalvojai! Aš sakiau man carienę parodyti, o tu viską surengei mane jai parodyti. Vėl apgaulė! Matyti tavęs nebenoriu! Pasiimk savo brangenybes!

Sulig tais žodžiais prisiglaudė prie malachitinės sienos ir ištirpo. Tik tiek paliko, kad ant sienos papuošalai tviska, tarsi prilipę toje vietoje, kur buvo galva, kaklas, rankos.

Visi, žinoma, išsigando, o carienė nugeibusė žemėn dribtelėjo. Žmonės subruzdavo, kelti pagavo. Paskui, kai sumaištis aprimo, bičiuliai ir sako Turčianinoviui:

— Pasiimk nors papuošalus! Kaip mat išvaginės. Čia ne bet kokia vieta— rūmai! Jų vertę išmano!

Turčianinovas ir ėmė graibstyti tuos akmenis. Kurį tik pagriebia, tas ir virsta lašeliu. Vienas lašas švarus kaip toji ašara, kitas geltonas, o dar kitas— kaip kraujas, sodrus. Taip nieko ir nebesurinko. Žiūri— ant grindų saga mėtos. Iš butelio stiklo, paprastai nugludinta. Visai prasta. Iš širdgėlos jis ir pagriebė ją. Tik paėmė į rankas, o toje sagoje, lyg didžiuliam veidrodyje, žaliaakė gražuolė su malachitine suknia, visa brangakmeniais pasidabinusi, kvatoja leipsta:

— Ech tu, pusgalvi žvairaaki zuiki! Argi tau mane vesti! Argi tu man pora?

Ponas po to ir visiškai protelį prarado, kiek dar jo turėjo, o sagos nepametė. Kur buvęs, kur nebuvęs, ima ir žiūri į ją, o tenai tas pats: stovi žaliaakė, kvatoja ir užgaulius žodžius kalba. Iš gėlos ponas ėmė gerti, skolų prisidarė, vos prie jo mūsų gamyklų iš varžytynių nepaleido.

O Pėrikas, iš darbo pašalintas, per smukles pasišovė. Visiškai pragigėrė. O tą šilkinį paveikslą saugojo. Kur paskui tasai paveikslas dingo— niekas nežino.

Nepasipelnė ir Pėriko pati: žinia, ką gi gausi su skolos raštu, jei visa geležis ir varis užstatytas!

Taniušos nuo to laiko mūsų gamykloje nei girdėti, nei regėti. Kaip nebūta.

Pasigrauzė, žinoma, Nastasja, bet irgi ne per daugiausia. Taniuša, matai, nors duonpelnė šeimoje buvo, o vis Nastasjai lyg svetima.

Ir dar pridėkime — Nastasjos berniokai užaugo per tą laiką. Vedė abu. Anūkų atsirado. Žmonėms troboje ankšta pasidarė. Tik spėk suk-tis — tą prižiūrėk, kitam paduok... Bene yra kada nuobodžiauti!

Viengungiai — tie ilgiau nepamiršo. Vis po Nastasjos langais stovi-niavo. Lūkuriavo, ar nepasirodys po langu Taniuša, bet taip ir nesu-laukė.

Paskui jie, žinoma, pačias įsitaisė, bet, kur buvę, kur nebuvę, ima ir prisimena:

— Štai kokia mūsų gamykloje merga buvo! Kitos tokios kaip gy-vas nepamatysi.

O dar po šito nutikimo žinutė pasigirdo. Kalbėjo, kad Vario kalno Valdovė ėmusi dvejintis: vienukart dvi merginas su malachitinais dra-bužiais žmonės matydavę.

Akmeninė gėlė

Ne tik marmuro meistrai garsūs buvo akmens dirbiniais. Ir mūsų gamyklose, sako, tokių darbų mokėję. Tas tik skirtumas, kad mūsų siškiai daugiau su malachitu krapštėsi, mat, užtektinai jo buvo, ir rūšis pati geroji. Iš to malachito ir kalinėjo šauniai. Tokius, žinotum, daikčiukus, kad neatsistebėsi: kaip jam ir pavyko.

Buvo tais laikais meistras Prokopjičius. Šitam darbe pirmutinis. Geriau už jį niekas nemokėjo. Pagyvenęs buvo.

Ėmė ponas ir liepė užvaizdui priskirti prie to Prokopjičiaus bernaitį, kad išmokytų.

— Tegu išmoksta viską, su visomis išgalėmis.

Tik Prokopjičius,— ar jam gailėjo savo meistrystės, ar kas ten buvo,— mokė labai prastai. Tik tąsymais ir niuksais. Prisodins vaikinukui pilną galvą gumbų, ausų vos nenutrauks, ir sako užvaizdui:

— Netikęs šitas... Akis nepagauli, ranka nesusigraibo. Nieko neišeis.

Užvaizdui, matyt, buvo įsakyta taikintis prie Prokopjičiaus.

— Netikęs tai netikęs... Kitą duosime...— Ir suranda kitą berniūkštį.

Vaikiškiai suodė, kokio ten mokslo esama... Iš pat ryto bliana, kad tik pas Prokopjičių nereiktų eiti. Tėvams irgi nesaldu savo vaikelį atiduoti, kur bakina ir nieko neišaina, ir ėmė sukti nuo tos bėdos saviš-

kiaus, kaip kas galėjo. Ir dar pasakykime — nesveika šita meistrystė, prie to malachito. Grynas nuodas. Tai ir vengia žmonės.

Užvaizdas visgi atmena pono įsakymą — duoti Prokopjičiui mokinių. Tasai savo papratimu pakankina vaikinuką ir atiduoda atgal užvaizdai.

— Netikęs šitas...

Užvaizdas niršti pradėjo:

— Tai iki kol taip bus? Netikęs ir netikęs — kada gi bus tikęs? Mokyk šitą...

Prokopjičius vis tiek savo:

— Man kas... Nors dešimtį metų mokysiu, o naudos iš to vaikėzo nebus...

— Tai kokio tau reikia?

— Man gali ir visai neduoti, šito gero nepasigendu.

Taip ir pervarė užvaizdas su Prokopjičium daugelį berniūkščių, o naudos tik tiek: ant galvos gumbai, o galvoje — kaip čia pasprukus. Tyčia kai kurie gadindavo darbą, kad Prokopjičius išvytų. Šitaip ir priėjo eilė Danilkai Badadvėsiui. Visiškas našlaitis buvo tas vaikinukas. Buvo kokių dvylikos metų, gal net ir vyresnis jau. Kojos ilgiausios, perkaręs visas, nežinia kuo ir gyvas. Na, o gymio gražaus. Plaukučiai raityti, akutės mėlynos. Jį ir paėmė iš pradžių už pakaliką pono namuose: tabokinei, nosinei paduoti, nubėgti kur ir kitkam. Tik tas našlaitis gabumų tokiam darbui neturėjo. Kiti berniūkščiai tokiose vietose lyg vijurkai sukasi. Kad tik kiek — tuoj išsitempia: ką įsakysite? O tas Danilka įsmuks kur į kamputį, įbes akis į kokią paveikslą ar į papuošalą ir stovi. Jį šaukia, o jisai nė galvos nekrypteli. Lupo, žinoma, iš pradžių, paskui ranka numojo:

— Trenktas kažkoks! Slunkius! Iš tokio nebus gero tarno.

Į gamyklos darbą ar į kalną visgi nenuvarė — labai skystas, savaičiai neužteks. Pristatė jį užvaizdas piemenauti. Ir čia Danilka ne visai tinkamas pasirodė. Berniūkštis lyg ir stengiasi, o vis ne taip išeina. Vis tarsi svajoja kažką. Įsispitrints akimis į žolę, o karvės — anava kur! Skerdžius nepiktas pasitaikė, gailėjo našlaičio, bet ir tai kartais su bardavo:

— Ir kas iš tavęs, Danilka, beiseis? Pražudysi tu save, o ir mano senai nugarai rykštes užtrauksi. Kam šito reikia? Apie ką gi tu vis galvoji?

— Aš ir pats, seneli, nežinau... Šiaip... apie nieką... Užsižiūrėjau mažumėlį. Vabalėlis lapeliu ropojo. Pats pilkas toksai, o iš po sparnelių geltona matyti, o lapelis platus... Iš kraštų dantukai, tarsi apvadėliai išraityti. Čia tamsėliau atrodo, o viduriukas žalias žalutėlis, lygu dabar tik nudažytas... O vabalėlis ir ropoja.

— Na, ar ne paikas tu, Danilka? Argi tavo darbas vabaliukus žiūrinėti? Ropoja — ir tegu ropoja sau, o tavo darbas karves ganyti. Žiūrėk, išmesk man tą kvaišulį iš galvos, jei ne — užvaizdui pasakysiu!

Viena Daniluškai nusisekė. Vamzdeliu groti išmoko — toli seniui iki jo! Groja lygiai kaip su muzika kokia. Vakare, kai karves pargena, mergos, bobos prašo:

— Sugrok, Daniluška, dainelę.

Jis ir pradeda groti. Ir dainos visos negirdėtos. Lyg ir miškas šniokščia, lyg ir upelis čiurlena, paukšteliai visokiais balsais čiulbauja ulbauja, o dailiai išeina. Veikiai už tas daineles pradėjo moterys globstyti Danilušką. Ta sermėgėlę sulopo, kita drobės autkojams atkerpa, marškinėlius naujus pasiuva. Apie kąsnelį ką ir kalbėti — kiekviena stengiasi pakišti daugiau ir skaniau. Skerdžiui irgi Daniluškos dainos prie širdies buvo. Tik ir čia truputėlį negražiai išeidavo. Pradės Daniluška groti — ir viską pamiršta, tarsi nė karvių nebūtų. Su tuo grojimu ir užgriuvo jį bėda.

Sykį Daniluška, matyt, užsigrojo, o senis nusnūdo mažumą. Kečlios karvelės ir nuklydo. Kai ėmė rankioti namo ginti, žiūri — tos nėra, anos nėra. Puolė ieškoti, bet kur tau. Ganė prie Eglynės... Pati čia vilkų vieta, gūdi... Vieną karvutę ir besurado. Parginė bandą namo... Taip ir taip — papasakojo. Na, iš gamyklos irgi išlėkė išbildėjo ieškoti, bet neberado.

Bausmė tada aišku kokia buvo. Už kiekvieną kaltę grėžk šen nugarą. Kaip tyčia, dar viena karvė buvo užvaizdo. Kai taip, tai ir visiškai nuolaidos nelauk. Patiesė iš pradžių senioką, paskui ir Daniluškai atėjo eilė, o jisai džiūvęs sudžiūvęs. Pono budelis prasitarė net taip:

— Toksai, — sako, — nuo vieno karto apalps, o, ko gera, ir visai dviasią išleis.

Kirto visgi — nepagailėjo, o Daniluška tyli. Budelis jam antrąkart — tyli, trečią — tyli. Budelis ir sužvėrėjo, ėmė pliekti iš viso peties, o pliekdamas rėkia:

— Aš tave, tyleni, priveiksiu... Parodysi balsą... Parodysi!

Daniluška dreba visas, ašaros byra, o tyli. Prikando lūputę. Taip ir apalpo, o žodelio iš jo neišgirdo. Užvaizdas,— jisai čia, žinoma, buvo,—nustebo:

— Žiūrėk, koks kantrus atsirado! Dabar žinau, kur jį siųsti, jeigu gyvas liks.

Išsigulėjo vis dėlto Daniluška. Bobutė Vichoricha jį ant kojų pastatė. Buvo, sako, tokia senelė. Tikros gydytojos garsą mūsų gamyklose turėjo. Žolių galią žinojo: kuri nuo dantų, kuri nuo trūkio, kuri nuo sausgėlos... Na, viską žinojo. Pati tas žoles rinkdavo tokiu metu, kai jos pačią didžiąją galią turi. Iš tokių žolių ir šaknelių antpilus ruošdavo, nuovirus virdavo ir su tepalais maišydavo.

Gera buvo Daniluškai pas tą bobutę. Senelė, matai, maloni ir kalbi, o žolių ir šaknelių, gėlelių visokiausių pas ją pridžiovinta ir prikabinėta visoje gryčioje. Daniluška prie žolių smalsus — kaip šita vadinasi? Kur auga? Koks žiedas? Senelė jam sako ir sako.

Kartą Daniluška ir klausia:

— Ar tu, bobutéle, visus žolynus mūsų apylinkėse pažįsti?

— Nesigirsiu,— sako,— bet tarytum visus žinau, kur akis mato.

— O argi,— klausia tasai,— yra ir tokių, kur akis nemato?

— Yra,— atsako,— ir tokių. Antai, papartį girdėjai? Jis žydi per jonines. Tasai žiedas užburtas. Lobius jisai atveria. Žmogui kenksmingas. Tartum žaltvykslė. Sustverk ją—ir visi užtvarai tau atdari. Šelmiškas tas žiedas. O dar yra akmeninė gėlė. Malachitiniam kalne, sako, auganti. Per gyvačių šventę esąs jos pats stiprumas. Nelaimingas tasai žmogus, kur akmeninį žiedą pamatys.

— Kodėl, senele, nelaimingas?

— To, vaikeli, aš nė pati nežinau. Taip žmonės sako.

Daniluška gal pas Vichorichą ir ilgiau būtų pagyvenęs, bet užvaizdo gandonešiai pamatė, kad berniūktis jau pradėjo po kiek vaikščioti, ir tuojau pas pavestinį. Tasai Danilušką pasišaukė ir sako:

— Eik dabar pas Prokopjičių — malachitininko amato mokysies. Tas darbas kaip tik tau.

Na, ką darysi? Nuėjo Daniluška, o eidamas dar lygu vėjo pučiamas svyruoja. Prokopjičius pažiūrėjo į jį ir sako:

— Dar tokio trūko. Sveikiems berniokams toks darbas ne pagal nosį, o iš to ką gi išspausi — vos gyvas stovi.

Nuėjo Prokopjičius pas užvaizdą:

— Nereikia tokio. Dar netyčiomis užmuši — atsakyti teks.

Bet užvaizdas — kur tau, klausyti nenori:

— Daviau — ir mokyk, negudrauk! Jisai — tas berniūkštis — stiprus. Nežiūrėk, kad nupiepęs.

— Nagi žinokitės, — sako Prokopjičius, — o aš savo pasakau. Mokysiu, tik kad atsakomybėn nepatrauktų.

— Traukti nėra kam. Vienui vienas tas berniūkštis, ką nori su juo daryk, — atsako užvaizdas.

Parėjo Prokopjičius namo, o Daniluška prie staklių stovi, malachitinę lentelę apžiūrinėja. Ant tos lentelės užbrėžta, kur kraštą kirsti. Daniluška į tą vietą išžiūrėjęs ir galvelę kraipo. Prokopjičiui smalsu pasidarė, ką šis naujokas čia žiūrinėja. Paklausė griežtai, pagal savo papratimą:

— Ką čia dabar? Kas tave prašė dirbamą daiktą į rankas imti? Ko čia spoksai?

Daniluška ir atsako:

— Kaip mano akiai rodos, seneliuk, ne iš tos pusės kraštą kirsti reikia. Matai, šičia raštas, o jis bus nukirstas.

Prokopjičius, žinoma, užriko:

— Ką? Kas tu toks? Meistras? Rankose dar neturėjęs, o sapalioji? Ką tu gali suprasti?

— Tą ir suprantu, kad šitas daiktas sugadintas, — atsako Daniluška.

— Kas sugadino, a? Tai tu, snargliau, man — geriausiam meistrui, šitaip!.. Aš tau tokį sugadinimą parodysiu... gyvas neliksi!

Patriukšmavo, parėkė, o Daniluškos nė pirštu nepalietė. Prokopjičius, matai, pats dėl tos lentelės galvojo — iš kurios pusės kraštą nurėžus. Daniluška savo žodžiais lyg pirštu akin pataikė. Išsirėkė Prokopjičius ir kalbą jau visai gerumu:

— Na tai, meistre tu stebuklingasis, parodyk, kaip, tavo išmanymu, reikia daryti?

Daniluška ir ėmė rodyti, pasakoti:

— Šit koks raštas išeitų. O dar geriau — padaryti lentelę siauresnę, kraštus be rašto nukirtus, tik viršuje juostelę mažą palikus.

Prokopjičius vis rėkia sau:

— Na, na!.. Kaipgi! Daug tu išmanai. Susikirsi, bus ne niekis! —
O pats sau galvoja: „Teisybę berniokštis sako. Iš tokio gal išeis kas.
Tiktai kaip jį mokyti? Stuktelsi kartelį — ir išties kojas.“

Pagalvojo taip ir klausia:

— Kieno gi tu, toks mokytas?

Daniluška ir išsipasakojo.

Atseit, našlaitis. Motinos nepamenąs, o apie tėvą ir visai nežinąs,
kas tasai buvęs. Pravardžiuoja žmonės Danilka Badadvėsiu, o kaip tėvo
vardas pavardė — nežinąs. Papasakojo, kaip dvaro tarnu buvęs ir už
ką išviję, kaip vasarą paskui karvių bandą vaikštinėjęs, kaip lupiti
gavęs.

Prokopjičius pagailėjo.

— Nesaldus, matau, tau, vyruti, gyvenimėlis teko, o čia dar pas
mane pakliuvai. Mūsų darbas kietas.

Paskui lyg supyko, subambėjo:

— Na, gana, gana! Matai, koks kalbus! Liežuviai bet kas gali dirb-
ti, tiktai ne rankomis. Visą vakarą tarškalai barškalai! Mokinys atsi-
rado! Pažiūrėsiu va rytoj, kaip tu pasirodysi. Sėsk vakarienės valgyti,
o ir miegoti laikas.

Prokopjičius gyveno vienui vienas. Pati jo seniai buvo mirusi. Sena
kaimynė Mitrofanovna atėjusi apsiruošdavo. Rytais valgyti pataisyda-
vo, išvirdavo ko, trobą apkuopdavo, o vakarais Prokopjičius pats tvar-
kėsi, kaip jam reikėjo.

Pavalgė. Prokopjičius ir sako:

— Gulkis va čia ant suolo!

Daniluška nusiavė, ryšuliuką savo po galva pasidėjo, sermėgėle ap-
siklojo, susirietė,— matai, rudenį buvo šalta troboje,— vis dėlto greitai
užmigo. Prokopjičius irgi atsigulė, bet užmigti negalėjo: vis ta kalba
apie malachito raštą iš galvos neina. Vartėsi vartėsi, atsikėlė, uždegė
žvakę ir prie staklių — ėmė tą malachito lentelę ir šiaip, ir taip matuoti.
Vieną kraštą uždengia, kitą... prideda tuščios vietos, atima. Taip pasta-
to, kitaip pagrėžia — ir vis išeina, kad vaikinukas geriau raštą per-
prato.

— Še tau ir Badadvėsysis! — stebisi Prokopjičius.— Dar niekur nie-
ko, o jau seną meistrą pamokė. Na ir akelė! Na ir akelė!

Nuėjo tyliai į kamara, atnešė pagalvį ir didžiulę skrandą. Pakišo pagalvį Daniluškai po galva, skranda apklojo:

— Miegok, žvitriaaki!

O tas nė nepabudo, apsivertė tiktai ant kito šono, išsitiesė po kailiniais — šilta pasidarė, — ir pradėjo palengvėle švilpčioti pro nosį. Prokopjičius savų vaikų neturėjo, tas Daniluška ir priskrudo jam prie širdies. Stovi meistras, gėrisi, o Daniluška švilpčioja, miega sau ramiausiai. Prokopjičiui rūpi — kaip tą vaikinuką atgauti, kad ne toks išdvėses ir nesveikas būtų.

— Argi su jo sveikatėle mūsų darbo mokytis. Dulkės, nuodai — nusibaigs bematant. Pailsėti jam pirma reikia, atkusti, paskui mokytį pradėsiu. Matyt, bus susigraibantis.

Kitą dieną ir sako Daniluškai:

— Tu iš pradžių prie ruošos padėsi. Tokia jau mano tvarka įvesta. Supranti? Pirmiausia nueik putino uogų parnešti. Jas šerkšnas pagavo, — kaip sykis dabar geros pyragui. Tik žiūrėk, neik toli. Kiek pririnksi, tiek. Duonos pasiimk riekę, — miške kąsnis gerai slenka, — dar pas Mitrofanovną užbėk. Sakiau jai, kad tau porą kiaušinėlių pakeptų ir pieno į ašotėlį įpiltų. Supranti?

Kitą dieną vėl sako:

— Sugauk man dagilėlį kur balsingesnį ir kikirilį kur vikresnį. Žiūrėk, kad iki vakaro būtų. Supranti?

Kai Daniluška sugavo ir parnešė, Prokopjičius sako:

— Gerai, bet ne visai. Sugauk kitus.

Taip ir toliau. Kiekvieną dieną Prokopjičius Daniluškai darbo duoda, o išties — ne darbo, tik žaidimų. Kai pasnigo, liepė jam su kaimynu malkų važiuoti — padėsi, girdi. Na, ir koks ten padėjimas! Kai į mišką, tai rogėse sėdi, vadeles laiko, o atgal — paskui vežimą pėstute eina. Prasimankština šitaip, pavalgo namie ir miega kaip užmuštas. Kailinius jam Prokopjičius įtaisė, kepurę šiltą, pirštines, veltinius užsakė nuvelti. Prokopjičius, matai, gyveno pasiturimai. Nors baudžiauninkas buvo, bet turėjo leidimą uždarbiauti. Prie Daniluškos jis lipte prilipo. Tiesiai pasakius, sūnumi laikė. Na, ir negailėjo jam nieko, o prie savo darbo dar vis neprileido.

Gerai gyvendamas, Daniluška veikiai atkuto ir prie Prokopjičiaus taip pat prigludo. Na kaipgi! Suprato Prokopjičiaus rūpestį, pirmą kartą

Šitaip gavo pagyventi. Praėjo žiema. Daniluškai ir visai gerai pasidarė. Tai jis prie tvenkinio, tai miškan. Ir prie meistriško darbo Daniluška prisimesdavo. Parbėga namo, ir tuojau kalba tarp jų prasideda. Šį bei tą Prokopjičiui nupasakoja ir klausia — kas čia, kaip čia? Prokopjičius paaiškina, parodo. Daniluška įsideda į galvą. Kartais ir pats imasi: „Na, aš...“ — Prokopjičius žiūri, pataiso, kai reikia, parodo, kaip geriau.

Taip vieną sykį užvaizdas ir pamatė Danilušką prie tvenkinio. Klausia savo palaižūnus:

— Kieno tas bernėkas? Kelinta diena jį prie tvenkinio matau... Darbo dienom su meškere žaidžia, o jau nebe mažytis... kažkas jį nuo darbo slapsto...

Sužinojo palaižūnai, pasakoja užvaizdui, o šis netiki.

— Na,—sako,—gabenkite bernėką pas mane, pats sužinosiu.

Atvedė Danilušką. Užvaizdas klausia:

— Kieno tu?

Daniluška ir atsako:

— Mokausi va pas meistrą malachitą kalti.

Užvaizdas tada kapt jį už ausies:

— Tai šitaip tu, nenaudėli, mokaisi! — Už ausies ir nutempė pas Prokopjičių.

Tasai mato — prasti reikalai, ėmė gelbėti Danilušką:

— Tai aš pats jį siunčiau ešeriukų pagaudyti. Labai šviežių ešeriukų noriu. Su savo nesveikata kitko valgyti negaliu. Tai ir liečiau vaikiščiui pagaudyti.

Užvaizdas klauso ir netiki. Dar pamatė, kad Daniluška visai kitoks pasidaręs: atkutęs, marškinėliai geri, kelnaitės irgi, apautas bateliais. Ir ėmėsi Danilušką tikrinti:

— Nagi, parodyk, ko tave meistras išmokė?

Daniluška prijuostėlę pasirišo, priėjo prie staklių ir ėmė pasakoti, rodyti. Ko užvaizdas paklausia — jis į viską atsakymą turi. Kaip tašyti akmenį, kaip pjauti, tekinti šonus, kuo kada klijuoti, kaip šlifuoti, kaip ant vario uždėti, kaip ant medžio. Vienu žodžiu, viską kaip reikia.

— Šitas, matyt; geras tau pasitaikė.

— Nesiskundžiu,— atsako Prokopjičius.

— Taigi, taigi, nesiskundi, o tinginiauti nedraudi! Tau jį davė darbo mokyti, o jis prie tvenkinio su meškere! Žiūrėk man! Tokių šviežių

ešeriukų tau atsiųsiu — iki grabo lentos nepamirši, o ir vaikiščiui nesmagu bus.

Pagrasino taip, išėjo, o Prokopjičius stebisi:

— Kada gi tu, Daniluška, viską perpratai? Aš tavęs tarytum dar visai ir nemokiau.

— Ogi pats,— sako Daniluška,— rodei ir pasakojai, o aš įsidėmėjau. Prokopjičiui net ašaros pabiro — taip jam širdį paglostė.

— Sūneli,— sako,— mielasis, Daniluška... Ką dar žinau, viską tau atversiu... Nenuslėpsiu...

Tik nuo to laiko Daniluška neteko gero gyvenimo. Užvaizdas ėmė jam darbą uždavinėti. Iš pradžių, aišku, paprastesnius daiktus: plokščias seges, kokias moterys nešioja, dėžutes. Toliau jau tekinti darbai: žvakidės ir visokie papuošalai. Paskui ir iki raižymo priėjo. Visokie lapeliai, lapeliukai, rašteliai, gėlelės. Jų gi — malachitininkų — darbas gaišlus. Menkas tarytum daiktelis, o kiek reikia prie jo krapštytis! Taip Daniluška ir užaugo prie šito darbo.

O kai nutekino apyrankę — gyvačiukę iš vieno ištiso akmens, tai ir visiškai meistru užvaizdas jį pripažino. Ponui apie tai nurašė:

„Taip ir taip, atsirado pas mus naujas malachito meistras — Danila Badadvėsys. Dirba gerai, tik dėl jaunumo dar lėtas. Ar įsakysite palikti jį baudžiovoj, ar, kaip ir Prokopjičių, už duoklę paleisti?“

Dirbo Daniluška visai ne iš lėto, o nuostabiai vikriai ir greitai. Prokopjičius dabar laiku įsikišdavo. Užduos užvaizdas Daniluškai kokį darbą penkioms dienoms, o Prokopjičius ima ir sako:

— Neįmanoma. Tokiam darbui pusės mėnesio reikia. Mokosi juk vyrukas. Paskubins — tik akmenį be reikalo sugadins.

Na, užvaizdas kiek pasiginčija, o dienų, žiūrėk, prideda. Daniluška ir dirbo nepervargdamas. Pasimokė netgi slapčiomis nuo užvaizdo skaityti, rašyti. Taip, visai nedaug, o vis dėlto perprato raštą. Prokopjičius jam ir šičia padėjo. Kartais ir pats imdavosi užvaizdo darbus už Danilušką dirbti, tik Daniluška neleisdavo:

— Ką tu! Ką tu, dėdule! Argi tau už mane prie staklių sėdėti! Žiūrėk, tavo barzda pažaliavusi nuo malachito, sveikata susilpnėjusi, o man kas?

Daniluška ir iš tiesų tada jau buvo atkutęs. Nors po senovei Badadvėsiu tebepravardžiuojamas, o jis aure koks — lieknas ir skaidus,

garbanotas ir guvus. Vienu žodžiu, merginų seilė. Prokopjičius jau pradėjo jį apie nuotakas kalbinti, Daniluška sau galvą purto, ir tiek:

— Nepabėgs! Va, pirma meistrui kaip reikia pasidarysiu, tada ir kalba bus.

Ponas į užvaizdo raštą atsakė:

„Tegul tas Prokopjičiaus mokinys dar nutekins man taurę su kojele. Tada pažiūrėsiu — ar už duoklę paleisti, ar į baudžiąvą atiduoti. Tik tu žiūrėk, kad Prokopjičius tam Danilkai nepadėtų. Neprižiūrėsi — pats atsakysi.“

Užvaizdas gavo šitą laišką, pakvietė Danilušką ir sako:

— Čia, pas mane, dirbsi. Stakles tau padarys, akmens atveš, kokio reikia.

Prokopjičius sužinojo, nusiminė: kaip čia dabar? Kas per daiktas? Nuėjo pas užvaizdą, bet argi tas pasakys... Tik užriko: „Ne tavo reikalas!“

Na, tai nuėjo Daniluška dirbti į naują vietą, o Prokopjičius jį moko:

— Žiūrėk, Daniluška, neskubėk! Nerodyk savęs!

Daniluška iš pradžių dirbo prisilaikydamas. Matavo, skaičiavo daugiau, bet nuobodu jam pasirodė. Dirbk nedirbk, o laiką atbūk — sėdėk pas užvaizdą nuo ryto lig išnaktių. Na, Daniluška iš nuobodumo ir puolė visa sveikata. Taurė viens du — ir padaryta. Užvaizdas pažiūrėjo, tarsi taip reikia, ir sako:

— Dar kitą tokią padaryk!

Daniluška padarė antrą, paskui trečią. Kai jisai tą trečią baigė, užvaizdas ir sako:

— Dabar neišsisuksi. Sugavau judu su Prokopjičium. Ponas tau laiške vienai taurei tiek dienų davė, o tu tris padarei. Žinau tave. Nebeapgaušiesi dabar, o tam senam šuniui parodysiu, kaip pataikauti! Pats žinos ir kitam pasakys!

Taip ir ponui parašė, ir taures visas tris pristatė. Tik ponas — ar dešine koja buvo atsikėlęs, ar ant užvaizdo piktas ko buvo — viską priešingai pasuko.

Duoklę Daniluskai paskyrė lengvą, neliepė vyruko nuo Prokopjičiaus atskirti — gal dviese greičiau sugalvosią ką naują. Su laišku brėžinį atsiuntė. Ten irgi taurė buvo nubraižyta su visokiausiais pagražinimais. Krašto apvadėliai išpjaustinėti, per vidurį brangakmenio juosta su

kiauriniu raštu, ant kojelės lapukai. Vienu žodžiu, galvota ir sugalvota. O ant brėžinio ponas užrašė: „Nors penkerius metus tegu sėdi, tik kad lygiai tokia būtų padaryta.“

Teko dabar užvaizdui savo žodžio atsisakyti. Pranešė, ką ponas parašęs, paleido Danilušką pas Prokopjičių ir brėžinį atidavė.

Apsidžiaugė Daniluška su Prokopjičium, ir darbas spėriau ėmė eiti. Daniluška greitai prie tos naujosios taurės šoko. Gudrybių joje aibės. Vos ne taip stuktelsi — prapuolė darbas, iš naujo pradėk. Na, akis Daniluškos tiesi, ranka drąsi, jėgos užteks — gerai reikalai klostosi. Tik jam nepatinka, kad triūso daug, o grožio tarsi ir visai nėra. Sakė Prokopjičiui, o šis tik nustebė:

— O tau kas? Sugalvojo — vadinasi, jiems reikia. Ar maža aš visokių daiktelių nutekinau, išpjausčiau, o kam jie — gerai ir nežinau.

Bandė su užvaizdu kalbėti, tai kur tau. Kojomis sutrepsėjo, rankomis sumostigavo:

— Ar tu iš galvos išėjai? Už brėžinį dideli pinigai sumokėta. Jį gal geriausias sostinės menininkas darė, o tu ginčytis susimanei!

Paskui, matyt, prisiminė, ką ponas jam buvo įsakęs, — ar nesugalvos dviese ko nauja, — ir sako:

— Žinai ką... daryk šitą taurę, kaip pono brėžinyje yra, o jeigu kitą pats sugalvosi — tavo dalykas. Netrukdyšiu. Ag akmenų pas mus tai jau užteks. Kokio reiks, tokį ir duosiu.

Tai šit Daniluška ir pradėjo godą godoti. Anot senų žmonių — sveitimą išpeikti nedaug gudrumo reikia, o savo kol sugalvosi — ne vieną naktelę nuo šono ant šono prasiavartysi. Va, Daniluška sėdi prie tos taurės, o pats apie kitą galvoja. Suka galvą, koks žiedelis, koks lapelis malachitiniam akmeniui geriau derėtų. Apsiniaukė, nelinksmas pasidarė. Prokopjičius pastebėjo, klausia:

— Ar tu, Daniluška, sveikas? Pamažu su ta taure. Kur nuskubėsi? Eitum pasivaikščioti, prasivėdinti, vis sėdi ir sėdi.

— Kas teisybė, tai teisybė, — sako Daniluška. — Gal į mišką nueiti, — gal pamatyčiau, ko man reikia.

Nuo tada ir pradėjo kone kiekvieną dieną į mišką lankstyti. Kaip tik pati šienapjūtė, pačios uogos. Žolynai visi žydi. Daniluška sustoja kur pievos pakrašty ar miško laukymėje ir stovi, spokso. Arba vėl vaikštinėja po pievas ir stebeilija žolę, lyg ieško ko. Žmonių tuo metu

pievose ir miške daug. Klausinėja Danilušką — ar nepametęs ko? Jisai nusišypso nelinksmi ir sako:

— Pamesti nepamečiau, o rasti negaliu.

Na, kai kas ir pasakydavo:

— Tam bernui nebe visi namie.

O jis pareina namo ir tuojau prie staklių. Taip iki ryto ir išsėdi, o su saulute vėl į mišką ir į pievas. Lapelius ir žolynus visokius namo tempti pradėjo, ir vis daugiausia nuodingus: ievą ir šungaršvę, durnaropę ir gailį, ir visokias viksvažoles. Veidai sunyko, akys neramos pasidarė, rankų drąsa prapuolė. Prokopjičius visiškai nunerimo, o Daniluška ir sako:

— Taurė man ramybės neduoda. Norisi taip ją padaryti, kad būtų iš akmens išgauta visa, kas tiktai galima išgauti.

Prokopjičius ėmė atkalbinėti:

— Kam tau to reikia? Sotūs juk esame, ko dar nori? Tegul ponė kai smaginas, kaip jiems patinka. Kad tik mūsų nekliudytų. Sugalvos kokį raštą — padarysime, o kam jiems už akių užbėgti? Nereikalingus pančius užsidėsi — tik tiek.

Na, Daniluška savo laikosi.

— Ne ponui,— sako,— stengiuosi. Negaliu iš galvos išmesti tos taurės. Matau, koks mūsų akmuo, o mes ką su juo darom? Tekinam, pjaus tom, šlifuojam ir visai į niekus nuvarom. Tai man ir užėjo noras padaryti taip, kad visą akmens grožį pats pamatytum ir žmonėms parodytum.

Ilgainiui atsitokėjo Daniluška, vėl atsisėdo prie tos pono taurės. Dirba, o pats šaiposi:

— Akmeninis kaspinas su skylutėmis, apvadėliai išpjaustinėti.

Paskui staiga metė šitą darbą. Kitą pradėjo. Be atokvėpio prie staklių stovi.

Prokopjičiui pasakė:

— Savo taurę durnaropės žiedais išdabinsiu.

Prokopjičius atkalbinėti ėmė. Daniluška iš pradžių nė klausyti nenorėjo, paskui, po trijų keturių dienų, kai kažkas jam nenusisekė, ir sako Prokopjičiui:

— Na, gerai. Pirma pono taurę baigsiu, paskui savo pradėsiu. Tik tu jau tada manęs neatkalbinėk... Negaliu iš galvos išmesti.

Prokopjičius atsako:

— Gerai, netrukdyčiau,— o tuo tarpu galvoja: „Apsipras vyras, užsimirš. Jam pačią išpiršti reikia. Žinoma! Kvailystėms nebeliks vietos galvoj, kai šeima atsiras.“

Ėmė krapštytis Daniluška su taure. Darbo daug— į vienerius metus nesudėsi. Dirba iš širdies, durnaropės neprisimena. Prokopjičius ir pradėjo apie vedybas kalbėti:

— Na kad ir Katia Letemina—kuo ne nuotaka? Gera mergaitė... Peikti nėra už ką.

Prokopjičius protingai kalbėjo. Jis, matai, seniai pastebėjo, kad Daniluška į šią mergaitę dažnai žiūri. Tai neva netyčia ir užvedė kalbą. O Daniluška savo tvirtina:

— Palauk! Tegu su taure baigsiu. Atsibodo ji man. Žiūriu tiktai, kad ėmęs netrenkčiau plaktuku, o jis— apie vedybas! Sutarta mudvių su Katia. Palauks ji manęs.

Na, padirbo Daniluška taurę pagal pono brėžinį. Užvaizdui, aišku, nieko nesakė, bet namuose vaišes sugalvojo kelti. Katia— sužadėtinė— su tėvais atėjo, dar kai kas... daugiausia iš malachito meistrų. Katia stebisi taure.

— Kaip,— sako,— tu taip ir padarei, kad šitokį raštą išskobei ir niekur akmens nenuskėlei! Kaip viskas lygiai ir gražiai nugludinta!

Meistrai irgi pritaria:

— Lygiai kaip brėžinyje. Prikibti nėra kur. Puikiai padaryta. Geriau niekas nepadirbs, o dar ir greitai. Taip dirbti pradėsi— sunku bus mums paskui tave vilktis.

Daniluška klausė klausė ir sako:

— Čia ir bėda, kad peikti nėra ko. Lygu gražu, raštas aiškus, išraižyta pagal brėžinį, o grožis kur? Antai žiedas... kuo paprasčiausias, o žiūri į jį— širdis džiaugiasi. Na, o ši taurė ką pradžiugins? Kam tikusi? Kas pasižiūrės, kiekvienas, kaip va Katenka, nusistebės, kokia, girdi, meistro akis ir ranka, kaip jam kantrybės užteko niekur akmens nendaužti.

— O kur pagadino,— juokauja meistrai,— ten užklįjavo, užgludino, ir nieko nežymu.

— Taigi užtat... O kur, klausiu, akmens grožis? Čia gyslelė eina, o tu toj vietoj skylutes grėžioji ir gėlytes piaustinėji. Kam jų čia? Tik ak-

mens gadinimas. O akmuo koks! Geriausias akmuo! Suprantate, geriausias!

Karščiuotis pradėjo. Įgėręs buvo, matyt.

Meistrai ir sako Daniluškai, ką jam Prokopjčius ne kartą buvo kalbėjęs:

— Akmuo ir lieka akmeniu. Ką su juo padarysi? Mūsų darbas — tekinti ir skobti.

Tik ten buvo toks vienas seniukas. Jis dar Prokopjčių ir tuos kitus meistrus buvo mokęs. Visi jį seneliu vadino. Visiškai perkaršęs seneliokas, o taip pat šitą kalbą išgirdo ir sako Daniluškai:

— Tu, vaikeliuk mielas, neik šitais keliais! Iš galvos išmesk! Pakliūsi, kad kokioj, pas Valdovę į kalnų meistrus...

— Kokie tatai meistrai, seneli?

— O tokie... kalne gyvena, niekas jų nemato... Ko Valdovei prireikia, tą jie padaro. Teko man kartą matyti. Tai bent darbas! Ne toks, kaip mūsų, čionykščių.

Visiems įdomu pasidarė. Klausia, kokį dirbinį matęs.

— Ogi gyvatėlę,— sako,— tokią, kur jūs ant apyrankės darote.

— Na ir kas? Kokia ta gyvatėlė?

— Taigi sakau, ne tokia, kaip mūsų. Bet kuris meistras pažiūrėjęs tuoj pažins — ne čionykščių darbas. Mūsų gyvatėlė, nors ir gražiai padaryta, vis tiek akmeninė, o čia — tarytum gyva. Keterėlė juoda, akelės... Rodos, ims ir įkirs. Jiems kas! Jie yra akmeninį žiedą matę, grožį perpratę.

Daniluška, kai tik išgirdo apie akmeninį žiedą, ėmė klausinėti senelį. Tas atvirai pasisakė:

— Nežinau, vaikeliuk mielas. Girdėjau, kad esanti tokia gėlė. Pamatyti ją mūsų žmogui negalima. Kas pamatys, tam pasaulis nebemielas pasidarys.

Daniluška sako:

— Aš norėčiau pamatyti.

Čia Katenka, jo sužadėtinė, kad sujudo:

— Ką tu, ką tu, Daniluška! Negi tau pasaulis nusibodo? — ir į ašaras.

Prokopjčius ir kiti meistrai sumetė, kaip čia yra, ėmė iš senojo meistro šaipytis:

— Tai jau nupaistai tu, seneli, per senumą. Pasakas seki. Vyrukui be reikalo galvą suki.

Senelis įsikirščiaavo, į stalą trenkė.

— Yra toks žiedas! Danila tiesą sako: akmenis mes nepažįstam. Tam žiede grožis parodytas.

Meistrai juokiasi:

— Įsikaušai, seneli, per daug!

O jisai savo:

— Yra akmeninis žiedas!

Išsiskirstė svečiai, o Daniluškai toji kalba iš galvos neišeina. Vėl pradėjo į mišką lakstyti ir apie durnaropę vaikštinėti, apie vedybas nė neužsimena. Prokopjičius jau raginti ėmė:

— Kam mergaitei gėdą darai? Kiek metų ji sužadėtine vaikščios? Žiūrėk, dar tyčiotis iš jos pradės. Ar maža liežuvautojų?

Daniluška vis savo:

— Palauk truputėlį! Tegu tiktai sugalvosiu ir akmenį tinkamą išsirinksiu.

Ir traukia į vario rūdyną — į Gumioškas vis. Kai kada į šachtą nusileidžia, po kirtavietes palando, kartais viršuje akmenis vartinėja. Vieną sykį atvertė akmenį, apžiūrėjo ir sako:

— Ne, ne tas...

Vos taip pratarė, kažkas ir sako:

— Kitoje vietoje paieškok... Prie Gyvačių kalnelio.

Daniluška apsidairo — nieko nėra. Kas tai? Juokus krečia kas nors, ar ką... Tartum nė pasislėpti nėra kur. Pasidairė dar, eina namo, o jam pavymu vėl:

— Ar girdi, meistre Danila? Prie Gyvačių kalnelio, sakau.

Apsidairė Daniluška, — moteris kokia vos matyti, kaip ir žydras rūkas. Paskui nieko nebeliko.

„Kas, — galvoja, — per pokštai? Nejau čia būtų ji? O ką, jeigu nuėičiau prie tos Gyvatynės?

Gyvačių kalnelį Daniluška gerai žinojo. Čia pat jis buvo, netoli nuo Gumioškų. Dabar jo nėra, seniai visas nukastas, o anksčiau brangiųjų akmenis nuo viršaus rinkdavo.

Kitą dieną ir nuėjo ten Daniluška. Kalnelis nors nedidelis, bet status. Iš vienos pusės kaip rėžte nurežtas. Sprūdis gražiausias. Visi sluoksniai matyti, geriau niekur nerasi.

Priėjo Daniluška prie to sprūdžio, o ten malachito luitas besąs išverstas. Didžiulis akmuo—nešte nepaneši, ir lyg aptašytas panašiai į kokį krūmelį. Pradėjo žiūrinėti Daniluška šitą radinį. Viskas yra, ko jis ieško, spalva apačioje tamsesnė, gyslos kaip tik tose vietose, kur reikia... Na, viskas kaip tyčia... Nudžiugo Daniluška, greičiau arklio nubėgo, parsivežė akmenį namo, sako Prokopjičiui:

— Žiūrėk, koks akmuo! Tarsi tyčia mano darbui. Dabar greitai padarysiu. Tada ir vestuves kelsim. Tikrai, prisilaukė manęs Katenka. O ir man nelengva. Tiktai va šitas darbas mane ir sulaiko. Kad greičiau aš jį baigčiau!

Na ir puolė Daniluška prie šio akmens. Nei dienos, nei nakties nebežiūri. Prokopjičius tyli. Gal aprims vyrutis, kai savo karštį apmalšins. Darbas spėriai eina. Akmens apačią nutašė. Tikras durnaropės krūmas. Lapai platūs, krūvon susimetę, dantukai, gyslės—viskas išėjo, geriau nereikia. Prokopjičius irgi sako—gyva gėlė, nors ranka pačiupinėk. Na, o kai iki viršaus prisivarė—ir nebeina toliau. Stiebelį išskobė, šoniniai lapeliai plonyčiai—kaip ir besilaiko! Taurelė kaip durnaropės žiedo, o ne tas... Negyva pasidarė ir grožio nustojo. Daniluška dabar ir naktimis nebemiega. Sėdi prie tos savo taurės, galvoja, kaip čia pataisyti, geriau padaryti. Prokopjičius ir kiti meistrai, užėję pažiūrėti, stebisi,—ko dar tam bernui reikia? Taurė nusisekė tokia, kokios niekas nėra padaręs, o jam dar negerai. Pakvaišo vyrukas, gydyti reikia. Katenka girėdi, ką žmonės kalba,—verkšlenti ėmė. Tatai Danilušką ir atvedė į protą.

— Gerai,—sako,—liausiuos. Matyt, nėra man lemta pakilti aukščiau, suprasti akmens galią.—Ir pradėjo pats raginti greičiau vestuves kelti. Ką čia beraginti, kad merginos senų seniausiai viskas susiruošta. Paskyrė dieną. Pralinks mėjo Daniluška. Apie taurę užvaizdui pasakė. Tasai atbėgo, žiūri—štai kur daikčiukas! Norėjo tučiuojau tą taurę ponui išsiųsti, bet Daniluška sako:

— Palauk truputį, pataisyti reikia.

Buvo rudens metas. Kaip tik apie Gyvačių šventę vestuvės turėjo būti. Kažkas dar ir priminė, kai iš kalbos išėjo,—šit greitai gyvatės visos į vieną vietą susirinkšiančios. Daniluška tuos žodžius į galvą įsi-

dėjo. Prisiminė vėl kalbas apie malachitinį žiedą. Tada jam ir toptelėjo: „Ar nenuėiti paskutinį kartą prie Gyvačių kalnelio? Gal sužinočiau ten ką?“— ir akmenį prisiminė: „Juk buvo lyg padėtas! Ir tas balsas rūdyne... apie Gyvačių kalnelį kalbėjo.“

Ėmė ir nuėjo Daniluška. Žemė tada jau stingti buvo pradėjusi, snyguriavo po kiek. Priėjo Daniluška prie statumos, iš kur akmenį buvo paėmęs, žiūri—gi toje vietoje duobė didžiulė, lygu akmens laužykla. Daniluška nepagalvojo, kas čia galėtų akmenį laužti, įlipo duobėn. „Pasėdėsiu,— galvoja,— atsipūsiu užuovėjoj. Šilčiau čia.“ Žiūri—prie vienos sienos pilkasis akmuo, tarytum kėdė. Daniluška ten ir prisėdo, susimąstė, į žemę žiūri, ir vis tas akmeninis žiedas iš galvos neina. „Tai kad pamatyčiau!“ Tik staiga šilta pasidarė it vasara būtų grįžusi. Daniluška pakėlė galvą, o priešais, prie kitos sienos, besėdinti Vario kalno Valdovė. Iš grožio ir iš malachitinės suknelės Daniluška tuoj ją pažino. Tačiau galvoja:

„Gal man tik rodosi, o iš tikrųjų nieko nėra.“ Sėdi—tyli, žiūri į tą vietą, kur Valdovė, ir lyg nieko nemato. Ji irgi tyli, tarytum susimąsčiusi. Paskui ir klausia:

— Na ką, meistre Danila, nepavyko tau durnaropės taurė?

— Nepavyko,— atsako.

— O tu nenukabink nosies! Kitą bandyk. Akmenį gausi, kokio norėsi.

— Ne,— atsako,— nebegaliu. Nusikamavau visiškai, neišeina. Parodyk akmeninę gėlę.

— Parodyti,— sako,— lengva, bet paskui gailėsies.

— Nebeišleisi iš kalno?

— Kodėl neišleisiu. Kelias laisvas, tik kad pas mane juk patys grįžta.

— Parodyk, būk maloni!

Jinai dar ją prikalbinėja:

— Gal dar bandysi pats padaryti!— Prokopjičių irgi priminė:— Jis tavęs pagailėjo, dabar tavo eilė jo pagailėti.— Sužadėtinę priminė.— Širdį ji tau atidavė, o tu į šalį žiūri.

— Žinau,— rékia Daniluška,— bet be žiedo man gyvenimo nebėra. Parodyk!

— Jei taip,— sako,— einam, meistre Danila, į mano sodą.

Pasakė ir atsistojė. Dabar tik suūžė kas, lyg žemės byrėtų. Žiūri Daniluška — gi sienų jokių nebėra. Medžiai stovi aukščiausi, tik ne tokie, kaip mūsų miškuose, o akmeniniai. Vieni marmuriniai, kiti iš gyvatinio akmens... Na, visokie... Tiktai gyvi, su šakomis, su lapais. Nuo vėjo siūbuoja ir ošia, lyg kas smėlį barstytų. Ant žemės — žolė, taip pat akmeninė. Žydra, raudona... visokia... Saulutės nematyti, o šviesu, lyg prieš saulėlydį. Tarp medžių gyvačiukės auksinės rangosi, lyg šoka. Nuo jų ir šviesu.

Ir šit privedė toji mergelė Danilušką prie didelės aikštės. Žemė tenai kaip paprastas molis, o joje augą krūmai — juodi lyg aksomas. Ant tų krūmų stambūs žali malachitiniai varpeliai, ir kiekviename juoda žvaigždutė. Ugninės bitutės ant tų žiedų mirguliuoja, o žvaigždelės švelniai skimbčioja, tarsi dainuoja.

— Na, meistre Danila, pažiūrėjai?— klausia Valdovė.

— Nerasi,— atsako Daniluška,— akmens, iš kurio galėtum taip padaryti.

— Kad pats būtum sugalvojęs, būčiau davusi tau tokį akmenį, o dabar negaliu.

Pasakė ir ranka pamosavo. Vėl suūžė, ir Daniluška atsirado ant to paties akmens, toje duobėje. Vėjas tik švilpia. Ag žinia, ruduo.

Parėjo Daniluška namo, o tą dieną kaip tik pas sužadėtinę vakarotuvės buvo. Iš pradžių Daniluška rodėsi linksmas esąs — dainavo, šoko, o paskui ir apsimblausė. Sužadėtinė net išsigando:

— Kas tau? Lyg pakasynose būtum!

O jisai ir sako:

— Galvą baisiai skauda. Akyse juoda, žalia, raudona. Šviesos nematau.

Tai vakarotuvės ir baigėsi. Pagal paprotį sužadėtinė su draugėmis išėjo lydėti jaunikio. O kiek ten to kelio, jei kone šalimais gyveno. Katenka ir sako:

— Einam, mergaitės, aplink. Mūsų gatve iki galo nueisime, o Jelsanska grįšime.

Taip sakydama, ji galvoja: „Prapūs Danilušką vėjas,— gal geriau jam bus.“

O draugėms kas... Labai apsidžiaugė.

— Na, žinoma,—šaukia jos,—reikia palydėti. Perdaug arti jis gyvena—palydų dainos jam kaip reikia dar nesudainavome.

Naktis buvo tyki, snyguriavo. Pats gerumas pasivaikščioti. Tai jie ir patraukė. Jaunikis su jaunąja pirma, o draugės su vaikiniais, kurių vakarotuvėse buvo, truputėlį atsiliko. Užtraukė mergos tą palydų dainą. O ji dainuojama gailia gaida ir tęsiamai, lyg rauda kokia. Katenka mato—visiškai nedera: „Ir taip Daniluška nelinksmas, o jos dar raudas traukti sumanė.“

Stengiasi nukreipti Danilušką į kitas mintis. Jis buvo bepradedęs kalbėti, bet greitai vėl nuliūdo. Katios draugės tuo metu palydų dainą baigė, pradėjo linksmas. Klega, laksto, o Daniluška eina, galvą panarinęs. Katenka visaip stengiasi, negali pralinksminti. Šitaip ir iki namų priėjo. Draugės su vaikiniais pradėjo skirstytis—kur kam, o Daniluška jau be apeigų savo sužadėtinę palydėjo ir namo parėjo.

Prokopjičius seniai miegojo. Daniluška tyliai užsižiebė šviesą, ištempė savo taures į vidurį trobos ir stovi, apžiūrinėja. Tuo metu Prokopjičių kosulys užpuolė. Kosti susiriesdamas. Jis, matai, tais metais visiškai paliego. Kosulys tas Danilušką lyg peiliu per širdį raižė. Visą praejusį gyvenimą prisiminė. Baisiai pagailo jam senioko. O Prokopjičius išsikosėjo, klausia:

— Ką tu čia su tomis taurėmis?

— Nagi žiūriu, ar ne laikas atiduoti?

— Seniai,—sako,—laikas. Be reikalo tik vietą užima. Geriau vis tiek nebepadarysi.

Na, šnektelėjo dar kiek, paskui Prokopjičius vėl užmigo. Ir Daniluška atsigulė, tik miegas jo neima ir neima. Pasivartė pasivartė, vėl atsikėlė, užsidedė šviesą, pažiūrėjo į taures, priėjo prie Prokopjičiaus. Pastovėjo čia prie senelio, padūsavo...

Paskui paėmė kūjį ir kad tvos per durnaropę,—tik sutratėjo. O tos taures,—pagal pono brėžinį,—nepalietė! Spjovė tik į ją ir išbėgo. Taip nuo to laiko Daniluškos ir rasti nebegalėjo.

Kalbėjo kas, kad iš galvos išėjęs, miške žuvēs, o kai kas vėl pasakojo, kad gal Valdovė paėmusi jį kalniniu meistru.

Iš tikrųjų buvo kitaip. Apie tai toliau papasakosime.

Kalninis meistras

Katia — Danilos sužadėtinė — netekėjusi liko. Dvejetas ar trejetas metų prabėgo, kai Danila dingo, — jinai ir visai iš nuotakų amžiaus išėjo: jei mergaitei virš dvidešimties metų, tai, pasak mūsų gamyklininkų, jinai jau persenusi. Vaikinai tokioms retai peršasi, našliai daugiausia. Na, o toji Katia, matyt, daili buvo, prie jos vis jaunikiai lenda, o jinai tiek teatsako:

— Aš Danilai pasižadėjusi.

Ją prikalbinėja:

— Ką darysi! Pasižadėjai — neištekėjai. Dabar nė minėti nebėr ko. Seniai žuvo žmogus.

Katia savo laikosi:

— Aš Danilai pasižadėjusi. Gal ir pareis dar jis.

Aiškina jai:

— Jo gyvo nebėr. Tuščios kalbos.

— Niekas mirusio nematė, o man jis juo labiau gyvas.

Mato — lyg nesava merga, — liovėsi. Kiti iš jos juokus darytis pradėjo: praminė numirėlio sužadėtinė. Jai ta pravardė ir prilipo. Numirėlio Katia ir Numirėlio Katia, tarsi ji kito vardo neturėtų.

Tuo tarpu kažkoks maras žmones užpuolė, ir Katios abu senukai mirė. Giminė jos plati. Trys broliai vedė, o seserų kiek ištekėjusių. Ir susiginčijo visi — kam tėvų vietoje likti. Katia matė — makalynė pasidarė, ir sako:

— Eisiu aš į Daniluškos gryčią gyventi. Prokopjičius visiškai nuse-
nęs. Bent juo pasirūpinsiu.

Broliai, seserys, aišku, atkalbinėti ėmė:

— Nedera taip, sese. Prokopjičius kad ir senas, maža ką žmonės
apie tave gali imt kalbėti.

— O kas man galvoj?— atsako jinai.— Ne aš liežuvininkė būsiu.
O kita vertus, Prokopjičius man nė ne svetimas. Įtėvis mano Danilai.
Aš jį tėtušiu vadinsiu.

Ir išėjo. Teisybę pasakius, giminės nelabai dėl to ir jaudinosi. Gal-
vojo sau: išsinešdins iš namų— triukšmo bus mažiau. O Prokopjičius
kaip? Jam labai patiko.

— Dėkui,— sako,— Katenka, kad mane prisiminei.

Taip ir pradėjo juodu gyventi. Prokopjičius prie staklių sėdi, o Ka-
tia apie namus sukasi—jai rūpi daržas, virimas, skalbimas ir kitkas.
Ruošos nedaug—žinia, du žmonės... Katia—mergaitė mitri, ar trunka
jai!.. Apsiruošia ir sėdasi su koku rankdarbiu: pasiūti, numegzti, čia šį,
čia tą. Iš pradžių jiems gerai klostėsi, tik Prokopjičius vis labiau ir la-
biau silpo. Dieną sėdi, dvi guli. Nusidirbęs, perkaršęs. Katiai ėmė rū-
pėti, kaip čia reiks gyventi toliau.

„Iš moteriškų rankdarbių nepramisi, o kito amato nemoku.“

Ji ir sako kartą Prokopjičiui:

— Tėtuši! Kad taip tu mane išmokytum kokio savo darbo, kur pa-
prastesnio.

Prokopjičių net juokas paėmė.

— Ką tu! Argi mergaitės darbas prie malachito sėdėti! Niekada to
negirdėjau.

Na, jinai vis dėlto ėmė prisižiūrėti, kaip Prokopjičius dirba. Padeda,
būdavo, jam, kur gali. Ar perpjauti, ar nugludinti. Prokopjičius ir pra-
dėjo jai šį bei tą rodyti. Ne pačius didžiausius, aišku, darbus. Segę nu-
tekinti, šakutėms, peiliams kotus padaryti ir kitką, be ko žmogus ne-
apsieini. Menkas, aišku, darbas, kapeikinis, o visgi prisidūrimas, jei ka-
da prireiktų.

Prokopjičius, neilgai pagyvenęs, mirė. Broliai seserys jau ėmė Katią
spirti:

— Dabar tau nori nenori reikia tekėti. Kaip tu viena gyvensi?

Katia jiems atkirto:

— O kas jums darbo. Jokio jūsų jaunikio man nereikia. Pareis Daniluška. Pasimokys kalnų meistrystės ir pareis.

Broliai seserys moja į ją rankom:

— Gal tau galvoj nebergerai, Katerina? Ir kalbėti šitaip nuodėmė! Seniai žmogus mirė, o ji pareinant jo laukia! Žiūrėk, dar vaidentis pradės.

— Nebijau,—sako Katia.

Tada giminės klausia:

— Kaipgi tu gyvensi?

— Taip pat nesirūpinkite. Pati viena prasiversiu.

Broliai seserys taip suprato, kad Prokopjičius pinigėlių bus palikęs, ir vėl savo varo:

— Kokia tu kvaiša! Jeigu pinigų turi, tai vyro būtinai namuose reikia. Ką gali žinot— užsigeis kas pinigų ir nusuks tau sprandą kaip viščiukui. Tiek šviesią dieną ir bematysi.

— Kiek,— atsako,— man bus skirta, tiek ir matysiu.

Broliai seserys dar ilgai triukšmavo. Kas rėkia, kas įkalbinėja, kas rauda, o Katia vis savo:

— Pagyvensiu ir viena. Jokio jūsų jaunikio nereikia. Seniai aš turiu.

Užpyko, aišku, giminės:

— Jeigu kaip, tai mums nė akyse nesirodyk!

— Dėkui,—sako,— broleliai mielieji, seselės maloniosios! Atminsiu. Patys tik nepamirškite— pro šalį vis praeikite!

Juokiasi, matai. Na, giminės ir duris užtrenkė.

Liko Katia vienai viena. Paverkė, žinoma, iš pradžių, paskui ir sako:

— Nieko! Nepasiduosiu!

Nusišluostė ašaras ir pradėjo tvarkytis. Plauti grandyti— švarintis. Apsiruošė ir tuojau prie staklių sėdo. Čia vėl savaip tvarkytis pradėjo. Ko nereikia, tą toliau, o ko nuolat reikia, tą po ranka pasideda. Susitvarkė ir norėjo prie darbo sėsti.

„Pabandysiu pati nors vieną segę padirbti.“

Šokosi, o akmens tinkamo nėra. Danilos taurės skeveldros buvo likusios, ir Katia saugojo anas. Atskiram ryšuly buvo surištos. Prokopjičius akmens, aišku, daug turėjo. Tiktai jis iki mirties prie didelių dar-

bų sėdėjo. Na, ir akmenys vis stambūs. Nuolaužos ir gabaliukai visi išsirankiojo — smulkiems darbeliams. Tad Katia ir galvoja:

„Reikia, matyt, nueiti prie kasyklų sąvartyno. Gal pasitaikys kur tinkamas akmenėlis.“

Iš Danilos ir iš Prokopjičiaus ji buvo girdėjusi, kad anie prie Gyvačių kalnelio rinkdavę. Va tenai ir nuėjo.

Gumioškose visada žmonių pilna: kas rūdą rūšiuoja, kas vežioja. Spokso jie į Katią — kur toji su krepšeliu eina. Katiai nesmagu, kad ją be reikalo akimis varsto. Jinai ir nesišoko sąvartyne iš tos pusės ieškoti, apėjo kalnelį. O ten dar miškas tebeaugo. Katia tuo mišku ir pateko ant paties Gyvačių kalno ir šičia atsisėdo. Graudu jai pasidarė — Danilušką prisiminė. Sėdi ant akmens, ir ašaros tik rieda, rieda. Žmonių nėra, aplinkui giria — jinai ir nesisaugo. Ašaros ant žemės tik ir laša. Paverkė, žiūri — prie kojų malachitinis akmuo, tik visas žemėse. Kaip išimsi, kad nei kirstuvo, nei laužtuvo neturi? Katia vis dėlto pajudino akmenį ranka. Pasirodė, kad akmuo nestipriai besilaikąs. Tad jinai ir ėmė koku pagaliuku žemes kapstyti. Atkasė, kiek galėjo, pradėjo klibinti. Akmuo ir pasidavė. Trakstelėjo tik apačioje kas — tarsi žabelis būtų lūžęs. Akmenėlis nedidukas, lyg plyta. Storumo per tris pirštus, platumo plaštaka, o ilgumo pora sprindžių, ne daugiau. Katia net nustebo.

— Kaip tik tokio reikia. Surėžysiu, tai kiek segių išeis. Ir nusi-pjaustys visai nedaug.

Parsinešė akmenį namo ir tuojau suskato pjaustyti. Darbas nespėrus, o Katiai reikia dar apsiruošti. Žiūri — visa diena ir praėjo besidarbuojant, ir liūdėti nėra kada. Tik kai prie staklių atsisėda, vis Danilušką prisimena:

— Pažiūrėtų jis, koks čia naujas meistras atsiradęs. Matai gi, jo ir net Prokopjičiaus vietoje besėdįs!

Atsirado, žinoma, dergštų bernų. Kurgi ne... Naktį prieš kažkokią šventę Katia užsisėdėjo prie darbo, o trejetas bernų ir sulindo pas ją per tvorą. Pagąsdinti norėjo ar dar ko — jų dalykas, tik visi įkaušę. Katia brūžina pjūklui ir negirdi, kad priemenėje kas yra. Išgirdo, kai jau į gryčią laužtis ėmė:

— Atidaryk, numirėlio sužadėtine! Priimk gyvus svečius!

Katia iš pradžių gražiuoju prašė:

— Eikit sau, vyručiai!

Na, jiems tatau niekai. Laužia duris, žiūrėk — ims ir išvers. Kad taip, Katia atkabino kablį, atidarė ligi galo duris ir užriko:

— Nagi eikš! Kuriam pirmam duot į kaktą?

Bernai žiūri, o jinai su kirviu.

— Tu,—sako jie,— nejuokauk!

— Kokie čia juokai! Kas per slenkstį, tam į galvą.

Bernai, nors girti, mato — nebe juokai. Merga augalota, petinga, žvilgsnis ryžtingas, ir kirvis, matyt, nebe pirmąkart į rankas paimtas. Ir neišdrįso eiti. Patriukšmavę, parėkavę išsinešdino ir dar patys kitiems apie tai pasipasakojo. Bernus ėmė erzinti, kad jie trise nuo vienos mergos pabėgę. Jiems tokios kalbos nepatiko, jie ir pripliaušė, kad Katia ne viena buvusi, už jos numirėlis stovėjęs.

— Ir toks baisus, kad nori nenori pabėgsi.

Ar kas tuo tikėjo, ar netikėjo, bet žmonėse nuo to laiko ėmė skliti gandai:

— Negeroji tuose namuose. Ne veltui jinai vienai viena gyvena.

Tos kalbos pasiekė Katios ausis, bet jinai į galvą neėmė. Dar pamane: „Tegu plepa. Man taip net geriau, jei bijoti pradės. Kitą kartą, žiūrėk, nelis.“

Kaimynai ir tuo stebisi, kad Katia prie staklių sėdinti. Pradėjo iš jos šaipytis:

— Vyriško amato ėmėsi! Ką ji ten padirbs!

Tas Katią skaudžiau palietė. Jinai ir pati galvojo: „Ar išeis kas man vienai?“ Na, visgi tvardėsi: „Turgaus prekė! Ar daug čia reikia? Kad tik lygu būtų... Nejaugi ir šito nepajėgsiu?“

Perpjovė Katia akmenėlį. Mato — raštas toks gražus, kaip reta, ir lyg pažymėta, kurioje vietoje skersai pjauti. Nustebė Katia, kaip lengvai viskas pavyko. Perpjovė pagal žymę, gremžti pradėjo. Didelio gudrumo tokiam darbui nereikia, nepratęs betgi nepadarysi. Pasikamavo iš pradžių, paskui išmoko. Ir kokios segės išėjo, o atliekų ir visai nėra. Tik tiek ir išsimetė, kiek reikėjo nugremžti.

Pridarė Katia segių, dar kartą nusistebėjo, koks puikus akmenėlis pasitaikęs, ir ėmė galvoti, kur čia pardavus dirbinius. Prokopjičius tokią smulkmę į miestą, būdavo, neša ir ten viską į vieną krautuvę atiduoda. Katia ne kartą apie tą krautuvę buvo girdėjusi. Tad jinai ir sugalvojo nukakti į miestą.

„Paklausiu ten, ar ateity mano dirbinius priims.“

Užrakino gryčiukę ir iškeliavo pėsčia. Polevajoje niekas ir nepastebėjo, kad ji į miestą išsiruošė. Sužinojo Katia, kur tas pirklys, kur iš Prokopjičiaus dirbinius priiminėdavo, ir nuėjo tiesiai į krautuvę. Žiūri — pilna čia visokiausių brangenybių, o malachitinių segių prikrauta visa spinta po stiklu. Žmonių krautuvėje daug. Kas perka, kas parduoti atnešęs. Pirklys griežtas ir toks rimtas.

Katia iš pradžių ir prieiti bijojo, paskui įsidrąsino ir klausia:

— Gal reikia malachitinių segių?

Pirklys pirštu į spintą parodė:

— Ar nematai, kiek čia šito gero turiu?

Meistrai, kurie darbą buvo atnešę, pritaria jam:

— Daug meistrų prisirado, kur šitą gerą dirba. Tik akmenį gadina. Nesupranta, kad segei gero rašto reikia.

Vienas meistras buvo iš Polevajos. Jis ir sako pirkliui pašnibždom:

— Tai mergai ne visi namie. Matė ją kaimynai prie staklių. Turbūt pati pridirbo.

Pirklys tada ir sako:

— Nagi parodyk, ką atnešei.

Katia ir padavė jam segę. Pažiūrėjo pirklys, paskui į Katią išispit-rino ir sako:

— Iš ko pavogei?

Katai, žinoma, apmaudu pasidarė. Kitaip jinai prabilo:

— Kaip tu gali taip ant žmogaus sakyti, nepažindamas visiškai? Pažiūrėk, še, jei ne aklas esi! Iš ko galima tiek segių vienokiu raštu pavogti? Na, pasakyk! — ir išpylė ant prekystalio visus savo dirbinius.

Pirklys ir meistrai mato — tikrai vienodas raštas. Ir nuostabus raštas. Iš vidurio tarsi medis iškilęs, o ant šakos paukštis tupi, ir apačioje taip pat paukštis. Aiškiai matyti, ir padaryta dailiai.

Pirkėjai girdėjo šitas kalbas, irgi priėjo pažiūrėti, tačiau pirklys tuojau visas seges uždengė. Rado dingstį:

— Nematyti krūvoj. Tuoju aš po stiklu padėsiu. Tada ir rinkitės, kas kam patinka.— O Katai sako:

— Eik štai pro anas duris. Tuoju pinigų gausi.

Nuėjo Katia, o pirklys iš paskos. Uždarė duris, klausia:

— Po kiek parduodi?

Katia buvo girdėjusi kainas iš Prokopjičiaus. Taip ir pasakė, o pirklys ėmė kvatotis:

— Ką tu! Ką tu! Tokius pinigus aš vienam Polevajos meistrui Prokopjičiui temokėjau ir jo augintiniui Danilai. Bet anie juk meistrai buvo!

— Aš,— sako ji,— iš jų girdėjau. Iš tų pačių namų esu.

— Šit kaip! — nustebo pirklys.— Tai, matyt, tau Danilos darbas bus likęs?

— Ne,— atsako,— mano.

— Akmuo gal jo liko?

— Ir akmenį pati radau.

Pirklys, matyt, netiki, bet nesiginčijo. Užmokėjo viską lig paskutinės kapeikos ir dar pridūrė:

— Jei pasitaisy tokių padaryti, atnešk. Neatsisakydamas priimsiu ir pinigų gerus sumokėsiu.

Išėjo Katia, džiaugiasi,— kiek pinigų gavo! Pirklys tas seges po stiklu išdėliojo. Pirkėjai sulėkė:

— Kiek?

Jis, aišku, nesusižioplino — dešimt kartų daugiau paprašė, negu pats buvo mokėjęs, ir dar sako:

— Tokio rašto dar nėra buvę. Polevajos meistro Danilos darbas. Geriau už jį niekas nepadarys.

Parėjo Katia namo ir vis stebisi:

— Tai mat kaip! Gražesnės už visas manosios segės pasirodė! Geras akmenėlis pateko. Valanda, matyt, laiminga atėjo.— O paskui sugriebė: — Ar tik ne Daniluška man pasiskardeno?

Pagalvojo šitaip, apsigrėžė ir nubėgo ant Gyvačių kalnelio.

O tasai malachitininkas, kur norėjo Katią prieš miesto pirklių apšaukti, irgi namo grįžo. Pavydu jam, kad Katiai toks retas raštas pasitaikė. Jis ir sugalvojo:

— Reikia pažiūrėti, iš kur jinai akmenų gauna. Bene naują kokią vietą jai Prokopjičius ar Danila bus parodęs?

Pamatė, kad Katia kažkur nubėgo, ir nusekė paskui. Mato, Gumioškas jinai praėjo ir kažkur už Gyvačių kalniuko pasuko. Meistras irgi ten, ir galvoja sau vienas: „Tenai miškas. Mišku iki pačios duobės nusėlinsiu.“

Abu įėjo miškan. Katia visiškai arti ir nė kiek nesisaugo, nesidairo, nesiklauso. Meistras džiaugėsi, kad jam taip lengvai atiteks nauja vieta. Staiga šalimais kažkas suūžė, ir dar taip, kad meistras net išsigando. Sustojo. Kas čia? Kol jis taip svarstė, Katia ir dingo. Lakstė jis, lakstė po mišką. Vos išsikapstė prie Severuškos tvenkinio — gal už dviejų varstų nuo Gumioškų.

Katai nė į galvą, kad ją stebi kas. Užsiropstė ant kalniuko, į tą pačią vietą, kur pirmąjį akmenį rado. Duobutė lyg ir didesnė pasidariusi, o šalia vėl toks pat akmuo begulįs. Pajudino jį Katia, tasai ir pasidavė. Vėl tarytum koks žagaras trakstelėjo. Paėmė Katia akmenį ir ėmė verkti raudoti. Na, kaip mergos, bobos numirėję aprauda, visokius žodžius surenka:

— Kam tu mane, brangusis, palikai,— ir visa kita.

Išsiraudojo, lyg lengviau pasidarė, stovi susigalvojusi, į rūdyno pusę žiūri. Čia tarytum aikštelė kokia. Aplinkui giria tanki ir aukšta, o rūdyno pusėj mažesnė. Saulėlydis nebetoli. Aikštelėje pažemiais nuo miško temti pradėjo, o toje vietoje — prie rūdyno — saulutė pasirodė. Dėgte dega toji vieta, ir visi akmenėlai žėruoja.

Katią pagavo smalsumas. Norėjo arčiau priėti. Žengė, o po kojų ir sutraškėjo. Atitraukė jinai koją, žiūri — žemės nebėra. Ji bestovinti ant kažkokio aukšto medžio, ant pačios viršūnės. Iš visų pusių tokios pat viršūnės. Pro medžių tarpus apačioje matyti žolė ir gėlės, ir visiškai į čionykštes nepanašūs.

Kita Katios vietoj būtų išsigandusi, ėmusi rėkti spiegti, o ji visai apie ką kita pagalvojo:

„Va kalnas atsivėrė! Kad į Danilušką kaip nors galėčiau žvilgterėti.“

Vos pagalvojo ir pamatė pro tarpus — kažkas apačioje ateina, į Danilušką panašus ir rankas aukštyn tiesia, lyg sakyti ką nori. Katia, nieko nebežiūrėdama, taip ir puolė prie jo... iš medžio! Na, o nukrito čia pat ant žemės, kur ir stovėjo. Atsitokėjo ir sako sau:

— Tikrai vaidentis man pradėjo. Reikia greičiau namo eiti.

Eiti reikia, o ji sėdi ir sėdi, vis laukia, ar neatsivers dar kalnas, ar nepasirodys vėl Daniluška. Taip iki tamsos ir išsėdėjo. Tik tada namo nuėjo, o eidama galvoja: „Visgi pamačiau Danilušką.“

Tas meistras, kur Katia sekė, jau buvo spėjęs namo parlėkti. Pažiūrėjo — Katios gryčiukė užrakinta. Jis ir pasislėpė, — pasergėsiu, girdi, ką ji parsineš. Mato — pareina Katia, jis ir pastojo jai kelią:

— Kur tu vaikštinėjai?

— Ant Gyvačių kalnelio buvau, — atsako.

— Naktį? Ko?

— Danilos pamatyti...

Meistras šokte atsoko, o kitą dieną gamykloje šnabzdai pasklido:

— Visiškai iš galvos išėjo numirėlio sužadėtinė. Naktimis ant Gyvačių kalno laksto, numirėlio laukia. Kad tik gamyklos nepadegtu, proto netekusi.

Broliai seserys nugirdo, vėl atlėkė, ėmė gąsdinti ir įkalbinėti Katia. Bet ši nė klausyti nenori. Parodė jiems pinigus ir sako:

— Iš kur, manote, man tie pinigai? Iš gerų meistrų nepriima, o man už pirmąjį darbą tiek atkišo! Kodėl taip?

Broliai buvo girdėję, kaip jai nusisekė, ir sako:

— Gerai papuolė iš netyčių. Ką gi čia kalbėti.

— Tokių, — ji atsako, — netyčių nebūna. Tatai man Danila pats toki akmenį padėjo ir raštą parodė.

Broliai juokiasi, seserys rankomis skėtrioja:

— Tikrai iš galvos išėjo! Reikia užvaizdui pasakyti. Kad iš tikrųjų gamyklos nepadegtu!

Nepasakė, žinoma. Pasisarmatino seserį išduoti. Tačiau išėję susikalbėjo:

— Reikia Kateriną sekti. Kur eis — tuojau paskui bėgti.

O Katia išlydėjo gimines, duris užsklendė ir ėmė naują akmenį pjaustyti. Pjausto ir užmena pati sau:

— Jei bus toks pat, tai reikš, kad nepasivaideno man — tikrai mačiau Danilušką.

Užtat jinai ir skuba pjauti. Pažiūrėti jai greičiau norisi, koks iš tikrųjų raštas išeis. Jau seniai naktis, o Katia vis prie staklių sėdi. Tuo metu viena sesuo atsibudo, pamatė šviesą gryčioje, pribėgo prie lango, žiūri pro langinės plyšį ir stebisi:

— Ir miegas jos neima! Tikra rykštė su ta merga!

Atpjovė Katia plokštelę — ir pasimatė raštas. Dar gražesnis už aną. Paukštis iš medžio žemyn beskrendas, sparnus ištiesęs, o iš apačios prie-

šais kitas atleikia. Penkis kartus šis raštas lentelėje kartojasi. Tikslių tiksliausiai pažymėta, kaip skersai nupjauti. Katia nieko ir nebegalvojo. Šoko ir išbėgo kažį kur. Sesuo iš paskos. Prabėgdama pabeldė ir broliams — lėkite, girdi, greičiau. Išbėgo broliai, dar žmonių surinko, o jau rytas pradėjęs aušti. Žiūri — Katia pro Gumioškas bebėganti. Ten visi ir puolė, o jinai, matyt, ir nejaučia, kad žmonės ją vejasi. Prabėgo rūdyną, lėčiau pasuko anapus Gyvačių kalnelio. Žmonės taip pat prisilaikė — pažiūrėsim, girdi, ką ji darys.

Katia eina, kaip įpratusi, per kalnelį. Apsidairė, o miškas aplink kažkoks nebūtas. Pačiupinėjo ranka medį, o tasai šaltas ir plynas, kaip nugludintas akmuo. Ir žolė taip pat akmeninė besanti, ir tamsu dar šičia. Katia ir galvoja:

„Matyt, aš į kalną patekau.“

Giminės ir kiti žmonės tada sujudo:

— Kur jinai pasidėjo? Ką tik buvo čia pat, ir nebėr!

Laksto, puldinėja. Kas ant kalnelio, kas aplink kalnelį. Šūkaloija vienas kitam: „Ar tenai nematyt?“

O Katia vaikšto po akmeninį mišką ir galvoja, kaip čia Danilą raudus. Pavaikščiojo pavaikščiojo ir šūktelėjo:

— Danila, atsiliepk!

Per mišką aidas nuskrido. Šakos ėmė daužytis: „Nėra jo! Nėra jo!“ Bet Katia nesiliovė:

— Danila, atsiliepk!

Per mišką vėl: „Nėra jo! Nėra jo!“

Katia vėl:

— Danila, atsiliepk!

Dabar kalno Valdovė ėmė ir pasirodė Katiai.

— Ko tu,— klausia,— į mano mišką atėjai? Ko tau reikia? Ar akmens gero ieškai? Kokį nori imk ir išėik greičiau!

Katia dabar ir sako:

— Nereikia man tavo negyvo akmens! Atiduokš man gyvą Danilušką. Kur tu jį paslėpei? Kokią tu turi teisę svetimus jaunikius vilioti?

Na, drąsi merga. Tiesiai už gerklės griebti pradėjo Valdovei! O toji nieko, stovi ramiausiai:

— Dar ką pasakysi?

— O tą ir pasakysiu — atiduokš Danilą! Pas tave jis yra...

Valdovė nusikvatojo ir sako:

— Kvaiša tu, ar žinai, su kuo kalbi?

— Ne akla esu,— šaukia toji,— matau. Bet nebijau tavęs! Nė truputėlio nebijau! Nors visokių įmantrybių tu čionai turi, bet į mane Danila rankas tiesia. Pati mačiau. Ką, manai, tavo viršus?

Valdovė tada ir sako:

— O šit paklausysime, ką jis pats pasakys.

Iki tol miške tamsu buvo, o dabar iš karto lyg viskas atgijo. Šviesu pasidarė. Žolė visokiausių spalvų šviesomis nušvito, medžiai vieni už kitus gražesni pasidarė. Pro tarpus aikštelė matyti, o joje žiedai akmeniniai, ir bitelės auksinės it kibirkštelės ant tų žiedų. Na, tokia, matai, grožybė, kad amžiais neatsižiūrėtum. Ir mato Katia — atbėga per tą mišką Danila. Tiesiai į ją. Katia priešais puolė: „Daniluška!“

— Palauk,— sako Valdovė ir klausia:— Na, meistre Danila, pasirink — ką darysi? Su ja eisi — visa, kas mano, pamirši; čia liksi — ją ir žmones pamiršti reikia.

— Negaliu,— atsako,— žmonių pamiršti, o ją kiekvieną valandą menu.

Dabar Valdovė nusišypsojo meiliai ir sako:

— Tavo viršus, Katerina! Imk savo meistrą. Už tavo narsumą ir tvirtumą štai tau dovana: tegul Danilos atmintyje visa, kas mano, lieka. Tiktai va tą tegu visiškai pamiršta! — Ir aikštelė su keistomis gėlėmis tuojau užgeso.— Dabar eikite į tą pusę,— parodė Valdovė ir dar įspėjo:— Tu, Danila, apie buvimą kalne žmonėms nepasakok. Sakyk, kad mokytis toli pas meistrą buvai. O tu, Katerina, ir iš galvos išmesk, kad aš tavo jaunikį vilioju. Pats atėjo to, ką dabar pamiršo.

Dabar nusilenkė Katia:

— Atleisk už blogą žodį!

— Gerai,— atsako,— kas man akmeninei pasidarys! Tau sakau, kad neatšaltumėt vienas kitam.

Nuėjo Katia su Danila per mišką, o miškas vis tamsesnis ir tamsesnis darosi, o po kojomis nelygu — kupstai ir duobės. Apsidairė — jie besą rūdyne, Gumioškose. Metas dar ankstyvas, ir žmonių rūdyne nėra. Abudu tylomis ir parsmuko namo. O tie, kurie Katią buvo nusekė, vis dar miške klaidžioja ir šūkaliaja: „Ar ten nematyti?“

Ieškojo, ieškojo, nerado. Parbėgo namo, o Danila prie lango besėdįs.

Išsigando, žinoma. Būgštauja, užkeikimus visokius kalba. Paskui mato — Danila pypkę ėmė kimštis. Na ir nuėjo.

„Negi tau numirėlis pypkę rūkys“, — galvoja sau.

Užėiti pradėjo po vieną. Žiūri — ir Katia troboje. Prie krosnies sukasi, linksmų linksmiausia. Seniai jos tokios nebuvo matę. Dabar ir visai įsidrąsino, į vidų suėjo, klausinėti ėmė:

— Kur tu buvai, Danila, kad taip ilgai tavęs nematėm?

— Į Kolyvanį, — atsako, — buvau išėjęs. Išgirdau, kad ten yra geras akmens meistras, sako, geresnio už jį nė nerasi. Užėjo noras truputį pasimokyti. Tėtušis velionis atkalbinėjo. Na, o aš savavališkai padariau — slapčiomis išėjau, Katiai va tik pasisakiau.

— Kodėl, — klausia, — taureę savo sudaužei?

— Na, maža ką... Iš vakarotuvių parėjau... Gal per daug buvau išgėręs... Nepatiko, tai ir pokštelėjau. Kiekvienam meistrui turbūt panašiai pasitaiko. Ką čia kalbėti.

Dabar broliai seserys prie Katios pradėjo lįsti, kodėl nieko nesaikiusi apie Kolyvanį. Bet iš Katios taip pat nedaug tesužinojo. Ši stačiai atrėžė:

— Jau kam kalbėti, o jums tylėti. Ar maža aš sakiau, kad Danila gyvas. O jūs? Jaunikius man kaišiojote ir iš kelio vedėte! Sėskitės geriau prie stalo. Iškepė jau mano kiaušiniene.

Taip ir baigėsi. Pasėdėjo giminės, pakalbėjo apie šį bei tą, išsiskirstė. Vakare nuėjo Danila pas užvaizdą prisistatyti. Tas patriukšmavo, žinoma. Na, bet visgi juodu susitarė, kas reikėjo susitarti.

Ir ėmė gyventi Danila su Katia savo pirkelėj. Gerai, sako, gyvenę, gražiai sutikę. Pagal darbą Danilą visi kalniniu meistru vadino. Taip, kaip jis, niekas negalėdavo padaryti. Ir visko ėmė pas juos rasti. Tik-tai, kur buvęs, kur nebuvęs, ir susimąsto Danila. Katia suprasdavo, žinoma, — apie ką, bet nutylėdavo.

Trapi šakelė

Danilai su Katia — ta, kuri savo jaunikį iš kalnų Valdovės išvadavo — vaikučių daug prigimė. Aštuoni, ir visi berniūkščiai. Močia ne kartą žliumbė: kad bent viena mergaitė, nors pasižiūrėti. O tėvas juokiasi sau:

— Tokia, matyt, mudviejų dalia.

Vaikučiai sveiki augo. Tik vieną nelaimė ištiko. Ar nuo gonkelių nugriuvo, ar nuo ko ten, ir susižalojo: kuprelė jam pradėjo augti. Bobelės, aišku, taisė, bet nieko nepataisė. Taip kuprotas ir turėjo vargti margajame pasaulyje.

Kiti vaikai, — esu ne sykį pastebėjęs — būna pikti, jei jiems taip pasidaro, o šis nieko — augo linksmas ir gabus visokioms išmonėms. Jis trečias šeimoje buvo, bet visi broliai klausydavo jo ir klausdavosi:

— O tu, Mitia, kaip manai? Tavo galva, Mitia, kam čia?

Tėvas motina, ir tie dažnokai šūkteldavo:

— Mitiuška! Pasižiūrėk! Ar gražu tavo akiai?

— Mitia, ar nematei, kur aš vytuvus pastačiau?

Ir dar Mitiai nusisekė, kad jo tėvas iš jaunystės puikiai dūdele grojo. Šis irgi dūdele kad padarys, tai jo rankose toji lyg pati dainą išringuoja.

Danila iš savo meistrystės gražų pinigėlių pelnė. Na, ir Katia be darbo nesėdėjo. — Taip, vadinasi, ir augino šeimyną, kąsnio prašyti ne-

vaikščiojo pas žmones. Ir vaikų drabužėliais Katia rūpinosi. Kad visiems ko reikia būtų: veltinukai, kailinukai ir kitkas. Vasarą, žinoma, ir bausiems gerai: sava oda, ne pirкта. O Mitiai, kaip labiau pagailimam, ir auliniai batukai buvo. Vyresnieji broliai jam nepavydėjo, o mažieji patys motinai sakė:

— Mamute, gal reikia Mitiai naujus batus nupirkti. Žiūrėk — jo koja nebelenda, o man būtų kaip tik.

Savo, matai, vaikiškų gudrybių turėjo, kaip greičiau Mitios batus sau prisitaikius. Šitaip viskas gerai jiems ir klostėsi. Kaimynės net stebėdavosi:

— Kas per vaikai tos Katerinos! Niekada tarp savęs nesusipeša.

O tai vis Mitia būdavo ta didžioji priežastis. Jis namuose — tartum žiburiukas miške: ką pralinksmins, ką sušildys, ką susimąstyti privers.

Prie savo amato Danila vaikų dar neleido.

— Tegul, — sako, — pirma paauga. Spės dar malachito dulkių prisiryti.

Ir Katia vyrui visiškai pritaria — per anksti prie darbo sodinti. O dar sugalvojo pamokyti vaikučius, kad skaityti rašyti, skaičių suprasti galėtų. Mokyklų tada nebuvo, ir pradėjo vyresnieji broliai lakstyti pas kažkokią meistrę. Ir Mitia su jais. Anie vaikai geras galvas turėjo, girdavo juos meistrė, o šis — visus pralenkdavo. Anais laikais mokydavo sunkiai, o jis kaip mat perprasdavo viską. Nespėja meistrė parodyti — jis jau perkando. Broliai dar slebizavo, o jis jau skaitė, žodžius ryte rijo. Meistrė ne kartą kalbėjo:

— Neturėjau dar tokio mokinio.

Dabar tėvas su motina ėmė ir pasismagino truputį: įtaisė Mitiai gražesnius batukus. Nuo tų batukų ir apsivertė jų gyvenimas visiškai ant kito šono.

Tais metais, matai, ponas gamykloje gyveno. Iššvaistė, matyt, pinigėlius Petiburke, tai ir atvažiavo į gamyklą — bene išlupsiu, girdi, dar kiek.

Iš tokios verslovės, aišku, kurgi negausi pinigų, jeigu su protu tvarkysies. Vieni tarnautojai su užvaizdu kiek išvogdavo. Bet ponas visai į tą pusę ir žiūrėti nemokėjo.

Važiuoja jis kartą gatve ir mato — prie vienos pirkios trys berniukai žaidžia, ir visi batuoti. Ponas jiems ir moja ranka — eikite šičia.

Mitia, nors ir nebuvo dar gavęs pono matyti, o vis tiek pažino. Ark-
liai, matai, rinktiniai, vežikas su forma, brička lakuota ir važiuotojas
tartum kalnas, taukais aptekęs, vos bepajuda, o priešais pilvą laiko laz-
dą su auksiniu bumbulu.

Mitia, kad ir apsigandęs, pagriebė broliukus už rankų ir privedė
arčiau prie vežimo, o ponas kriočia:

— Kieno jūs tokie?

Mitia, būdamas vyriausias, aiškina visiškai ramiai:

— Meistro Danilos sūnūs. Aš va Mitrijus, o čia mano mažieji bro-
liukai.

Ponas net pamėlo nuo tokios kalbos, vos neužduso, tik stena vien:

— Och, och! Ką daro! Ką daro! Och, och.

Paskui, matyt, atgavo kvapą ir sumaurojo it lokys:

— Čia kas? A?— ir rodo lazda į vaikų kojias. Mažieji, suprantama, iš-
sigando, į vartus šoko, o Mitia stovi ir niekaip negali suvokti, ko jį po-
nas klausia.

Tas vėl tą patį ne savo balsu baubia:

— Čia kas?

Mitia visai persigando ir sako:

— Žemė.

Poną dabar lyg stabas ištiko, ėmė visai kriuguoti:

— Chr-r, chr-r! Iki ko priėjo! Iki ko priėjo! Chr-r, chr-r!

Dabar Danila pats iš pirkios išbėgo, bet ponas su juo nekalbėjo,
dūrė vežėjui bumbulu į sprandą — važiuok!

Tasai ponas nekiek proto teturėjo. Iš mažumės jau tat žymėjo, o
į senatvę ir visai be savęs liko. Užpuls žmogų, o paskui ir pats nemoka
paaikškinti, ko jam reikia. Na, Danila su Katerina ir pagalvojo — gal pra-
eis, pamirš jų vaikus, kol namo parvažiuos. Tik ne taip išėjo: nepa-
miršo ponas vaikų batų. Pirmiausia užsisėdo užvaizdą:

— Kaip tu žiūri? Ponas neturi už ką batų nusipirkti, o baudžiaunin-
kai savo vaikus batuotus vedžioja? Koks gi tu užvaizdas?

Šis aiškina:

— Jūsų, sako, poniška malone Danila už duoklę atleistas ir kiek imti
iš jo — taip pat nurodyta, o kad moka jis laiku, tai aš galvojau..

— O tu, — šaukia, — negalvok. Akyliau žiūrėk. Va kas pas jį da-
rosi! Kur tai matyta! Keturgubą duoklę jam paskirti.

Paskui pakvietė Danilą ir pats paaiškino jam naują duoklę. Danila mato — visiškai nesąmonė, ir sako:

— Iš pono valios išeiti negaliu, o tokią duoklę mokėti irgi nepajėgsiu. Dirbsiu, kaip kiti, jūsų, pone, įsakymu.

Ponui, matyt, nepatiko. Pinigų ir taip maža — nebe akmens dirbiniai jam galvoje. Laikas ir tuos parduoti, kur iš senų laikų buvo likę. Į kitą kokią darbą meistrą skirti taip pat netinka. Na, ir ėmė derėtis. Nors smarkiai Danila spyrėsi, ponas jam dvigubą duoklę paskyrė, o jeigu nenori — lįsk į kalną. Šit į kur pakrypo viskas!

Aiškus daiktas, bloga Danilai su Katia pasidarė. Visus prispaudė, o vaikams blogiausia: be laiko prie darbo sėdo. Išsimokyti jiems taip ir nebeteko. Mitia — šis manėsi esąs kalčiausias — pats lįste lenda prie darbo. Padėsiu, girdi, tėvui motinai, o šie vėl savo galvoja:

„Ir taip jis nesveikas, o pasodink prie malachito — visai pasibaigs. Mat, visur su šituo darbu nekas. Pikį gaminsi — nuo dulkių kvapo neatgausi, akmenis trupinsi — akis saugok, o alavą su stipriąja rūgštimi ruoši poliravimui — nuo garų nutroksi.“ — Galvojo, galvojo ir sugalvojo atiduoti Mitią mokytis brangakmenių šlifuoti.

Akį jis, girdi, turi pagaulią, pirštus lanksčius, o sveikatos čia didelės nereikia — darbas jam pats tas.

Turėjo jie savo giminėje ir šlifuotoją. Jam ir atidavė, o tasai patenkintas, mat, žinojo — berniūktis nuovokus ir prie darbo ne tinginys.

Tasai šlifuotojas buvo taip sau, vidutiniškas, antros, o gal trečios brangumo eilės akmenėlius dirbdavo. Visgi Mitia išmoko iš jo tiek, kiek anas pats mokėjo. Paskui tas meistras ir sako Danilai:

— Reikia tavo berniuką į miestą siųsti. Tegul ten pasimokys kaip reikia. Ranka jo labai mikli.

Taip ir padarė. Ar maža Danila turėjo mieste pažįstamų meistrų. Surado, ką reikėjo, ir įtaisė Mitią. Pateko jis čia pas seną akmens uogų meistrą. Mada, matai, buvo iš dailiųjų akmenų uogas daryti. Visokias vynuoges, serbentus, avietes ir visa kita. Ir visoms kitokios vis medžiagos reikėjo. Taip antai, juoduosius serbentus iš agato darydavo, baltuosius iš durmano, braškes — iš raudonojo jaspio, šiaurės avietes — iš smulkių juodojo turmalino rutuliukų kljavo. Vienu žodžiu, kiekviena uoga vis iš kito akmens. Stiebeliams ir lapeliams taip pat sava medžia-

ga buvo: kai kuriuos darydavo iš žaliojo porfyro, kitus iš malachito arba iš rodonito ir dar iš kokio nors akmens.

Mitia suprasti viską suprato, bet, žiūrėk, kur buvęs, kur nebuvęs, ims ir išgalvoja savaip. Meistras pirma burbėjo, o paskui pradėjo girti:

— Žinai, taip gražiau išeina.

Galop tiesiai pasakė:

— Žiūriu, vyre, tu labai didelių gabumų beturįs šiam darbui. Man, seniui, derėtų iš tavęs mokytis. Tikras meistras pasidarei, ir dar su išmone.

Daugiau patylėjo truputį ir liepia:

— Tik tu, žiūrėk, valios jai neduok, tai savo išmonei! Kad tik už ją per nagus negautum. Yra buvę šitaip.

Mitinka, žinia, jaunas — jam tai nė motais. Dar juokiasi:

— Kad tik išmonė būtų gera. Kas gali už ją per nagus duoti?

Taip Mitiucha ir tapo meistru, o dar visai jaunas: vos vos ūsai kaltis pradėjo. Užsakymų jam netrūko, visada darbo būdavo pilna. Krautuvininkai greitai suvokė, kad tas vaikinasis dideliais pinigais kvepia,—vienas per kitą užsakinėja, tik spėk. Mitiucha tada ir sugalvojo:

— Eisiu namo. Jei mano darbas reikalingas, tai ir namie ras. Kelias netolimas, ir kraustų nedaug — medžiagą parsivežti ir dirbinius pasiimti.

Taip ir padarė. Namiškiai, žinoma, apsidžiaugė: juk Mitia pargrįžo. Jis taip pat palinksminti visus nori, o pačiam nesaldu. Namie vos neperdėm malachitinė dirbtuvė pasidariusi. Tėvas ir du vyresnieji broliai prie staklių kamaraitėje sėdi, ir jaunesnieji čia pat: kas pjauna, kas gludina. Ant motinos rankų ilgai laukta mergytė metininkė **krykščia**, o džiaugsmo namuose nėra. Danila visai jau susenęs, vyresnieji broliai kosčioja, o ir į mažuosius žiūrėti nelinksma. Plūkiasi plūkiasi, o viskas sueina ponui į duoklę.

Mitiucha dabar ir susimąstė: viskas, girdi, per tuos batelius pasidarė.

Šokosi kaip nors greičiau savo verslą pradėt varyti. Nors jis ir smulkus, bet staklių reikia, ir dar ne vienerių, padargos taip pat. Smulkmė vis, o vietos ir jai reikia.

Įsitaisė pirkioje priešais langą ir stvėrėsi darbo, o sau vienas galvoia:

„Kaip čia padarius, kad čionykščio akmens uogas galėčiau nuteinti? Tada ir jaunėlius broliukus galima būtų prie šito darbo pristatyti.“ Galvoja, galvoja, o kelių neranda. Mūsų krašte, kaip žinom, daugiausia pasitaiko chrizolito ir malachito. Chrizolito taip pat lengvai negausi, ir netinka jis, o malachitas tik lapeliams, ir tai ne visai tinkamas: aptaisalo arba paklijavimo reikia.

Šit kartą sėdi jis prie darbo. Langas vasarą būna atdaras. Pirkioje nieko daugiau nėra. Motina savo reikalais kažkur išėjusi, mažyliai išlakstę, tėvas su vyresniaisiais kamaraitėje sėdi. Negirdėti jų. Žinia, prie malachito dainos neužtrauksi, kalbėtis irgi nesinori.

Sėdi Mitiucha, tekina savo uogas iš pirklio medžiagos ir vis apie tą patį galvoja:

„Iš kurio čia pigaus mūsiškio akmens tokias pačias uogas man dirbti“?

Staiga įlindo pro langą kažkieno lyg moteriška, lyg mergiška ranka — su žiedu ant piršto ir apyranke — ir stato Mitiuchai tiesiai ant staklių didelę serpentino plytą, o ant jos, kaip ant padėklo, šlakas iš vario lydyklos.

Puolė Mitiucha prie lango — nieko nėra, gatvė tuščių tuščiausia, tartum niekieno ir neita.

Kas čia? Juokus kas krečia ar monai kokie? Apžiūrėjo plytelę ir šlaką ir vos nepašoko iš džiaugsmo: tokios medžiagos nors vežimu vežk, o padaryti iš jos, matyt, galima, jei su nuovoka parinksi ir pasistengsi. Tiktai ką?

Pradėjo dabar svarstyti, kokios uogos labiau tiks, ir vis žiūri į tą vietą, kur ranka pasirodė. Ir šit vėl jinai atsirado, ir deda ant staklių varnalėšos lapą, o ant jo — tris šakeles uogų: ievos, vyšnios ir gražiai prisirpusio agrasto.

Dabar Mitiucha nebeištvėrė, išbėgo oran pažiūrėti, kas čia jam pokštus krečia. Apžiūrėjo visur — nė gyvos dvasios. Pati kaitra. Kas tokiu metu po lauką bastysis?

Pastovėjo pastovėjo, priėjo prie lango, paėmė nuo staklių lapelį su šakutėmis ir ėmė žiūrinėti. Uogos tikros, gyvos, tik nuostabu — iš kur vyšnia atsirado. Su ieva nieko ypatinga, agrastų taip pat pono sode lig valiai, bet šita iš kur, jeigu mūsų krašte tokios uogos neauga, o atrodo tarsi ką tik nuskinta?

Pasigrožėjo šitaip vyšnia, o vis dėlto agrastas mielesnis ir jo medžiagai tartum labiau tinka. Vos pagalvojo — ranka ir paglostė jam pečių. Vadinasi:

„Gerai, vyre! Supranti reikalą!“

Dabar jau ir aklam aišku, kieno čia ranka. Mitiucha Polevajoje užaugo, ne kartą buvo girdėjęs apie kalno Valdovę. Tad jis ir pagalvojo: kad ji bent pati pasirodytų. Betgi ne. Pagailėjo, matyt, kupriuko, nenorėjo jaudinti savo grožiu — nepasirodė.

Čiupo dabar Mitiucha į nagą šlaką ir serpentino akmenį. Nemaža pervertė. Na, išsirinko, ko reikėjo, ir padarė nuovokiai. Paprakaitavo. Agrasto uogų iš pradžių pusikes skyrium padarė, paskui viduriukus išgramdė ir dar, kur reikia, grioveliu išskaptavo, čia vėl gumulėlius paliko, suklijavo pusikes ir tada galutinai nusvidino. Uoga tarytum gyva išėjo... Lapelius taip pat dailiai iš serpentino išskobė, o ant šakelių net plonyčius spygliukus pritaisė. Vienu žodžiu, darbas aukštos rūšies. Kiekvienos uogos tartum grūdeliai matyti ir lapeliai kaip gyvi, truputėlį net apgadinti: ant vieno skylutės lygu vabaliuko pragrauztos, ant kito vėl rudos dėmelės atsiradusios. Na, visai kaip tikros.

Danila su vaikais nors iš kito akmens dirbo, bet ir apie šitą darbą nusimanė. Ir motina buvo dirbusi. Negali visi atsigėrėti Mitiuchos darbu. Ir dar jiems nuostabu, kad iš paprasto serpentino ir šlako toks daiktas išėjo. Mitiai ir pačiam malonu. Na, kaipgi — darbas! Menas. Jei kas supranta, žinoma.

Iš šlako ir serpentino Mitia daug paskui dirbo. Namams didelė parama buvo. Pirkliai, mat, nelenkė šių dirbinių, kaip už tikrus brangakmenius mokėjo, ir pirkėjai visų pirma Mitiuchos darbą griebdavo, užtat kad puikiai padaryta. Taip Mitiucha ir varė uogas. Ir iervas darė, ir vyšnias, ir prisirpusius agrastus, o pirmosios šakutės nepardavė — sau laikėsi.

Jis buvo sumanęs atiduoti ją vienai mergaitei, bet vis nediršo.

Mergiūkštės, matai, akių nenuleisdavo nuo Mitiuchos lango. Jis, nors kuprotas, buvo vaikinys ir šneką su žmogumi randantis, ir išmoningas, ir amatą įdomų turįs, ir nešykštus: rutuliukų karoliams saujomis dovanodavo. Na, mergaitės, kur buvusios, kur nebuvusios, ir atleikia, o toji daugiau už visas reikalų turėjo prie lango — dantis parodyti,

kasą pavizginti. Mitiucha ir norėjo atiduoti jai savo šakelę, bet vis bijojo:

— Dar pradės kiti iš mergaitės juoktis, o kad kokioj ir pati įžeidimu palaikys.

O tas ponas, dėl kurio gyvenimas persivertė, vis dar ant žemės pūškavo ir šniokštavo. Tais metais jis sutarė dukters vestuves su kažkokiu kunigaikščiu ar pirkliu ir kraitį jai ruošė. Polevajos užvaizdas ir sugalvojo įsiteikti. Mities šakelę jis buvo matęs ir taip pat, matyt, suprato, koks čia daikčiukas. Tad ir nusiuntė savo nutrūktgalvius su įsakymu:

— Jei neatiduos, atimkite jėga.

Tiems kas? Papratę. Atėmė iš Mities šakelę, atnešė, o užvaizdas įdėjo ją į aksominę dėžutę. Kai ponas atvažiavo į Polevają, užvaizdas tuojau:

— Priimkite, būkite geras, dovanėlę nuotakai. Tinkamas daiktelis. Ponas pasižiūrėjo, iš pradžių taip pat pagyrė, daugiau ir klausia:

— Iš kokių akmenų padaryta ir kiek tie akmenys kaštuoja?

Užvaizdas ir atsako:

— Užtat ir nuostabu, kad iš pačios paprasčiausios medžiagos: iš serpentino ir šlako.

Ponas tuoj kvapo neteko:

— Ką? Kaip? Iš šlako? Mano dukteriai?

Užvaizdas mato — negerai išeina, visą bėdą suvertė meistrui:

— Tai jis, apgavikas, man pakišo, dar visko priplepėjo. Argi aš pats išdrįščiau.

Ponas kriokia:

— Meistrą varyk čionai! Varyk šen meistrą!

Atvilko, žinoma, Mitiuchą, ir, supranti, pažino jį ponas.

„Tai tas... kur su batais...“

— Kaip tu drįsai?

Su lazda Mitiuchą puolė.

Mitiucha iš pradžių nė suprasti negalėjo, paskui susivokė ir tiesiai sako:

— Užvaizdas iš manęs jėga atėmė, tegul jis ir atsako.

Bet su ponu kokia gi kalba, vis savo kriokia:

— Aš tau parodysiu...

Paskui griebė nuo stalo šakelę, trenkė į žemę ir ėmė trypti. Į dulkes, aišku, sutrypė.

Tas jau Mitiuchą begal išeidė, sukrėtė net. Ką ir besakyti — kam gi patiks, jeigu tavo brangią išmonę kokia bjaurastis sutryps.

Mitiucha pagriebė pono lazdą už plonojo galo ir kad tvos bumbulu per galvą — ponas ir atsisėdo žemėn, ir akis išvertė.

Ir štai nuostabu — kambary buvo užvaizdas ir tarnų kiek nori, o visi tarytum suakmenėjo, — Mitiucha išėjo sau ir kažkur dingo. Taip ir nebegalėjo rasti, o jo dirbinius ir paskui žmonės matydavo. Kas supratingas, tas pažindavo.

Ir dar pasigirdo naujiena. Ta mergaitė, kur dantis rodydavo prieš Mitiuchos langą, irgi dingo, ir taip pat niekas nežinojo, kur ji.

Ilgai ieškojo tos mergaitės. Matyt, galvojo sau, kad ją rasti būsią lengviau, užtat kad moteris toli iš savo krašto eiti nepratusi. Jos tėvus užpuldinėjo:

— Parodyk, kur ji!

Ir vis tiek nieko nepešė.

Danilą su sūnumis, žinoma, spaudė, bet, matyt, didelės duoklės pagailėjo, — atstojo. O ponas dar kriogavo kurį laiką, ir vis tiek greitai užduso per riebumą.

Du driežiukai

Mūsų Polevają, sako, valdžia stačiusi. Jokių gamyklų dar tada šiose vietose nebuvo. Lindo per jėgą. Na, žinai, valdžia. Kareivių atsiuntė. Kaimą Gornyj Ščitą tyčia pastatė, kad kelias būtų apsaugotas. Gumioškose, matai, lobiai tada paviršiuj gulėjo — prie jų ir taikėsi. Aišku, ir prisitaikė. Žmonių privarė, gamyklą įsteigė, vokiečių kažkokių privežė, bet nieko neišėjo. Neišėjo, ir gana. Ar vokiečiai nenorėjo parodyti, kaip dirbti, ar patys nemokėjo, — negaliu pasakyti, tiktai Gumioškas jie paniekino. Iš kito rūdyno kasė, o anas visai nebuvo vertas darbo. Visiškai prastas rūdynėlis, skurdus. Prie tokio geros gamyklos nepastatysi. Va tada mūsų Polevaja ir atiteko Turčianinovui.

Iki tol jis — tasai Turčianinovas — druska prekiavo Stroganovų žemėse, ir vario pramone taip pat vertėsi po kiek. Gamyklą turėjo. Šiaip sau gamykliukę. Mažai kuo ji tesiskyrė nuo muzikų lydytuvių, pačių pasidirbtų. Krūvose rūdą lydydavo, paskui virdavo, pervirdavo, ir dar šeiminkui pelno likdavo. Turčianinovas, matyt, to pelno ir pasimagino.

Kai nugirdo, kad valdžiai su vario gamykla prastai sekasi, jis ir atvažiavo: ar nebūtų galima jam tos gamyklos gauti? Mes, girdi, su vario pramone apsipratę — mums eisis.

Demidovai ir kiti gamyklininkai, kur turtingesni ir geresnį vardą turėjo, nė vienas nesusigundė. „Vokiečiams, — galvoja, — nieko neišėjo — tai kam tikusi tokia gamykla? Nuostolis vienas.“ Tada Turčianinovui

šitą gamyklą ir atidavė, ir dar Sysertę pridėjo. Šitoks turtas, ir visiškai dykai!

Atvažiavo Turčianinovas į Polevają ir meistrus savus atsivežė. Prizadėjo aniems, aišku, visko. Juk pirklys, mokėjo su žmonėmis apsieiti! Ką nori apgauti galėjo.

— Pasistenkite,—sako,—vyručiai, o jau aš jums iki grabo lentos...

Na, smailus liežuvėlis — prigiedojo! Nuo jaunumės taip įgudęs. Apie vokiečius irgi žodelį įsuko:

— Nejaugi neparodysit daugiau, negu jie?

Seniams didelio noro keltis iš savo įgyventų vietų nebuvo, bet taisi žodis dėl vokiečių juos pajudino. Nesinori už anuos prasčiau pasirodyti. Tie ir patys nosį riečia, iš aukšto į mūsų meistrus žiūri, tarytum nė žmonėmis jų nelaiko. Seniams ir visai skaudu pasidarė. Apžiūrėjo jie gamyklą. Mato, gerai įrengta, ne taip, kaip jų. Ką gi, valdžia statė. Paskui po Gumioškas pavaikščiojo, pažiūrėjo, kokios ten rūdos esama, ir sako tiesiai:

— Kvailiai čia sėdėjo. Iš tokios rūdos, ir dar tokiose krosnyse, pusę iš pusės galima išvaryti. Tik, žinoma, druskos kad lig valiai būtų, kaip pas mus.

Jie, matai, gudrybę vieną žinojo — rūdą su druska virti. Tuo ir pasiklovė. Turčianinovas pasitikėjo savo meistrais ir visiems vokiečiams atsakė:

— Jau dabar jūsiškių mums nebereikia.

Ką gi vokiečiai darys, jei šeimininkas atsakė? Pradėjo ruošti, kas namo, kas į kitas gamyklas. Tik jiems vis dėlto keista, kaip vieni prasčiokai šitą dalyką įveiks. Vokiečiai ir prikalbėjo trejetą žmonių iš ateivių, pas vokiečius gamykloje dirbusių.

— Pažiūrėkite,—sako,—ar neturi tie prasčiokai gudrybės kokios. Ko jie tikisi, jei tokio darbo imasi? Kai sužinosite, žinutę mums duokite, o jau mes jums atsilyginsime.

Vienas iš tų, kur vokiečiai prikalbinėjo, pasirodė besąs geras vaikas. Jis viską mūsų meistrams ir papasakojo. Na, meistrai tada ir sako Turčianinovui:

— Geriau tu visus darbininkus į vario gamyklą iš mūsų krašto parinktumei, o čia matai, kas išeina. Pastatysi nepažįstamą žmogų — o gal

jis vokiečių siūstas. Juk tau pačiam naudinga, kad mūsų gudrybės su variu kiti nežinotų.

Turčianinovas, aišku, sutiko, o jis dar ir savo gudrybę turėjo. Apie ją meistrams neprasitarė, bet sau vienas galvojo:

„Šitaip man patinka.“

Tada, matai, Demidovai ir kiti čionykščiai pramonininkai visokiausius pabėgėlius priiminėjo, taip pat baškirus, sentikius ir dar kitus kitokius. Šie, girdi, pigiau dirba, ir neatsakai už juos,— ką nori su jais daryk. Na, o Turčianinovas kitaip, matyt, galvojo:

„Pririnksi tokių, nuo kelio nuo takelio, paskui nesusitvarkysi, neturėsi ko daryti. Bėgliai žmonės prityrę—vienas kitą mokyti pradės. Tokių antai baškirų ir kalba sava, ir tikėjimas kitas,— nesužiūrėsi tų jų. Parsiviliosiu geriau iš tolimų vietų žinomus žmones, parsivešiu su šeimomis. Kurgi tada jis pabėgs nuo šeimos? Ramu bus, o kai suspausiu, tai dar pažiūrėsime, kam naudos daugiau pritekės. O bėglių ir baškirų arba dar kokių—visiškai nė prie gamyklų artyn prileisti nereikia.“

Taip, girdi, ir išėjo paskui. Mūsų gamyklose, žinoma, visi vieno tikėjimo. Antai, Tagile man teko lankytis, tai ten tų tikėjimų be skaičiaus, o pas mus nė negirdėti, kad kas kito tikėjimo būtų. Na, kitų tautybių irgi nėra, nebent viršininkai. Vienu žodžiu, parinkta.

Tada tos lydymo meistrų kalbos Turčianinovui labai patiko. Jis ir ėmė prikalbinėti:

— Dėkui, vyrai, kad susipratote. Niekada šito nepamiršiu. Viską, kaip sakysite, padarysiu. Gamyklą savo krašte uždarysiu ir visus žmones čia atkraustysiu. O jūs dar pažiūrėkite kokių patikimesnių žmonių, aš juos išpirksiu arba laikinai pasamdysiu. Pasistenkite kaip nors, būkite tokie geri, o aš jums...

Ir vėl, žinotumėt, prižadėjo su kaupu. Bene gaila! Vynu girdo, vaises iškėlė, pats su jais lėbauja, dainuoja, šoka. Na, apgavo senius.

Tie parvažiavo namo ir kad ims girti:

— Vietos platybė, visokiausi patogumai, vario kiek tik nori, uždarbis, iš visko matyt, bus geras. Šeimininkas—paprastas žmogus. Drauge gerė, užė, nesibodėjo. Su tokiu gyventi galima.

O Turčianinovo tarnai jau ir yra. Pasiklausę tokių kalbų, žmonės ir gauda. Taip ir pririnko ne tik vario gamyklai, bet ir visiems darbams.

Su dauguma už duoklę susitarė, o kai ką ir visiškai išpirko. Baudžiava, matai, buvo. Pardavinėjo žmones, kaip šit gyvulius kokius.

Nedelsė, tą pačią vasarą perkraustė visus su šeimomis į naują vietą — į mūsų Polevają. Atgal kelią, aiškus daiktas, visiškai užkirto. Nebekalbant apie pirktuosius — nė duoklininkams negalima buvo grįžti. Priskaičiavo jiems už perkraustymą tiek, jog iki gyvos galvos neišsimokėsi. O bėgti nuo šeimos kas gi norės? Savas kraujas, gaila. Taip ir pri-rakino tuos žmones Turčianinovas. Vis tiek, kaip grandine prikaustė.

Iš senųjų darbininkų vario gamykloje tik tą vaikėžą paliko, kuris apie vokiečių gudrybę meistrams pasakė. Turčianinovas ir jį norėjo į kasyklas išvaryti, bet vienas meistras sugėdino:

— Ką tu! Vyrukas pasitarnavo mums. Reikia jam darbo duoti — nuovokus, matyti.

Paskui ir klausia aną:

— Ką tu prie vokiečių veikei?

— Stenbucheriu, — sako, — buvau.

— O mūsųškai kas tai bus?

— Mūsųškai — grūdikas, aplink piestas vaikštinėjau, tas darbas — rūdą grūsti ir sijoti.

— Tai, — sako meistras, — darbas menkas — pro rėtį barstyti. O kuo vokiečiai užpildavo, ar žinai?

— Ne, — atsakė, — neprileisdavo mūsų. Saviškį jie turėjo. Mūsųškiai tik nešdavo, kiek kam liepdavo. Prinešęs aš ir užmesdavau akį. Supras-ti norėjau. Kaip varį valo, irgi teko matyti, o prie lydymo visiškai neprileisdavo.

Meistras paklausė, paklausė ir nusprendė:

— Imsiu tave padėjėju. Mokysiu sąžiningai, o tu daugiau man sa-kyk, ką naudinga pas vokiečius matei.

Taip šitą vyruką — Andriucha jo vardas buvo — prie krosnių ir pa-liko. Jis prie darbo greit priprato ir greit pats ne prastesnis tapo už aną meistrą, kur jį mokė.

Šit praėjo pora metelių. Polevajoje visai kitaip virto, negu prie vokiečių buvo. Vario daug daugiau ėmė rasti. Garsios pasidarė mūsų Gumioškos. Per visą žemę apie jas garsas pasklido. Žmonių, žinoma, kur kas daugiau radosi, ir vis iš to krašto, kur Turčianinovas anksčiau gamykliukę turėjo. Prie krosnių pilna, o kalne dar daugiau. Turčiani-

novui kilo didelis noras — pinigus griebti. Jam kiek nori duok — ras vietą. Beregint lobo. Stroganovus, ir tuos pavydas ėmė. Skundą padavė, kad Gumioškos jų žemėms priklausančios ir Turčianinovui be reikalo atitekusios. Reikia, girdi, jas atimti ir jiems — Stroganovams — atiduoti. Bet Turčianinovas tuo metu visiškai įsigalėjo. Su kunigaikščiais ir senatoriais kaip su sau lygiais. Atsikratė Stroganovų. Su pinigais bene truksi!

Na, žmonėms, aišku, sunku buvo, o meistrams lydytojams dar ir pikta, kad juos apgavo.

Iš pradžių, kol įmonė dar tik tvarkėsi, jis stypčiojo prieš tuos meistrus.

— Pakentėkite, vyručiai! Ne iš karto Maskva buvo pastatyta. Šit gerai įrengsime gamyklą, tada jums begal palengvės.

O kaip palengvės? Juo tolyn, juo blogyn ir blogyn. Rūdyne žmones mirtinai užpliekia, ir prie krosnių viršininkai šėlti pradėjo. Patiems geriausiems meistrams per dantis daužo ir dar šneka:

— Nepasikliaukite, kad gudrybę su variu parodėte. Dabar geresnių lydymo priemonių žinome. Pasakysime šit ponui, tai jis parodys!

Turčianinovą tada jau visi ponu vadino. Ponas ir ponas, kito vardo nebuvo. Į gamyklą jis ir kelią visai pamiršo. Nėr kada, matai, jam, — pinigų daug, skaičiuoti reikia.

Tada meistrai, kurie kurstė žmones keltis čionai, ir sako:

— Reikia pas šeiminingą nueiti. Jis, žinoma, ponu tapo, o vis dėlto su žmonėmis apsieina gerai, išmano, kaip elgtis. Nepamiršo, rasi, kaip su mumis puotavo. Išklosime jam viską.

Ir nuėjo visi, o jų nė neprileido.

— Ponas, — sako, — kavos išgėrė ir atsigulė. Drožkite į savo vietas prie krosnių ir dirbkite gerai.

Žmonės sužė:

— Kas dar čia per miegas ne laiku užėjo! Pusiaudienis, o jis miegoti užsimanė! Pakelk! Tegul prie žmonių ateina!

Sulig tais žodžiais ponas ir išlėkė. Išsimiegojo, matyt. Su juo ginkluotų bernų kiek tik nori. O padėjėjas anas — Andriucha — žmogus jaunąs, karštas, neišsigando, garsiau už visus rėkia, plūsta poną visaip. Galų gale ir sako:

— O druską ar tu atsimeni? Kas gi tu būtum be jos?

— Kaipgi,—sako ponas,—neatsiminsi. Sugauti šitą, išlupti ir gerai druska pabarstyti! Atmintis geresnė bus.

Na, ir kitus taip pat ėmė gaudyti, kuriuos ponas nurodė. Tačiau jisai, sako, baisiai gudrus buvęs—ne taip darė, kaip valdiniai viršinin-kai. Ne bet kaip žmones gaudė, apdairiai: kad nuostolio kišenei nepa-darytų. Į gamyklą nors ir nevaikščiojo, o per skundikus iki smulkmenų apie kiekvieną žinojo, kas kuo kvėpuoja. Tuos meistrus, kur judresni ir iškalbingesni, visus aplupo, o kur tylesni,—tų nelietė. Pagrasino tik aniems:

— Žiūrėkite man! Tas pats bus ir jums, jei nesistengsite!

Na, šie išsigando, neriasi iš kailio dvigubai, žiūri akis išpūtę, kad tik žalos nebūtų. Bet vis dėlto žmonių stingą—kaipgi išsiversi be nuo-stolių? Pradėjo vieną po kito senuosius meistrus priiminėti, o to, kuris Andriuchą mokė, visai gyvųjų tarpe nebebuvo. Užpliekė senioką. Šit Andriuchą ir paėmė į jo vietą. Jis iš pradžių nieko,—geras meistras pa-sirodė esąs. Geriau už visus jam darbas sekėsi. Turčianinovo pakalikai mano—taip ir yra, pasišaipto dar iš vyruko. Sūdytu jį ėmė pravardžiuo-ti. Jis neįsižeidžia. Kartais pats pajuokauja:

— Sūdyta mėsa geriau laikosi.

Na va, juo ir pasitikėjo, o jis tada griebėsi šelmystės ir atšaldė varį iš karto dviejose krosnyse. Ir taip užšaldė, kad geriau negalima. Nusimanomai padarė.

Jį, aišku, sugavo ir kalno viduriuose grandine prirakino. Rūdakasiai apie Andriuchą buvo prisiklausę, visaip stengėsi jį išvaduoti, bet nesi-sisekė. Sargyba pastatyta, žmones griežtai prižiūri... Na, niekaip...

Bene ilgai trunka prikaustytam žmogui prarasti sveikatą? Nors stip-riausias būk, neišlaikysi. Mitalas, matai, prastas, o vandens kada atneša, kada ir visai ne—gerk rūdyno vandenį! O rūdyno širdžiai labai kenks-mingas.

Pasikamavo šitaip Andriucha kokį pusmetį ar metus—visai prara-do sveikatą. Šešėlis grynas beliko—nebėr iš ko nė darbo reikalauti.

Rūdynų prižiūrėtojas, ir tas sako:

— Palauk, veikia tau palengvės. Čia pat, kad kokioj, tave ir užka-sime, be vargo.

Laidoti, vadinasi, ruošiasi, o ir pats Andriucha mato—prasti rei-kalai. O jaunas—mirti nesinori.

„Ech,—galvoja,—be reikalo žmonės apie kalno Valdovę pasakoja. Sako, ji padedanti. Jeigu ji būtų, negi man nebūtų padėjusi? Galgi matė, kaip žmogų kalne nukankino. Tokia ji ir Valdovė! Niekus žmonės plepa, save ramina.“

Pagalvojo šitaip ir nuvirto, kur stovėjo. Į rūdyno maurus ir sudribo, net patiško. Šaltas rūdyno vanduo, o jam vis tiek — nebejaučia. Galas atėjo.

Kiek čia jis išgulėjo — nė pats nežino, tik staiga šilta pasidarė. Guli tartum ant žolytės, vėjelis pučia, o saulutė tik šildo, tik šildo. Kaip per šienapjūtę.

Guli Andriucha ir galvoja:

„Tai man prieš mirtį saulutė prisispavė.“

Bet jam vis karščiau ir karščiau darosi. Jis ir atsimerkė. Nepatikėjo iš pradžių. Ne rūdos kirtimo vietoje besas, o miške ant kažkokio kalnelio. Pušys aukštos, žolė reta ir akmenėliai smulkūs — juodas skalūnas. Dešinėje prie pat rankos didžiulė uola, kaip siena lygi, aukščiau pušų siekia.

Andriucha ėmė pats save grabinėti — ar nemiega. Akmenį paliečia, žolelę nuskina, kojas pradėjo gramdyti — juk purvo suėstos... Vadinasi — nemiega, ir purvas rūdyno, o grandinių ant kojų nebėr.

„Matyt,—galvoja,—lavonu mane palaikė ir išvilko, grandines nuėmė ir paguldė šičia, o aš atsipeikėjau. Ką dabar daryti? Bėgti ar palaukti, kas bus? Kas gi mane į šitą vietą atitempė?“

Apsidairė ir mato — prie akmens aukšlys bestovįs, o ant jo duona gabalais suraikyta. Na, Andriucha ir pralinksmėjo.

„Savi, vadinasi, ištempė ir nepalaikė numirėliu. Matai, duonos padėjo, dar ir gerti! Sutevus, rasi, ateis aplankyti. Tada viską ir sužinosiu.“

Suvalgė Andriucha duoną iki trupinėlio, iš aukšlio viską išgėrė iki lašo ir nustebo,—nepermano, kas čia per gėrimas. Tartum nesvaigina, o jėgų tai gražiai priduoja. Pavalgius jam visai gera pasidarė. Niekada iš tos vietos nesijudintų. Tik šitaip ir galvoja:

„Kas toliau? Gerai, jei saviškiai aplankys, o jei pirma vyresnybė užklups? Reikia nors apsižvalgyti, kame čia esu. Ir dar — kad į pirti patekus! Drabužėlių kokį gavus!“

Vienu žodžiu, prasidėjo rūpesčiai. Žinoma, gyvenimiškai ir galvą suki apie gyvųjų reikalus. Užlipo jis ant uolos, mato — Gumioškos, ir gamykla netoli, net žmonės matyti — kaip musės ropinėja. Andriuchai net baisu pasidarė — o jei imtų ir ten jį pamatyti! Nulipo nuo uolos, atsisėdo senoje vietoje, mąsto, o priešais driežiukai laksto. Daug. Visokiausių spalvų. O du skirtingi. Abu žali. Vienas didesnis, kitas mažesnis.

Laksto sau, laksto driežiukai. Tik mirguliuoja žolėje, tartum žaidžia. Jiems irgi, matyt, linksma saulutėje. Užsižiūrėjo į juos Andriucha ir nepastebėjo, kaip debesėlis užslinko. Ėmė lašnoti, ir driežiukai kaip mat pasislėpė. Tik tie du žalieji nenurimo, vis vienas paskui kitą laksto ir visai prie Andriuchos. Kai lietutis stipriau ėmė lyti, ir tie po akmenėliais pasislėpė. Pakišo galvutes — ir nebėr jų. Andriuchai pasirodė juokinga. Jis pats nuo lietaus nesislėpė. Šiltas juk ir, matyt, trumpas. Andriucha ėmė ir nusirengė.

„Nors purvo kiek nuplaus“, — pamanė sau ir ištiesė savo skudurus.

Praėjo lietutis, driežiukai vėl pasirodė. Ir šen, ir ten landžioja, ir visi sausi. Na, o jam pasidarė šalta. Į vakarą — saulutė nebe ta. Dabar Andriucha ir pagalvojo:

„Va kad ir žmogui taip. Palindai po akmeniu — ir namai tau.“

Taip galvodamas, ranka ir atsirėmė į tą uolą, nuo kurios į gamyklą ir Gumioškas žiūrėjo. Ne taip jau stipriai ir atsirėmė, o šiaip tik, truputėlį, spustelėjo į pat apačią. Tik staiga uola sujudėjo, tartum virstelėjo ant jo. Andriucha atsoko, uola ir vėl į vietą atsistojo.

„Kas čia per neregėtas daiktas? — galvoja jis. — Šitiek akmens, o vos tesilaiko. Būtų mane kad kiek užgulęs.“

Vis dėlto priėjo arčiau, apžiūrėjo tą didįjį akmenį iš visų pusių. Jokių plyšių nėra, giliai į žemę įlindęs. Atsirėmė rankomis vienoje vietoje, kitoje. Na, uola kaip uola. Argi ji pajudės.

„Matyt, galva man sukasi, nesveikuoju. Pasivaideno“, — nugalvojo Andriucha ir atsisėdo vėl senojoje vietoje.

Tie du driežiukai laksto kaip lakstę. Vienas bakstelėjo galvele į tą vietą, kur Andriucha pirma palietė, akmuo ir pasviro. Per visą plyšys atsivėrė. Driežiukas ten šmukstelėjo, ir plyšio nebeliko. Antras driežiukas nubėgo iki akmens krašto ir ten pasislėpė, tartum saugo, o vis į Andriuchą žvilgčioja:

— Pro čia, suprask, išeis. Daugiau nėra pro kur.

Palaukė truputį Andriucha — vėl akmens apačioje siauras plyšys pasirodė, paskui didėti ėmė. Pro kitą akmens karštą driežiukas galvelę iškišo, dairosi, kur tas, antrasis, o tasai prisispaudė, nejuda. Iššoko driežiukas, antrasis, ir strykt jam ant sprando — pagavo, atseit! — ir akutėmis žybčioja, džiaugiasi. Paskui abudu nubėgo. Tiek juos ir tematė. Tarsi parodė Andriuchai, pro kur įeiti, pro kur išeiti.

Dar kartą apžiūrėjo akmenį. Sveikutėlis, netgi nežymu, kad plyšelio kokio būta.

„Nagi pabandysiu dar kartą“, — galvoja Andriucha.

Įsirėmė vėl toje pačioje vietoje į akmenį, tas ir pasviro į Andriuchos pusę. Bet Andriucha nepaiso — žemyn žiūri. Ten atsivėrė laiptai, ir puikiai padaryti, kaip šit naujuosiuose pono namuose. Stoją Andriucha ant pirmosios pakopos, o abudu driežiukai tik vir vir vir priekin, lyg kelią rodo. Nusileido dar dvi pakopas, tik vis akmens laikosi, galvoja:

„Atleisiu — užsidarys. Kaipgi tada bus patamsyje?“

Stovi jis ir abudu driežiukai sustoję, į jį žiūri, tartum laukia. Tad ir suprato Andriucha:

„Matyt, kalno Valdovė drąsą mano bando. Sako, ji taip visų pirmiausia daranti.“

Na, tai jis ir pasiryžo. Ėjo drąsiai, ir kai jau galva buvo žemiau plyšio, atitraukė ranką nuo akmens. Akmuo užsivėrė, o apačioje tarytum saulutė patekėjo — viskas aiškiausiai matyti.

Žiūri Andriucha — priešais suveriamos akmeninės durys, visos raštais išdabintos, o dešinėje vienpusės durelės. Driežiukai priėjo prie jų — suprask, reikia eiti čia. Andriucha atidarė dureles, o ten — pirtis. Kaip reikia įrengta, tik viskas iš akmens. Plautai, statinė, samtis ir visa kita. Viena beržinė vanta. Ir karšta baisiai, net ausys svyla. Andriucha apsidžiaugė. Pirmiausia norėjo savo skudurus iškaitinti ant krosnies. Tik nusivilko — kažkur jie ir dingo, kaip nebūta. Apsidairė, ogi ant suolų nauji marškiniai besą, ir drapanų ant kablių kiek nori prikabinėta. Visokių drapanų: pono, pirklio, darbininko. Čia jau Andriucha nieko ir nebegalvojo, tik užlipo ant plautų ir — duok dieve sveikatos — visą vantą suvanojo. Išsišutino, kad geriau nebereikia, prisėdo — atsikvėpti. Paskui apsvilko darbininko drabužiais, kaip ir įpratęs. Išėjo iš pirtelės, o driežiukai jo prie didžiųjų durų belaukia.

Atidarė jis — kas gi čia? Kambarys, kokio nė sapne nebuvo matęs. Visos sienos išdabintos akmeniniais raštais, o vidury stalias. Visokiausių valgymų ir gėrimų ant jo pridėta. Na, Andriucha jau seniai buvo išalkęs. Nieko negalvodamas, sėdo prie stalo. Valgiai paprasti, o gėrimo nesuprasi. Panašus į tą, kur jis iš aukšlio buvo gėręs. Stiprus gėrimas, o nesvaigina.

Prisivalgė, prisigėrė Andriucha lyg per didžiąsias šventes ar vestuvėse kur, driežiukams nusilenkė:

— Dėkui, mieli šeiminkai!

O jie tupi abudu ant aukšto suolo, galvutes linkčioja:

— Į sveikatą, sveteli! Į sveikatą!

Paskui vienas driežiukas — mažesnysis — nušoko nuo suolo ir nubėgo. Andriucha paskui jį. Pribėgo driežiukas prie lovos, sustojo — gulk, atseit, dabar! Lova taip paklota, kad net paliesti baisu. Na, vis dėlto Andriucha išdrįso. Atsigulė į lovą ir bemat užmigo. Dabar ir šviesa užgeso.

O Gumioškose tuo metu rūdyno prižiūrėtojas sujudo sukruoto. Pažvelgė rytą į kirtavietę — ar tebėra gyvas prikaltasis, o ten viena grandinė belikusi. Sunerimo prižiūrėtojas, ėmė lakstyti:

— Kur prapuolė? Ką dabar daryti?

Pasidaužė pasidaužė, jokių ženklų nėra, ir apie ką galvoti nežino. Pasakyti viršininkams bijo — pačiam atsakyti teks. Sakys, blogai žiūrėjai. Tai tas prižiūrėtojas ir sugalvojo sugriauti skliautą ant tos vietos. Nelabai tat paprasta, o visgi rado kaip — vienur iš šonų pakasė, kitur viršuj pakrapštė. Tada ir vyresnybei pasakė. Toji, matyt, nelabai susigaudė, patikėjo.

— Tokia, — sako, — griūtis. Žiūrėk, kaip jį prislėgė, vos grandinė tematyt.

Prižiūrėtojas, aišku, suokia, kas jam reikia:

— Atkasti nėra reikalo. Skliautas viršuj visiškai nebe tvirtas, gryn nos rūdos seniai nebėra, o lavonui ar ne vis tiek, kur gulės.

Rūdyno darbininkai matė, žinoma, kad čia esama klastos, bet tylėjo.

„Atvargo, — galvoja, — žmogus. Kuo gi jam bepadėsi?“

Taip viršininkai ir ponui pasakė:

— Prislėgė, girdi, tą, Sūdytąjį, kuris tyčia krosnis užšaldė.

Ponas ir čia savo naudos nepamiršo:

— Tai,—sako,— jį pats dievas nubaudė. Reikia popams pasakyti. Tegul žmones moko, kas tai yra ponui prieštarauti.

Popai užė sužžė. Visi žmonės sužinojo, kad Andriuchą kasyklos skliautas užgriuvęs. Apgailėjo, žinoma.

— Geras vyrukas buvo. Nedaug tokių beliko.

O jis pats? Nagi po pirties miega sau, ir viskas. Šilta, minkšta. Dieną išmiegojo, dvi išmiegojo, ant kito šono apsivertė ir toliau pučia. Galop išsimiegojo ir visai sveikas pasijuto, tartum ir nesirgęs, ir rūdyne nebuvęs. Žiūri — stalas vėl nukrautas, ir abu driežiukai ant suolo tupi, dairosi.

Prisivalgė, prisigėrė Andriucha, driežiukams nusilenkė ir sako:

— Dabar neblogai būtų ponui Turčianinovui už viešnagę dėkui pasakyti. Padovanoti ką nors taip dailiai, kad iki ašarų čiaudėtų.

Vienas driežiukas — mažesnis — tuojau nušoko nuo suolo ir nubėgo. Andriucha paskui jį. Nuvedė jį driežiukas prie kitų durų. Atidarė, o ten irgi laiptai, tik į viršų. Lubose varinė ašelė, lyg rankenėlė. Andriucha nutuokė, kam jina. Palypėjo, pasuko tą ašelę, ir atsidarė anga. Išėjo Andriucha ant kalnelio, žiūri — pavakarys, saulutė netoli laidos.

„Šito,—mąsto,—man ir reikia. Nueisiu patamsiais į rūdyną. Gal pamatysiu ką, sužinosiu, kas ten gero pas juos ir kaip gamykloje einasi.“

Nuėjo pamažėle. Saugosi, žinoma, kad nepamatytų, kam nereikia. Prisėlino prie rūdyno, už viržių krūmo pasislėpė. Žmonių prie rūdos daug, o prisitaikyti pakalbėti negali. Arba būreliais krapštosi, arba žmonės ne tie. Jau ir sutemo padoriai. Tada vienas atsiliko, arti priėjo. Vyrukas negudrus, bet šiaip patikimas. Kartu su Andriucha prie krosnių dirbo, ir taip pat į Gumioškas pateko. Andriucha ir sako jam tyliai:

— Michailai! Prieik arčiau.

Tas iš pradžių ėjo į balso pusę, bet paskui sustojo, klausia:

— Kas čia?

— Eikš, sakau, arčiau.

Michailas dar priėjo, o jau, matyt, bijo kažko. Andriucha tada ir pažiūrėjo iš už krūmo, pasirodyti norėjo, kad jis neabejotų. Michailas riktėlėjo ir pasileido tekinas. Kaip tyčia tuo metu dar viena bobelė ten pasipainiojo. Jina taip pat Andriuchą pamatė. Kad ėmė klykti — nors ausis užsikimšk.

— Oi brolyčiai, numirėlis! Oi, numirėlis!

Michailas taip pat rėkia:

— Andriuchą Sūdytąjį mačiau! Toks pat, koks buvo! Va už ano viržių krūmo!

Žmonės sujudo. Atbėgo kai kas iš rūdyno, o viršininkai pirma visų. Kiti sako:

— Reikia pažiūrėti, kas čia dedasi!

Eina artyn visas būrys, o Andriucha nugalvojo, kad jam maža gero iš to.

„Pasirodyk tiktai,— mano sau,— o kas čia žino, kaip gali paskui pasidaryti.“

Jis ir patraukė giliau miškan. Tie bijojo toliau eiti, pasistumdė prie krūmo, skirstytis pradėjo.

Andriucha ir sugalvojo, ką veikti. Apėjo Gumioškas mišku ir naktį patraukė tiesiai į vario gamyklą. Pamatė ją ten žmonės — išsigando. Metė viską ir duok dieve kojas. Prižiūrėtojas iš išgąščio ant stogo užlipo. Kitą dieną tik ją nukėlė — visai apdujęs. Tai Andriucha ir pavaikštinėjo apie krosnis... Vėl viską užšaldė ir — pas poną.

Tas, aišku, jau buvo girdėjęs apie numirėlį, popus įsakė atsiųsti, tik jų tuo metu negalėjo rasti. Tada ponas užsirakino namuose ir liepė nieko į vidų neleisti. Andriucha mato — neprieisi, grįžo į savo vietą — į raštuotąją menę. Ir galvoja:

„Palauk! Dar aš tau viešnagę priminsiu!“

Kitą dieną gamykloje maišatis. Ar tai juokai — visos krosnys užšaldytos. Ponas bliauna su ašaromis. Gumioškose taip pat kamšalynė. Jiems liepė atkasti užverstąjį ir popams atiduoti — tegul, girdi, gerai palaidoja, pagal visas taisykles, kad nebesikeltų daugiau.

Nukasė griūtį, žiūri — jokio kūno nebėra. Tiktai grandinė likusi ir kojų surakinimai, sveiki, neperpjauti netgi. Tada rūdyno prižiūrėtoją atitempė. Šis dar rangėsi, darbininkams norėjo viską suversti, paskui ir išpasakėjo, kaip buvo. Pasakė ponui — tuojau viskas pasikeitė. Plyšoja:

— Sugauti, jeigu gyvas!

Visus savo sargybinius, tarnus išsiuntė miško krėsti.

Andriucha nežinojo ir vakare vėl išlindo ant kalnelio pabūti. Nors požemio menėse ir labai gera, bet ant kalnelio geriau. Sėdi prie akmens

ir svarsto, kaip su savo draugais pasimatyti. Na, apie vieną mergaitę taip pat galvojo.

„Gal ir jinai patikėjo, kad aš miręs. Gal paverkė truputį?“

Kaip tyčia, tuo metu moterys miškuėjo. Iš pievų grįžo ar šiaip, o gal kokios uogautojos pavėlavusios. Bene mažai miške žmonių vasarą vaikšto! Netolieseėjo pro kalnelį. Iš pradžių Andriucha girdėjo, kaip dainavo, paskui ir kalbas pradėjo suprasti.

Šit viena ir sako:

— Turbūt Tasiutkai dabar galvosuktis, kai apie Andriuchą nugirdo. Gyvas juk, sako, tebesąs.

Kita atsako:

— Kaipgi bus negyvas, jei visas krosnis užšaldė!

— Na, o Tasiutka? Gal ieškoti eis?

— Kvaila jinai, toji Tasiutka. Vakar tiek jai kalbėjau, o ji tiki, ką bobos sako. Bijo, kad Andriucha pas ją po langu neateitų, ir bliau-na vien...

— Žinoma, kvaila. Neverta ji tokio berno. Va kad taip man tok-sai, tai nė mirusio nepabūgčiau.

Girdi tas kalbas Andriucha, užėjo jam noras pažiūrėti, kas jo Tasiutką smerkia. Galvoja: „Gal per jas galima būtų žinutę duoti?“

Nuėjo balsų link. Mato — pažįstamos mergaitės, bet pasirodyti negali. Daug, matai, žmonių eina, be to, ir vaikų yra. Na kaip pasirodysi?

Pažiūrėjo, pažiūrėjo, nesirodė. Grįžo atgal.

Atsisėdo senojoje vietoje, nusiminė. O jį bevaikštinėjanti, matyt, koks pono šuva pastebėjo ir tylutėliai kitiems žinią davė. Apsupo kalnelį. Džiaugiasi visi. Vyriausiasis sušuko:

— Čiupkite!

Andriucha mato — puola iš visų pusių... Paspaudė uolą ir įlindo. Sargai, tarnai sulėkė — nieko nėra. Kurgi dingo? Šoko uolos versti. Pūkščia, šniokščia. Na, bene išjudinsi? Pagalvojo kiek, vėl baimė juos apėmė:

— Iš tikrųjų, matyt, numirėlis, jei kiaurai per akmenį išlindo.

Nubėgo pas poną, papasakojo. Tas net sudrebėjo iš baimės.

— Į Sysertę, — sako, — man reikia. Skubus reikalas. Jūs čia be manęs gaudykite. Jei nepagausite — riesta jums bus.

Pagrasino — ant arklio ir į Sysertę išdūmė. Tarnai nežino, ką daryti. Na, sutarė taip — reikia kalnelį saugoti. Andriucha ten, po uola, taip pat svarsto: ką daryti? Sėdėti be darbo nepratęs, o išlįsti negalima.

„Naktį,— galvoja,— pabandyčiau. Gal kartais seksis patamsiais iš-eiti, o paskui bus matyt.“

Sugalvojo šitaip, norėjo kiek valgio ryšuliukan įsidėti, o driežiukų nėra. Jam be jų kažkaip nesmagu pasidarė: imsi — tartum vogsi.

— „Tiek to,— galvoja,— apsieisiu ir taip. Gyvas būsiu — duonos užsidirbsiu.“

Pažiūrėjo į raštuotąją menę, pasigėrėjo, kaip viskas įrengta, ir sako: — Dėkui šiems namams — eisiu į kitus.

O Valdovė ėmė ir pasirodė jam, kaip ir turėjo būti. Apstulbo vyrukas — kokia grožybė! Valdovė sako:

— Į viršų išeiti nebėra pro kur. Kitu keliu eisi. Valgiu nesirūpink. Bus tau taip, kaip norėsi,— nusipelnei. Išves tave kelias, kur reikia. Eik va pro šitas duris, tik, šiukštu, nesigrežiok atgal. Nepamirši?

— Nepamiršiu,— sako,— dėkui tau už visa gera.

Nusilenkė jai ir nuėjo prie durų, o ten lygiai tokia pat mergelė bestovinti, tik tartum dar gražesnė. Andriucha neiškentė, atsigrėžė,— kur anoji? O ta pirštu graso:

— Pamiršai savo pažadą?

— Pamiršau,— atsako,— apkvaišau.

— Eik tu,— sako,— o dar Sūdytasis būtum! Vyras tartum kaip vyras, o kai su mergom susidūrei, tai ir nebėr vyro. Ką man dabar su tavimi daryti?

— Tavo valia,— sako Andriucha.

— Na gerai. Pirmą sykį dovanoju, kitą kartą nebesigrežk. Blogai bus.

Nuėjo Andriucha, o ta, antroji, pati jam duris atidarė. Priešais atsirado štolnė. Šviesu joje, ir galo nematyti.

Ar atsigrėžė antrą kartą Andriucha ir kur jį toji štolnė nuvedė — to man sėniai nepasakojo. Tik nuo tada mūsų krašte to vyruko daugiau niekas nebematė, bet vis prisimindavo.

Atsimokėjo jis Turčianinovui!

O tie kiti — Turčianinovo pakalikai — ilgai akmenį saugojo. Dieną naktį apstoję stovėjo. Tyčia žmonės eidavo pažiūrėti tų kvailių. Paskui,

matyt, jiems patiems atsibodo. Puolė tą akmenį paraku sprogdinti. Rū-
dyno darbininkų **privarė**. Suskaldė, aišku, o ponas tuo metu atsipeikėjo
iš baimės ir ėmė juos barti:

— Kol,— šaukia,— jūs tuščią akmenį saugojote, ar mažai **gamyklo-**
je ir Gumioškose nuostolių prisidarė! Šit užvaizdai **paskuigalį išdegino**.
Kur tai matyta!

Užvaizdo padai

Buvo Polevajoje užvaizdas Severjanas Kondratjičius. Ak ir žiaurus, ak ir žiaurus! Tokio nuo gamyklų pradžios nėra buvę. Visų šunų šuva. Žvėris.

Apie gamyklos reikalus jis, kad žinotum, visai nesusigaudė, mokėjo tiktai žmogų lupti. Iš ponų buvo, savų dvarų turėjo, bet viską prarado. Ir vis per savo žiaurumą. Kiek žmonių mirtinai užplakė, kitus net ir ne savus. Na, ir iškilo aikštėn, nenuslėpsi. Teismas vis teismas — Severjaną ir nuteisė į Sibirą arba į čionykštes gamyklas. O Turčianinovams — ponams — galvažudį tik duok. Tuojuo paskyrė Severjaną į Polevają.

— Susimildamas apmalšink tenykščius žmones. Jeigu ką ir užmuši, į teismą niekas tavęs neduos. Kad tik žmonės ramesni pasidarytų, va ką išdarinėti susimanė.

O Polevajoj prieš tai senį užvaizdą ant luito pasodino, ir dar taip, kad šis bemat mirė. Plakė, žinoma, dėl to užvaizdo. Bet kalto nerado.

Niekas jo nesodino. Pats atsisėdo. Apdujo gal, ar protas aptemo. Griebė kelti jį nuo to luito, o jau visa sėdynė iki vidurių išgadinta. Tokia, matyt, dievo valia, kad mirtis pro užpakalį atėjo.

Po šio nutikimo gamyklos savininkams ir prireikė rėksnio, kad žmones įgąsdintų.

Tad ir pasidarė žudikas Severjanas mūsų gamyklos užvaizdu. Jis, matai, smarkus buvo, bet vis tiek suprato, kad gamykla — ne kaimas, daugiau apdairumo reikia. Žmonės, matai, visada būryje, vietos ankšta, o dar prie ugnies. Kiekvienas su įnagiu koku... Replėmis grybštelti gali, kūju rėžti, lenkikliu arba juosta sušveisti, pliauska tvoti. Visai paprastai. Gali į veleną arba į krosnį stačia galva įgrūsti. Nugaravo, sakys, prilindo per arti, tai ir įtraukė. Aną užvaizdą, matai gi, apkepino.

Severjanas ir apsistatė saugais. Iš kur juos ir iškniso! Vienas už kitą tvirtesni ir smarkesni. Ir vis — atmosferos paskutinės. Su ta govėda jis ir vaikštinėjo po gamyklą. Priekyje pats eina. Rankoje rimbas dviejų pirštų storumo su primazgytu galu. Kišenėje pistoletas, keturiais šūviais užtaisytas. Pistonai įdėti, tik iš kišenės trauk ir pilk. Paskui Severjaną eina gauja. Kas su vėzdu, kas su kardu, o kas irgi su pistoletu. Lyg į kokį karo žygį išsirikiavę.

Pirmiausia prižiūrėtoją klausia:

— Kas blogai dirba?

Tasai jau žino, kad gerai apie visus negali sakyti, nes pats su rimbu gausi — kam nuolaidžiauji. Tai ir pradeda prižiūrėtojas kaltes lipdyti. Kam dėl darbo, kam — iš piktumo, o kam ir visai be reikalo. Kad tik nuo savęs rimbą nusuktų. Prišneka ant žmonių, užvaizdas ir ima siautėti. Pats, matai, mušdavo. Duonos gali jam neduoti, bet tik duok žmogų pakankinti. Tokį jau būdą turėjo. Žudikas, vienu žodžiu.

Į Vario kalną, į vidų, iš pradžių vis dėlto nesileisdavo. Nepratus po žeme kiekvienam baisu. Svarbiausia — patamsis, o šviesos nepridėsi. Nors ir ponas leistųsi, tą patį žiburėlį teturi. Ir suprask, ar jis dega, ar tik šiaip spingso. Na, ir maurynė gi. Ir žmonės kalne visai pasileidę. Tokiam ar gyventi, ar mirti — tas pats. Be vilties žmonės tai patys neramiausi su vyresnybe. Ir dar Severjanas girdėjo, kad Vario kalnas turįs savo Valdovę. Nemėgstanti jiniai, kai po žemėmis iš žmogaus tyčiojamas. Tai Severjanas ir bijojo. Paskui betgi įdrįso. Su visa savo gauja į kalną nusileido. Nuo to ir prasidėjo. Severjanui pykčio tarsi dar padaugėjo. Anksčiau rūdakasius lupdavo visada viršuje, o dabar naują būdą sugalvojo. Užvaizdas rimbu ar kuo pakliuvo tiesiog kirtavietėje žmones mušė. Ir įsimanė kiekvieną dieną į kalną landyti, o tiek težino — kuo daugiau žmonėms bloga padaryti. Kurią dieną daugiau žmo-

nių primuša, tą ir linksmiau. Pasiraito ūsus ir švogždžia rūdyno prižiūrėtojui:

— Na, skrabale, paruošk iškelti. Laikas pietauti, nusivariau.

Savaiteį jis taip šeimininkavo kalne. Paskui ir pasidarė taip. Vos pasakė rūdyno prižiūrėtojui — paruošk iškelti, — staiga balsas išsigirdo, ir toks skardus, tartum čia pat:

— Žiūrėk, Severjanka, kad padų savo vaikam atminimui nepaliktum!

Užvaizdas subjuro:

— Kas pasakė? — Atsigrėžė į balso pusę ir nuvirto, vos kojų nesulaužė. Tos lyg prikaltos pasidarė. Nuo žemės tik atplėšė. O balsas moteriškas. Užvaizdą dabar jau įtarimas pagavo, o vis neišsидуoda. Lyg nieko negirdėjęs. Severjano gauja irgi tyli, bet matyti — paniuro. Anie tuoj sumetė — tatai *ji* čia pagrūmojo.

Na tai va. Nustojų užvaizdas į kalną landžioti. Atsikvėpė mažumėlių rūdkasiai, tik neilgam. Užvaizdui, mat, gėda: o kas, jei darbininkai tą balsą girdėjo ir dabar šaiposi patys sau? — pabūgo Severjanas. O tatai jam blogiau už peilį dėl to, kad jis visada girdavosi nieko nebijaš. Ateina Severjanas į valcavimo vietą, o ten šaukia:

— Ei, padus saugok! — Tai toks darbininkų priežodis. Įspėti, matai, jeigu užsižiopsojo kas. O užvaizdas savaip galvoja: „Iš manęs juokiasi.“

Gerokai jį tie žodžiai įkaitino. Nepuolė nė žmogaus ieškoti, kas apie padus rėkė. Net nieko nemušė tą kartą, tik atsistojo viduryje valcuojamosios ir sako savo gaujai:

— Senokai kalne bebuvome. Reikia ten tvarkos pažiūrėti.

Nusileido į kalną. Ir toks užvaizdą pyktis suėmė, kaip niekada. Pripuldamas visus lupa. Vis jam pasirodyti norisi, kad nieko nebijo. Ir štai vėl tas pats balsas:

— Antrą kartą, Severjanka, tave įspėju. Pasigailėk savo vaikų. Tik padus jiems paliksi!

Užvaizdas į balso pusę pasigrėžė ir parpuolė, kaip ir aną kartą. Kojų nuo žemės atplėšti negali. Žiūri, vos ne per veršką jos į uolieną įlindusios, nors kirste nukirsk. Ištraukė vis dėlto, tik batų viršūnės išsišiepė — padai atsiknojo. Pritilo užvaizdas, o kai į viršų pakilo, vėl drąsos įgavo. Klausia savuosius:

— Ar girdėjote ką... šachtoje?

Tie sako:

— Girdėjome.

— Ar matėte, kaip mano kojos prilipo?

— Matėme,— atsako.

— Kaip manote, kas čia būtų?

Na, tie nedrįsta, žinoma, bet paskui vienas atsirado ir sako:

— Čia turbūt Vario kalno Valdovė tau ženklą duoda. Grasina tarytum, o kuo — neaišku.

— Tai va,— sako Severjanas,— klausykite, ką aš pasakysiu. Rytoj, vos praušus, į kalną susiruoškite. Aš jiems parodysiu, kaip mane gąsdinti ir bobšę kalne slėpti. Visas štolnes, kirtavietes aplandžiosiu, o tą bobšę surasiu ir štai šituo rimbu penkis kartus dūšią iš jos varysiu. Girdėjote?

Ir namuose savo pačiai giriasi. Ta į ašaras — matai, moteris.

— Vaje, vaje, pasisaugotumei tu, Severjanuška! Nors popą pakviestumei, kad jis tau apsaugą išmelstų.

Ir tikrai, popą pakvietė. Tasai pagiedojo, paskaitė, paveikslėlį Severjanui ant kaklo užkabino, pistoletą vandenėliu pašlakstė ir sako:

— Nebijok, Severjanai Kondratjičiaus, o jeigu kas — sukalbėk „Lai prisikelia dievas.“

Kitą dieną paryčiu visa užvaizdo gauja prisistatė leistik. Pabalę visi, tik vienas užvaizdas šaunumą rodo. Krūtinę atstatęs, pečius pakėlęs ir žiūri — naujutėlaičiai batai kaip veidrodis žvilga. O Severjanas rimbu per batus pliaukši ir sako:

— Jei dar kartą padus atplėšiu, tai parodysiu rūdyno prižiūrėtojui, kaip maurynę sutvarkyti. Nepažiūrėsiu, kad jis dvidešimt metų kalne dirba, išdirbsiu kailį ir jam. O jūs visų pirma stenkitės tą bobšę nužiūrėti. Kas ją pagriebs, tas penkiasdešimt rublių gaus.

Nusileido į kalną ir ėmė visur naršyti. Užvaizdas, kaip paprastai, pirmutinis, o gauja iš paskos. Na, štolnėse siaura vietos, jie ir eina virtine, vienas paskui kitą. Staiga užvaizdas mato — prieky kažkas dūluoja. Eina sau pamažėle, žibintuvėliu mosikuoja. Posūkyje švystelėjo moteris. Užvaizdas suriaumojo „stok!“, o jinai tartum nė girdėti negirdėjo. Užvaizdas tekinas jos vytis, o jo ištikimieji tarnai neskuba. Šiurpas juos nupurtė. Mato — prasti reikalai: *jina* besanti. O trauktis irgi ne-

drįsta — Severjanas mirtinai užkapos. Užvaizdas bėga ir bėga, bet pasivyti negali. Plūstasi, žinoma, visai grasina, o jina! nė neatsigręžia. Žmonių toje štolnėje nė dvasios.

Staiga moteriškė atsigręžė, ir tučtuoju viskas nušvito. Mato užvaizdas — priešais mergelė neapsakomo gražumo, o antakiai suraukti, ir akys kaip žarijos.

— Na,— sako,— atsiskaitysime dabar, žudike! Aš tave išpėjau: liaukis,— o tu ką? Pasigyrei mane rimbu penkis kartus plieksias? Dabar ką pasakysi?

O Severjanas įtūžęs rėkia:

— Blogiau padarysiu. Ei Vanka, Jefimka, griebkit mergą, tempkit iš čia maitą!

Šitaip jis savo tarnams. Manė, jie yra čia pat, arti, o tik pajuto, kad kojos vėl prie žemės prilipo.

Jau nebe savu balsu suriko:

— Ei, čionai!

O mergelė jam ir sako:

— Ko gerklę laidai. Tavo tarnams čia kelio nėra. Jų ir gyvų dabar maža beliks.

Ir palengvėle ranka sumosavo. Tarši griūtis užpakalyje išsigirdo, ir oras sūstelėjo. Apsidairė užvaizdas, ogi už jo siena — jokios štolnės tartum nė nebūta.

— Dabar ką sakysi?— vėl klausia Valdovė.

O užvaizdas — labai jau įniršęs, o ir popo padrasintas — išsitraukė pistoletą:

— Štai ką pasakysiu! — Ir — pliaukšt iš vieno vamzdžio... į Valdovę, pamanykit! Toji kulka sugavo ranka, metė užvaizdai į kelius ir tyliai pratarė:

— Iki šios vietos kad jo nebūtų.— Lyg įsakymą davė. Ir tučtuoju užvaizdas iki pat kelių žalėsiais apaugo. Na, dabar jis, aišku, emė staugti:

— Motinėle balandėle, dovanok, susimildama. Anūkams proanūkiams pasakysiu. Iš darbo atsiskakysiu. Paleisk sielą atgailoti!

Kalba ir bliauna, ašaromis plūsta. Valdovė net nusispjovė.

— Ak tu,— sako,— bjaurybe, tuščia uoliena! Nė mirti nemoki. Žiūrįnt į tave, vemti norisi.

Mostelėjo ranka, ir užvaizdas iki paties viršugalvio žalėsiais apaugo. Ir luitas didžiulis jo vietoje pasidarė. Valdovė priėjo, vos palietė ranka, luitas ir subyrėjo, o Valdovė lyg tirtpe ištirpo.

O kalne sąmyšis. Ką manai — štolnė užgriuvo, o joje buvo užvaizdas su visa savo palyda. Menki juokai. Žmonės suvijo. Kasti ėmė. Viršuje irgi maišėtis kilo. Pas poną į Sysertę pasiuntinį išsiuntė. Kasyklų vyresnybė iš miesto kitą dieną atbildėjo. Po dviejų dienų atkapstė užvaizdo tarnus. Ir štai stebuklas! Kurie buvo blogiausi, tie visi nebegyvi, o kurie nors kiek sarmatos turėjo, tiek tik sužaloti. Visus rado, tik užvaizdo nėra. Paskui jau prisikasė iki kokios nežinomos kirtavietės. Žiūri — viduryje nuverstas malachito luitas begulįs. Ėmė žiūrinėti ir mato — iš vieno galo nugludintas.

„Kas,— galvoja,— per stebuklai! Kam gi čia prireikė malachitą gludinti?“ Tik apžiūrėjo ir pamatė — viduryje nugludintos vietos du batų padai. Visos vinutės matyti. Trys eilės. Pasakė ponui, o tas, jau senukas tada buvo, į šachtą seniai besileidęs, bet pažiūrėti norėjosi ir jam. Įsakė ištraukti luitą, koks yra. Kiek čia triūso buvo padėta! Pagaliau iškėlė. Senasis ponas, pamatęs padus, puolė į ašaras:

— Štai koks buvo ištikimas mano tarnas! — Paskui ir sako: — Reikia šitą kūną iš akmens išvaduoti ir garbingai palaidoti.

Liepė tučtuojau iš Marmužo miesto patį geriausią akmenskaldį atgabenti. O ten tada Kostousovas garsus buvo. Atgabeno jį. Ponas ir klausia:

— Ar tu gali kūną iš akmens išimti, ir kad kūnas nesusigadintų? Meistras apžiūrėjo luitą ir sako:

— O kam atskalos bus?

— Tai jau,— sako ponas,— tavo naudai, ir už darbą užmokėsiu, nepašykštėsiu.

— Ką gi,— sako,— galima pasistengti. Svarbiausia — medžiaga labai gera. Retai kur tokios gausi. Tik bėda — mūsų darbas gaišlus. Jeigu iškart iki kūno nudaužysi, tai, manau, gali labai užsmirsti. Matyt, pirma reikia nugrandyti, o tada malachitas niekais eina.

Ponas net supyko dėl tokių žodžių.

— Ne apie malachitą,— sako,— galvok, o kaip mano ištikimo tarno kūną nesugadintą ištraukti.

— Kam kas,— atsako meistras.

Jis, matai, buvo laisvasis, tasai Kostousovas. Na, ir kalba, ką nori. Ėmė Kostousovas negyvėlį krapštyti. Nugrandė iš pradžių, malachitą namo parsivežė. Paskui pradėjo prie kūno kastis. Ir kas gi? Kur kūno ar drabužių būta, ten visur tuščia uoliena, o aplink — malachitas pirmos rūšies.

Ponas vis dėlto įsakė tą tuščią uolieną palaidoti kaip žmogų. O meistras Kostousovas gailėjo:

— Kad taip žinojus,—sako,—tai reikėjo luitą iškart supjaustyti. Kiek gero dingo per užvaizdą, o iš jo, matai, kas belikę! Vieni padai.

Tajutės veidrodis

Kasyklose buvo dar toks nutikimas. Vienoje kirtavietėje ėmė rodytis nugludinta rūda. Atskelia gabalą — žiūrėk, koks kamputis ir beblizgęs. Kaip veidrodis švyti: tegu žiūrisi, kam patinka.

Na, rūdakasiams pramogos ne galvoj. Seniai visi buvo girdėję, kad tatai esama blogo ženklų.

— Jau jei toks daiktas ima rodytis — saugokis! Tai kalno Valdovė bus veidrodi sudaužiusi. Pyksta. Neapsieis be griūties.

Žmonės, aišku, ir saugosi, kaip kas gali, o vyresnybė pirmiausia. Kasyklų prižiūrėtojas, kai tik nugirdo apie šitą dalyką, tuojau į tą pusę nustojo vaikščiojęs, o savo padėjėjui liepė:

— Įsakyk paramstyti angą dvigubais spyriais ir liepk išvalyti kirtavietę iki patikimo skliauto. Tada pats pažiūrėsiu.

Padėjėju tuo metu buvo Jeraska Skubiklis. Toks nenuorama senpa laikis. Kai tik vyresnybė mato — visada tekinas. Tik pasakys jam ką — tuojau ir lekia, ir žmones be reikalo gainioja kaip į gaisrą.

— Skubėkit, vyručiai, skubėkit! Kasyklų darbas nemėgsta gaišuoti. Viena koja čia, kita koja ten.

Už skubinimą jį Skubikliu ir pravardžiavo.

Tačiau ir jam tada kojas pakirto. Akių šviesą prarado, taikėsi svetimomis pažiūrėti. Pasikviečia dailidę, kur kasyklose dirbo, ir sako:

— Pabėgėk, Ivanai, apžiūrėk gerai ir paskaičiuok, kiek rąstų reikės, ir, su dievo padėjimu, pradėkite. Kasyklų darbas, pats žinai, gaislumo nemėgsta, o man, kaip tyčia, šoną ėmė diegti ir pusiau nebevaldau. Vos begyvas stoviu. Matyt, prieš oro permainą. Jau jūs be manęs pasistenkite! Kad rytoj į vakarą būtų baigta!

Kur dėsiai dailidė — nuėjo, bet irgi neskuba. Nors kasyklose ir visai nekas, bet į kapus be laiko niekas nenori. Jeraska net prigrasė:

— Skubėk, brolau, skubėk! Nesidairyk! Tinginiams, pats žinai, mūsų gaisrinėje žvalumo prideda. Gal matei?

Jis — tasai Jeraska Skubiklis — buvo lapiškos prigimties žmogynas. Kalbėdavo saldžiai, o iš tikrųjų pats bjauriausias buvo. Niekas tiek žmonių nesiųsdavo plakti. Bijodavo jo žmonės.

Kitą dieną vakarop pastatė spyrius. Sustiprinimas geras, ką ir besakyti, bet visgi — kur kalnas, tai kalnas! Rąstu neužturėsi, jeigu ims griūti. Kad užtels, tai sijos lyg šipuliukai sutraškės, ir klotai neišlaikys: blynas teliks.

Jeraska Skubiklis vis dėlto kiek padrąsėjo. Kad ir pastena, ir diegliu šone pasiskundžia, bet prie spyrių vaikštinėja ir kirtavietę apžiūri. Mato — čia darbas tiesiog mirtimi kvepia, rimbais į tą kirtavietę ne kiekvieną įvarysi. Tad Jeraska ir svarsto sau vienas, ką į šį darbą skirti.

Daug Jeraskos žinioje buvo žmonių, bet nebuvo ramesnio, kaip Gavrilas Zaria. Nuostabiai tylus vyras. Ar iš mažens jis buvo luptas, ar toks nusigimė, — niekad žodžio prieš nepasakys. O kai jį šeimos nelaimė ištiko, tai ir visai žadą prarado. Matai, Ganos pati žiemą plaudė tvenkinyje baltinius ir slystelėjo po ledu. Ištraukt ištraukė, atsipeikėjo, bet, matyt, peršalo ir iki pavasario sutirpo lyg žvakė. Paliko Ganiai sūnų ir dukterį. Kaip žmonės sako, baltus vaikelius juodam vargeliui.

Sūnelis neužsigyveno pasaulyje — netrukus paskui motiną į žemelę nukeliavo, o mergytė nieko — žvalių akių ir sveikutė, vardu Tajutė. Ketverių metų ji be motinos liko, o iš vienmečių jau skyrėsi — visokių žaidimų pirmoji prasimanydavo. Ne kartą ir kliūdavo jai už tai.

Susibars mergaitės bežaisdamos, ims žliumbti — ir lekia pas motinas skųstis:

— Tai vis Taja Zaria susimanė!

Motinos, aišku, savųjų visada pagaili, paglamonėja, o Tajutei graso:

— Ak toji žvitriaakė! Kad pagausim kada, tai vytele nuplieksim! Ir tėvui pasakysim. Sužinos tada, iš kur kojos dygsta. Sužinos!

Tajutė, žinoma, tėvo nebijojo. Jautė gal, kad jinai jam kaip krislas akyje — apie ją ir tegalvojo. Pareina iš rūdyno namo — vienas džiaugsmas pasigėrėti savo linksmuole ir pasiklausyti, kaip ji čiauşka ir šį, ir tą. O Tajutė nebuvo pratusi skųstis kuo, vis daugiau linksmus dalykus prisimindavo.

Gania su velione pačia gerai sutarė, vesti antrą kartą nenori, bet reikia. Be moteriško namuose su mažu vaiku, aišku, sunku. Kitą kartą Gania jau mano — būtinai vesiąs, o kai pasiklauso Tajutės, tos mintys ir išlaksto.

— Štai kokia ji man linksmuolė auga, o kad pamotė ateis — visos linksmybės prapuls.

Taip ir vargo be pačios. Duoną kepti kaimynams duodavo, ir virslą, jei pasitaikydavo, vienosė su jais krosnyse statydavo. Eina darban, tai būtinai kaimynų senikes priprašo:

— Būkite geros, pažiūrėkite maniškę.

Tos, aišku:

— Gerai, gerai. Nesirūpink!

Išeina tėvas į kasyklą, o anoms ir ne galvoj. Kiekviena juk darbų ligi kaklo turi. Savųjų anūkėlių prižiūrėti nespėja, svetimos juo labiau neprisimena.

Blogiausia būdavo žiemą. Gryčiukė, matai, nekokia, prikūrenti reikia. Juk ne mažylei šitokį darbą duosi. Senikės laiku neprižiūri. Tajutė ir šąla iki vakaro, kol tėvas iš kasyklos pareina ir krosnį pakuria. Tai Gania ir sugalvojo:

— Imsiuosi Tajutę drauge. Mūsų kasykloje šilta. Ir akyse turėsiu. Kad ir sausą kaşnelį, bet vis laiku suvalgys.

Taip jis ir ėmė daryti. O kad vyresnybė nekibtų, girdi, moteriškam negalima į kasyklą leistis, jis Tajutę apvilkdavo berniuku. Aprengia broliuko drabuţeliais ir vedasi su savimi. Rūdakasiai, kur šalimais gyveno, aišku, žinojo, kad Gania turi ne berniuką, o mergaitę, bet kas jiems. Mato — iš vargo žmogus vaiką su savimi į kasyklą tampo, gaili jo ir Tajutę pažaidinti stengiasi. Žinia, vaikas! Kiekvienas nori, kad linksmiau būtų. Saugo mergaitę kasykloje, linksmina, kaip kas moka.

Tai tuščiu karučiu pavėžina, tai margų akmenėlių numeta. Arba vėl pagriebs kuris, pakels virš galvos ir sako:

— Nagi pažiūrėsiu iš apačios, kiek Natalas Gavrilyčius rūdos į nosį prisikimšo. Ar ne laikas kirtikliu išgremžti?

Taigi juokaudavo. Ir praminė ją Natalu Gavrilyčium.

Kai pamato, tuojau užkalbina:

— O, Natalas Gavrilyčius!

— Kaip kruti, Natalai Gavrilyčiau?

— Tėvui padėti atėjai, Natalai Gavrilyčiau? Gerai, drauguži, gerai. Seniai laikas, kurgi jis vienas suspės.

Ne kasdien, žinoma, atsivedavo Gania Tajutę, bet visgi dažnokai. Jinai ir pati apsiprato, pažino beveik visus rūdkasius, su kuriais tėvui tekdavo drauge dirbti.

Tai tą Ganią Jeraska ir nužiūrėjo. Iš vakaro sako jam meiliai:

— Tu, Gania, rytoj eik prie naujųjų spyrių. Išvalyk ten kirtavietę iki patikimo skliauto.

Gania nė dabar neatsikalbinėjo, o eidamas namo, susimąstė, kur Tajutė dėsis, jei kalnas jo nepagailės.

Parėjo namo — Tajutei nuo verksmo akys patinusios, rankutės apdraskytos, po akimi mėlynė, ir visa suknelė suplėšyta. Bus, matyt, ją kas nuskriaudęs. Savo skriaudos Tajutė vis dėlto nesipasakojo, tik, nieko nelaukusi, ėmė prašytis:

— Pasiimk mane, tėtuk, rytoj į kasyklą.

Ganiai rankos sudrebėjo, pagalvojo sau: „Tikrai, ar ne geriau ją su savimi pasiimti. Koks jai be gyvenimas, jei gyvas neišeisiu!“

Jis aprenge savo mergytę, nuėjo pas kaimynus viralo, pavakarieniavo abudu, o Tajutė tuojau susirangė ant suoliuko ir sako:

— Tėtuk, žiūrėk, neužmiršk manęs pažadinti! Su tavimi eisiu.

Tajutė užnigo, o tėvui, aišku, ne tas galvoj. Iki aušros prasėdėjo, visą savo gyvenimą prisiminė, galop nusprendė:

— Pasiimsiu! Jei teks žūti, tai abiem.

Rytą prikėlė Tajutę, apvilko berniukiškai, užvalgė ir abu nuėjo į kasyklą.

Tik mato Tajutė — kažkas ne taip: pažįstami dėdytės lyg nepažįstami pasidarę. Į ką ji pasižiūri, tas ir akis nusuka, tartum nemato. Ir

Natalu Gavrilyčium niekas nevadina. It supykę visi. Vienas rūdkasys burbtelėjo Ganiai:

— Nerekėjo tau, Gavrila, šitaip išsigalvoti — vaiką su savimi tam-
pyti. Saugok dieve — kad kas nenutiktų.

Paskui priėjo vienas bernas. Pats nudelbė akis į žemę ir sako tyliai:

— Dėde Gavrilai, pasikeiskime. Tu su Tajute į mano vietą eik, o
aš į tavo.

Dabar kiti sujudo:

— Dar ko! Burtus reikia traukti! Skubiklis tegu ateina! Tegu bur-
tus meta, jei toks reikalas.

Bet Skubiklio kaip nėra, taip nėra. Pasiuntinys nuo jo atbėgo: lie-
pė, girdi leistis, nelaukti jo. Liga įsimetusi, iš patalo negališ atsikelti.

Norėjo be Skubiklio burtus mesti, bet vienas seniokas įsikišo. Jis —
tasai seniokas — gerą vardą turėjo. Visur kur prityrusiu jį laikė ir vi-
sada tėvavardžiu vadino, bet kad nedidelio augumo jis buvo, tai truputį
juokais sakydavo — Pusiaukarpyčius.

Tas Pusiaukarpyčius ir perkalbėjo.

— Palaukite,— sako,— palaukite! Ko be reikalo karščiuotis! Gal
Gania protingiau už mus sugalvojo. Kalno Valdovė tikriausiai jo su vai-
ku pagailės. Ji malonę parodo tokiems, būkite tikri! Žiūrėk, dar mer-
gaitę į svečius nusives. Paminėsite mano žodį.

Šita kalba Pusiaukarpyčius ir užgesino žmonių gėdą. Kiekvienas pa-
galvojo: „Dar geriau, jei be manęs apsieis“, ir kuo greičiau išsiskirstė
į vietas.

Tajutė, aišku, nesuprato, dėl ko buvo ginčijamasi, o apie Valdovę
į galvą įsidėjo. Ir tas jai nuostabu, kad kasykloje viskas kitaip virtę.
Anksčiau ji visada tarp žmonių būdavo, aplinkui žiburėliai mirgėdavo,
ir žmones matydavo: vieni rūdą skelia, kiti krauna, treči karučiais ve-
žioja. O šį kartą visi kažkur išvaikščiojo, tik ji su tėčiu tuščia vieta
dviese žingsniuoja, ir dar Pusiaukarpyčius prisigretinęs:

— Mano darbas,— sako,— toje pačioje pusėje, palydėsiu ligi vietos.
Ėjo ėjo visi. Tajutei liūdna pasidarė, ir ji ėmė klausinėti tėvą.

— Tėveli, kur mes einame? Ar pas Valdovę į svečius?

Gavrila atsiduso ir sako:

— Kaip išeis. Gal ir pateksime.

Tajutė vėl:

— Ar toli ji gyvena?

Gavrila, aišku, tyli, nežino, ką sakyti, o Pusiaukarpyčius ir sako:

— Kalne ji kiekvienoje vietoje turi, tik mes nematome.

— O ar ji pikta?— klausia vėl Tajutė.

Pusiaukarpyčius ir ėmė dabar pasakoti apie Valdovę, tarytum jis jai giminė koks ar svainis būtų. Ir šiokia, ir tokia, negirdėta neregėta. Suknia žalia, kasa juoda, vienoje rankoje kirtiklis mažytis, kitoje— gėlė. Ir deganti toji gėlė kaip geras glėbys smalingų šakalių, o dūmų nesa. Kas Valdovei patiksiąs, tam jinai šitą gėlę ir atiduosianti, o jos rankoje tuojau kita atsirasianti.

Tajutei įdomu. Jinai ir sako:

— Tai kad man tokia gėlė!

Senukas ir su tuo sutinka:

— O ką tu manai? Gal ir atiduos, jei nebijosi ir nežliumbsi. Net labai gali būti.

Taip ir užkalbėjo vaiką. Tajutė tik apie tai ir galvoja, kaip greičiau Valdovę pamačius ir gėlę gavus. Sako ji seniui:

— Seneli, aš nieko, na visiškai nieko nebijosi ir nežliumbsiu.

Atėjo visi prie naujųjų spyrių. Tikrai gerai paramstyta, smalingų šakalių padėta. Gania su seniu ėmė tuos šakalius degti. Mat, reikia gerai pasišviesti, vienų žibintuvėlių per maža, o ugnį kurti tokioje vietoje irgi be atodairos negalima.

Kol jie čia tinkamą vietą ugniakurui rinko ir ugnį kūrė, Tajutė stovėjo ir dairėsi aplinkui, ar nėra čia kur durų pas kalno Valdovę į svečius nueiti.

Akelės, aišku, jaunos, išvalgios. Tajutė ir įžiūrėjo— vienoje vietoje, neaukštai nuo žemės, tartum apvali duobutė, o duobutėje kažkas blizga. Tajutė priėjo prie tos vietos ir pasižiūrėjo į duobutę— nieko nėra. Tada jinai ėmė piršteliu krapštyti. Jaučia— lygu, o kraštai knojasi kaip senas kitas. Tajutė ir ėmė tą vietą knebinėti— platesnę duobutę padarysianti. Greitai nuvalė vietą sulig pirties langeliu didumo, tačiau tuoj sukliko visu balsu:

— Tėtuk, seneli! Didelis vyras iš kalno atkepurinėja!

Gavrila su seniu pribėgo, mato— lyg veidrodis į uolieną išpaustas, išgaubtas ir todėl žmogų rodo tokį didelį, jog ir pažinti negali. Iš pra-

džių ir jie patys išsigando, paskui suprato, ir senis ėmė iš Tajutės juoktis:

— Mūsų Natalas Gavrilyčius sąvęs nepažino! Nagi žiūrėk,— aš nė kiek nebijau ano va senio, nors jis ir toks didelis. Ką nori priversiu jį daryti. Pasitampysiu už nosies— ir jis sau patampys, peštelsiu barzdą— jis taip pat. Žiūrėk— aš iškišau liežuvį, ir jis savo žiotis pražiojo ir liežuvį iškorė! Kaip rąstą.

Tajutė pažiūrėjo per senelio petį. Iš tiesų, jis pats čia ir besas, tik labai didelis. Juokinga jai pasirodė, kaip senelis save mėgdžioja. Pati išlindo priekin ir taip pat ėmė visaip vaipytis.

Netrukus ji panorėjo į savo kojas pažiūrėti, vadinasi, veidrodį žemiau nuleisti. Mergaitė ir ėmė kiek žemiau rūdą kapstyti. Tėvas su Pusiaukarpyčium žiūri— rūda, vos Tajutei prisilietus, tuoj ima šliaužti žemyn, smulkiais akmenėliais po kojų byra. Išsigando: pamanė— griūtis. Gania pagriebė Tajutę ant rankų, nubėgo toliau ir sako:

— Pasėdėk šičia! Mudu su seneliu vietą nuvalysime. Tada tave pašausime. Nepašaukta, žiūrėk, neik— supyksiu!

Tajutei graudu pasidarė, kad neleido prieš veidrodį pasivaipyti. Pasitrynė kumšteliu akutes, lūputes patempė, bet žliumbti nepradėjo. Žinojo, matai, kad suaugusiems negalima trukdyti darbo. Sėdi pasipūtusi ir iš nuobodulio rankioja akmenėlius, kokie tik po ranka pakliūva. Šit ir pasitaikė jai vienas nematytas. Didumo sulig delnu. Iš vienos pusės— paprasčiausia rūda, o apverti— lyg koks puodelis ar dubenėlis. Lygiai lygiai nutekintas ir žiba, o aplinkui— rėmas, it lapeliai kokie prilipdyti. Ir įdomiausia, kad iš to dubenėlio į Tajutę tas pats didysis vyras žiūri. Tajutė ir ėmė žaisti su šituo žaisliuku.

O tuo metu tėvas su seniū kirtavietėje darbavosi. Iš pradžių saugojosi, o paskui sparčiai darbas pradėjo eiti. Užvaro kirtiklius iš plynosios pusės ir atverčia uolieną, o toji ir subyra smulkiais gabalėliais. Viršuje tik buvo kiek sunkiau... Aukšta, o dar ir baisu, kad uoliena dideliais gabalais neimtų kristi. Senis liepė Ganiai prie kirtavietės stovėti, kad Tajutė tuo laiku neprieitų, o pats užsikorė ant rąstgalių ir plika ranka viršų nuvalė. Ir pasidarė jiems kirtavietėje lyg didžiulis dubuo, nuožulniai pastatytas, o aplink pakraščiais— uoliena, raštais išrašyta ir tokia kieta, kad kirtiklis neima.

Senis, norėdamas persitikrinti, ir į patį dubenį ne sykį kirtikliu stuktelėjo. Iš pradžių pažemiais ir atsargiai, o paskui pradėjo daužyti iš viso peties ir dar kalba:

— Kad griebsiu tam seniui už nosies, tegul prieš mane nemojuoja!

Daužė daužė, dubuo gaudžia kaip lietas varis, o nuo kirtiklio net mažiausio brėžio nelieka. Dabar abudu įsitikino — kieta. Nubėgo tėvas Tajutės atvesti. Ji atėjo, pasižiūrėjo ir sako:

— Ir aš tokį turiu! — ir rodo savo akmenuką.

Abudu mato — tikrai, akmenuko kitoje pusėje dubenėlis, ir visas kraštas aplinkui — kaip tik toks. Na, viskas taip pat, tik **mažytis**. Senis dabar ir sako:

— Tai, Tajute, tau kalno Valdovė davė — gal žaisti, o gal ir laimei.

— Ne, seneli, aš pati radau.

Gavrila irgi suabejojo:

— Ar maža kas pasitaiko.

Abudu susiginčijo. Toje vietoje, kur Tajutė sėdėjo, visus akmenėlius ėmė žiūrėti. Net panašumo nebuvo. Tada senis ir sako:

— Va, matote, koks akmenėlis! Kito tokio gyvenime ieškoję nerastit! Saugok jį, Tajute, ir niekam nerodyk: sužinos vyresnybė — atims.

Tat išgirdusi, Tajutė net balsu šuktelėjo:

— Neatiduosiu! Niekam neatiduosiu!

Taip pasakiusi, greitai akmenėlį į užantį **įsikišo** ir rankute prispaudė — suprask, šitaip saugiau.

Vakarop kasyklose pasklido gandas:

— Ganiai gerai pasisekė. Dviese su Pusiaukarpyčium kalnus rūdos privarė ir dar veidroді iškasė. Sveiką, be jokio rėželio, ir rėmas raštais išrašytas.

Kiekvienam, aišku, įdomu. Kai paskelbė keltis viršun, žmonės ir puolė tuojau **pasižiūrėti**. Sulėkė, mato — tikrai virš kirtavietės veidrodis pakrypęs, ir aplink iš uolienos rėmas aiškiai matyti, lyg ranka iškirstas. Veidrodis ne plynas, o lyg dubuo: viduryje giliau, o į pakraščius lėkštėja. Kas tik prieina arčiau, tas iš pradžių ir atšoka, o paskui nusijukia. Veidrodis, matai, žmogų visai ne tokį rodo. Nosis kaip kalnas, ūsai kaip išmėtytos malkos. Net žiūrėti baisu, ir juokinga taip pat. Ir prisigrūdo žmonių tenai. Seniai, aišku, draudžia: nėra ko juoktis, girdi, reikalas čia visai rimtas. O jaunuosius bene sulaikysi, jeigu kvatulys

užpuolė. Pakėlė triukšmą, vienas iš kito šaiposi. Tajutę kažkas pritempė prie paties veidrodžio ir šaukia:

— Va šitas dičkis veidrodį atrado!

Kiti atsiliepia:

— Tikrai taip! Jei ne Tajutė, nesijuoktume šičia. Čia Tajutės veidrodis!

O Tajutė tyli ir savo mažąjį veidrodėlį stipriau rankute spaudžia.

Jeraska Skubiklis, aišku, taip pat išgirdo apie šitą nutikimą — tuč-tuojau pasveiko, nusileido į kasyklą ir nuėjo į Ganos kirtavietę. Beeidamas dar ligą prisiminė, o kai apžiūrėjo vietą ir pamatė, kad žmonės nebijo, tuojau ėmė lakstyti ir savo įpratimu rėkti pradėjo:

— Skubėkite, vyručiai, į viršų! Ar ligi nakties jūsų reikės laukti! Kasyklų darbas nemėgsta gaisraties. Būta ko stebėtis — plyną vietą rūdoje aptiko!

O pats, šuniu būdamas, kitką galvoja: „Kasyklų prižiūrėtojai nesaikysiu, nulėksiu tiesiai pas užvaizdą. Nupasakosiu, kaip darbininkai, mano nurodyti, kirtavietėje tokį stebuklą rado. Tada mane, o ne prižiūrėtoją apdovanos.“

Atlėkė pas užvaizdą, o jau ten besėdįs prižiūrėtojas, ir dar iš Jeraskos tas ėmė šaipytis:

— Šit kaip! Pasveikimai, Jeraska! O aš maniau, tau ir neteks pamatyti, kokį daiktą be tavęs rūdyne iškasė.

Jeraska ėmė išsisukinėti: girdi, todėl ir bėgęs, kad norėjęs jam pasakyti.

O prižiūrėtojas erzina sau:

— Prastos, žiūriu, tavo kojos pasidariusios. Kiekvieną darbą man pačiam reikia prižiūrėti.

Jeraskai iš apmaudo nér kur dėtis. Jis galvojo, galvojo ir sugalvojo:

„Imsiu ir parašysiu laišką poniai. Tada pažiūrėsime dar, kaip bus.“

Na, ir parašė. Taip ir taip, girdi, tokio ir tokio padėjėjo pastangomis rastas kasykloje nuostabus veidrodis. Tikriausiai pačios kalno Valdovės. Ar nenorėsite pasižiūrėti?

Jeraska gudriai padarė. Jis taip suprato: užvaizdas apie tokį dalyką būtinai praneš ponui, bet nieko iš to nebus. Ponas tuo metu pasitakė toks, kad visiškai nieku nesirūpindavo, tik reikalaudavo — duokš kuo daugiau pinigų! O to pono pati buvo vesta iš svetimos žemės.

Ponai, kaip žinoma, buvo įpratę po visokias svetimas šalis bastytis. Sysertės ponas irgi užsimanė:

„Kuo, girdi, aš blogesnis už kitus gamyklų savininkus. Važiuosiu — žmonių pažiūrėsiu, save parodysiu.“

Na, pavažinėjo prie šiltųjų vandenių, išmėtė pinigus, ir namo užėjo noras grįžti.

Bet kelias tada ėjo per vokiečių žemę, o ten, matai, atsirado labai gudrių, kaip prie svetimų pinigų prilįsti.

Mato — ponas menko proto, o pinigų švaisto didelius, tai ir ėmė aplink jį ratą sukuti. Suuostė, kad jis dar pačios neturi, ir tuoj sugalvojo jauku jį pagauti. Pakišo, matai, jam vokiečių, kur geriau nusiganiusią ir kur apveidesnę, — iš tokių vis dėlto, kur savi kavalieriai brokijo, ir per kits kitą ėmė tą vokiečių girti.

— Štai kur nuotaka, tai bent nuotaka! Visas žemes apvažiuk, o tokios nerasi! Namu kad parsiveši, tai kaimynams akys apraibs.

Ponas šitą šunybę palaikė tiesa, ėmė ir vedė tą vokiečių. Ir dar jam buvo malonu, kad jaunoji prieš vestuves tik ir kalbėjo, kaip jai būsią gera naujoje vietoje gyventi. Na, o kai jau buvo po visam ir kai ponas pasirašė popierius, kokius jam pakišo, tai šita kalba ir pasisuko kitu galu. Jauna pati tuojau padrožė:

— Nesinori man kažkodėl, mano mielas, į pasaulio kraštą daužtis. Čia labiau įprasta, o ir tavo sveikatai gerai.

Ponas, aišku, įkaito:

— Kaip tai? Kodėl prieš vestuves kitaip šnekėjai? Kur tavo sąžinė?

O vokiečių šaiposi sau:

— Pagal mūsų papročius, — sako, — jaunajai sąžinės nereikia. Su sąžine visą amžių senmerge sėdėsi, o tat nėra linksma.

Ponas karščiuojasi, plūsta pačią visokiais žodžiais, o jai — kaip žirniai į sieną. Ji tik savo varo:

— Reikėjo prieš vestuves pasirašyti sutartį, o dabar nebėr ko nė kalbėti. Jei tau reikia, tai važiuok į savo šalį vienas. Kiek nori ten sau gyvenk, nors ir visai čia nebegrižk, neliūdėsiu. Man kad tik pinigus laiku siųstum. Jeigu nesiūsi — per teismą išreikalausiu, užtat kad pagal įstatymą tu privalai išlaikyti pačią, ogi ir popierius tokius pasirašei, davei man.

Ką daryti? Vienam namo važiuoti ponui nei šis, nei tas: žmonės juoksis, mano,—tai ir riogsojo vokiečių žemėje. Ilgokai ten gyveno, visus gamyklos pinigus vokiečiams sukišo. Paskui, matyt, nuostolinga pasirodė ar kita kokia priežastis buvo, bet parsivežė visgi savo pačią į Sysertę ir sako:

— Sėdėk čia.

Na, ji, būdavo, nenusitveria ko veikti, tai ir išdirbinėja, ką tik sugalvodama. Ant Azovo kalno va dabar namas su bokšteliu stovi, o prieš tai, pasakoja, ir nesuprasi, kas ten buvo užgriozdinta: nei vienuolynas, nei malūnas. Ir šitas pastatas buvo pramintas Razoru. Tasai Razoras prie tos svetimšalės ponios ir buvo pastatytas. Suvažiuodavusi tenai visa govėda, na, ir uždavusi bent porą savaičių. Žmonėms nuo tų ponų ūžavimų nesaldu būdavę. Tai avis ar veršiukus išgainioja, tai miškuose gaisrus sukelia, laužus bekūrendami. Jiems pramoga, o žmonėms bėda. Laimė būdavo, jei ponia kurią vasarą mūsų kraštant neatvažiuodavo.

— Jeraskai, aiškus daiktas, nesvarbu, jam kad tik savo naudos nepraleidus, tai jis ir nusiuntė jai laišką per pasiuntinį. Ir neapsiriko, niekingasis. Kitą dieną septyniomis ar aštuoniomis trikinkėmis atbildėjo ponia su savo govėda ir pirmiausia pasikvietė Jeraską.

— Parodyk, kokį veidrodį radai!

Atlėkė užvaizdas, prižiūrėtojas ir kita vyresnybė. Sužinojo, kas, kaip, ėmė atkalbinėti: nieku gyvu nesą galima moteriai į kasyklą. Bet atkalbėti negali. Ji gieda savo:

— Eisiu, ir tiek!

Dar čia toks vienas svetimšalis ponelis smarkumą rodo. Drauge su ja buvo. Broliu ar koku giminaičiu ponia jį laikė ir visada su savimi vežiojosi. Šis susikalba šiaip taip:

— Mes, girdi, su ja užsienio kasykloje esame buvę, o čia kas!

Ką darysi, ėmė juodu į kalną leisti. Visa vyresnybė nerimauja, vienas Jeraska džiaugiasi, tipena priekyje, dviem žibintuvėliais jai kelią šviečia. Nuvedė į tą vietą. Apžiūrėjo ponia veidrodį. Taip pat pasijuokė su tuo ponėku, kokius tas veidrodīs žmones rodo, paskui ponia ir sako Jeraskai:

— Tu man šitą veidrodį išpjauk visą ir atgabenk į Razorą.

Jeraska ėmė jai aiškinti, kad šitai padaryti esą neįmanoma, o ponia savo:

— Noriu, kad tas veidrodis pas mane stovėtų, todėl, kad aš esu šito kalno valdovė!

Vos ji tuos žodžius ištarė — staiga iš veidrodžio spjovė rūda. Ponia suspigo ir krito be sąmonės.

Kilo sąmyšis. Vyresnybė pagriebė ponią ir pasileido greičiau prie išėjimo. Kirtavietėje liko vienas Jeraska. Jį, matai, tasai spjūvis parvertė ir iki pusės smulkia rūda užpylė. Ištraukti jį ištraukė, bet kojos jam buvo atsakančiai sutrenktos — daugiau nebeskubino ir žmonių be reikalo nebegąsdino.

Svetimšalė ponia liko gyva, tik nuo to laiko vis kvailius gimdė. Ir ne šiaip kokių silpnapročių, o visiškų kvailius, kurie šaukštą į ausį neša, ir niekaip jų nieko neišmokysi.

Tam svetimšaliui ponėkui, kur gyrėsi: mes ir mes, patį nosies galiuką nudaužė. Tartum peiliu nupjauta, šnervės žiojėti palikusios — neriesk nosies, nesigirk be laiko.

O veidrodis kalne išnyko: visas subyrėjo.

Užtatai Tajutės veidrodėlis išliko. Didelės laimės jis neatnešė, o visgi savo gyvenimą ji ne blogiau už kitus nugyveno. Tą veidrodėlį, sako, savo anūkei palikusi. Ir dabar jis esąs, tik nežinia, pas ką.

Katės ausys

Tais laikais dar nei Verchnio, nei Iljinsko nebuvo nė žymės. Tiktai mūsų Polevaja ir Sysertė. Na, Severnoj irgi kaukšėjo kaponėmis. Tik labai nedaug. Sysertė iš visų šaunčiausiai laikėsi. Jinai, mat, buvo ant kelio į kazokų šalį. Žmonės ir šen, ir ten eidavo, važiuodavo. Mes patys į prielauką prie Redvos geležį veždavom. Ar maža su kuo kelyje susitinki, ko prisiklausai. Ir kaimų aplink daug.

Polevajoje, palyginti su gyvenimu Sysertėje, visai nyku buvo. Geležies tuo metu mažai bedarė, daugiau varį lydė. O jį karavanu į prielauką gabendavo. Nebe taip paranku žmogui būdavo su tuo, su kitu pasikalbėti, pasiklausinėti. Kai sargybiniai čia pat — pabandyk! Ir kaimų šioje pusėje — vienas tiktai Krivoj Brodas. Aplinkui išvien miškas, kalnai, pelkės. Tiesiai pasakius — mūsų seniai maiše lindėjo, nieko nematė. Ponui, aiškus daiktas, to ir tereikėjo. Ramu čia, o Sysertėje reikėdavo prižiūrėti žmones.

Ten jis ir persikėlė. Sysertėje svarbiausioji jo gamykla pasidarė. Mūsų senukams tik sargybą sustiprino ir tarnams griežtai įsakė:

— Žiūrėkite, kad pašaliniai žmonės nesivaikiotų, ir savus griežčiau laikykite.

O kas čia duos tų pašalinių, jei mūsų gamykla visai nuošaly stovi. Į Sysertę kelią nutiesė, žinoma, tik tas kelias anuomet, sako, labai pras tas buvęs. Ejęs per pelkes. Varstų varstai medžiais išgrįsti. Būtinai pil-

vas ima sopėti, kai per tuos medžius pakrato. Tik mažai tada ir važinėjo tuo keliu. Ne taip, kaip šiandien — į tą galą, į kitą galą. Tik pono tarnai ar sargybiniai ir tevažinėdavo. Šitie daugiausia raiti jodavo, tai jiems ir ne galvoj, kad kelias blogas. Pats ponas į Polevają tik su rogėmis važiuodavo. Kai atsirasdavo rogių kelias, jis atsigriebdavo už vasarą. Ir vis taikydavo netikėtai užklupti. Išvažiuos, sakykim, vakare, o kitą dieną perpiet — vėl Polevajoje. Matyt, pačiupti ką taikydavo. Taip visi ir žinojo, kad žiemą pono kas valandą lauk. Užtat ratų keliu visiškai nevažinėdavo. Nepatikdavo jam per grįstus kratytis, o raitam, matyt, nepatogu. Senyvas jau, sako, buvęs. Koks jau čia be raitelis! Tai žmonėms, kol ne žiema, ir lengviau būdavo. Jau užvaždas kiek prininšta, o ponas atlėks — dar kalte išras.

Tik šit atvažiavo ponas pačiame rudens pamuryje. Atvažiavo ne į gamyklą ir ne kasyklas, kaip buvo įpratęs, o pas užvaždą. Iš kontoros tuojau pareikalavo, kad atvyktų visi tarnautojai, popai irgi. Iki vakaro tarnautojai išbuvo, o kitą dieną ponas išlėkė į Severnąją. Iš ten tą pačią dieną į miestą išsivilko. Per patį pamurį jam, matai, degti ėmė kas. Ir apsauginių su juo kažkodėl daug. Tai žmonėse ir kilo kalbos: „Kas čia darosi? Kaip čia sužinoti?“

Kai dabar, tai visai paprastas daktas — ėmei ir nuėjai ar nuvažiavai į Sysertę, o baudžiosvos laikais kaip? Reikalą reikėjo sugalvoti, ir tai dar neatleis. Ir be žinios taip pat nepasitrauksi — visi žmonės suskaičiuoti, saujoje suspausti. Na, vis dėlto atsirado vienas vyrukas.

— Aš,— sako,— šeštadienio vakare, kai iš kasyklų iškels, į Sysertę nulėksiu, o sekmadienio vakare grįšiu. Pažįstamų ten turiu. Kaip mat viską sužinosiu.

Išėjo ir nebegrižo. Truputį palaukę, žmonės pasakė užvaždui, o tas nė piršto nepajudino vyruko ieškoti. Dabar jau visai įdomu pasidarė,— kas čia dedasi? Dar du išėjo, irgi kaip į vandenį. Gamykloje tik tiek ir nauja, kad po tris kartus per dieną ėmė sargybiniai po namus landžioti, vyrus skaičiuoti — ar visi namie. Kam į mišką reikia malkų ar šieno į pievas — taip pat prašykis. Pradėjo leisti būreliais ir su sargyba.

— Negalima,— sako užvaždas,— po vieną. Šit jau trys pabėgo.

Ir namiškiams į mišką nebeleisdavo eiti. Ant kelių sargus pastatė užvaždas. O tie sargai rinktiniai — nė iš vieno nieko neištrauksi. Dabar jau visiškai aišku pasidarė, kad prie Sysertės kažkas dedasi ir kad tas

labai jiems — pono statytiniams — nepatinka. Žmonės gamykloje ir kasyklose ėmė šnibždėtis:

— Kaip sau nori, o sužinoti reikia.

Viena mergaitė ir sako:

— Leiskite, dėdytės, aš nueisiu. Bobų juk neskaičiuoja po namus. Va pas mudvi su senele visiškai neužaina. Žino, kad mūsų pirkioj vyrų nėra. Gal ir Sysertėje taip pat. Man patogiau sužinoti.

Mergaitė vikri tokia... Na, kasyklų darbininkė, visko mačiusi... Visgi vyrams tas neįprasta.

— Kaipgi tu,— sako,— Duniacha, širdele, viena mišku keturiasdešimt varstų eisi? Ruduo juk, vilkų pilna. Nė kaulelių tavo nebeliks.

— Sekmadienį,— sako,— išeisiu. Dieną gal nedrįs vilkai ant kelio rodytis. Na, ir kirvį dėl visa pikta pasiimsiu.

— O Sysertėje,— klausia,— ar turi pažįstamų?

— Tai argi ten mažai bobų yra?— atsako jina.— Per jas ir sužinosiu, ko reikia.

Kiti vyrai abejoja:

— Ką bobos žino?

— Ogi tą patį, ką ir vyrai,— atsako mergaitė,— o kartais ir daugiau.

Pasiginčijo truputį vyrai, paskui ir sako:

— Tikrai, Duniacha, širdele, tau patogiau eiti, bet mums gėda mergą vieną tokiu reikalu siųsti. Sudraskys tave vilkai.

Čia vienas vyrukas pribėgo. Sužinojo, apie ką kalbama, ir sako:

— Aš su ja eisiu.

Duniacha paraudo truputį, bet nesipriešino.

— Dviese, aišku, linksmiau, bet kad tavęs Sysertėje tik nesuimtų.

— Nesuims,— atsako.

Ir išėjo Duniacha su tuo vyruku. Iš gamyklos ne keliu, aišku, patraukė, o nuokampiais pašaliais, toliau irgi mišku ėjo, kad nuo kelio nebūtų matyti. Priėjo šitaip ramiai iki Krivoj Brodo. Žiūri — ant tilto trys vyrai bestovį. Iš visko matyti — sargyba. Čiusovaja dar neužšalusi, ir kur nors aukščiau ar žemiau neperplauksi — šalta. Pažiūrėjo iš miškelių Duniacha ir sako:

— Ne, Matiucha, mielas drauguži, neteks, matyt, tau su manim eiti. Be reikalo čia save pražudysi ir mane į keblią padėtį pastatysi.

Grižk greičiau namo, kol viršininkai tavęs nepasigedo, o aš viena pabandyčiau moterišku gudrumu pralįsti.

Matiucha, žinoma, ėmė ją įkalbinėti, o ji užsispyrė, ir gana. Pasi-ginčijo ir šitaip nutarė. Jisai žiūrėsiąs iš miškelio. Jei nesulaikysią jos ant tilto — namo eisias, o jei sulaikysią — išbėgsias, imsiąs kautis. Dabar Duniacha prisėlino arčiau, geriau paslėpė kirvį ir išbėgo iš miško. Tiesiai prie vyrų lekia ir lėkdama spiegia klykia:

— Oi dėdulės, vilkas! Oi, vilkas!

Vyrai mato — moteris išsigandusi, — juokiasi. Vienas koją dar jai pakišo, tik, matyt, Duniacha gerai žiūrėjo, pralėkė neužkliuvusi, o vis rėkia:

— Oi, vilkas! Oi, vilkas!

Vyrai jai pridurmu:

— Už sijono pagriebė! Už sijono pagriebė! Lėk, nestovėk!

Pažiūrėjo Matiucha ir sako:

— Praskrido paukštytė! Tai kur merga! Pati nepražus ir draugo nepavils. Toliau jau lengvai nueis nuošalėmis. Kad tik nesusivėlintų, vilkų nesutiktų.

Matvejus grįžo namo iki patikrinimo. Viskas išėjo gerai — nepastebėjo. Kitą dieną rūdakasiam papasakojo. Tada visi ir suprato, kad anuos — pirmuosius — Krivoj Brode bus sučiupę.

— Gal sėdi ten kur uždaryti ir grandinėmis surakinti. Užvaizdas jų ir neieško, žino, matyt, kur anie. Kad tik mūsų paukštytė nepakliūtų, kai atgal grįš!

Pakalbėjo šitaip ir išsiskirstė. O Duniacha ką gi? Ramiai nuošalėmis per mišką iki Sysertės atėjo. Sykį ir tematė ant kelio Polevajos sargybinius. Tie namo iš Sysertės važiavo. Mergaitė pasislėpė, o kai prasi-lenkė, vėl traukė toliau. Pavargo, aišku, tačiau dar su šviesa spėjo į Sysertę ateiti. Kelyje taip pat stovėjo sargyba, bet apeiti ją buvo visai paprasta. Pasuko miškan ir išlindo prie daržų, o ten šulinys arti buvo. Ščia moterų prisirinkę, Duniacha ir įsimaišė tarp jų. Viena senutė paklausė ją:

— Iš kurgi tu, mergaite, būsi? Lyg ir ne iš mūsų krašto?

Duniacha ir prisipažino šiai senutei.

— Iš Polevajos, — sako.

Senutė stebisi.

— Kaipgi tu prasmukai? Sargybų juk visur pristatyta. Vyrai negali pas jūsiškius patekti. Kas tik eina, to ir nebėr.

Duniacha jai papasakojo.

Tada senutė ir sako:

— Einam, mergužele, pas mane. Viena gyvenu. Mano troboj nė kra-
tos nedaro. O jeigu ateis, tai pasisakysi, kad anūkė iš anapus upės.
Į tave ji panaši. Tik tu lyg augesnė būsi. Kuo vardu?

— Duniacha,— sako.

— Na ir gerai. Maniškė irgi Dunia.

Iš tos senutės Duniacha ir sužinojo viską. Ponas, pasirodo, kažkur
toli pabėgęs, o pasiuntiniai iš jo ir pas jį kiekvieną savaitę važinėja.

Vis kažkokius įsakymus ponas siunčiaš, ir užvaizdas Vanka Švare-
nas tuos įsakymus žmonėms skaitaš. Geležies gamykla esanti visai už-
daryta, o vyrai iš Ščelkunsko pusės giliausius griovius kasą ir pylimus
pilą. Laukią iš tos pusės ateinant. Sako, baškirai maištaują, o iš tikrųjų
esą visai ne taip. Tolimose gamylose, kaimuose ir kazokų sodybose
žmonės sukilę, ir baškirai einą su jais iš vieno. Gamyklų savininkus ir
ponus už gerklių ima, ir vyriausiasis žmonių vadas vadinąsis Omeljanas
Ivanyčius. Kai kas saka, kad jis esąs caras, kiti—kad šiaip prastas
žmogus, bet žmonėms jis nešąs laisvę, o gamyklų savininkams ir po-
nams—mirtį! Tai mūsų gudreiva ir išnešė kirvelį kur toliau. Pabūgo!

Sužinojo mergina, kad ir Sysertėje vyrus tikrina po tris kartus per
dieną namuose ir darbe. Tik pas juos lyg ir griežčiau. Jeigu tiktai kas,
tuoj visus namiškius grandinėmis sukausto ir į šaltąją. Žmogus parlekia:

— Aš esu, tik po darbo užtrukau truputį!

O jam atsako:

— Žinosi nebeužtrukti daugiau!— ir laiko namiškius dvi ar tris
dianas.

Žmonės nukamuoti suvisai, o užvaizdas piktesnis už šunį.

Vis dėlto, kai vakarinis patikrinimas praėjo, sulėkė pas tą senutę
vyrai. Ėmė Duniachą klausinėti, kas ir kaip ten pas juos. Duniacha pa-
pasakojo.

— O mes,— sako jie,— kiek tik žmonių pas jus siuntėm—nė vie-
nas negrižo.

— Tas pats,— atsako mergaitė,— ir pas mus. Kas išėjo, tas ir dingol!
Matyt, prie upės juos visus sugaudo.

Pakalbėjo, pakalbėjo, paskui ėmė galvoti, kaip Duniachai į Polevąją grįžti. Tikriausiai jos Krivoj Brode tyko, o kaip tą vietą aplenkti?

Tada vienas ir sako:

— Geriausia būtų per Tersutsko pelkes ir Galjano link. Čia tai nė lapė nesulotų, bet ji tų vietų nežino, o palydėti nėra kam...

— Nejaugi pas mus drąsių mergų neatsiras? — sako dabar šeimininė.— Ag jų taip pat netikrina po namus, ir daug kas iš jų yra buvusios tose pelkėse spanguolių. Palydės! Tu tik toliau nusakyk jai kelią, kad nepaklystų ir nepavėluotų. Dar vilkai pagaus.

Na, tasai ir nupasakojo kelią. Pirmiausia, girdi, per Tersutsko pelkes, paskui palei Močialovkos upelį ir į Galjano pelkes, o šios prieina ligi pat Čusovajos. Vietos ten siaura. Pereisianti kaip nors, o toliau jau Polevajos rūdynai prasidėsia.

— Jeigu,— sako,— tektų susivėlinti, čia pavojaus mažiau. Tose vietose nuo Galjano iki paties Godų kalno, sako, vaikšto katė, kur žemėse gyvena. Ji žmogui nepavojinga, o vilkai jos bijo, jeigu ausis parodo. Nelabai jie į tas vietas lenda. Tik tuo irgi nepasitikėk per daug, bėk greičiau, kad dar su šviesa į gamyklą patektum. Gal apie tą katę tuš čios kalbos. Kas gi ją matė?

Atsirado, žinoma, drąsių merginų. Šokosi palydėti iki Močialovkos. Rytą, dar apytamsiais, už gamyklos prasivogė pro sargybą.

— Vilkai mūsų nepapjaus, kai būriu eisime. Pabijos. Anksčiau namo pareisim, ir jai, mūsų viešniai, taip geriau bus.

Eina merginų būrys, kalbasi. Netrukus ir dainėles ėmė dainuoti. Kelias žinomas, išvaikščiotas į Tersutską uogauti — kodėl nepadainuoti?

Priėjo iki Močialovkos, su Duniacha atsisveikino. Metas dar nevėlus. Diena saulėta pasitaikė. Visiškai gerai. Tas vyras sakė, kad nuo Močialovkos per Galjaną kokie penkiolika varstų iki Polevajos. Pareis dar su šviesa, ir vilkų jokių nėra. Be reikalo bijojo.

Persiskyrė. Eina Duniacha viena. Tuoju blogiau pasidarė. Vietos nežinomos, miškas baisus. Nors ne iš bailiųjų ji buvo, bet dairėsi. Na, ir paklydo truputį.

Kol klaidžiojo ir kelio ieškojo,— žiūrėk, jau ir temti pradėjo. Iš visų pusių ėmė staugti. Daug juk tais metais vilkų mūsų krašte buvo. Dabar šit rudenį prie pačios gamyklos staugia, o tada pulkais vaikiodavosi! Mato Duniacha — blogi reikalai. Tiek sužinojusi, ir net žinėlės

neparneš! Ir gyvenimo savo jauno taip pat gaila. Aną vaikiną — Matvejų — prisiminė. O vilkai visai nebetoli. Kas daryti? Bėgsi — tuoju užpuls, į gabalus sudraskys. Pušin įlipsi — vis tiek sulauks, kol iškrisi.

Pagal nuokalnę mato, kad pelkė į Čiusovajos upę ėmė leistis. Taip tas vyras aiškino. Tai ji ir galvoja: „Kad nors iki Čiusovajos prisigaučiau!“

Eina pamažėle, o vilkai ant kulnų lipa. Ir daug jų. Kirvis, aišku, rankoje, bet kas iš jo!

Tik staiga dvi mėlynos ugnelės sužibo. Niekas kitas — tiktai katės ausys. Apačioj platesnės, į viršų visai susmailėja. Gal per kokį pusšimtį žingsnių nuo Duniachos.

Duniacha nesileido svarstyti, iš kur čia ugnys,— tuoju puolė prie jų. Žinojo, kad vilkai ugnies bijo.

Pribėgo — tikrai, dvi ugnys bedegančios, o tarp jų kalnelis, tartum katės viršugalvis. Duniacha ir sustojo tarp tų ugnių. Mato — vilkai atsiliko, o ugnys vis didyn ir didyn, ir kalnelis tartum aukštesnis darosi. Stebisi Duniacha, kaipgi anos dega, kad jokių malkų nematyti. Įsidrąsino, ištiesė ranką, o karščio nejaučia. Duniacha dar arčiau ranką prikišo. Ugnis metėsi į šalį, tartum katė ausį krustelėjo, ir vėl tiesiai dega.

Duniachai truputį baisu pasidarė, bet negi prie vilkų lėksi. Stovi tarp ugnių, o tos dar aukščiau pakilo. Visai didelės pasidarė. Pakėlė Duniacha akmenuką nuo žemės. Siera kvepia. Čia jinai ir prisiminė katę, apie kurią tasai vyras Sysertėje pasakojo. Duniacha ir pirmiau buvo girdėjusi, kad smėliuose, kur vario su auksiniais grūdeliais būna, gyvena katė su ugninėmis ausimis. Ausis žmonės daug kartų matę, o katės niekas nebuvo regėjęs. Po žeme jinai vaikščiojanti.

Stovi Duniacha tarp tų katės ausų ir galvoja: „Kaip toliau bus? Vilka! pabėgo, bet ar ilgam? Tik nueik nuo ugnių — vėl atlėks. Čia stovėti šalta, iki ryto neištversiu.“

Vos pagalvojo — ugnys ir dingo. Liko Duniacha tamsoje. Apsidairė — ar vėl nėra vilkų? Ne, nematyti. Bet kurgi tamsumoje benueisi? Dabar vėl priekyje ugnelės sužibo, Duniacha link jų ir nubėgo. Lekia, lekia, o pavyti negali. Taip ir pribėgo iki Čiusovajos upės, o ausys jau ant ano kranto bedegančios.

Ledukas, tiesa, plonytis, netvirtas, bet negi rinksisie. Užmetė dvi plonas karteles ir ėmė su jomis sliuogti. Peršliaužė vargais negalais, nė karto neįlūžo, nors smarkiai traškėjo. Kartelės jai padėjo.

Nestovėjo sustojusi. Nubėgo paskui katės ausis. Įsižiūrėjo vis dėlto vietą — pažino. Tatai Pesošna. Rūdynas. Buvo tekę jai ten dirbti. Kelią viena ir naktį būtų radusi, o vis paskui ausis bėga. Bėgdama galvoja: „Jeigu jau iš tokios bėdos mane jos išgelbėjo, tai nejaugi negerai nuvestų?“

Pagalvojo, o ugnis ir vėl pasirodė. Ryškiai įsidedė. Tik ir tviska. Tartum ženklą duoda: „Taip, mergaite, taip! Teisingai nusprendei!“

Išvedė katės ausys Duniachą į Povarenkos rūdyną, o šis visai prie pat Godų kalno. Anakur jis buvo. Tiesiai pasakius, gamykloje.

Nakties metas. Nuėjo Duniacha prie savo pirkutės, atsargiai, žinoma, sėlina. Žmones vos pamato — tuoj užsiglaudžia: už vartų stulpo užlenda arba net per daržus pasileidžia. Priėjo prie gryčiutės ir girdi — kalbasi kas.

Pasiklausė jinai, suprato — tyko kažką sugauti. O jos ir tykojo. Senutę užvaizdas liepė pirkutėje visą laiką saugoti. „Šičia, — mano sau, — Duniacha pareis, jeigu jai pavyks parsigauti.“ Pats tą sargybą tikrino, kad nei dieną, nei naktį nenuėitų.

Duniacha to nesuprato. Tiktai girdi — kažkas svetimas pas bobutę besėdįs. Pabūgo rodytis. O sušalusi, tiesiog neįmanoma. Tad jinai ir nusėlino gatvele pas tą vyruką, Matvejų, su kuriuo iki Krivoj Brodo ėjo. Tyliai pasibeldė į langą ir pasislėpė. Tas išbėgo už vartų:

— Kas?

Jinai pasisakė. Apsidžiaugė vyrukas.

— Eik, — sako, — greičiau į pirtį. Iškūrenta. Ten tave ir paslėpsiu, o rytoj saugesnę vietą rasime.

Uždarė Duniachą šiltoje pirtyje, o pats nubėgo patikimiems žmonėms pasakyti:

— Parėjo Duniacha, parskrido paukštelė.

Greitai visi sulėkė, klausinėti ėmė. Duniacha viską jiems išpasakėjo. Paskui ir apie katės ausis užsiminė:

— Jei ne jos, mane būtų sudraskę vilkai.

Vyrai šitą kalbą praleido pro ausis. Nuvargusi, galvoja, mūsų paukštelė, tai ir pasirodė jai.

— Užvalgyk,— sako jai,— ir eik gulti! Mes pasaugosim tave iki ryto ir apgalvosime, kur čia geriau slėpti.

Duniai to ir tereikia. Šiluma ją išglebino, vos bepasėdi.

Užkando truputį ir užmigo. Matiucha ir dar penki vyrukai liko sargyboje. Tačiau nakties metas, tylu, o Duniacha šit kokių žinių parnešė. Vyrai, matyt, ir sušneko garsiai. Na, ir kiti žmonės, kur atėjo pasiklausyti, taip pat neiškentė — užsimanė vienam kitam pasakyti, pasitarti, ką daryti. Vienu žodžiu, nerimas kilo. Sargyba ir pastebėjo. Tuojuo ėmė tikrinti. Vieno nėra, kito nėra, o pas Matvejų penki svetimi besą.

— Ko susirinkot?

Tie teisinasi, žinoma, kas kam į galvą šauna. Nepatikėjo sargybiniai, pradėjo krata. Vyrams nėra ko daryti — griebėsi už baslių. Sargybiniai, aiškus daiktas, ginkluoti, bet patamsyje basliu parankiau. Vyrai ir apkūlė juos. Tik vietoje tų sargybinių kiti atlėkė. Trigubai ar keturgubai daugiau. Vyrams, aišku, atsimokėjo. Vieną nušovė, o kiti vis dėlto ginasi.

Duniacha seniai pašoko. Išbėgo iš pirties, žiūri — virš Godų kalno dvi didžiausios mėlynos ugnys pakilusios, tartum katė už kalno būtų pasislėpusi, ausis iškišusi. Tuoju, regis, ims ir ant gamyklos puls. Duniacha ir ėmė šaukti:

— Mūsų ugnys! Rūdyno! Į jas, vyručiai, traukite!

Ir pati tenai nulėkė. Gamykloje kilo sąmyšis. Varpu ėmė skambinti. Žmonės sukilo. Mano — už kalno gaisras. Nubėgo tenai. Kas arčiau prilekia, tas ir sustoja. Bijo tų ugnių. Viena Duniacha tiesiai prie jų lekia. Pribėgo, sustojo tarp tų ugnių ir šaukia:

— Griebkit ponus! Pasibaigė jų dienos! Kitose gamyklose seniai tokius pribaiigė!

Dabar visokiems sargybiniams rieta pasidarė. Ką tu manai, žmonės susibūrė. Sargybiniai išlakstė, kas kur įmanydamas. Tik ar toli nuo žmonių nulėksi? Daugelį sučiupo, o užvaizdas vis dėlto paspruko keliu į miestą. Paleido jį — klaidą padarė. Kas grandinėmis sukaustytas sėdėjo, tuos išvadavo, žinoma. Tada ugnys ir užgeso.

Kitą dieną visi žmonės ant Godų kalno susirinko. Duniacha ir papasakojo, ką Sysertėje buvo girdėjusi. Dabar kiti, daugiausia seniai, ėmė abejoti:

— Kas ten žino, kaip dar išeis! Be reikalo tu mums vakar viltį pakurstei.

Kiti vėl už Duniachą stoja:

— Teisybę sakė merga! Taip ir reikia. Ko dar laukti? Reikia patiems dėtis su tais žmonėmis, kur tasai Omeljanas Ivanovičius pakilo.

Kiti vėl šaukia:

— Į Krivoj Brodą nulėkti reikia. Gal ten mūsiškiai sėdi. Ar pamiršote anuos?

Būrys bernų tuojau ir pasileido. Sumušė ten sargybinius, išvadavo saviškius ir dar penkis iš Sysertės. Na, ir visus Krivoj Brode ant kojų sukėlė. Papasakojo jiems, kas žmonėse dedasi.

Parlėkė bernai namo, o ant Godų kalno vis dar kiti besiginčija. Sėniai be jaunųjų visai valdžią paėmė, prigąsdinę žmones. Tik ir kala:

— Ar gerai mes vakar padarėm, kad sargybinius mirtinai pridaužėm?

Jaunieji šaukia:

— Taip jiems ir reikia!

Tie, kur Krivoj Brode patupdyti buvo, aišku, pritaria. Sako seniams:

— Jeigu jums baisu, tai čia ir likit, o mes eisim savo teisingos dalios ieškoti.

Taip ir išsiskyrė. Seniai, savo nelaimei, liko vietoj, dar ir kitiems rimbų užtaisė. Netrukus užvaizdas su kareiviais iš miesto atūžė, iš Sysertės taip pat sargybinių privarė. Greitai suspaudė žmones. Dar baisiau užvaizdas ėmė šėlti, bet greitai atsikando. Matyt, nugirdo ką negera. Pradėjo tuos senius, kur iš kelio žmones vedė, visaip glostyti. Tik anų nugaros dar nebuvo sugijusios, pamena klaidą padarę. Užvaizdas mato, kad kreivai į jį žiūri,— juk pabėgęs buvo! Nuo to laiko jį gamyklose tiek ir tematė. Gerai, matyt, pasislėpė, o gal ir pateko geriems žmonėms į rankas — nusuko sprandą.

O jaunieji tada nuo Godų kalno į miškus išėjo. Matvejus jų vadu tapo.

Ir paukštė Duniacha su juo išskrido.

Apie tą šauniąją paukštę daug dar kalbų kalbėjo, bet aš nebepamenu...

Viena pasiliko atminty — apie Duniachos rimbą.

Duniacha, sako, tamė krašte gyvenusi ir po to, kai Omeljaną Ivanovičių ponai sumušę ir mirti išvežę. Gamyklos vyresnybė labai norėjusi sugauti Duniachą, bet vis nesisekdavę. O jinai, kur buvus, kur nebuvus, ir pasirodo kur ant kelio arba kasykloj kurioj. Ir visada ant širmo arkliuko, o arkliukas toks, kad nepavyssi. Užlėks taip netikėtai, perlies ką nužiūrėjusi baškirišku rimbu—ir dingsta. Vyresnybė sujunda, vėl puola ieškoti Duniachos, o jinai, žiūrėk, kitoje vietoje pasirodo ir ten kokį kasyklos viršininką rimbu proto moko, kaip su žmonėmis apsieiti. Kitą taip paglosto, kad tas ilgai nebegali atsikelti.

Sėdėdamas ant arklio, rimbu ne tik žmogų nuo kojų nuversi, bet ir vilką mirtinai užmušti gali, jeigu moki, žinoma. Duniacha, matyt, buvo įpratusi rimbą valdyti, ilgam savo atminimą paliko. Ir visada, sako, iš reikalo. O daugiausia tiems kasyklų ponams kliūdavo, kur jaunutes mergaites spausdavo. Tų nėra nesigailėjo.

Kasyklose tokiems, būdavo, grasina kas nors:

— Žiūrėk, kad tavęs Duniacha rimbu nepaglostytų.

Šaudė, žinoma, į Duniachą ne kartą, bet jinai, matyt, laiminga gimė, o žmonės dar pasakojo, kad priešais tą, kas šauna, katės ausys tik sumirguliuoja, ir Duniachos nematyt.

Kiek tuose žodžiuose tiesos, niekas nepasakys, mat, pats nemačiau, o šauliu argi tikėsi?

Kiekvienam turbūt nemalonu, kai pro šalį prašaua. Visada kokią priežastį dėl to išgalvoja. Prieš saulutę, girdi, buvę, mašalėlis į akį patekęs, akys aptemusios, uodas nosin įlėkęs, į čiaudulio gyslelę kaip tik tuo metu įgėlęs. Na, ar maža dar ką sugalvoja. Gal koks šaulys ir paplepėjo apie ugnies ausis, norėdamas savo negabumą pateisinti. Vis ne tokia sarmata. Iš čia kalbos, matyt, ir pasklido.

O gal ir iš tiesų Duniacha laimę turėjo. Juk ne veltui sėniai kalba:

— Drąsusis ant kalnelio stovi—kulkos pro šalį lekia, bailusis krūmuose pasislepia—kulka vis tiek jį randa.

Taip ir negalėjo gamyklos vyresnybė nuo Duniachos rimbo savo nugaros apsaugoti. Pats ponas, pasakoja, bijojęs, kad Duniacha kur nors jo nesušildytų. Tačiau jinai irgi ne be gudrybių darbavosi.

Kam jai su vienu rimbu pulti, jei ponas visada būrio apsuptas, ir kiekvienas ginkluotas.

Apie Didįjį Slibiną

Buvo gamykloje vienas vyras. Levontijus vardu. Stropus toksai žmogelis, romus. Iš jaunystės jį kalne laikė, Gumioškose. Varį kasė. Po žemėmis visą jaunystę taip ir praleido. Kaip sliėkas žemėse knisosi. Pasaulio nematė, pažaliavo visas. Na, žinia gi — kalnas. Drėgmė, tamsa, sunkus oras. Nusilpo žmogus. Užvaizdas mato — menka iš jo nau-da, ir sumanė perkelti Levontijų į kitą darbą — į Poskakuchą nusiuntė, į valdines aukso kasyklas. Pradėjo, vadinasi, Levontijus kasyklose dirbti. Tik mažai čia ką padėjo. Labai jau palieęš buvo. Užvaizdas pa-žiūrėjo, pažiūrėjo ir sako:

— Žinai ką, Levontijau, stropus tu žmogus, kalbėjau aš apie tave su ponu, sumanė jis gera tau padaryti. Tegul, sako, jis pats savo galva gyvena. Reikia paleisti jį laisvai uždarbiauti be duoklės.

Taip darydavo anais laikais. Nusidirba žmogus, niekur jo neberei-kia, tai tokį ir paleidžia laisvai uždarbiauti.

Tad ir liko Levontijus laisvai darbuotis. Ką gi, valgyt gert reikia, o ir šeima reikalauja, kad kur kąsnelį gautų. O kurgi gausi, jei tu nei ūkio, nei nieko neturi. Pagalvojo, pagalvojo ir išėjo aukso ieškoti. Su žeme pripratęs, padargų irgi ne kažin kokių reikia. Susirado, gavo ir sako vaikučiams:

— Na, vaikeliai, nieko nebus, eikškit su manimi aukso ieškoti. Gal padės laimė jums, vaikams, gal ir rasime, nereikės elgetauti.

O jo vaikučiai visiškai dar mažyčiai buvo. Vos per dešimtį metų persirite.

Šit ir traukia tie aukso ieškotojai: tėvas vos kojas pavelka, o vaikai, už kits kitą mažesni, iš paskos vos spėja. Tada, matai, Riabinovkoje paviršiuje aukso labai dažnai pasitaikydavo. Ten ir Levontijus užsisakė. Kontoroj tada striuka kalba būdavo. Tik pasakyk ir auksą atiduok. Na, žinoma, ir apgavysčių būdavo. Kaipgi be to. Žiūri, būdavo, kontoriniai, kur žmonės puola, ir seka, kiek aukso pristato. Jeigu tik pamato, kad gerai vyksta, tuoj tą vietą ir čiumpa. Patys, sako, čia kasime, o jūs drožkite kur į kitą vietą. Jiems tie ieškotojai būdavo kaip ir žvalgai kokie. Tie, žinoma, vėl savo labo žiūrėjo. Stengėsi auksą nuslėpti: į kontorą atiduodavo tik tiek, kad atžymėtų, jog davė, o šiaip vis daugiau slaptiems pirkliais perleisdavo. Daug jų buvo, tų pirklių. Tiek, matot, buvo išgudrėję žmonės, kad jokios sargybos jų sugauti negalėdavo. Taip suktybės ir klestėjo, ir kerojo. Kontora ieškotojus apgauti taikydavo, o tie — kontorą. Tai va kokia tvarka buvo. Apie auksą tiktai iš šalies galėjai sužinoti.

Nuo Levontijaus vis dėlto nenuslėpė — žmoniškai pasakė. Mato, koks jau iš jo be ieškotojas. Tegul nors prieš mirtį pasidžiaugia.

Atėjo Levontijus į Riabinovką, pasirinko vietą ir pradėjo dirbti. Tiktai sveikatos nebėr. Bemat pavargo, vos gyvas, dvasios neatgauna. Na, o iš vaikų kokie gi darbininkai? Betgi stengiasi. Padirbėjo šitaip kokią savaitę ar daugiau, mato Levontijus — niekai, nė pavogt neužtenka. Ką daryti? O jam pačiam vis blogyn ir blogyn. Išseko suvisai, bet nesinori elgetauti ir vaikams terbas kabinti. Nuėjo šeštadienį atiduoti į kontorą aukso, kiek turėjo išplovęs, o vaikams sako:

— Jūs čia pabūkite, įrankius pasaugokite, tampyti ten ir atgal nėra reikalo.

Tai ir liko tie vaikai palapinaitės saugoti. Vienas nulėkė prie Čiusovajos upės. Netoliese. Pameškeriojo kiek. Prigaudė gruzlių, ešeriukų ir ėmė žuvienę virti. Užkūrė laužą, o jau ir vakaras. Vaikams baugu pasidare.

Tiktai žiūri — eina senis, irgi iš gamyklos darbininkų. Vardu Semionychius, o pavardės ir nebeatmenu. Tasai senelis buvo kareiviuose buvęs. Kitados, sako, visų geriausias kalvis buvęs, bet atrėžęs kažką užvaizdui, tas ir liepęs jį į gaisrinę siųsti — lupti, vadinasi. O tas Semionychius ne-

pasidavęs, snukius kai kam sugurinęs, mat, labai smarkus buvęs. Ag žinai gi, kalvis. Na, vis dėlto palaužę vyrą. Į ugniagesius tada stipruoliai buvo renkami. Prilupo tie Semionyčių ir už smarkavimą į rekrutus atidavė. Po dvidešimt penkerių metų jis ir parėjo į gamyklą — visiškai senes, o namiškiai per tą laiką visi buvo išmirę, pirkelė stovėjo dyka, užkalta. Jau buvo norėję ir nugriauti ją. Labai ji kliuvo. Tada jis ir parsirado. Susitaisė savo pirkutę ir gyvena tyliai, vienui vienas. Tačiau kaimynai ėmė pastebėti nepaprastą dalyką: jis kažkokių knygų beturiš. Ir kiekvieną vakarą vis prie jų sėdi. Manė, gal jis žmones gydyti moka. Ėmė tuo reikalu pas jį lakstyti. Atsakė: „Nemoku,— sako,— šito darbo. Ir koks čia gali būti gydymas, jeigu jūsų toks darbas.“ Manė, gal jis kokio saviško tikėjimo. Irgi nematyti. Į cerkvę eina per velykas ir kalėdas kaip visi žmonės, o uolumo nerodo. Ir dar jie stebisi — darbo neturi, o iš kažko gyvena. Darželį, žinoma, turėjo. Šautuvą šiokią tokią, žvejybos padargus. Bet iš to bene pragyvensi? O pinigėlių, beje, turėjo. Būdavo, kaip kam ir duoda. Ir keistai. Kitas prašo, prašo, užstatą siūlo, priedą, kokį nori, žada, bet neduoda, pas kitą pats nueina:

— Imk pinigų, Ivanai ar koks Michailai, karvę nusipirk. Vaikučiai tavo maži, o atsitiesti, matau, negali.

Vienu žodžiu, keistas senis. Kai kas manė, kad jis su velniu žinosi. Daugiausia dėl tų knygelių.

Tai va tasai Semionyčius priėjo, pasisveikino. Vaikai apsidžiaugė, kviečia jį pas save:

— Sėskis, seneli, pasrėbk žuvienės su mumis.

Jis nesipriešino, prisėdo. Paragavo žuvienės ir ėmė girti — kaip gerai išvirusi, kokia gardi. Bešnekėdamas iš maišelio minkštos duonutės išsitraukė, riekėmis suraikė ir priešais vaikus sudėjo. Tie mato — seniui žuvienė patikusi, ėmė duonutę šveisti, o Semionyčius vien žuvienę giria, seniai, girdi, tokios bevalgės. Vaikai ir privalgė kaip reikiant. Vos ne visą senio duoną sutašė. O tas vis murma:

— Seniai taip bevalgiau.

Na, prisivalgė vaikai, senis ir ėmė juos klausinėti apie gyvenimą. Vaikai papasakojo jam viską, kaip tėvui atsakę darbą gamykloje ir iš baudžiatvos paleidę, kaip jie čia dirbą. Semionyčius tik linguoja galvą ir dūsauja: ai ai, ai ai. Paskui paklausė:

— Kiek priplovėte?

Vaikai sako:

— Zolotniką¹, o gal ir daugiau,— taip tėvukas sakė.

Senis atsistojo ir sako:

— Na, gerai, vaikai, reikia jums padėti. Tiktai žiūrėkit man, kad tylėtumėt. Kad nė mur mur. Nė vienam **gyvam** sutvėrimui, o jei ne, tai...— ir Semionyčius taip į vaikus pažiūrėjo, kad jiems baisu pasidarė. Tarytum visai ir ne Semionyčius būtų. Paskui vėl nusišypsojo ir sako:

— Žinot, vaikai, jūs čia pasėdėkit prie ugnelės ir manęs palaukit, o aš nueisiu ir paprašysiu kai ką. Gal jis jums padės. Tik, šiukštu, nebijokite, kitaip gali viskas niekais nueiti. Gerai įsidėkit tat į galvas.

Ir senis nuėjo miškan, o vaikai liko. Vienas į kitą dairosi ir nieko nesako. Paskui vyresnysis įsidrąsino ir tyliai prašneko:

— Žiūrėk, broliuk, nepamiršk, kad nereikia bijoti, o pačiam lūpos išbalo ir dantys barška.

Jaunesnysis atsako:

— Aš, broliuk, nebijau,— o pats net pilkas visas.

Šit sėdi abudu, laukia, o jau visai naktis, ir tyku miške pasidarė. Girdėti, kaip vanduo Riabinovkoje šniokščia. Praėjo gana daug laiko, bet nieko nėra, vaikams baimė dingo. Primetė jie į laužą šakų, dar linksmiau pasidarė. Tik šit girdi— miške kalbasi kažkas. Na, mano, ateina čia. Iš kur tokį metą? Vėl baisu pasidarė.

Ir štai prieina prie ugnies dviese. Vienas Semionyčius, o kitas koks nepažįstamas ir apsilkęs ne mūsiškai. Kaptonas, kelnės — viskas geltona, iš auksu lieto šilko, o kaptoną persijuosęs plačia raštuota juosta su kutais, irgi iš to paties šilko, tik žaliai atausta. Kepurė geltona, o dešinėje ir kairėje raudoni praskiepai, ir bateliai raudoni. Veidas geltonas, su tankia barzda, o barzda visa stamantriais žiedais susivijusi. Iš tolo matyti, kad neišsuksi tu jų. Tik akys žalios ir žiba kaip katės, bet žiūri gražiai, maloniai. Vyras tokio pat augumo, kaip Semionyčius, ir nestoras, bet matyt, sunkus. Kur stovėjo, ten po jo kojomis žemė įdubo. Vaikams viskas įdomu, jie ir bijoti pamiršo, žiūri į tą žmogų, o jis ir sako Semionyčiui, taip sau juokaudamas.

— Tai čia tie ieškotojai? Ką ras, viską paims? Niekam nepaliks?

Paskui apsiblausė ir sako Semionyčiui, lyg su juo tariasi:

— Tik ar nepagadinsime mudu šitų vaikelių?

¹ Svorio matas, apie 4 gr.

Semionyčius ėmė pasakoti, kad vaikai neišdykę, geri, o šis vėl savo:

— Visi žmonės vienodai kirpti. Kol varge ir skurde, tol tartum kaip ir nieko, o kai tik man už uodegos čiuptelėja, tai iš kur tik ir prisiranda jiems visokios bjaurasties!

Pastovėjo, patylėjo ir sako:

— Na gerai, pamėginsime. Jauni, gal geresni pasirodys besą. O šiaip vaikeliai geručiai, bus gaila, jei pagadinsime. Mažesnysis va plonalūpis. Kad tik godus nepasirodytų. Tu jau pats, Semionyčiaus, žiūrėk. Tėvas jų neilgai begyvens. Pažįstu aš jį. Viena koja grabe, bet irgi stengiasi pats kąsni uždirbti. Savarankiškas vyras. O va duok jam turto — taip pat pages.

Kalbasi šitaip su Semionyčium, tartum vaikų čia nė nebūtų. Paskui pažiūrėjo į juos ir sako:

— Dabar, vaikeliai, gerai žiūrėkite. Įsidėmėkite, kur nueisiu. Toj vietoj paviršium ir kaskite. Giliai nelįskite, nėra reikalo.

Ir šit mato vaikai — to žmogaus jau nebėra. Kiek buvo iki juosmens — vien galva pasidarė, o nuo juosmens — kaklas. Galva lygiai tokia, kokia buvo; tik labai didelė, akys sulig žąsies kiaušiniu, o kaklas — slibino. Ir štai iš po žemių ėmė sliuogti didžiulis slibinas. Galva iškilo aukščiau miško. Paskui išsiritė tiesiai viršum laužo, išsitiesė ant žemės ir nušliauzė toji pabaisa į Riabinovką, o iš žemės tik vis ringuojasi ir ringuojasi. Tartum ir galo nebus. Ir dar keista: laužas užgeso, o laukymėje šviesu pasidarė. Tik šviesa ne tokia, kaip saulės, o kitokia, ir šalčiu padvelkė. Nušliauzė slibinas iki Riabinovkos ir įlindo vandenin, o vanduo tučtuojau užšalo. Slibinas perėjo į kitą krantą, pasliuogė iki seno beržo ir šaukia:

— Įsidėmėjote? Štai čia ir kaskite! Užteks našlaičių daliai. Tik, šiukštu, nebūkite godūs!

Pasakė šitaip ir lyg tirtpe ištirpo. Vanduo Riabinovkoje vėl ėmė šniokšti, ir ugnelė atsigavo ir užsidegė, tik žolė tartum vis dar nušiurpusi, tartum šalnoj prigauta. Semionyčius ir aiškina vaikams:

— Čia yra Didysis Slibinas. Visas auksas jo valdžioje. Kur jis prašliauzia, ten auksas ir suplaukia. O vaikščioti jis gali ir žeme, ir po žeme, kaip jam patinka, ir vietos gali apriesti tiek, kiek nori. Šitaip ir būna — sakysim, randa žmonės gerą gyslą, bet įsivelia kokia klasta, ar peštynės, ar net žudynės, ir gysla dingsta. Vadinasi, Slibinas šičia apsi-

lankė ir ištraukė auksą. Arba dar... Randa ieškotojai gero, biraus aukso, na, ir gyvena iš jo. O kontora staiga paskelbia — atsitraukite, girdi, valdžiai tą vietą imame, patys kasime. Priveža mašinų, žmonių suvaro, o aukso ir nebėra. Ir gilyn kasa, ir į visas puses lenda — nėra, tartum visiškai ir nebuvo. Tatai Slibinas bus apsupęs visą tą vietą ir pagulėjęs taip naktelę, auksas ir susitraukė visas į jo ringes. Pabandyk rasti, kur jo gulėta.

Nemėgsta, mat, jis, kad dėl aukso žmonės apgaudinėtų kits kitą ir sukčiautų, o dar labiau, kad jie spaustų kits kitą. Na, o jei kas sau stengiasi, tai tiems nieko, dar kartais padeda, va kaip jums. Tik žiūrėkite, laikykite liežuvį, kitaip viską sugadinsite. Ir dar: stenkitės aukso neplėšti. Ne todėl jisai jums jį parodė, kad būtumėt godūs. Ar girdėjote, ką sakė? Visų pirma šitų jo žodžių nepamirškite. Na, o dabar drožkite miegoti, aš pasėdėsiu čia prie ugnelės.

Vaikai paklausė, įlindo į palapinę, ir kaip mat juos apėmė miegas.

Nubudo vėlai. Kiti ieškotojai jau seniai dirba. Pažiūrėjo vaikai vienas į kitą ir klausia:

— Ar tu, broliuk, matei vakar ką?

Kitas jam:

— O tu ar matei?

Susikalbėjo vis dėlto. Prisiekė niekam apie tai nepasakosią, nebūsią godūs ir ėmė rinktis vietą, kur duobę kasti. Dabar jie truputį susiginčijo. Vyresnysis berniukas sako:

— Reikia už Riabinovkos, palei beržą pirmiausia kasti. Toje pačioje vietoje, kur Slibinas paskutinį žodį pasakė.

Jaunesnysis įrodinėja:

— Negerai taip, broleli. Paslaptis greit išaiškės, kiti ieškotojai tuoj atlėks domėtis, kokio ten smėlio už Riabinovkos esama. Tada viskas ir paaiškės.

Pasiginčijo šitaip, nugailėjo, kad nėra Semionyčiaus, nėra su kuo pasitarti, ir pamatė — vakarykštės ugniavietės viduryje išmeigtas beržinis kuoliukas. „Matyt, Semionyčius bus mums ženklą palikęs“, — pagalvojo vaikai ir ėmė toje vietoje kasti.

Ir, kad žinotum, tuojau du aukso luiteliai pasirodė, o ir smiltys tenai buvo nebe tokios, kaip pirma. Reikalai jiems iš pradžių visai puikiai susiklostė. Na, paskui, žinoma, pakrypo. Bet apie tai kita sakmė bus.

Šokančioji ugnies mergelė

Sėdėjo kartą aukso ieškotojai miške aplink ugneleį. Keturi dideli, so pentkasis vaikas. Gal kokių aštuonerių metų, ne daugiau. Fediunka vardu.

Seniai jau laikas visiems gulti, bet įdomion kalbon buvo įsivare. Jų būrelyje, matai, buvo vienas senis. Senelis Jefimas. Nuo jaunų dienų jis iš žemės auksines kruopeles rankiojęs. Bene maža visokių nutikimų jam teko patirti. Jis ir pasakojo, o ieškotojai klausėsi.

Tėvas jau kelintą kartą sakė Fediunkai:

— Eitumei jau, Tiunša, miegoti!

Vaikinukas nori pasiklaudyti.

— Palauk, tėtuk! Dar kiek pasėdėsiu.

Na, štai. Baigė senelis Jefimas pasakoti. Ugniavietėje vienos žarijos beliko, o ieškotojai vis tebesėdi ir į tas žarijėles žiūri.

Staiga iš ugniavietės vidurio išniro mažytė mergytė. Tartum lėlytė, bet gyva. Plaukučiai rudi, sijonėlis žydras, ir rankoje skarelė, taip pat žydra.

Pasižiūrėjo mergytė linksmomis akutėmis, sublizgino dantukais, iširėmė rankutėmis į šonus, pamosavo skarele ir ėmė šokti. Ir taip lengvai ir vikriai jinai šoka, kad ir apsaityti negali. Ieškotojams kvapą užėmė. Žiūri — atsižiūrėti negali, o tyli, tartum susimąstę.

Mergytė iš pradžių po žarijas ratu sukosi, paskui,— matyt, jai ankšta pasidarė,— didesniu ratu ėmė suktis. Ieškotojai pasitraukia, kelią duoda, o mergytė, kai ratą apsuka, tai ir paauga truputį. Ieškotojai toliau pasitraukia. Jinai dar ratą apsuka ir vėl paauga. Kai ieškotojai visai toli atsitraukė, mergytė tarp žmonių ėmė vingiuoti — jos ratai pasidarė kilpoti. Paskui ir visai už žmonių nubėgo, ir vėl ėmė lygiai suktis, o jau sulig Fediunka užaugusi. Prie didžiosios pušies sustojo, kojele treptelėjo, dantukais žybtelėjo, skarele sumosavo ir kad sušvilpė:

— Fi t t! Ijū jū ū...

Tuo metu apuokas suūkė, nusikvatojo, ir mergytė dingo.

Jeigu vieni suaugusieji būtų sėdėję, tai gal nieko daugiau ir nebūtų buvę. Kiekvienas, mat, pagalvojo:

„Na, ir įsispoksojau į ugnį! Akys apraibo... Nežinia kas gali pasirodyti iš nuovargio!“

Vienas Fediunka šitaip nepagalvojo ir klausia tėvą:

— Tėveli, kas čia?

Tėvas atsako:

— Apuokas. Kas gi kitas? Nejau negirdėjai, kaip ūkauja?

— Taigi aš ne apie apuoką. Apuoką aš pažįstu ir nė kiek nebijau.

Tu man apie mergytę pasakyk.

— Apie kokią mergytę?

— O šit, kur ant žarijų šoko. Dar tu ir visi traukėtės, kai jinai plačiu ratu ėmė suktis.

Dabar tėvas ir kiti ieškotojai ėmė Fediunką klausinėti, ką jis matęs. Berniukas papasakojo. Vienas ieškotojas dar paklausė:

— Nagi pasakyk, kokio didumo jinai buvo?

— Iš pradžių ne didesnė kaip per mano delną, o į galą vos nelygi su manimi pasidarė.

Ieškotojas tada ir sako:

— O juk aš, Tiunša, lygiai tokį pat stebuklą mačiau.

Fediunkos tėvas ir dar vienas ieškotojas tą patį pasakė. Vienas senis Jefimas pypkę papsi ir tyli. Ieškotojai ėmė jį kalbinti:

— O ką tu, seneli Jefimai, pasakysi?

— O tą ir pasakysiu, kad tą patį mačiau, tik maniau — pasirodė man, o išeina — tikrai Ugnies mergelė buvo atėjusi šokti.

— Kokia Ugnies mergelė?

Senelis Jefimas tada ir paaiškino:

— Girdėjau iš senų žmonių, kad esąs toks ženklas auksui rasti — lyg ir maža mergytė, kuri šoka. Kur toji šokikė pasirodanti, ten ir aukso esą. Ne tiek daug, bet užtat krūvoje, ir ne sluoksniu guli, o tartum ridikais pasodinta. Viršuje, vadinasi, plačiau, o gilyn vis mažyn ir mažyn, ir visiškai pasibaigia. Iškasi tokį auksinių smilčių ridiką, ir daugiau toje vietoje nesą ko veikti. Tik va pamiršau, kurioje vietoje to ridiko ieškoti: ar kur Šokikė išneria, ar kur į žemę įlenda.

Ieškotojas tada ir sako:

— Tą mes ir patys galim susekti. Rytoj kasim duobę pirma ten, kur ugnelė kūrenosi, o daugiau palei pušį bandysime. Tada ir matysim, ar tuščia tavo kalba, ar iš tikrųjų čia ko gera esama.

Šitaip nutarę ir atsigulė. Fediunka taip pat susirietė į kamuoliuką, o tuo tarpu galvoja:

„Iš ko tas apuokas kvatojosi?“

Norėjo senelį Jefimą klausti, bet jis taip pat ėmė knarkti.

Atsibudo Fediunka kitą dieną ir mato — vakarykštės ugnelės vietoj didelė duobė išrausta, o ieškotojai stovi prie keturių didelių pušų ir visi kalba tą patį.

— Šičia ji nulindo į žemę.

Fediunka sušuko:

— Ką jūs! Ką jūs, dėdytės! Pamiršote, matyt! Šokikė po šita va pušimi sustojo... Čia ir kojele treptelėjo.

Ieškotojai dabar suabejojo.

Penktasis atsibudo — penktą vietą rodo. Būtų dešimtas — dešimtą parodytų. Tuščias, matyt, darbas. Reikia mesti.

Vis dėlto visas vietas išbandė, bet nieko nepešė. Senelis Jefimas ir sako Fediunkai:

— Apgaulinga, matyt, tavo laimė.

Fediunkai nepatiko. Jis ir sako:

— Tai apuokas, seneli, sugadino. Jis mūsų laimę nuūkė ir nukvatojo.

Senelis Jefimas savo kalba:

— Apuokas čia nekaltas.

— Kaltas!

— Ne, nekaltas!

— Kaltas!

Ginčijosi taip jiedu nei šiam, nei tam, o kiti ieškotojai iš jų ir iš savęs juokiasi:

— Senas ir mažas — abu niekus paisto, o mes, kvailiai, jų klausome ir laiką gaištame.

Nuo to laiko senį Jefimą ir praminė Auksiniu Ridiku, o Fediunką — Tiunka Šokiku.

Gamyklos vaikai sužinojo, praeiti neduoda. Pamato gatvėje ir užkabinėja:

— Tiunka Šokikas! Tiunka Šokikas! Apie mergytę papasakok! Papasakok apie mergytę!

Seniui pravardinys — tuščias galas. Nors puodu pavadink, tik į krosnį nekišk. Na, o mažajam Fediunkai skaudu pasirodė. Jis ir pešėsi, ir barėsi, ir žliumbė ne kartą, o vaikėzai dar labiau erzina. Nors namo iš kasyklos nepareik. Čia dar Fediunkos gyvenime permaina įvyko. Tėvas jo antrą pačią vedė. Pamotė pasitaikė, tiesiai sakant, ragana. Fediunką ir visai nuo namų atbaidė.

Senelis Jefimas taip pat nedažnai iš kasyklos namo tebevaikščiojo. Nusiplūkia per savaitę ir nebenori eiti, senų kojų plūkti. Vienas gyvena.

Tai taip jie paskui ir darydavo: kai tik šeštadienis, ieškotojai namo, o senelis Jefimas su Fediunka kasykloje lieka.

Ką gi veikti? Šnekučiuoja ši, šnekučiuoja tą. Senelis Jefimas pasakoja visokius nutikimus, moko Fediunką, kokiose duobėse aukso ieškoti ir kitką. Būdavo, ir Šokikę prisimena. Ir viskas tarp jų sklاندū ir darnu. Dėl vieno dalyko susitarti negali: Fediunka sako, kad apuokas kaltas dėl nepasisekimo, o senelis Jefimas sako, kad visai ne.

Kartą juodu vėl taip susiginčijo. Dar buvo šviesu, saulutė nenusileidusi. Prie jų būdos visgi ugnelė kūrenosi — kad uodai nelįstų. Ugnis vos matyti, o dūmų daug. Žiūri — dūmuose pasirodė mažytė mergytė. Visai tokia pat, kaip aną kartą, tik sijonėlis tamsesnis ir skarelė taip pat. Pasižiūrėjo linsmomis akutėmis, dantukais blykstelėjo, skarele sumosavo, kojele treptelėjo ir ėmė šokti.

Iš pradžių mažais rateliais sukosi, paskui didesniais, didesniais, ir pati ėjo didyn. Būda po kojų pasipainiojo, bet jai nekliuvo. Eina, tartum būdos nė būti nėra. Sukosi sukosi, o kai sulig Fediunka pasidarė,

tai ir sustojo prie didžiosios pušies. Nusišypsojo, kojele treptelėjo, skarele sumosavo ir kad nušvilpė:

— Fi t tjl I jū jū ū...

Ir tuoju apuokas suūkė, nusikvatojo. Senelis Jefimas nusistebėjo:

— Iš kurgi apuokas, jei dar saulutė nenusileidus?

— Na matai! Vėl apuokas mūsų laimę nubaidė. Šokikė gal dėl to apuoko ir pabėgo.

— Argi tu matei Šokikę?

— O tu ar nematei?

Pradėjo jie dar vienas kitą klausinėti, ką katras matęs. Viskas sutiko, tik vietą, kur mergytė į žemes sulindo, prie skirtingų pušų rodo.

Kai viską abu iškalbėjo, tai senelis Jefimas ir atsiduso:

— O o o! Matyt, nieko nėra. Čia tik mūsų svaja.

Vos pasakė, ir iš po velėnos būdoje dūmai ėmė risti. Puolė abudu, o ten kartys po medžių užsidegusios. Laimė, vanduo arti buvo. Greitai užliejo. Viskas liko. Tik vienos senelio pirštinės apdegė. Pagriebė Fediunka pirštines ir mato — skylutės kaip mažyčių kojelių pėdukai. Parodė tą stebuklą seneliui Jefimui ir klausia:

— Ar čia, tavo galva, irgi svaja?

Na, Jefimas nebegali išsisukti, prisipažino:

— Tavo tiesa, Tiunša. Ženklas tikras — Šokikės būta. Teks, matyt, rytoj vėl duobes kasti — laimę bandyti.

Sekmadienį ir ėmėsi abu darbo iš pat ryto. Tris duobes iškasė — nieko nerado. Senelis Jefimas ėmė skūstis:

— Mūsų laimė — žmonėms juokas.

Fediunka vėl kalnę apuokui verčia:

— Tai jis, išverstakis, mūsų laimę nuūkė ir nukvatojo. Lazdos jam reikia!

Pirmadienį ieškotojai grįžo iš gamyklos. Mato — neseniai kastos duobės prie būdos. Tuoju suprato kas. Šaiposi iš senio:

— Ridikas ridiko ieškojo...

Paskui pamatė, kad būda degusi, ir ėmė abudu barti, Fediunkos tėvas kaip žvėris puolė berniuką, vos neprilupo, bet senelis Jefimas užstojo:

— Gėdytumeis vaiką gąsdinti! Ir taip jau bijo namo pareiti. Išerzinate ir užkrimtote berniukštį. O kuo gi jis kaltas? Aš čia buvau — iš

manęs ir reikalauk, jei kokį nuostolį turi. Pelenus, matyt, iš pypkės iškračiau su žarija, tai ir užsidegė. Mano apsileidimas — mano ir atsa-
kymas.

Išbarė Fediunkos tėvą, paskui ir sako berniūkščiui, kai nė vieno iš
suaugusių arti nebuvo:

— È Tiunša, Tiunša! Juokiasi iš mūsų Šokikė. Jei kitą kartą teks
pamatyti, tai į akis jai reikia spjauti. Tegul žmonių neklaidina ir juokų
iš mūsų nedarol!

Fediunka savo gieda:

— Seneli, jinai ne iš blogos valios. Apuokas jai kenkia.

— Kaip sau žinai,—sako Jefimas,—bet aš duobių daugiau nebe-
kasiu. Paišdykavau, ir gana. Aš per senas paskui Šokikę šokinėti.

Na, išibambėjo senis, o Fediunkai Šokikės vis gaila.

— Tu, seneli, nepyk ant jos! Tokia ji linksma ir graži. Laimę mums
būtų parodžiusi, jeigu ne apuokas.

Apie apuoką senelis Jefimas nutylėjo, o ant Šokikės vis niurna:

— Tokią laimę jinai tau ir parodė! Nors ir namo nebeik!

Kad ir daug senelis burba, o Fediunka savo:

— O kaip jinai, seneli, vikriai šoko!

— Šoka tai vikriai, bet mums nuo to nei šilta, nei šalta, ir žiūrėti
nesinori.

— O aš kad ir dabar tuoj pasižiūrėčiau! — atsiduso Fediunka. Pas-
kui klausia: — O tu, seneli, argi nusigręžtum? Negi tau nė pasižiūrėti
nesmagu?

— Kaip nebus smagu! — prasitarė senelis, bet susigriebė ir ėmė vėl
Fediunką barti: — Ak, ir užsispyręs tu bernėkas! Ak, ir užsispyręs! Kas
į galvelę įlindo, tas ir liko! Bus va kaip man — visą amželį vargsi, lai-
mę vaikysies, o jos gal ir visai nėra.

— Kaip nėra, jeigu savo akimis mačiau.

— Na, žinokis, o man su tavim nepakeliui! Prisilaksčiau, kojos
įskaudo.

Pasiginčijo, bet bičiuliautis nesiliovė. Senis Jefimas Fediunkai dirb-
ti padėdavo, parodydavo, o atspėjamą valandą visokius nuotykius pa-
sakojo. Mokė, vadinasi, kaip reikia gyventi. Ir pačios linksmiausios
jiems tos dienos būdavo, kai jie dviese kasykloje pasilikdavo.

Žiema suvijo ieškotojus į trobas. Iškaišiojo juos užvaizdas iki pavasario dirbti kur pakliūva, o Fediunka, kaip mažametis, namie liko. Bet jam namie nesaldu. Čia dar nauja bėda užpuolė: tėvą gamykloje sužeidė. Nugabeno į ligoninę. Nei gyvas, nei miręs guli. Pamotė pasidarė tikra ragana — ėste užėdė Fediunką. Kentė jis, kentė ir sako:

— Eisiu verčiau pas senelį Jefimą gyventi.

O pamotei kas?

— Nešdinkis,— šaukia,— kad ir pas savo Šokikę!

Apsiavė Fediunka veltinukus, stipriau susiveržė kailinukus, kiaurai perpučiamus. Norėjo tėvo kepurę užsidėti, bet pamotė nedavė. Užsi-maukšlino tada savąją, seniai jau išaugtą, ir išėjo.

Gatvėje pirmiausia užpuolė vaikėzai, ėmė erzinti:

— Tiunka Šokikas! Tiunka Šokikas! Papasakok apie mergytę!

Fediunka eina savo keliu, ir gana. Tiek tepasakė:

— Ė, jūs! Neišmanėliai!

Vaikams kažkaip gėda pasidarė. Jie jau visiškai geruoju klausia:

— Kur tu dabar eini?

— Pas senelį Jefimą.

— Pas Auksinį Ridiką?

— Kam Ridikas — man senelis.

— Juk toli! Dar paklysi.

— Žinau kelią.

— Sušalsi. Matai, koks šaltis, o tu nė pirštinių neturi.

— Pirštinių neturiu, bet rankas turiu, ir rankovės yra. Susikišiu rankas į rankoves — ir gerai. Tiek jūs teišmanot!

Vaikams įdomu, kaip Fediunka kalba, ir ėmė jį geruoju klausinėti:

— Tiunša! Ar tiesa, kad Šokikę ugnyje matei?

— Ir ugnyje mačiau, ir dūmuose mačiau. Gal dar kur pamatysiu, bet nenoriu pasakoti,— tarė Fediunka ir nužingsniavo toliau.

Senelis Jefimas gyveno Krivoj Brode, o gal Severnajoj. Jo pirkutė, sako, stovėjusi pačiame krašte. Dar priešais langą drevinė pušis augusi. Toloka visgi, o šalta — pats viduržiemis. Pašalo mūsų Fediunka. Na, nuėjo šiaip taip. Jau buvo ir durų rankenos besiekiąs, tik staiga girdi:

— Fi t tjl! I jū jū ū...

Atsigrėžė — ant kelio sniego verpetėlis sukasi, o jame vos regėti kažkoks gubuliukas, ir panašus tas gubuliukas į Šokikę. Bėga Fediunia

arčiau pasižiūrėti, o gubuliukas jau toli. Fediunia paskui jį, gubuliukas dar toliau. Bėgo, bėgo paskui gubuliuką ir pateko į nežinomą vietą. Žiūri — kažkokia laukymė, o aplinkui tankus miškas. Viduryje laukymės senas beržas, tartum lyg ir nudžiūvęs. Sniego aplink jį pripustytą kalnai. Gubuliukas prisirito prie to beržo ir sukasi aplink.

Fediunka iš smarkumo nepamatė, kad čia nė takelio nėra, ėmė bristi tiesiai per sniegą.

„Tiek bėgau,— galvoja,— nejaugi išklysiu iš kelio!“

Vis dėlto prisigavo iki beržo, o gubuliukas ir subyrėjo. Sniego dulkmės Fediunkai į akis pasipylė.

Vos nepravirko iš nuoskaudos Fediunka. Staiga prie pat jo kojų sniege iki žemės duobutė pratirpo. Fediunka mato — duobutės dugne Šokikė. Linksmi pasižiūrėjo, meiliai nusišypsojo, skarele pamosavo ir ėmė šokti, o sniegas nuo jos riste ritasi. Kur jį kojytę pastato, ten jau žolė ir miško gėlės.

Šokikė apsuko ratą — šilta Fediunkai pasidarė, o ji platesnius ir platesnius ratus suka, pati didyn eina, ir aikštelė sniege vis didesnė ir didesnė darosi. Beržo lapeliai jau sušlamėjo. Šokikė ar labiau stengiasi, dainuoti ėmė:

Pas mane šilta!

Pas mane šviesu!

Jau pavasaris!

Dainuoja ir kaip sukutis sukasi — sijonėlis net pučiasi.

Kai sulig Fediunka išaugo, aikštelė sniege pasidarė gana didelė, o berže paukšteliai pragydo. Karšta kaip karščiausią vasaros dieną. Fediunkai prakaitas nuo nosies varva. Savo kepuraitę seniai jis nusiėmė, norėjo ir kailinukus nusimesti, bet Šokikė jam sako:

— Tu, berneli, pasitaupyk šilimą! Geriau pagalvok, kaip atgal parsigausi.

Fediunka į tai atsako:

— Pati atvedei — pati išvesi!

Mergytė juokiasi:

— Koks gudrus! O jeigu aš laiko neturiu?

— Rasi laiko! Aš palauksiu!

Mergytė tada ir sako:

— Imk geriau kastuvą. Jis tave sniege sušildys ir namo parves.

Pasižiūrėjo Fediunka — prie beržo senas kastuvas numestas. Surūdijęs visas, kotas perskilęs.

Paėmė Fediunka kastuvą, o Šokikė įsakinėja:

— Žiūrėk, iš rankų nepaleisk! Stipriai laikyk! Ir kelią įsidėmėk. Atgal tavęs kastuvas neatves. O juk ateisi pavasarį?

— O kaipgi! Būtinai atbėgsime su seneliu Jefimu. Kai tik pavasaris — mes ir šičia. Tu irgi ateik pašokti.

— Neturiu laiko. Šok pats, o senelis Jefimas tegul patrepsi!

— Koks tavo darbas?

— Argi nematai? Žiemą paverčiu vasara ir tokius, kaip tu, darbininkėlius linksminu. Manai, lengva?

Taip pasakiusi, nusijuokė, pasisuko lyg sukutis, skarele sumosavo dir kad sušvilpė:

— Fi t t! I jū jū ū!..

Ir mergytė dingo, ir aikštelės nebėra, ir beržas stovi plikut plikutėlis, kaip nudžiūvęs. Viršūnėje apuokas tupi. Rėkti nerėkia, tiktai galvą kraipo. Aplink beržą sniego pripustyta kalnai. Fediunka vos ne ligi kaklo įsmuko ir mojuoja kastuvu apuokui. Iš Šokikės vasaros tiek ir teliško, kad kotas Fediunkos rankose labai šiltas, net karštas. O kai rankoms šilta, ir visam gera.

Dabar truktelėjo kastuvas Fediunką ir tuojau iš sniego ištraukė. Pirma Fediunka vos nepaleido kastuvo iš rankų, paskui įprato, ir viskas gerai sekėsi. Kai kur pats paskui kastuvą eina, kai kur kastuvas jį tempia. Juokinga Fediunkai, o kelio pasiženklinti nepamiršta. Šitas darbas irgi gerai sekasi. Vos tik pagalvoja įkirsti, kastuvas tuojau švyst švyst — du kirčiai jau ir yra.

Atvedė kastuvas Fediunką pas senį Jefimą sutemus. Senis jau ant krosnies buvo užlipęs. Apsidžiaugė, aiškų daiktą, ėmė klausinėti, kaip kas. Papasakojo Fediunka viską, o senis netiki. Tada Fediunka jam sako:

— Pažiūrėk, ana va kastuvas! Priemenėje pastatytas.

Įsinešė senis Jefimas kastuvą ir mato — ant rūdžių auksinės kruopelės nusėdusios. Net šešetas.

Dabar senelis truputį patikėjo ir klausia:

— O vietą argi rasi?

— Kur čia nerasi,— atsako,— jei kelias užžymėtas.

Kitą dieną senelis Jefimas gavo slides iš pažįstamo medžiotojo.

Nuėjo puikiausiai. Pagal žymes lengvai pasiekė vietą. Senelis Jefimas visiškai pralinks mėjo. Pardavė jis auksines kruopeles pirkliui, ir pragyveno abu tą žiemą be vargo.

Kai atėjo pavasaris, nulėkė jie prie senojo beržo. Ir ką tu manai? Pirmą kástuvą bedus, pasipylė tokios smiltys, nors ir neplauk, tiesiai rankomis rankiok. Senelis Jefimas net šokti ėmė iš džiaugsmo.

Nušlėpti turtų jie, žinoma, nemokėjo. Fediunka — mažas, o Jefimas, nors ir senas, bet irgi be suktybių.

Žmonės puolė iš visų pusių. Paskui, žinoma, visus išgainiojo, ir ponas tą vietą sau pasiskyrė. Ne veltui, matyt, apuokas galvą kraipė.

Vis dėlto senelis Jefimas su Fediunka pasisėmė truputį iš pirmojo samčio. Kokius penkerius metelius jie, visko turėdami, pagyveno. Prisimindavo Šokikę.

— Kad dar kartelį pasirodytų!

Na, daugiau nepasitaikė. O toji kasykla ir šiandien tebevadinama Šokikės kasykla.

Žydroji gyvačiukė

Mūsų gamykloje augo du berniukščiai, artimų kaimynų vaikai: Lankas Baukštuolis ir Leikas Kepurėlė.

Kas ir už ką jiems tokias pravardes sugalvojo, pasakyti nemoku. Tarpusavy tie berniukai draugiškai sugyveno. Abudu lyg parinkti buvo. Vienodo protelio, vienodos jėgos ir vienu metų. Ir jų namuose didelio skirtumo nebuvo. Lanko tėvas buvo rūdkasys, Leiko prie auksinių smilčių plūkėsi, o motinos, žinoma, namie ruošėsi. Vaikai ir neturėjo kuo vienas prieš kitą didžiutis.

Tik dėl vieno dalyko jie nesutarė. Lankas savo pravardę laikė įžaidimu, o Leikui patikdavo, kad ją taip meiliai vadina — Kepurėlė. Ne kartą motinos prašė:

— Pasiūtum tu man, mamute, naują kepurę! Girdi,— žmonės mane Kepurėle vadina, o aš tėvelio ausinę nešioju, ir toji pati sena.

Vaikam draugauti tatai netrukdė. Leikas pirmasis šokdavo peštis, jei kas Lanką pavadindavo Baukštuoliu.

— Koks jis tau Baukštuolis? Ko išsigando?

Taip šit ir augo bernėkai vienybėje ir santarvėje. Ag susivaidydavo kartais, bet neilgam. Nespėjo apsisukti — ir vėl kartu.

Dar ir tas buvo vienoda, kad abudu buvo jaunėliai. Geriau tokiems.

Su mažesniais nereikia terliotis. Nuo sniego iki sniego namo tik pavalgyti bei permiegoti parlekia.

Ar maža tuo laiku vaikams darbo: kauliukais, kuokomis žaisti, meškerioti, maudytis, uogauti, grybauti, visus kalnelius aplaipioti, kelmelius ant vienos kojos apšokinėti. Išlėks iš namų rytą — ieškok jų! Tiktai tų berniūkščių nelabai kas ir ieškodavo. Kai vakare parbėga namo, tai tik pabara kiek:

— Parsirado bastūnas! Šerk dabar jį!

Žiemą kitaip būdavo. Žiema, aišku, kiekvienam žvėriui uodegą įspaudžia ir žmonių neaplenkia. Lanką ir Leiką žiema į pirkias įvardavo. Drabužėliai, matai, prasti, apavas skystas — netoli su tokia apranga nulėksi. Šilimos tiek ir teužtekdamo — iš pirkios į pirkia perbėgti.

Kad suagusiems po kojų nesimaišytų, susirangys, būdavo, abudu ant plautų ir tupi. Dviese visgi linksmiau. Kai kada pažaidžia, kai kada vasarą prisimena, kai kada stačiai klausosi, ką dideli kalba.

Šit kartą abudu sėdi, o pas Leiko seserį Mariušką draugės sulėkė. Netoli buvo Naujieji metai, o pagal paprotį merginos tuo metu jauničius išsiburia. Mergiščios ir susigalvojo burti. Berniukams įdomu pasižiūrėti, bet argi prieisi. Artyn neprileidžia, o Mariuška, saviškė, dar per sprandą uždavė.

— Marš į savo vietą!

Mat, jinai, toji Mariuška, pikčiurna buvo. Kelinti metai mergauja, o jauničių nėra. Mergaitė tartum kaip ir nieko, tik burna truputį kreiva. Yda, rodos, nedidelė, o bernai ją visgi brokijo. Na, jinai ir širdo.

Susirangė berniukai ant plautų, šnopusoja ir tyli, o mergaitėms linksma. Pelenus sijoja, miltus ant stalo kočioja, anglis žarsto, vandenyje taškosi. Išsiterliojo visos, spygaudamos kvatoja viena iš kitos, tik Mariuškai nelinksma. Ji, matyt, nebetiki jokiais būrimais, sako:

— Niekai čia. Tik žaismas vienas.

Viena draugė ir sako:

— Rimtai burti baisu.

— O kaip rimtai? — klausia Mariuška.

Draugė ir papasakojo:

— Iš senelės girdėjau, — tikriausias būrimas bus toks. Vakare, kai visi sugula, reikia savo šukas už siūlo pakabinti ant aukšto, o kitą dieną, kol dar niekas nepabudo, nuimti tas šukas, — tada viską ir pamatysi.

Visos domisi — kaip? O mergaitė aiškina:

— Jeigu šukose bus plaukų — tais metais ištekėsi. Jeigu nebus plaukų — tau nelemta ištekėti. Ir dar galima atspėti, kokio plauko bus vyras.

Lankas su Leiku įsidėmėjo tą kalbą ir sumetė, kad Mariuška būtinai taip ims burti. O abudu pikti ant jos, kam jiems per sprandą uždavė. Berniukai ir susitarė:

— Palauk! Mes tau priminsime!

Lankas tą vakarą nakvoti neparėjo, pas Leiką ant plautų pasiliko. Abudu guli, tarsi knarkia, o patys kumščiais baksnojasi: žiūrėk, neužmik!

Kai didieji visi sumigo, berniukai girdi — Mariuška į priemenę išėjo. Berniukai iš paskos. Abu nužiūrėjo, kaip toji ant aukšto lipa ir kurioje vietoje ten kuičiasi. Sužvalgė viską ir kuo greičiau į pirkią. Paskui juos ir Mariuška. Dreba, dantimis kalena. Gal jai šalta, gal baisu. Paskui atsigulė, pagūžčiojo truputį ir, girdėti, užmigo. Berniukams šito ir reikia. Nulipo nuo plautų, apsirengė kaip pakliuvo ir tylutėliai išėjo iš pirkios. Jie jau buvo sutarę, ką daryti.

Leiko namuose, matai, arkllys buvo, lyg šyvas, lyg sargas, vadino jį Derešiuku. Berniukai ir sugalvojo tą arklį Mariuškos šukomis išskuoti. Ant aukšto naktį baisu, bet abudu vienas kitą drąsino. Surado ant aukšto šukas, prišukavo Derešiuko plaukų ir toje pačioje vietoje vėl pakabino. Paskui įsmuko į pirkią ir kietai užmigo. Atsibudo vėlokai. Iš didelių pirkioje viena Leiko motina buvo — apie krosnį tupinėjo.

Kol berniukai miegojo, šit kas nutiko. Mariuška atsikėlė anksčiausiai ir parsinešė savo šukas. Mato — daug plaukų. Apsidžiaugė — jaunikis garbanotas bus. Nubėgo draugėms pasigirti. Tos žiūri — kažkas ne taip. Stebisi, kokie keisti plaukai. Nė vienas pažįstamas bernas tokių neturi. Paskui viena pamatė šukose arklio uodegos ašutą. Draugės ir ėmė kvatotis iš Mariuškos.

— Tavo, — sako, — jaunikis besąs Derešiukas.

Mariuška labai išsižeidė, susibarė su draugėmis, o tos kvatoja sau. Praminė ją Derešiuko pana.

Parbėgo Mariuška namo, skundžiasi motinai — šit kokia bėda nutiko, o berniukai, prisiminę, kaip ji vakar juos niuksavo, nuo plautų erzina:

— Derešiuko pana, Derešiuko pana!

Mariuška dabar visai išžiumbė, o motina tuoju suprato, kieno čia darbas, užriko ant vaikų:

— Ką jūs, begėdžiai, padarėte! Jau ir taip mūsų mergą jaunikiai lenkia, o jūs ją dar ant apyjuokos pastatėte.

Berniukai suprato — visai negerai išėjo, ėmė vienas kitam priekaištauti:

— Tu sugalvojai!

— Ne, tu!

Mariuška iš tų priekaištavimų taip pat suprato, kad berniukai jau tokią šunybę padarė, rėkia ant jų:

— Kad jums žydra gyvatė pasirodytų!

Dabar vėl Mariuška motina užpuolė:

— Nutilk, kvaile! Kaip tu gali taip sakyti? Visiems namams bėdą užtrauksi!

Mariuška savo varo:

— Kas man! Nebenoriu aš nė gyventi margam pasauly!

Trenkė duris, išbėgo į kiemą ir ėmė ten sniego kastuvu Derešiuką tvoti, tartum jis kuo nusikalto. Išėjo motina, pirma subarė mergą, pas-kui išivedė į pirkia, raminti ėmė. Berniukai mato, kad dabar galima jau sprukti, ir patraukė pas Lanką. Užsirangė ant plautų ir tūno. Gaila jiems Mariuškos, bet kaip dabar bepadėsi? Ir ta mėlyna gyvatė labai jiems parūpo. Klausinėja vienas kitą pašnibždom:

— Leikai, ar tu esi ką girdėjęs apie žydrą gyvatę?

— Ne, o tu?

— Taip pat negirdėjau.

Šnibždėjosi, šnibždėjosi, nusprendė suaugusiųjų klausti, kai viskas truputėlį aprims. Taip ir padarė. Kai Mariuškos nuoskauda apsimiršo, berniukai ir ėmė teirautis apie žydrąją gyvatę. Ko tiktai klausia, visi ginasi — nežinau, dar ir pagraso:

— Paimsiu šit rykštę ir pertrauksiu abudu! Tai žinosit neklausinėti tokio daikto!

Berniukai dar smalsesni pasidarė: kas čia per gyvatę, kad nė klausinėti negalima?

Vis dėlto nutaikė progą. Vieną šventadienį Lanko tėvas parėjo na-

mo gerokai įkaušęs ir atsisėdo pirkelės pašalėje. O berniukai žinojo, kad jis tokiu metu labai mėgsta pakalbėti. Lankas ir prisigretino:

— Tėtuk, ar tu matei kada žydrąją gyvatę?

Tėvas, kad ir labai įkaušęs, net pašoko, prasiblaivė ir puolė apsidrausti burtažodžiais:

— Tfu, tfu, tfu! Neklausyk, mūsų pirkelė! Ne čia žodis pasakytas!

Prigrasino vaikams, kad niekada šitokių žodžių netartų, o vis dėlto įkaušusiam šnekučiuoti norisi. Pasėdėjo šitaip, patylėjo, daugiau ir sako:

— Eime ant kranto. Ten laisviau apie visokius daiktus kalbėti.

Nuėjo ant kranto, Lanko tėvas užsirūkė pypkę, apsidairė į visas puses ir sako:

— Tiek to, pasakysiu jums, kad bėdos, jei kokioj, nepridarytumėt savo kalbomis. Šit klausykite!

Yra mūsų krašte tokia mažytė žydra gyvačiukė. Ne ilgesnė, kaip sprindis, ir tokia lengvutė, tartum nėra nieko nesveria. Kai žolė eina, tai nėra vienas stiebelis nelinksta. Šita gyvačiukė nešliaužioja, kaip kitos, o susisuka ratilu, galvutę iškiša, uodegyte pasiremia ir šokčioja, ir taip vikriai, kad nepavysi tu jos. Kai jinai šitaip lekia, į dešinę nuo jos pilausi auksinė srovė, o į kairę — juoda juoda.

Vienam pamatyti žydrąją gyvačiukę tikra laimė: ten, kur auksinė srovė pasipila, yra paviršiuje aukso — tai tikras dalykas. Ir daug to aukso. Visai viršuje dideliais luitais guli. Bet jis irgi apgaulingas. Jei per daug glemši ar nors kiek numesi, tai visas pavirs paprastu akmeniu. Antrą kartą irgi nebeateisi, nes vietą tuoj pat pamirši.

Na, o kai gyvačiukė kokiems dviem, trim ar būriui pasirodo, tada gyva bėda. Visi susiginčija ir taip pradeda vienas kito neapkęsti, jog net galvas susiskaldo. Mano tėvas į katorgą pateko per tą žydrąją gyvačiukę. Sėdėjo kartą visas pulkelis ir kalbėjosi, o jinai ėmė ir pasirodė. Tada jiems viskas ir susipainiojo. Du peštynėse mirtinai buvo užmušti, kitus penkis į katorgą išvarė. Ir jokio aukso ten nebuvo. Todėl apie žydrąją gyvačiukę niekas ir nekalba: bijo, kad ji nepasirodytų dviem ar trim. O pasirodyti jinai visur gali: miške ir lauke, pirkioj ir gatvėj. Ir dar pasakoja, tartum žydroji gyvačiukė kitą kartą žmogumi pavirstanti, tačiau pažinti ją vis dėlto galima. Kai eina, tai netgi smulkiausiam smėlyje pėdų nepalieka. Žolė, ir ta po ja nelinksta. Tatai pir-

moji žymė. O antroji tokia: iš dešinės rankovės auksinė srovė žyra, o iš kairės — juodos dulkės pilasi.

Prikalbėjo šitaip Lanko tėvas ir prisakė berniukams:

— Žiūrėkite, niekam nepasakokite ir dviese žydrosios gyvačiukės neminėkite. Kai teks vienam būti ir aplink žmonių nebus matyti, tada nors rėkte rėk.

— O kuo ji vardu?— klausia berniukai.

— Nežinau. Jeigu ir žinočiau, nesakyčiau, užtat kad pavojingas daiktas.

Tuo kalba ir baigėsi. Lanko tėvas dar kartą prigrasė berniukams tylėti ir, kai bus dviese, žydrosios gyvačiukės net neminėti.

Berniukai iš pradžių saugojosi, vienas kitam primindavo:

— Tu žiūrėk, apie tą dalyką nekalbėk ir negalvok, kai su manim esi. Atskirai reikia.

Bet kas daryti, kai Leikas su Lanku visada kartu, ir žydroji gyvačiukė nei vienam, nei kitam iš galvos neišeina? Dienos ėjo šiltyn. Upe liai suklego. Pirmoji pavasario pramoga vaikams — prie sujudusio vandens pasikrapštyti: laivelius leisti, užtvankas statyti, malūnėlius vandeniui sukkti. Gatvė, kur berniukai gyveno, staigiai leidosi prie tvenkinio. Pavasario vandenys čia greitai nubėgo, o berniukai dar nebuvo atsižaidę. Kas daryti? Jie pasiėmė po kastuvėlį ir nubėgo už ganyklos. Ten, girdi, iš miško dar ilgai upeliūkščiai bėgsią, ir prie kiekvieno galima pažaisti. Taip ir buvo. Išsirinko berniukai tinkamą vietą ir ėmė daryti užtvanką, bet susiginčijo, katras geriau mokąs. Nutarė patikrinti darbu: kiekvienas atskirai užtvankėlę padarysiąs. Šit abu ir nuėjo palei upelį. Leikas žemiau, Lankas gal kokia penkiasdešimt žingsnių aukščiau. Iš pradžių susišūkaudavo:

— Žiūrėk, mano kokiam!

— O mano, nors gamyklą statyk!

Na, vis dėlto darbas. Abudu smarkiai įniko, tyli, stengiasi padaryti kaip geriau. Leikas dirbdamas buvo pratęs ką nors dainuoti. Jis ir parenka visokiausius žodžius, kad gerai susidėtų:

*Kur tu, kur tu,
Žydra gyvatėle!
Greitai lėki, atskubėki,
Ratilėliu atriedėki!*

Vos padainavo, žiūri — į jį nuo kalnelio žydras ratilėlis ritasi. Toks lengvutis, jog sausos smilgelės, ir tos po juo nelinksta. Kai arčiau prisirito, Leikas įsižiūrėjo: tatau gyvačiukė, ratu susisukusi, galvutę į priekį atkišusi ir šokčioja, uodegaite pasiramsčiuodama. Nuo gyvačiukės į vieną pusę auksinės kibirkštys lekia, į kitą — juodos čiurkšlės purškčia. Žiūri Leikas, o Lankas jam šaukia:

— Leikai, žiūrėk, aure, žydroji gyvačiukė!

Pasirodė, kad Lankas tą patį matė, tiktai gyvačiukė prie jo iš pakalnės riedėjo. Kai Lankas riktelėjo, tai žydroji gyvačiukė ir dingo kažkur. Subėgo berniukai, pasakoja vienas kitam, giriasi:

— Aš ir akutes mačiau!

— O aš uodegaite mačiau. Pasiremia ta uodegaite ir pašoka.

— Manai, aš nemačiau? Iš ratilo vos išlindusi.

Leikas, būdamas žvalesnis, nubėgo prie savo tvenkinėlio kastuviuko atsinešti.

— Tuojau, — šaukia, — aukso rasim!

Atlėkė su kastuvėlių ir jau buvo benorįs kasti toje pusėje, kur auksinė srovė nutekėjo, bet Lankas jį draudžia:

— Ką tu darai! Pražudysi save! Čia gi juoda bėda išbarstyta!

Pribėgo prie Leiko ir ėmė stumti. Tasai savo rėkia, spiriasi. Na, ir susipešė berniukai. Lankui nuo kalnelio parankiau, jis ir nustūmė Leiką toliau, ir rėkia:

— Neleisiu toj vietoj kasti. Save pražudysi. Reikia iš kitos pusės.

Dabar vėl Leikas pašoko:

— Niekada šitaip nebus! Prapulsi ten. Pats matei, kaip į tą pusę juodos dulkės byrėjo.

Taip ir pešėsi. Žiūri tiktai, kaip geriau kitam suduoti, ir bakinosi. Net žliumbti ėmė. Paskui pradėjo svarstyti ir suprato, kas per daiktas: jie matė gyvačiukę ne iš tos pat vietos, todėl dešinė su kairiaja ir nesiderina. Nusistebėjo berniukai.

— Kaip jinai mums galvas apsuko! Abiem pasirodė priešais atriedanti. Pasijuokė iš mūsų, susipešti privertė, o prie aukso ir neprieisi. Kitą kartą, pyk nepyk, nebešauksime. Mokame, bet nešauksim!

Nusprendė jiedu šitaip, bet tik apie tai ir galvoja, kaip čia dar kartą pamatyti žydrają gyvačiukę. Kiekvieno galvoje ir tokia mintis buvo: gal pamėginti vienam. Na, baisu, ir prieš draugą lyg nepatogu. Kokias

dvi savaites, o gal ir daugiau, vis dėlto apie žydą gyvačiukę nesikalbėjo. Leikas pradėjo:

— O kas, jeigu mes dar kartą pasišauktume žydą gyvačiukę? Tik reikia žiūrėti jau abiem iš tos pat pusės.

— Ir nesimušti, bet pirma išsiaiškinti, ar nėra kokios apgaulės!

Šitaip susitarė, įsidėjo po gabalėlį duonos ir po kastuvėlį ir nulėkė į senąją vietą. Pavasaris tais metais laikėsi gražus. Pernykščių puvėklių vietoj visur žolė žaliavo. Pavasario upeliūkščiai seniai buvo išdžiūvę. Daug gėlių sužydo. Atėjo berniukai prie savo užtvankų, atsistojo prie Leikos padarytosios ir uždainavo:

*Kur tu, kur tu,
Žydra gyvatėle!
Greitai lėki, atskubėki,
Ratilėliu atriedėki!*

Berniukai stovi, susiglaudę šalimais, kaip buvo susitarę. Abudu basi, kaip vasarą. Dar nespėjo baigti posmo, o nuo Lanko užtvankos pasirodė žydroji gyvačiukė. Greitai šokčioja per jauną žolę. Dešinėje — tirštas auksinių kibirkščių debesėlis, kairėje irgi tirštas — juodų dulkių. Gyvačiukė rieda tiesiai į berniukus. Jie buvo jau besprunką kas kur, bet Leikas sumetė, pagriebė Lanką už diržo, pastatė priešais save ir šnibžda:

— Negerai juodojoje pusėje likti!

Gyvačiukė vis dėlto apšovė tą jų gudrybę — pro tarpkoją išriedėjo. Abiejų viena kelniapusė pasirodė besanti paauksinta, kita — lyg degutu ištepliota. Berniukai to nepastebėjo, žiūri, kas bus toliau. Žydroji gyvačiukė nusirito ligi didelio kelmo ir čia kažkur prapuolė. Pribėgo abu, mato: kelmas iš vienos pusės auksinis pasidaręs, o iš kitos — juodas juodžiausias ir toks kietas, kaip akmuo. Palei kelmą — akmeninis takas, dešinėje — geltoni akmenys, kairėje — juodi.

Berniukai, žinoma, nenumanė, kiek auksiniai akmenys sveria. Lankas greitai pagriebė vieną ir jaučia — oi, sunkus, nepaneš tokio, o mes-ti bijo. Prisimena, kaip tėvas sakė: jei išmesi nors kiek, viskas paprastu akmeniu virs. Jis ir šaukia Leikui:

— Mažesnę rinkis, mažesnę! Šitas per sunkus!

Leikas paklausė, paėmė mažesnę, bet šito irgi sunkaus būta. Dabar jisai suprato, kad Lanko akmuo visai nepanešamas, ir sako:

— Mesk, patrūksi!

— Jeigu mesiu, viskas paprastu akmeniu virs.

— Mesk, sakau! — rėkia Leikas, o Lankas spiriasi: negalima.

Na, vėl peštynėmis baigėsi. Pasipešė, prisibliovė, priėjo dar kartą pažiūrėti kelmo ir akmeninio tako, bet nieko nebebuvo. Kelmas kaip kelmas, jokių akmenų, nei auksinių, nei paprastų, visiškai nėra. Berniukai ir sprendžia:

— Vien apgaulė toji gyvačiukė. Niekada apie ją daugiau negalvokime.

Parėjo abu namo ir gavo už kelnes. Motinos apkūlė ir vieną, ir antrą, ir stebisi:

— Taigi išsiterliok tu man šitaip — abiem vienodai! Viena kelnia-pusė moliuota, kita — degutuota! Ir sugalvok tu man!

Berniukai dabar jau visai supyko ant žydrosios gyvačiukės!

— Nebekalbėsime apie ją!

Ir savo žodžio tvirtai laikėsi! Nuo to laiko nė karto neužsiminė apie žydrąją gyvačiukę. Net į tą vietą, kur ją buvo matę, nebenukildavo.

Kartą abu išsiruošė uogauti. Prisirinko po pilną krepšelį, išėjo į pievą ir prisėdo pailsėti. Sėdi jie tankioje žolėje, šnekučiuojasi, katras daugiau pririnkęs ir katro uogos didesnės. Nei vienas, nei antras apie žydrąją gyvačiukę ir nepagalvojo. Staiga mato — tiesiai į juos per miško pievą brenda moteriškė. Berniukai iš pradžių nė į galvą neėmė. Ar gi maža tuo metu moterų miške: kas uogauja, kas į pievas atėjusios. Viena jiems pasirodė neįprasta: moteriškė eina — lyg plaukte plaukia, visiškai lengva. Kai priėjo arčiau, berniukai pamatė — nė viena gėlė, nė viena žolėlė po ja nelinksta. Ir dar pastebėjo, kad dešinėje jos pusėje auksinis debesėlis draikosi, o kairėje — juodas.

Berniukai ir susitarė:

— Nususukime. Nežiūrėkime! Ir vėl peštis privers.

Taip ir padarė. Nusigrėžė nuo moteriškės, sėdi užsimerkę. Staiga juos kas kilsterėjo. Atsimerkė, žiūri — besėdį toje pačioje vietoje, tik išmindžiota žolė atsitiesusi, o aplink du platūs lankai, vienas auksinis, kitas juodo akmens. Matyt, moteriškė apėjo vaikus ir pribarstė iš ran-

kovių. Berniukai šoko bėgti, bet auksinis lankas neleidžia: kai nori peržengti, jis pakyla, ir pro apačią pralįsti neduoda. Moteriškė juokiasi:

— Iš mano lankų niekas neišeis, jeigu pati jų nenuimsiu.

Dabar Leikas su Lanku ėmė maldauti:

— Tetulyte, mes tavęs nešaukėme!

— O aš,— atsako,— pati atėjau pasižiūrėti tų, kur nori gauti aukso be darbo.

Berniukai prašo:

— Paleisk, tetulyte, mes daugiau taip nedarysime. Ir taip du kartus susimušėme dėl tavęs!

— Ne už visas muštynes žmogų reikia barti,— sako jinai,— už kitas ir apdovanoti galima. Jūs dėl gero mušėtės. Ne dėl naudos ar iš godumo, o saugodami vienas kitą. Ne veltui auksiniu lanku atskyrčiau jus nuo juodos bėdos. Dar noriu išmėginti.

Iš dešinės rankovės jinai pabėrė auksinių smilčių, iš kairės — juodų dulkių, sumaišė ant delno, ir pasidarė juosvai gelsva akmeninė plytelė. Moteriškė tą plytelę perrėžė nagu, ir toji perskilo į dvi lygias puses.

— Jeigu katras gera širdyje kitam linkės, tai to plytelė auksinė pasidarys, o jeigu vienus niekus galvoje turės — liks paprastas akmenėlis.

Berniukus seniai sąžinė graužė, kad jie Mariušką nuskriaudė. Nors mergaitė nuo to laiko nieko jiems nesakė, tačiau berniukai matė: ji visai nuliūdusi. Dabar jie Mariušką ir prisiminė, ir kiekvienas palinkėjo:

— Kad greičiau žmonės pamirštų Derešiuko panos pravardę, ir tegu Mariuška išteka!

Palinkėjo šitai, ir abiejų plytelės pasidarė auksinės. Moteriškė nusišypsojo:

— Gerai pagalvojote. Štai jums atpildas.

Ir paduoda jiems po mažą odinį kapšelį su šikšniniu raišteliu.

— Čia,— sako,— auksinės smiltys. Jeigu suaugusieji pradės klausinėti, kur gavote, sakykite tiesiai: „Žydroji gyvačiukė davė, tik daugiau ieškoti neleido.“ Neišdrįs klausinėti.

Pakėlė moteriškė lankus, į auksinį atsirėmė dešine ranka, į juodąją — kaire ir nurideno juos miško pievomis. Berniukai žiūri — ne mote-

riškė, o žydroji gyvačiukė, ir lankai dulkėmis virtę. Dešinysis — auksinėmis, kairysis — juodomis.

Pastovėjo berniukai, susikišo savo auksines plyteles ir kapšelius į kišenes ir nuėjo namo. Tiktai Lankas pratarė:

— Ne per daugiausia vis dėlto davė jinai mums auksinių smilčių.

Leikas jam ir sako:

— Tiek, matyt, nusipelnėme.

Beeidamas Leikas jaučia — gerokai jo kišenė pasunkėjo. Vos ištraukė savo kapšelį, — toks didelis pasidaręs. Klausia jisai Lanką:

— Ar tavo kapšelis irgi padidėjo?

— Ne, — atsako šis, — toks, koks buvo.

Leikui nesmagu pasidarė prieš draugą, kad smilčių jie nelygiai turi, ir sako:

— Duok, nupilsiu tau.

— Na ką gi, — atsako Lankas, — nupilk, jei negaila.

Atsisėdo berniukai šalikelėje, atrišo savo kapšelius, norėjo sulyginti, bet nieko neišėjo. Paima Leikas iš savo kapšelio saujele auksinių smilčių, o tos į juodas dulkes pavirsta. Lankas tada ir sako:

— Gal ir vėl viskas apgaulė?

Paėmė žiupsnelį iš savo kapšelio. Smiltys kaip smiltys, tikro aukso. Išpylė tą žiupsniuką į Leiko kapšelį — nepasikeitė. Tada Lankas ir suprato: pamažino jam auksinė gyvačiukė už tat, kad dovanoto daikto daugiau įsigeidė. Pasakė taip Leikui, ir kapšelis tuojau ėmė pilnėti. Abu parėjo namo su pilnutėliais kapšeliais, atidavė savo smiltis ir auksines plyteles namiškiams ir papasakojo, ką buvo liepusi žydroji gyvačiukė.

Visi, aiškus daiktas, džiaugėsi, o Leikui namuose dar naujiena: pas Mariušką atvažiavo piršliai iš kito kaimo. Mariuška linksmutė bėginėja, ir veidas jos visiškai pasitaisęs. Gal iš džiaugsmo? Jaunikis tas iš tikrųjų keršais plaukais, bet vyrukas linksmas, berniukams malonus. Netrukus jiedu susibičiuliavo su juo.

Žydrosios gyvačiukės berniukai nuo to laiko nebešaukė. Jie suprato, kad ji pati atpildą duos, jeigu nusipelnysi, ir abiem viskas gerai sekėsi. Matyt, prisimindavo juos gyvačiukė ir nuo savo juodojo lanko laikė atitvėrusi auksiniu.

Melsvės šulinsys

Buvo mūsų gamykloje vyrukas, vardu Ilja. Jis vienai vienas kaip pirštas liko — visą giminę palaidojo. Ir visų jam palikimas teko.

Tėvo — rankos ir pečiai, motinos — dantys ir šneka, senelio Igna-to — kirtiklis ir kastuvas, senelės Lukerjos — kitoks atminimas. Apie tą pirmiausia ir pakalbėsime.

Mat, jinai, toji senelė, gudri buvo — gatvėse plunksnas rankiojo, pagalvę anūkui taisė, tik nespėjo. Kai atėjo laikas mirti, pasišaukė se-nelė Lukerja anūką ir sako:

— Žiūrėk, Iljušenka, kiek tavo senelė plunksnų pririnko! Vos ne pilną rėtį! O ir plunksnelės kokios! Viena į vieną — smulkutės ir mar-gutės — žiūrėti miela! Imk atminimui — pravers! Kai vesi ir pati atsi-neš pagalvę, tada tau nesarmata bus: ne pirmiena man — savų plunks-nų turiu, dar senelės palikimo. Tik tu nekvaršink labai sau galvos dėl tos pagalvės! Atsineš — gerai, neatsineš — tuščia jos. Vaikščiok links-mas, darbe sukis kaip vijurkas, tai ir ant šiaudų neblogai pamiegosi, saldų sapną susapnuosi. Jeigu blogų minčių galvoje nelaikysi, tai ir vis-kas tau gerai seksis, sklandžiai megsis. Ir šviesi dienele pralinksmins, ir tamsi naktelė pamyluos, ir skaisti saulelė pradžiugins. O jeigu blogų min-čių turėsi, tada nors galvą į sieną daužyk — viskas nemiela bus.

— Kokias čia,— klausia Ilja,— tu, senele, blogas mintis mini?

— Ogi tas,— atsako senelė,— kur apie pinigus ir apie turtus. Blogesnio už juos daikto nėra. Žmogui nuo tokių minčių vienas nerimastis ir vargas be reikalo. Dorai ir sąžiningai nėra plunksnos pagalvei nesukrapštysi, ne tik kad turtų negausi.

— Kaipgi tada,— klausia Ilja,— apie žemės lobius manyti? Neįėjau tų juos per nieką laikai? Būna juk...

— Būti tai būna, tik labai netikra: grumstais ateina, dulkėmis išeiną, žmogui liūdesį atneša. Apie tai ir negalvok, ir nerimo sau nekelk! Iš žemiškų turtų, sako, tik tie esą tikri ir patvarūs, kur senelė Melsvė, gražia merga pasivertusi, pati savo rankomis žmogui paduodanti. O turtus Melsvė duoda gabiems ir narsiems, ir tyros širdies žmonėms. Niekam daugiau. Tai tu ir atmink, Iljušenka, šį paskutinį mano priesaką.

Nusilenkė dabar Ilja senelei:

— Dėkui tau, senele Lukerja, už plunksnas, o labiausiai už pamokymą. Kol gyvas būsiu, nepamiršiu.

Netrukus mirė senelė... Liko Iliucha vienas grynas, pats didysis, pats mažasis. Dabar, žinoma, bobų laidotojų prilėkė, mirusios nuprausti, apvilkti, į kapines nulydėti. Jos — tos bobos — taip pat ne iš saldaus gyvenimo prie numirėlių laksto. Kai ką iškaulija, kai ką nudžiauna. Greit jos visą senelės mantą išgraibstė. Grįžo Ilja iš kapinių, o pirkioje — dyka kaip dykumoj. Tik tas ir beliko, ką pats dabar ant kuolelio pakabino: sermėga ir kepurė. Kažkam ir senelės plunksnos pamagėjo: šluota ir iššluota iš rėčio. Tik trys plunksnelės prikibusios liko. Viena balta, viena juoda, viena ruda.

Pagailavo Ilja, kad neišsaugojo senelės atminimo.

„Reikia,— mano,— nors tas plunksneles sutvarkyti, negražu šitaip. Senelė iš visos širdies stengėsi, o man lyg ir nerūpi.“

Paėmė jis nuo aslos kokį mėlyną siūlelį, surišo tas plunksneles stipriai ir prisitaisė prie kepurės.

„Čia,— mano,— kaip tik joms vieta. Kai dėsiesi arba imsiesi kepurę, tai ir prisiminsi senelės priesaką. O tasai priesakas, matyt, gyvenime bus naudingas. Visada reikės jį atmintyje laikyti.“

Užsidėjo paskui kepurę, apsilviko sermėgą ir nuėjo į kasyklą. Trobelės savo nėra neuždarė, nes joje niečnieko nebuvo. Vienas dykas rėtis, bet tokio nėra ant kelio radęs niekas neimtu.

Ilja jau užaugęs vyrukas buvo, seniai jaunikiu visi laikė. Kasyklose jau gal šešerius ar septynerius metus dirbęs. Tada juk, baudžiauvoje, iš mažumės žmonės prie darbų buvo genami. Iki vedybų kitas, žiūrėk, būdavo per dešimtį metų ponui plušėjęs. Ir tasai Ilja, tiesiai kalbant, užaugo kasyklose.

Vietas jisai čia žinojo skersai išilgai. Kelias į kasyklą tolokas. Gremitche, sako, tada darbai ėjo ar ne prie Baltosios uolos. Tai Iliucha ir sugalvojo:

„Eisiu tiesiai per Ziuzelkos pelkes. Šitokia kaitra. Prasauso, tikriausiai,— galėsiu persigauti. Taip ir laimėsiu kokius tris, o gal ir visus keturis varstus...“

Pasakyta — padaryta. Patraukė Ilja mišku po tiesumui, kaip rudėnį žmonės iš kasyklos ir į kasyklą vaikščiodavo. Iš pradžių spėriai žingsniavo, paskui nusivarė ir iš kelio išklydo. Kupstais tai juk ne tiesiu keliu. Tau reikia ten, o kupstai veda visai ne į tą pusę. Šokinėjo, šokinėjo, ligi prakaito prisišokinėjo. Na, išėjo į kokią daubą. Viduryje žemčiau. Čia žolė auga — vingiarykščiai ir šluotsmilgės. Iš šonų kriaušiai, o ant jų ištekinės pušys. Visai, vadinasi, sausa bus toliau. Tik tiek negerai, kad Ilja nežino, kaip toliau eiti. Kad ir daug kartų šitose apylinkėse lankęsis, bet tokios daubos nebuvo matęs.

Tad Ilja ir patraukė viduriu, kriausių tarpu. Ėjo ėjo, mato — laukymėje akivaras, o ten vanduo kaip šaltinyje, tik dugno nematyti. Vanduo tartum švarus, tik paviršius mėlynu tinkleliu aptrauktas ir viduryje voriuukas betupis, irgi mėlynas.

Iliucha apsidžiaugė, kad rado vandens, prasuko ranka tinklelį ir norėjo atsigerti. Čia jam galva ir apsisuko,— vos į vandenį neįpuolė ir kaip mat miego užsinorėjo.

„Matai,— mano jis sau,— kaip nuvargino mane pelkė. Pailsėti, matyt, reikia valandžiukę.“

Norėjo atsistoti, bet negali. Pašliaužė vis dėlto kokius du sieksnius prie kriaušio, kepurę po galva — ir išsitiesė. Žiūri — iš to akivaro senu-tė išlindo. Didumo kokių trijų sprindžių, ne daugiau. Suknia mėlyna, skarelė ant galvos mėlyna ir pati visa mėlyna mėlyna, ir tokia sulysusi, jog šitai pūstels vėjelis — ir išnešios senikę. Tiktai akys jos jaunos, mėlynos ir tokios didelės, tartum visai čia joms ne vieta.

Įsispitrino senutė į vaikiną ir rankas į jį ištiesė, o rankos vis auga ir auga. Žiūrėk, jau vyruko galvą tuoj pasieks. Rankos tartum permatomos, kaip mėlynas rūkas, nematyti, kad jos būtų stiprios, ir nagų neturi, o baisu. Norėjo Ilja toliau nušliaužti, bet jėgų visai nebeliko.

„Nusigrėšiu,—mano,—vis ne taip baisu.“

Nusigrėžė ir nosį tiesiai į plunksnas įsmeigė. Dabar Ilja pradėjo čiaudėti. Čiaudėjo čiaudėjo, kraujas pro nosį pasipylė, o galo vis nėra. Tik jaučia—galva daug lengvesnė pasidariusi. Pagriebė dabar Ilja kepurę ir stačias pašoko. Žiūri—stovi senutė toje pačioje vietoje, iš pykčio net kreta. Rankos ištįsusios iki Iljos kojų, o nuo žemės pakelti jų nebegali. Sumojo Ilja, kad seneliukė bus apsižiopsojusi,—galios nebeturi, nusičiaudėjo, nusišnypstė ir sako pašaipiai:

— O ką, ar sučiupai, sene? Ne tavo nosiai, matyt, kašnis!

Spjovė jai ant rankų ir nuėjo toliau. Senutė tuojau ir prakalbo, ir taip skardžiai, visai jaunu balsu:

— Palauk, nesidžiauk! Kitą kartą ateisi—kailio nebeišneši.

— O aš ir neateisiu,—atsakė Ilja.

— Aha! Išsigandai, išsigandai!—nudžiugo senikė.

Iliuchai tat pasirodė užgaulu. Sustojo jis ir sako:

— Jeigu taip, tai tyčia ateisiu—vandens iš tavo šulinio išsemti.

Senikė nusijuokė ir ėmė kiršinti vyruką:

— Pagyrūne tu, pagyrūne!—Sakytum dėkui savo senelei Lukerjai, kad kailį išneši, o jis dar giriasi! Tik negimė dar toks, kad iš šito šulinio vandens gautų.

— O va pažiūrėsime, ar gimė, ar negimė,—atsako Ilja.

Senelė vis savo varo:

— Plepy tu, plepy! Argi tau vandenį pasiekti, kad prieiti bijai. Tušti tavo žodžiai. Nebent kitų atsivesi. Drąsesnių.

— Šito,—rėkia Ilja,—iš manęs nesulauksi, kad aš kitus žmones imčiau tau vedžioti. Girdėjau, kokia tu kenksminga ir kuo žmones apgauldinėjai.

Senoji savo gieda:

— Neateisi, neateisi! Kur čia tau! Tokiam!

Tada Ilja ir sako:

— Gerai. Kai kokį sekmadienį vėjas geras pasitaikys, tai ir lauk svečių.

— O kam tau vėjas?— klausia senelė.

— Matysim,— atsako Ilja.— Tu tik rankas nusiplauk, kur apspjoviau. Žiūrėk, nepamiršk!

— Ar tau,— rėkia senikė,— ne vis tiek, kokia ranka tave į dugną nutempsiu? Nors tu ir sumanus, bet vis viena mano būsi. Vėju ir senelės plunksnomis nepasikliauk! Nepadės!

Na, susibarė. Ilja patraukė toliau, eina, ženklinasi ir galvoja sau: „Štai kokia ji, ta senikė Melsvė. Atrodo vos gyva, o akys mergiškos, pragaištingos, ir balsas kaip jauniklės,— net skamba. Norėčiau pažiūrėti, kaip jinai gražia merga pavirsta.“

Apie Melsvę Ilja daug buvo girdėjęs. Kasykloje ne kartą kalbėjo žmonės. Va, sakykim, nuošaliuose pelkėtose vietose, o ir senose šachtose susidurdavo jie su Melsve. Kur jinai sėdi, ten ir lobiai sukrauti. Iškrapštysi Melsvę iš to daikto — ir atsivers pilnas šulinys aukso ir brangiųjų akmenų. Tada ir žerk, kiek ranka užgriebia. Daug kas, sako, bandė ieškoti, bet arba tuščiomis grįžo, arba visai prapuolė.

Vakarop parsigavo Iliucha į kasyklą. Kasyklos prižiūrėtojas užpuolė, žinoma, Iliuchą:

— Kodėl taip ilgai?

Ilja paaiškino — taip ir taip, senelę Lukerją laidojęs. Prižiūrėtoju sarmata kiek pasidarė, bet vis dėlto rado priekabę:

— Kas čia per plunksnos ant kepurės? Iš kokio džiaugsmo prisisegei?

— Čia senelės palikimas,— atsako Ilja,— atminimui prisitaisiau.

Prižiūrėtojas ir kiti, arčiau buvę, pasileido juoktis iš tokio palikimo, o Ilja sako:

— Gal tų plunksnų aš į visą pono kasyklą nemainyčiau. Jos ne paprastos, o užburtos. Baltoji va — linksmi dienai, juodoji — ramiai nakčiai, o rudoji — skaisčiai saulutei.

Juokauja, žinoma. Tik ten buvo dar toksai bernas, vardu Kuzka Dvisnukis. Jisai su Iliucha vienmetis buvo, abu tą pat mėnesį vardines švėsdavo, o šiaip daugiau nė kuo į Iliuchą napanėšėjo. Jis, tasai Dvisnukis, iš gana pasiturinčio kiemo buvo. Geroj tvarkoj tai tokiam vyrui nebuvo ko nė vaikščioti į kasyklas — lengvesnio darbo namuose galėjo nusitverti. Na, o Kuzka seniai aplink auksą trainiojosi, vis galvojo — ar nepasitaikys nudžiauti kokį gerą luitą, o išnešti tai jau jis mo-

kėsiąs. Ir iš tiesų, Dvisnukis buvo meistras ką svetima į savo kišenę įsibrukti. Vos tiktai kas neapsižiūrės — Dvisnukis jau nukniaukęs, ir neberasi. Vienu žodžiu, vagišius. Tokio amato jis ir ženklą nešiojo. Jį, mat, vienas auksakasys kastuvu kepstelėjo. Kastuvas nuslydo, bet vis dėlto įkarta atminimui liko — nosį iki lūpų pusiau padalijo. Dėl to ženklą Kuzką ir vadino Dvisnukiu.

Tas Kuzka baisiai pavydėjo Iliuchai. Šis, mat, vaikiną sveikas ir stiprus, judrus ir linksmas — darbas jam ir sekėsi puikiai. Baigia darbą — užkanda ir dainą užtraukia, ir pasišokti taip pat nueina. Jaunų pulke juk ir šito būna. Su tokiu vyruku kur čia lygintis Dvisnukiui, kad šis nei sveikatos, nei noro neturi, o ir galvoj jam visai kas kita. Bet Kuzka savaip aiškinosi:

„Matyt, žino Iliuška kokią paslaptį, tai jis ir dalingas, ir dirbdamas nepavargsta.“

Kai apie plunksnas Ilja andai taip pasakė, Kuzka tuoj sumojo: „Štai kur Iliušos paslaptis.“

Na, žinoma, tą pačią naktį ir pavogė tas plunksnas.

Ilja kitą dieną susigriebė — kur plunksnos? Mano — gal pamečiau. Puolė ieškoti po kasyklą. Iš Iljos kiti šaipytis ėmė:

— Gal tau galva atšalo, vyruti? Kiek čia kojų trempia, o tu kažkokių mažyčių plunksnelių beieškąs! Jos jau su žemėm sumaišytos. O ir kam tau jų reikia?

— Kaip tai kam, gi tai mano senelės atminimas! — atsako Ilja.

— Atminimą, — sako, — reikia saugioje vietoje laikyti arba galvoje turėti, o ne ant kepurės nešioti.

Ilja mano sau — teisybę žmonės sako, — ir nustojo tų plunksnų ieškojęs. Jam ir į galvą neatėjo, kad jos piktų rankų pagriebtos.

Kuzka turi savo rūpestį — sekti Iliučą, kaip jam dabar seksis, kai nebeturės senelės plunksnų. Ir pamatė, kad Ilja auksakasių kaušą pasiėmė ir į mišką nuėjo. Dvisnukis paskui Ilją — mano, ar tik jis nebus kur aukso plovyklą įsirengęs. Na, jokios plovyklos nebuvo, o Ilja tą kaušą prie karties prisitvirtino. Kartis kokių keturių sieksnių. Visai plovimui netinka. Ir kam visa tai? Dar labiau Kuzka įsistebeilijo.

Metas buvo rudeniop, smarkūs vėjai ėmė pūsti. Šeštadienį, kai darbininkus iš kasyklos namo paleido, Ilja taip pat pasiprašė. Prižiūrėtojas iš pradžių spyriojosi — girdi, neseniai buvai, o ir nėra reikalo — namiš-

kių nebeturi, o ūkį savo — tas plunksnas — kasykloje pametei. Na, išleido. O Kuzka negi tokią progą praleis? Jis jau iš anksto nusėlino į tą vietą, kur kaušas ant karties buvo pritaisytas. Ilgai laukti teko, bet juk vagies atkaklumas žinomas. Ne veltui žmonės sako — vagis šunį perlaukia, ne tik šeiminką. Rytą atėjo Ilja, paėmė kaušą ir sako:

— Ė, plunksnų nebėra! O vėjas geras. Iš ryto jau taip švilpia, tai į vidurdienį visai išismagins.

Iš tiesų, vėjas toks, kad net miškas vaitoja. Nuėjo Ilja palei savo ženklus, o Dvisnukis iš paskos sėlina ir džiaugiasi:

„Štai ką daro plunksnos! Prie lobių, žinia, kelelių rodo!“

Ilgokai teko Iljai pagal ženklus brautis, o vėjas vis mažyn ir mažyn. Kai į daubą beliko įžengti, tai ir visai nutilo — nė viena šakelė nesujuda. Mato Ilja — senutė prie šulinio stovi, lūkuriuoja ir taip skardžiai šaukia:

— Kareiva atėjo! Senelės pluksnas pametei, vėjo neatspėjai. Ką dabar darysi? Na, lėk namo ir lauk vėjo! Gal ir sulauksi!

Taip ji kalba ir nuošaly stovi, į Ilją rankų netiesia, o ant šulinio rūkas, lyg mėlyna kepurė, tirštas tirščiausias. Ilja išibėgėjo ir nuo kriaušio kaušą tiesiai į tą mėlyną kepurę įgrūdo, ir dar šaukia:

— Ei tu, luoše, saugokis! Kad neužgaučiau netyčia.

Pakabino iš to šulinio ir jaučia — sunku. Vos ištraukė. Senutė juokiasi, jaunus dantis rodo.

— Pažiūrėsiu, pažiūrėsiu, kaip tu kaušą iki savęs pritrauksi. Ar daug mano vandenėlio išgerti stengsi!

Erzina, matai, vaikina. Ilja mato — tikrai sunku, — visai įširdo.

— Gerk, — rėkia, — patil!

Įsispyrė, pakėlė truputį kaušą ir taiko išversti ant senikės. Ta traukiasi. Ilja paskui. Ji toliau. Tada kartis ir lūžo, ir vanduo išsiliejo. Senė vėl šaiposi:

— Tu kaušą ant rasto pritaisytum... Geriau būtų!

Ilja atsakydamas grūmoja:

— Palauk, luoše! Išmaudysiu dar!

Dabar senelė ir sako:

— Na gerai. Paišdykavome — ir užtenka. Matau, tu vyrukas naršus ir sumanus. Ateik mėnesienos naktį, kada tik sugalvosi. Visokių

turtų tau parodysiu. Imk, kiek paneši. Jeigu manęs viršuje nebus, sakyk: „Be kaušo atėjau“,— ir visko turėsi.

— Aš,— atsako Ilja,— noriu pažiūrėti, ir kaip tu gražia merga pavirsti.

— Pažiūrėsim,— nusijuokė senikė, vėl jaunus dantis parodė.

Dvisnukis viską iki grūdelio matė ir viską iki žodelio girdėjo.

„Reikia,— mano,— greičiau į kasyklą lėkti ir krepšius ruošti. Kad tik Iliuša manęs nepralenktų!“

Nulėkė Dvisnukis. O Ilja kalvelėmis į namus patraukė. Parsigavo kupštais per pelkę, namo parėjo, o ten dar naujovė— senelės rėčio nebesą.

Pasistebėjo Ilja— kam toks pamagėjo? Užėjo pas darbo draugus, pašnekėjo su vienu, su kitu ir atgal į kasyklą traukė, tik ne per pelkę, o keliu, kaip visi vaikščiodavo.

Praėjo koks penketas dienų, o tas nutikimas Iliuchai iš galvos neišeina, darbe vis atsimena ir miegoti nebegali. Čia šiada, čia tada, žiūrėk— ir sapnuoja tas mėlynas akis, ir skardų balsą dar išgirsta:

„Ateik mėnesienoje, kada tik sugalvosi.“

Tad Iliucha ir nusprendė:

„Nueisiu. Pažiūrėsiu bent, kokių tenai turtų esama. Gal ir ji pati man gražia merga pasirodys.“

Tuo metu kaip tik jaunatis prasidėjo, naktys šviesesnės pasidarė. Staiga kasykloje kalbos pasklido— Dvisnukis dingo. Nulėkė žmonės į gamyklą— nėra. Prižiūrėtojas liepė po mišką ieškoti— taip pat neatsirado. Ką čia bekalbėti, ieškojo nepervargdami. Kiekvienas sau galvojo: „Nedidelis nuostolis, kad vagies nebėr.“ Tuo ir pasibaigė.

Kai mėnulis pasidarė kaip ratas, Iliucha ir iškeliavo. Nusikasė iki tos pačios vietos. Žiūri— nieko nėra, tačiau Ilja vis dėlto nuo kriaušio nesileido ir tyliai pratarė:

— Be kaušo atėjau.

Vos pasakė, senutė tuojau pasirodė ir meiliai prakalbo:

— Sveikas atvykęs, sveteli brangus! Seniai laukiau. Priek ir imk, kiek paneši.

Taip sakydama, ji rankomis lyg dangtį nuo šulinio pakėlė, ir atsi-
vėrė visokiausių lobių. Iki viršaus prigrūsta. Iljai smalsu į tokius turtus pažiūrėti, bet nuo kriaušio vis tiek nenulipa. Senikė ėmė raginti:

— Na, ko stovi? Imk, kiek į krepšį tilps.

— Krepšio,— atsako,— neturiu, ir iš senelės Lukerjos ką kita gir-dėjau. Sakė, tik tas turtas esąs tikras ir patvarus, kurį tu pati žmogui paduodanti.

— Matai, koks įnoringas besąs! Jam dar prinešk! Na, tebūnie, kaip tu nori!

Vos taip senutė pasakė, tuoj iš šulinio mėlynas stulpas iškilo. Šit iš to stulpo išnyra gražuolė mergina, kaip karalienė pasidabinusi, o di-dumo iki pusės geros pušies. Tos mergelės rankose auksinis padėklas, o ant jo — šūsnis visokių turtų. Auksinės smiltys, brangieji akmenys, gryno aukso luitai vos ne sulig duonos kepalu. Prieina šita mergelė prie Iliuchos ir nusilenkusi duoda jam dėklą:

— Priimk, šaunuoli!

Ilja, kasykloje užaugęs, aukso svėrykloje irgi buvęs, žinojo, kiek auksas sveria. Žvilgterėjo į padėklą ir sako senutei:

— Ką čia juokus sumanei. Nė vienas žmogus nepakels tiek.

— Neimsi? — klausia senikė.

— Nė negalvoju,— atsakė Ilja.

— Na, tebūnie kaip nori! Kitą dovaną duosiu,— sako senoji.

Ir kaip mat mergina su tuo auksiniu padėklu išnyko. Iš šulinio vėl mėlynas stulpas iškilo. Pasirodė kita mergina. Mažesnė. Irgi daili, o ap-sirengusi pirkliškai. Šitos merginos rankose buvo sidabrinis padėklas, ant jo — šūsnis gėrybių. Ilja ir nuo šito dėklo atsisakė, tarė senelei:

— Tiek žmogus nepakels, o ir ne savo rankomis tu duodi.

Dabar senutė visiškai mergiškai ėmė juoktis:

— Gerai, tebūnie, kaip tu nori! Ir tau, ir sau pramogą padarysiu. Tik paskui, šiukštu, kad nesigailėtum! Na, lauk!

Pasakė ir bemat išnyko — ir ta mergina su sidabrinium padėklu, ir pati senikė. Stovėjo stovėjo Iliucha — nieko nebėr. Jau nusibodo jam ir laukti, tik šalimais ėmė ir sušnarėjo žolė. Pasigrėžė Iliucha į tą pusę. Mato — mergiūkštė prieina. Paprasta mergiūkštė, paprasto žmogiško au-gumo. Kokių aštuoniolikos metų. Suknelė mėlyna, skarelė ant galvos mėlyna, kurpelės irgi mėlynos. O daili ta mergiūkštė — nér ko ir sa-kyti. Akys — žvaigždės, antakiai — lankai, lūpos — avietės ir rusva ka-sa per petį permesta, o kasoje mėlynas kaspinas.

Priėjo mergiūkštė prie Iliuchos ir sako:

— Priimk, mielas drauge Iliušenka, dovanėlę iš grynos širdies.

Ir paduoda jam savo baltomis rankutėmis senąjį senelės Lukerjos rėtį su uogomis. Ten yra ir žemuogių, ir geltonųjų tekšių, ir juodųjų serbentų, ir vaivorų. Visokiausių uogų. Pilnutėlis rėtis. O ant viršaus trys plunksnos. Viena balta, viena juoda, viena ruda, stipriai mėlynu siūleliu surištos.

Priėmė Iliucha rėtį ir kaip kvailys stovi, niekaip susigaudyti negali, iš kur šita mergiūkštė atsirado, kur jina! rudenį visokių uogų gavo. Tad ir klausia:

— Iš kur esi, skaisčioji mergele? Sakyk, kuo tu vardu?

Mergiūkštė nusijuokė ir sako:

— Senele Melsve mane žmonės vadina, o išmaningam ir narsiam, ir dar tokiam, kurs tyros širdies, aš rodausi ir tokia, kokią matai. Tik retai šitaip esti.

Tada Iliucha jau suprato, su kuo kalba, ir klausia:

— O plunksnas iš kur turi?

— Ogi va,— atsako ji,— Dvisnukis buvo lobių atėjęs. Pats į šulinį pateko ir krepšius savo paskandino, o tavo plunksnos išplaukė. Tyros, matyt, tu širdies, vyruti.

Toliau Ilja ir nebežino, ką kalbėti. Ir mergaitė stovi, tyli, kaspina kasoje pašo. Paskui ji prakalbo:

— Tai štai, mielas drauge Iliušenka! Melsvė aš esu. Visada sena, visada jauna. Šios vietos lobių saugoti amžinai pristatyta.

Tada patylėjo kiek ir klausia:

— Na, atsižiūrėjai? Užteks gal, dar galiu prisisapnuoti.

Pasakė taip ir atsiduso, tartum peiliu per širdį vyrukui pertraukė. Viską būtų atidavęs, kad tik jina! tikrai gyva mergaite taptų, o ši ir visai pranyko.

Ilgai dar stovėjo Ilja. Kai mėlynas rūkas iš šulinio po visą daubą išdriko, tada tik pakilo namo eiti. Auštant jau buvo namie. Vos įžengė į trobą—rėtis su uogomis ir pasunkėjo, dugnas plyšo, ir ant grindų aukso gabalai ir brangakmeniai pasipylė.

Su tokiais lobiais Ilja tuojau iš pono išsipirko, į laisvę išėjo, namus gerus įsitaisė, arklių užsiveisė, o štai vesti niekaip negali. Vis toji mergaitė iš galvos neišeina. Ramybės dėl jos nebeturi. Nė senelės Lukerjos plunksnos nepadeda. Ne kartą sakė pats sau:

— Ė, senele Lukerja, senele Lukerja! Išmokei, kaip Melsvės lobių gauti, o kaip sielvarto nusikratyti — nepasakei. Matyt, pati nežinojai.

Kamavosi kamavosi šitaip ir sugalvojo:

„Geriau tan šulinin panirti, negu tokias kančias kentėti.“

Nuėjo prie Ziuzelkos pelkių, o senelės pluksnas vis dėlto su savimi pasiėmė. Tada uogų metas buvo. Žemuoges moterys ėmė nešti.

Vos Ilja priėjo mišką, žiūri — priešais merginų pulkelis. Kokia dešimtis, su pilnomis pintinėmis. Viena mergaitė nuošaliau eina, gal kokių aštuoniolikos metų. Suknelė mėlyna, skarelė ant galvos mėlyna. Ir daili — nėra ko sakyti. Antakiai — lanku išriesti, akys — žvaigždės, lūpos — avietės, rusva kasa per petį permesta, mėlynu kaspiniu perrišta. Na — anoji kaip iš akies. Viena žymė kitokia: toji buvo su mėlynom kurpaitėm, o šita visai basà.

Apstulbo Ilja. Žiūri į mergaitę, ir ta mėlynom akim žvilgt žvilgt ir šypso — dantis rodo.

Atsipeikėjo kiek Iliucha ir sako:

— Kaip aš tavęs niekada nemačiau?

— Ogi, — atsako, — pasižiūrėk, jeigu nori. Žiūrėti aš leidžiu — ka-peikos neimsiu.

— Kur, — klausia Ilja, — tu gyveni?

— Eik, — sako ji, — tiesiai, pasuk dešinėn. Ten bus didelis kelmas. Išibėgėk ir režk makaule. Kai žvaigždės iš akių pasipils — tada mane ir pamatysi...

Na, šaiposi, žinoma, kaip mergų įprasta. Paskui pasisakė, kieno dukტė esanti, kurioje gatvėje gyvenanti ir kuo vardu.

Viską, kaip yra. O pati akimis tik ir siurbia, tik ir siurbia.

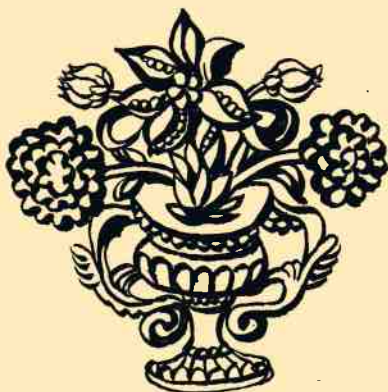
Su šita mergaite Iliucha ir savo dalią rado. Tik neilgam. Jinai, mat, prie marmuro dirbo. Tai jos Iliucha anksčiau ir nematė. Na, o marmurininkams žinia kaip yra. Puikesnių mergelių mūsų krašte nerasi, o vesk tokią — našlys paliksi. Iš mažumės jos prie akmenų plūkiasi — džiovą turi.

Iliucha ir pats neilgai tegyveno. Užsikrėtė gal nuo šios, o gal ir nuo anos. O Ziuzelkoje greitai buvo rasta daug aukso.

Iliucha, matai, neslėpė, iš kur lobių įgijo. Na, tai ėmė daug kas knaisioti tą vietą ir aptiko palei Ziuzelką didžius aukso klodus.

Dar mano atminime čia gerai iškasdavo. O to šulinio taip ir nerado. Mėlynas rūkas ir dabar tose vietose laikosi, jis lobius rodo.

Mes ką gi! Pakapstėm kiek paviršium, bet kask giliau... Gilus, sako, tasai Melsvės šulinys. Baisiai gilus. Kasėjų dar laukia.

Auksaplaukė

Šitai dėjosi anais laikais. Rusų šitose vietose nė kvapo dar nebuvo. Baškirai taip pat ne arti gyveno. Jiems, mat, platumų kaimenėms ganyti reikia, kur aikštės tarp miškų ir nedideli stepių plotai. Miškeliuose prie Niazės¹, daubose jiems gerai, o čia kurgi dėtis? Dabar miškai — vos dangus tematyti, o tada tai visai — nei pėsčias, nei važiuotas negalėjai prasibrauti. Į girias tik tie ir eidavo, kas žvėris medžiojo.

Buvęs, sako, vienas toks baškirų medžiotojas, Ailypas vardu. Narsesnio už jį nebuvę. Lokį su viena strėle paguldydavęs, briedį už ragų pagriebdavęs, per save permesdavęs — žvėriui ir galas. Apie vilkus ir kitką — nė kalbėti nėra ko. Nė vienas nepaspruks, jei tik Ailypas pamatė.

Joja kartą tasai Ailypas per lauką ir mato — laputė bėga. Tokiam medžiotojui lapė — menkas daiktas. Na, vis dėlto galvoja: „Ėgi pažaisiu, vytiniu nudėsiu.“ Paleido Ailypas žirgą šuoliais, o laputės pasivyti negali. Prisitaikė strėlę leisti, o laputės — kaip nebūta. Na ką gi? Pabėgo tai pabėgo — jos laimė. Vos taip pagalvojo, o laputė šit kur, už kelmelio bestovinti, dar ir kiauksi, tarytum šaiposi: „Kur čia tau!“

Nusitaikė Ailypas strėlę — laputė vėl prapuolė. Nuleido lanką — laputė panosėje ir vėl bekiauksinti: „Kur čia tau!“

¹ Niazė — Ufos intakas.

Įniršo Ailypas: „Palauk, rudėle!“

Aikščios vietos pasibaigė, prasidėjo tankus tankus miškas. Bet Ailypas nieko nežiūrėjo. Nušoko nuo žirgo ir ėmė lapę vytis pėsčias, o vis nesiseka. Čia pat jinai, arti, o strėlės paleisti negali. Pasiduoti taip pat nesinori. Na, kaipgi — toks medžiotojas, o lapės nušauti negalėjo! Taip ir pateko Ailypas į visai nežinomą vietą. O laputė prapuolė. Ieškojo, ieškojo — nebėra.

„Bent apsižvalgyti reikia, — mano sau, — kur čia aš esu.“

Pasirinko kur aukštesnį maumedį ir įlipo į pačią viršūnę. Žiūri — netoli to maumedžio upelis nuo kalno teka. Nedidelis upeliukas, linksmas, su akmenėliais šnekučiuoja ir vienoje vietoje taip spindi, jog net akys raibsta. „Kas čia yra?“ — galvoja jis. Žiūri — už krūmokšnio, ant balto akmenėlio, sėdi mergelė neregėto negirdėto gražumo, kasą per petį persimetusi ir į vandenį galą įmerkusi. O kasa jos auksinė ir ilgumo dešimties sieksnių. Upelis nuo tos kasos taip spindi, jog net akys raibsta.

Užsižiūrėjo Ailypas į mergelę, o jinai pakėlė galvą ir sako:

— Sveikas, Ailypai! Seniai esu iš savo auklės laputės apie tave girdėjusi. Tu esąs visų didžiausias ir gražiausias, visų stipriausias ir narsiausias. Ar nepaimtum manęs per pačią?

— O kokia, — klausia, — už tave išpirka reikia sumokėti?

— Ką čia išpirka, — atsako ji, — jeigu mano tėtukas viso aukso valdovas! O ir neatiduos jis manęs gerumu. Išvogti reikia, jei drąsos ir gudrumo pakaks.

Ailypas begal patenkintas. Išsoko iš medžio, pribėgo prie tos vietos, kur mergelė sėdėjo, ir sako:

— Jau kad tu taip geidauji, tai apie mane ką ir besakyti. Ant rankų tave išnešiu, niekam atimti neleisiu.

Tuo metu laputė prie pat akmens kiauktelėjo, bakstelėjo nosimi žemę, pavirto išdžiūvusią senele ir sako:

— Ė, Ailypai, Ailypai, tuščius žodžius kalbi. Jėga ir narsumu giri esi, o negalėjai va į mane strėlės paleisti!

— Tavo teisybė, — atsakė jis. — Pirmą kartą man taip nepasisekė.

— Tas ir yra. O čia daug kebliau bus. Šitoji mergelė — Slibino dukterė, vardu Auksaplaukė. Jos plaukai — gryno aukso. Tais plaukais jinai ir yra prirakinta prie vietos. Sėdi ir kasą skalauja, o kasos svoris ma-

žėja. Pamėgink štai, pakelk jos kasele, pamatysi, ar įmanoma bus nusi-
nešti.

Ailypas — na, jis buvo vyras, kokių reta — ištraukė kasą ir ėmė ap-
link save vynioti. Apsuko kelias eiles ir sako tai mergelei:

— Dabar, mieloji mano sužadėtine Auksaplauke, mudu tvirtai ta-
vo kasa esam susirišę. Niekas mūsų neperskirs!

Pasakęs tuos žodžius, pagriebė mergelę ant rankų ir nuėjo.

Senikė jam žirkles į rankas kiša:

— Paimk tu, greitadarbi, nors žirkles.

— Kam man? Ar aš peilio neturiu?

Ir nebūtų ėmęs Ailypas, bet jo sužadėtinė Auksaplaukė sako:

— Imk — pravers: ne tau, tai man.

Ir traukia Ailypas mišku. Būdamas maumedyje, mažumą susivokė,
kuria linkme eiti. Iš pradžių sparčiai ėjo, bet ir jam sunku, nors jė-
gos ir turėjo — niekas jam neprilygo. Sužadėtinė mato — Ailypas pail-
so, tad sako:

— Aš pati eisiu, o tu kasą nešk. Vis lengviau bus, toliau nueisi-
me. O kai pasiges manęs tėvas — greit į save prisitrauks.

— Kaip, — klausia, — prisitrauks?

O ji sako:

— Jis tokią galią turi: auksą, kurio jis tik panori, į žemę pas save
įtraukia. Užsigeis, va, paimti mano plaukus, ir jau niekas prieš jį ne-
atsispirs.

— Dar pažiūrėsime! — atsako Ailypas, o jo sužadėtinė Auksaplau-
kė tik nusišypso.

Šnekučiuojasi jiedu šitaip ir eina, eina. Auksaplaukė dar ragina:

— Kuo toliau mums reikia nukakti! Gal tada tėtukas jėgos pritrūktų.
Ėjo, ėjo — ir baisiai pavargo.

— Atsikvėpkime truputį, — sako Ailypas.

Ir vos tik jie susėdo ant žolės, žemė tuojau ir ėmė juos traukti.
Auksaplaukė vis dėlto spėjo — pagriebė žirkles ir perkirpo plaukus, kur
Ailypas buvo aplink save apsvyniojęs. Šitaip jis tik ir išliko. Plaukai
į žemę sulindo, o jis viršuje liko.

Įspaudė vis dėlto ir jį, o sužadėtinė dingo. Dingo ir dingo, lyg
visai nebūtų jos nė buvę.

Išsikepurnėjo Ailypas iš duobės ir galvoja: „Kas čia dabar? Sužadėtinę iš rankų ištraukė, ir nežinia kas! Juk tai sarmata mano galvai. Kaipgi šitaip gali būti! Mirsiu, bet surasiu ją.“

Ir ėmė jis toje vietoje, kur mergelė sėdėjo, žemes kasti. Dieną kasa, dvi kasa, o naudos maža. Sveikatos, matai, Ailypas daug turi, o įnagių — peilis ir kepurė. Argi daug su jais padarysi!

„Reikia,—mano sau,—ženklą padėti ir namo eiti kastuvą atsi-
nešti.“

Vos pagalvojo, o laputė, kur jį į tą vietą atvedė, kur buvusi, kur nebuvusi, jau čia besanti. Bakstelėjo nosimi į žemę, virto sudžiūvusia senike ir sako:

— Ė tu, greitadarbi, greitadarbi! Ar tu auksą kasti rengiesi, ar ką?

— Ne,— atsako,— sužadėtinę savo surasti noriu.

— Tavo sužadėtinė,—sako,—seniai toje pačioje vietoje sėdi, ašaras lieja ir kasą upelyje skalauja. O kasa jos pasidarė dviejų dešimčių sieksnių. Dabar ir tu nebepakelsi jos.

— Ką gi daryti, tetulyte?—paklausė Ailypas.

— Seniai taip reikėjo,—sako jina.—Pirma pasiklausk ir sužinok, o paskui darbo imkis. O dabar štai ką padaryk. Eik namo ir gyvenk taip, kaip iki šiol gyvenai. Jeigu per trejus metus savo sužadėtinės Auksaplaukės nepamirši, tai vėl ateisiu tavęs vesti. Jei vienas lėksi ieškoti — visai jos nebepamatysi.

Ailypas nepratęs buvo laukti — jam kad šmaukšt braukšt, ir būtų baigta, bet nieko nepadarysi — reikia. Nuliūdo ir patraukė namo.

Ak, ir prailgo tie treji meteliai! Pavasaris ateina, ir tuoju nesidžiaugia — kad greičiau jis praeitų. Mato žmonės: kažkas negerai tam Ailypui, į save nebepanašus. Giminės tiesiai klausia:

— Ar tu sveikas?

Ailypas pagriebia penkis kur stambesnius vyrus viena ranka, pakelia į viršų, pasukioja ir sako:

— Jeigu dar apie sveikatą kas klaus — anapus va to kalnelio visus nusiųsiu!

Savo sužadėtinės Auksaplaukės iš galvos neišmeta. Taip ir stovi jina jam akyse. Norisi bent iš tolo į ją pažvelgti, bet senikės įsakymą prisimena, nedrįsta.

Tik štai kai tretieji metai prasidėjo, pamatė Ailypas vieną mergaitę. Mergaitėlė jaunutė, juodaplaukė ir linksma kaip paukštytė. Vis jai kad šokinėti ir uodegėlę kraipyti. Toji mergytė ir sumaišė Ailypui mintis. Ėmė jisai galvoti: „Visi mano metų vyrai jau seniai šeimas įsitaisę, o aš radau sužadėtinę, ir tą iš rankų paleidau. Gerai, kad niekas nežino: išjuoktų! Gal imti ir vesti man tą juodukę? Ar dar ten išeis kas, ar ne, o čia — išpirką mokėk ir imk pačią. Tėvas su motina tiks atiduoti, o ir ji, matyt, raudoti neims.“

Pagalvoja šitaip, paskui vėl savo sužadėtinę Auksaplaukę prisimena, tik jau ne kaip pirmiau. Ne tiek jos gaila, kiek apmaudu — iš rankų ištraukė. **Nedovanotina!**

Kai praėjo treji metai, pamatė Ailypas tą laputę. Strėlės į ją ne-taikė, nuėjo, kur toji vedė, tik kelią ėmė žymėtis: kur medį patašo, kur akmenyje savo tamgą¹ iškala, kur dar kokį ženklą palieka. Atėjo prie to paties upelio. Besėdinti čia mergelė, o jos kasa dveja tiek pailgėjusi. Priėjo Ailypas, nusilenkė:

— Sveika, mano mieloji sužadėtinė Auksaplauke!

— Sveikas,— ji atsako,— Ailypai! Nenusimink, kad kasa mano ilgesnė užaugo. Ji gerokai palengvėjo. Matyt, labai apie mane galvojai. Kasdien jaučiau — lengvyn ir lengvyn eina. Tik į galą buvo kiek nustojusi lengvėti. Bene pamiršti ketinai? O gal kuri kita pasimaišius buvo?

Klausia, o klausdama šypsosi, tarytum žino. Ailypui iš pradžių buvo sarmata pasisakyti, paskui ryžosi, atvirai viską išklojo — į mergaitę, va, tamsiagybę žvilgčioti ėmęs, lyg vesti ketinęs.

Auksaplaukė ir sako:

— Gerai, kad viską pasipasakojai. Tikiu tavimi. Eime greičiau. Gal pavyks mums šį kartą pabėgti ten, kur tėtuko jėga nebesiekia.

Ištraukė Ailypas kasą iš upelio, apsvyniojo aplink save, paėmė iš auklės laputės žirkles, ir iškeliavo jie mišku namo. Kelias Ailypo nužymėtas: sparčiai abudu eina. Ėjo ligi vakaro. Kai visai sutemo, Ailypas ir sako:

— Lipkim į medį. Gal tavo tėvo galia iš medžio neištrauks.

— Teisybė,— atsako Auksaplaukė.

¹ T a m g a — ženklas.

Na, o kaip tu dviese medin įlipsi, jeigu kasa lyg virve susirišę. Auksaplaukė ir sako:

— Nukirpti reikia. Be reikalo tokią sunkybę velkam. Pakaks, jeigu bent iki kulnų paliksime.

Na, Ailypui gaila.

— Ne,—sako,—geriau nekirkime. Matai, kokie plaukai švelnūs ir ploni! Ranka paglostyti malonu.

Atvyniojo Ailypas nuo savęs kasą. Pirmoji lipa į medį Auksaplaukė. Na, moteris — nepratusi: neįlipa. Ailypas jai ir šiaip, ir taip padeda — vis dėlto įsigavo iki šakų. Ailypas paskui ją vikriai įsliugė ir visą kasą nuo žemės pakėlė.

— Čia ir prabūsime iki aušros,—sako Ailypas ir ima savo sužadėtinę rišti kasa prie šakų — kad neiškristų, jei užmigti tektų. Pririšo gerai ir dar pasigyrė.

— Ai, kaip stipriai! Dabar tu pamiegok, o aš pabudėsiu. Kai pravis, tai ir pažadinsiu.

Auksaplaukė iš tiesų netrukus užmigo, o ir pats Ailypas snūduriavo. Toks, mat, miegas užpuolė, niekaip nuvyti negali. Akis pasitrina, galvą papurto, ir šiaip, ir taip pasiraivo — ne, negali to miego įveikti. Galva svirte svyra. Apuokas prie pat medžio sukinėjasi, neramiai rėkia — uū! uū! — tarytum įspėdamas: saugokis, girdi.

Tačiau Ailypui kad nors kas — miega sau, knarkia ir sapnuoja, tarytum prijojęs jis prie savo košo¹, o iš košo jo pati Auksaplaukė pasitikti išeinanti. Ir iš visų jinaį gražiausia ir mieliausia, o kasa jos lyg auksinė juosta tik ir rangosi tartum gyva.

Patį vidurnaktį staiga šakos sutraškėjo — užsidegė. Ailypą apdegino ir žemėn nutrenkė. Jis tik pamatė, kad iš žemės blykstelėjo didelis ugnies ratas, ir jo sužadėtinė Auksaplaukė pasidarė lyg debesėlis iš smulkučių auksinių kibirkštelių. Priskrido kibirkštėlės prie to rato ir užgeso. Pripuolė Ailypas — niekur nieko, ir tamsu vėl, nors akin durk. Graibo rankomis žemę... Na, tėra žolė ir akmenėliai, ir miško šiukšlės visokios. Vienoje vietoje vis dėlto aptiko kasos galą. Porą sieksnių, o gal daugiau. Pralinks mėjo Ailypas: „Atminimą paliko ir ženklą davė. Galima, matyt, padaryti, kad tėvo galia nepaimtų jos kasos.“

¹ Košas — veltinė baškirų palapinė.

Pagalvojo šitaip, o laputė jau prie kojų bekiuksinti.

Bakstelėjo nosim į žemę, pavirto sudžiūvusia senike ir sako:

— Ė tu, Ailypai greitadarbi! Ko gi tau reikia: kasos ar sužadėtinės?

— Man,— atsako jisai,— reikia savo sužadėtinės su auksine kasa dviejų dešimčių sieksnių.

— Pavėlavai,— sako,— kasa dabar pasidariusi trijų dešimčių sieksnių.

— Nesvarbu,— atsakė Ailypas.— Kad tik savo mieląją sužadėtinę atgaučiau.

— Taip ir sakytum. Štai tau paskutinis mano pamokymas. Eik namo ir lauk trejus metus. Daugiau pas tave aš nebeateisiu, pats kelio ieškokis. Atvyk pasakytąją valandą, ne anksčiau ir ne vėliau. Nusilenk dar seneliui apuokui, gal proto tau pridės.

Pasakė — ir dingo. Kai praušo, patraukė Ailypas namo galvodamas: „Apie kokį jinai apuoką kalbėjo? Ar maža jų miške! Kuriam nusilenkti!“

Galvojo galvojo ir atsiminė: kai į medį buvo įkopęs, tai sukaliujosi vienas panosėje ir vis rėkė — uū! uū! — tarytum įspėdamas, saugokis, girdi.

„Tikriausiai apie tą bus kalbėjusi“, — nusprendė Ailypas ir grįžo ton vieton. Pasėdėjo iki vakaro ir kad ims šaukti:

— Seneli Apuoke! Pridėk man proto! Parodyk kelią.

Šaukė šaukė, niekas neatsiliepė. Bet Ailypas buvo kantrybės išmokęs. Dar dieną palaukė — ir vėl šaukia. Ir šį kartą niekas neatsiliepė. Ailypas trečią dieną laukė. Tik vakare šūktelėjo:

— Seneli Apuoke!

O iš medžio tuojau:

— Uū! Aš čia. Kam reikia?

Papasakojo Ailypas apie savo nesėkmę, prašo padėti, jei galima, o Apuokas ir sako:

— Uū! Sunku, sūnau, sunku!

— Tai,— atsako Ailypas,— ne bėda, kad sunku. Kiek sveikatos ir kantrybės turėsiu, viską atiduosiu, kad tik savo sužadėtinę atgaučiau.

— Uū! Kelią pasakysiu. Klausyk...

Ir Apuokas viską apsakė iš eilės:

— Slibinas šitose vietose didelę galią turi. Jisai šičia viso aukso šeimininkas: iš ko nori atima. Ir gali tasai Slibinas visą vietą, kur aukso yra, į savo ratą sutraukti. Tris dienas šuoliais lėk ir vis tiek iš to rato neištrūksi. Tačiau mūsų krašte yra tokia viena vieta, kur Slibino galybė nepasiekia. Jeigu kas mokėtų, tai galėtų ir su aukso nuo Slibino pasprukti. Na, nepigiai tat atsieina: atgal kelio nebebus.

Ailypas ir ėmė prašyti:

— Būk toks geras, parodyk tą vietą.

— Parodyti,— atsako,— negalėsiu, akys mudviejų kitokios: dieną aš nematau, o naktį tu nežiūrėsi, kur nuskrisiu.

— Ką gi daryti?— klausia Ailypas.

Senelis Apuokas tada ir sako:

— Tikrą žymę nurodysiu. Nueik, apžiūrėk ežerus ir pamatysi— vieno viduryje uola stūkso lyg kalnelis. Iš vienos pusės pušys auga, o iš kitų trijų visiškai plika, tartum siena. Tai ir yra toji vieta. Kas su aukso nusikas iki tos vietos, tam kelias atsivers į ežero dugną. Čia jau Slibinas nebepasieks.

Ailypas pergalvojo viską ir sumojo— tai prie Itkulio ežero. Nudžiugo, šaukia:

— Žinau tą vietą!

Apuokas savo kalba:

— O tu nubėk vis dėlto, kad neapsiriktum.

— Gerai,— sako,— pažiūrėsiu.

O Apuokas pavymui dar pridūrė:

— Uū! Va ko nepamiršk: nuo Slibino paspruksi, bet atgal kelio nebeturėsi.

Padėjojo Ailypas seneliui Apuokui ir nuėjo namo. Greitai susirado jis tą ežerą su uola viduryje ir tuojau sumojo: „Pėsčias nè per visą dieną iki tos vietos nenubėgsi, būtina reikia arkliui kelią padaryti.“

Ir ėmė Ailypas kelią kirsti. Bene lengvas darbas— vienam, o dar per tankų mišką kokį šimtą su viršum varstų išvaryti. Kartais ir visiškai sveikatos nebetenka. Išsitraukia tada kasą— galas juk jam paliko,— pasižiūri, pasigėri, ranka paglosto ir tartum jėgų įgauna, ir vėl prie darbo. Šitaip jam treji metai nejučiomis ir prabėgo, vos vos spėjo viską susiruošti.

Paskirtą valandą atėjo Ailypas savo sužadėtinės. Ištraukė jos kasa iš upelio, apsvyniojo aplink save, ir abu pasileido per mišką. Pribėgo prie iškirsto kelio, o ten šeši žirgai paruošti. Užsėdo Ailypas ant žirgo savo sužadėtinę pasodino ant kito, ketvertą pasiėmė vestis, na ir pasileido, kiek tik žirgai įkerta. Nuilsta viena pora — ant kitos persėda ir vėl lekia. O laputė vis pirma.

Tik dumia, tik dumia, žirgus nirtina — niekas nepavyo. Į vakarą spėjo vis dėlto prie ežero nusigauti. Ailypas tuojau luotelin išoko ir peryrė sužadėtinę su lapute prie uolos. Tik priplaukė — uoloje kelias atsivėrė; jie smuktelėjo tenai, o tuo metu kaip tik ir saulutė nusileido.

Ai, kas tada buvę, kaip žmonės sako! Kas tada buvę!

Kai saulutė nusileidusi, Slibinas visą tą ežerą trim ugnies žiedais aprietęs. Vandeniui į visas puses auksinės kibirkštys tikšte tiškusios. Savo dukters vis dėlto ištraukti negalėjęs. Apuokas Slibinui kenkęs. Atsitūpęs ant ežero uolos ir vis tą patį rėkęs:

— Uū! Uū! Uū!

Suūkiąs šitaip tris kartus, ugnies žiedai ir išblėstą mažumėlių, lyg vėsti pradeda. O kai vėl įsidedą ir aukso kibirkštys smarkiai per vandenį imančios piltis, Apuokas vėl pradeda rėkti.

Ne vieną naktį Slibinas čia siautėjęs. Na, nieko nepadaręs. Neturėjęs galios.

Nuo to laiko ežero pakrantėje, kur smėlį bangos skalauja, ir atsirado aukso. Ir vis, matai, lukšteliai ar siūleliai, o didesnių gabaliukų nebūti nėra. Iš kur čia to aukso atsirado? Tad ir pasakoja žmonės, kad iš Slibino dukters auksinės kasos prisiplaikstė. Ir daug juk to aukso. Pasakui, jau mano atminime, kiek dėl tų pakrantės išplovų buvo ginčų tarp baškių ir Kaslių gamyklininkų!

O tas Ailypas su savo pačia Auksaplauke po ežeru taip ir likęs. Pievų jie ten turį, žirgų, avių bandas. Žodžiu, laisvė.

Pasakoja, kad Auksaplaukė pasirodanti ant uolos. Žmonės matę Apyaušriu, esą, išeinanti ir sėdinti, o jos kasa lyg auksinė juosta per uolą rangosi. Gražumėlis! Oi, koks gražumėlis!

Na, pats aš tai nemačiau. Nepasitaikė. Nemeluosiu.

Ivanka Sparnuotis

Apie Zlatousto darbininkus seniai jau buvo paleistos tokios kalbos, kad jie meistrystės iš vokiečių mokėsi. Atvežę, girdi, į gamyklą kiek vokiečių. Iš jų vietiniai gamyklininkai ir išmokę, kaip damaskinį plieną lydyti, kaip piešti ir kaip raižyti. Ir knygose taip esą užrašyta.

Tačiau tu tokių kalbų tik viena ausimi klausykis, o kita ausimi gaudyk, ką mūsų seniai pasakoja. Va tada ir suprasi, kaip buvo,—kas iš ko mokėsi.

Kad mūsų gamyklą kitados vokiečiai valdė, tai teisybė. Kokius dvejus ar trejus metus ji vokiečiui šeimnininkui priklausė. Ir paskui, kai vėl gamykla į išdo rankas atiteko, vokiečiai ilgai čia trynėsi. Ne vienas namas, ne du, o dvi pilnos gatvės jų prisigrūdo. Taip jos ir vadinosi: Didžioji vokiečių—kuri nuo Butylovkos kalno iki Bogdankos ėjo, ir Mažoji vokiečių. Bažnyčią vokiečiai savo turėjo, taip pat mokyklą, net ir bylinėdavosi jie savame teisme.

Bet reikia ir tai pasakyti, kad gamykloje netrūko ir kitų gyventojų. Ne be reikalo vienas galas Demidovka buvo vadinamas. Ten Demidovo meistrai gyveno, o jie, aiškus daiktas, damaskinį plieną iš seno mokėjo lydyti.

Baškirų taip pat negali pamiršti. Šie jau seniausiai mūsų apylinkėse įsikūrė.

Žmonės jie, tiesa, neturtingi, betgi jų žirgai ir damaskinis plienas būdavo toks, kad amžiais nepamirši. Kitą sykį tokį senojo amato raštą ant peilio ar kardo parodo, jog naktimis jis tau ilgai sapnuosis.

Tai ir išeina — mūsiškiai ir be tų atvežtinių vokiečių turėjo iš ko pasimokyti. Ir patys jie, aišku, ne be galvos buvo, prie svetimo ir savo pridėdavo. Senieji dirbiniai tatai aiškiai rodo. Kas ir mažai nutuokia, ir tas iš tų dirbinių supranta, ar panašus avinas į erelį, tai yra — vokiškas darbas į vietinį.

Man šit velionis senelis vieną nutikimą pasakojo. Tai buvę dar prie baudžiatvės. Gal prieš kokį šimtą metų. Anuomet užtektinai vokiečių mūsų duonelę rijo, ir vyresnybėje vis vokiečiai maišėsi. Tik staiga pasklido kalbos — be reikalo, girdi, tokią govėdą šeriam, nieko mūsų vokiečiai išmokyti negali, užtat kad patys mažai teišmano. Gal ir aukštąją vyresnybę tokios šnekos pasiekė. Vokiečiai ir sunerimo. Atsigabeno iš savo žemių kažkokį Vurmą ar Mumrą. Šis, girdi, parodysiąs, kaip damaskinį plieną lydyti. Tik nieko tam Mumrai neišėjo. Pinigų turėjo daugybę, o plieno nė luitelio nepadare. Vokiečių vyresnybei tikra gėda. Tačiau netrukus vėl gamyклоje gandą paleido: atvažiuojąs iš vokiečių žemės gerų geriausias meistras. Tas parodysiąs, kaip uždėti piešinį ir pauksinimą, kokio čia niekas nei regėjęs, nei girdėjęs. Gamyklininkai po to Mumros šitų vokiečių pagyrų nė į galvą nebeima.

Tarp savęs tik tiek pakalba:

— Liežuvis be kaulų. Malk, ką nori, jei tau leidžiama.

Bet iš tikrųjų — atvažiavo vokietis. Šauniai atrodo, o pavardė — Štofas. Mūsiškiai, žinoma, pasišaipė kiek:

— Štofas tai kvorta, o kvorta tai ne taurelė: dviese išgersi — ir imsi dainuoti. Matyt, išeis tam Štofui kas nors.

Šaipokai šaipokais, bet tasai Štofas iš tikrųjų pasirodė supratingas vyras besąs. Nors ir išverstakis, bet įnagį rankoje valdo puikiai ir dirbti netingi. Tiesiai pasakius, meistras. Tik tas nepatiko: labai jau jis nosį riedavo ir viską, kas mūsiškių padaryta, niekindavo. Ką tik jam ką parodysi iš gamyklos darbų, jis vis tą patį: fui ir fui. Dėl to jį taip ir pavadino: Štofas Fuikas.

Tasai Fuikas dėdavo gražmenas dovaniniams ginklams. Jam auksiniai žirgai ant kardo išeidavo visi kaip vienas, ir paausavimas be mažiausios sutepties. Uždėtas lygiai, tvirtai. Ir nupiešta gražiai. Viskas pui-

kiausiai išvedžiota. Kanopos kaip stiklinaitės, ausytės it grybukai, ir kuokštas ant kaktos matyti, akutė — taškelis stovi vietoje, o karčiai ir uodega kokią smarkybę rodo. Stovi auksinis žirgelis, o virš jo auksinė karūna. Irgi puikiai išrašyta. Visi išraitymai matyti. Tik to nesuprasi — kam ji čia virš arkliuko atsiradusi.

Išpuošia Fuikas kardą ir pasigiria:

— Tai yra vokiška darpas.

Vyresnybė jam pritaria:

— O, taip. Tokios puikios darpo rusas nekali suprasti.

Mūsų meistrams, aišku, apmaudu. Galvojo, ką čia prie vokiečio pastačius, kad ne prasčiau padarytų. Sako vyresnybei — taip ir taip, reikia priskirti Štofui ką iš vietinių mokyti. Toks nuostatas yra, bet vyresnybė rankas skėsčioja, savo kalba:

— Tai liapai kepli darpas. Rusas nekali suprasti.

Mūsų meistrai savo laikosi ir tik galvoja, ką čia paskyrus. Visus gerus piešėjus ir auksuotojus jie žinojo iki vieno, bet juk ne kiekvienas tinka. Kitas jau pagyvenęs. Tokio į parankinius neskirsi, kad jis pats seniai jau meistras. Reikia kokio jaunesnio, kad pabūtų kaip ir mokiniu.

Tuo metu kaip tiktai į cechą užėjo senelis Bušujevas. Jis anksčiau irgi gražmenas ant kardų dėdavo, bet susirėjo su vokiečiais ir atidarė savo dirbtuvę. Pasistatė, kaip pas mus įprasta, pirkioje ketaus krosnelę, Kusoj pagamintą, ir pradėjo pagal užsakymus metalą mėlyninti ar sidabrinti. Na, ir nuo auksinimo neatsisakydavo. Tas senelis Bušujevas turėjo sumanų bernaitį, ar augintinį, ar anūką — Ivanką, ta pačia pavarde — Bušujevą, gabų piešėją. Seniai gamyklon jį viliojo, bet senelis vis neleido.

— Neleisiu, — rėkia, — kad Ivanka su vokiečiais trintųsi. Ranką pagadins ir akį apdrums.

Pažiūrėjo senelis Bušujevas į Fuiko kardą, net krenkštelėjo ir pagyrė:

— Puikus darbas!

Paskui, kiek palaukęs, pasigyrė:

— O vis dėlto mano Vaniatkos ranka drąsesnė ir akis linksmesnė. Meistrai ir griebėsi tų žodžių:

— Leisk pas mus į gamyklą. Gal jis iš tiesų vokietį apšaus.

Na, senis nė iš tolo.

Visi žinojo — seniokas atkaklus, savarankiškas. Teisybę pasakius, visai atžagaršeris. O vis dėlto sumanymas pritraukti Ivanką nėjo meistrams iš galvų. Kai senelis išdrožė namo, jie ir tariasi:

— Tikrai, vertėtų pamėginti!

Kiti vėl atkalbinėja:

— Veltui laiką sugaišim. Bernas dar senelio valdžioje tebėr, o to nei basliu, nei dalba šalin nenuversi.

Kitas vėl svarsto:

— Gal kokią gudrybę čia sugalvojus?

O jie visai nesumojo, kad senis iš cecho išėjo susvyravęs.

Na kaipgi — rusas! Argi jis nori žemiau vokiečio stovėti. Niekada šito nebus!

Vis dėlto dvi dienas laikėsi. Tylėjo. Paskui staiga lyg trūkte pratrūko — ėmė rėkti:

— Ivanka, drožk į gamyklą!

Vyrukas nustebo:

— Kokių galų?

— Ogi tokių galų, — šaukia, — kad reikia tą vokiečių Fuiką apmauti. Ir taip pralenkti, kad nė ginčo nebūtų.

Vaniuška apie tą atvykėlį buvo jau girdėjęs. Taip pat žinojo, kad senelis neseniai ceche lankėsi, tik nieko nesakė, o senis išsismarkavo.

— Jeigu, — sako, — vokiečių pralenksi, vesk Oksiutką. Neprieštarausiu!

Vyrukas, matai, mergaitę turėjo nusižiūrėjęs, o senis niekaip nesutiko:

— Negaliu įsileisti į namus tokios nuogalės, bekraitės.

Ivankai smagu, kad senelis kitaip prakalbo, — lėkte nulėkė į gamyklą. Pakalbėjo su meistrais — taip ir taip, senelis sutinka, o aš juo labiau. Pats noriu su vokiečiu pasivaržyti. Na, meistrai tada ir ėmė vokiečių vyresnybę spirti, kad prie Fuiko paskirtų rusą mokinį — Ivanką, vadinasi. Tas vyrukas esąs dar ne visai užaugęs, lengva su tokiau. Esąs jaunikio metų, o išrodąs visai vaikas. Kai pavasarį baškirai rengią žirgų lenktynes, tai jį su treigiais leidžia. Arklius tai jis puikiausiai pažinojo.

Vokiečių vyresnybė iš pradžių spyrėsi, paskui žiūri — vyrukas apšėpęs, sutiko: nieko, mano, tokiam neišeis. Taip Ivanka ir pateko pas vokiečių į parankinius. Prisižiūrėjo darbo, o sau vienas galvoja, — dailus vokiečiui žirgelis išeina, tik gyvybės nejusti. Reikia taip įsibuklinti, kad žir-

gas šuoliais lekiąs išeitų. Šitaip galvoja, o pats kvailiu dedasi, stebisi, kaip vokietis kiekvieną brūkšnelį mikliai brėžia. Vokietis tik pilvą glos-
to ir postringauja:

— Tai yra vokiška darpas.

Praėjo šitaip kiek laiko, Fuikas ir sako vyresnybei:

— Laikas tam perniukui tuoti mėkinamąjį darpa,— o pats akimi mer-
kia: štai kur juoko būsią.

Vyresnybė tuojau sutiko. Uždavė Ivankai mėginamąjį darba, kaip
pridera,— kad pasirodytų, kiek išmokęs. Davė plieno kardą, nurodė laiką
ir įsakė piešti žirgą ir karūną, kur ir kaip moka.

Na, Ivanka ir ėmėsi darbo. Darbas jam, tikrai sakant, žinomas. Tik
tiek rūpi — reikės švarumu nuo vokiečio neatsilikti ir išmone pralenkti.
Jau seniai buvo nusprendęs — piešti žirgą, šuoliais lekiantį. Bet kaip ta-
da su karūna? Galvojo, galvojo ir sugalvojo piešti porą arklių. Žirgelius
apvedė juosta, o ant jos karūną nupiešė. Irgi visi išraitymai, visos šake-
lės matyti, ir truputį šita karūnėlė atgal atšlijusi, lyg baškiras ant žirgo,
kada iš visų jėgų lekia.

Pažiūrėjo Ivanka, mato — gerai piešinys dera ant banguoto plieno.
Gyvi išėjo žirgeliai.

Pagalvojo Ivanka ir atsiminė, kaip išvakarėse Oksiutka šnabzdėjo:

— Tu jau pasistenk, Vania! Gal sparnelius pritaisyk žirgeliui, ar
ką, kad geriau už Fuiko išeitų.

Atsiminė tatai ir sako:

— Ė, buvę nebuvę! Gal taip geriau!

Ėmė ir pritaisė tiems žirgeliams sparnelius, ir mato — iš tiesų, dar
gražiau piešinys atrodo. Šitą piešinį įtvirtino ir pagal senelio paslaptį
nuauksino.

Baigė laiku. Kruopščiai nulygino, nugludino, žiūrėti miela. Pareiš-
kė — atiduodu mėginamąjį darba. Na, ėmė žmonės rinktis.

Pirmasis atkiūtino senelis Bušujevas. Kapojo kardu ir kazokiškai, ir
baškiriškai. Tvirtumą irgi bandė, o daugiausia gėrėjosi auksiniais žirge-
liais. Iki ašarų žiūrėjo. Paskui ir sako:

— Dėkui, Ivanuška, nudžiuginai senioką!.. Aš tikėjau, kad tau gerai
išeis, bet tokios išmonės nelaukiau. Prie rašto tavo piešinys kaip tik pri-
tiko. Ir tas gerai, kad nuo rankenos arčiau prie kertamos vietos žirge-
lius pavarei.

Mūsiškiai meistrai irgi giria. O vokiečiai bene supras tokį daiktą. Kai atėjo, tai triukšmą sukėlė.

— Koks kvailystė! Kas gi matė arklių su sparnais! Kodėl karūna šone kulėti? Tai karūnuoto asmens įžeidimas!

Tiesiai pasakius, griūte užgriuvo vyruką, vos į kalėjimą neįkišo. Tada senelis Bušujevas įniršo.

— Šunes jūs,— šaukia,— neišmanėliai! Paimt va šitą patį kardą ir nukapot jums medines makaules. Ką jūs suprantat apie tokius daiktus?

Senį, žinoma, savi išstūmė, kad vokiečiai iš tiesų ko bloga nepri-darytų. O vokiečių vyresnybė Vanią išvijo. Žviegia įkandin:

— Tokio kvailio perniūkščio į kamyklią neleisti! Baudą mokės! Baudą!

Ivanka nuo to spieginimo buvo benuliūstas, bet senelis guodė:

— Nesikrimsk, Ivanka! Be vokiečių gyvenome ir toliau gyvensi-me. Ir baudą jiems atkišime. Tegu paspringsta. Vesk Oksiutką. Pasa-kiau— neprieštarausiu, ir neprieštarauju.

Ivanka truputį nusigiedrijo ir prasitarė:

— Taigi ji ir pakišo mintį sparniukus žirgeliams pritaisyti.

Senelis nustebė:

— Nejau ji tokia sumani merga?

Paskui patylėjo ir kad surėkė ant visos gatvės:

— Arklių parduosiu, o vestuves jums iškelsiu, kad visa gamykla ži-notų. O dėl sparnuotų žirgelių nenusimink. Ne visada mūsų gamykloje vokiečiai viršų turės. Atsiras ir supratingų žmonių. Atsiras! Dar, žiūrėk, premiją tau paskirs! Paminėsi mano žodį.

Žmonės, aišku, juokiasi iš senioko, o išėjo taip, kaip jisai buvo sakeš.

Netrukus po Ivankos vestuvių į gamyklą atvažiavo caras su savo palyda. Gal bent dvidešimt trejetų. Toje palydoje buvo vienas kazokų generolas. Dar iš Kutuzovo armijos. Nemaža jis priešų sutrynęs ir vo-kiečių miestus, sako, ėmęs.

Tas generolas važiavo į Sibiro pusę savais reikalais, bet caro veži-mų vilkstinė jį pavijo. Na, žmogus nusipelnęs. Caras ir paėmė jį dėl garbės į savo palydą. Bet mato—seniui ant krūtinės nedaug nusipelny-mo ženklų tėsą.

Artimesnieji caro' pakalikai, kurie nosinę pakelia ir krėslą pasta-
to,—kur kas daugiau turi. Tad caras ir sugalvojo šitą generolą apdova-
noti kardu.

Kitą dieną, kai atvažiavo į Zlatoustą, nuėjo visi į išpuoštų ginklų
cechą. Caras ir sako generolui:

— Dovanoju tau kardą. Išsirink, kur gražiausias.

Vokiečiai, aiškus daiktas, iš anksto visą Fuiko darbą aikštėje išdė-
liojo. O vienas mūsų meistras ėmė ir pakišo į tą skaičių Ivankos žirge-
lius. Generolas, pamatęs šitą kardą, tuoj pagriebė. Ilgai žirgeliais grožė-
josi, ašmenis žiūrinėjo, visus sraigtelius išmėgino ir sako:

— Daug esu savo amžiuje išgražintų ginklų matęs, o tokio piešinio
nepasitaikė. Matyt, meistras su polėkiu. Sparnuotas žmogus. Noriu jį
pamatyti.

Na, ką vokiečiai bedarys, gavo kviesti Ivanką. Atėjo tasai, o gene-
rolas jam dėkoja. Ištraukė kiek turėjo kišenėje pinigų ir sako:

— Atleisk, brolau, daugiau neturiu: išleidau kelyje. Duokš, nors
pabučiuosiu tave už tokią meistrystę. Ji ragina gerą kazokišką kirtį
smogti.

Dabar generolas kardu taip švystelėjo, kad caro svitai šalta pasi-
darė, o vokiečius prakaitas išpylė.

Nuo to karto Ivaną Bušujevą gamykloje ir praminė Sparnuočiu.
Gal po kokių metų ar po kiek už tą kardą premiją atsiuntė, tik vokie-
čių vyresnybė, žinoma, tą premiją pasiglemžė. O Fuikas po to į savo
kraštą išvažiavo. Jis, matai, vis dėlto buvo meistras, jam ir apmaudu
pasidarė, kad jo darbą prasčiau įvertino.

Ivanas Bušujevas, aiškus daiktas, į gamyklą grįžo, kada vokiečiai,
vyresnieji ir veltėdžiai, visi buvo išvyti, o vieni tikrieji meistrai pasi-
liko. Na, ne vienerius metus šitaip truko, mat, vokiečių vyresnybė tu-
rėjo prie caro savų žmonių, ir gudrumo jiems taip pat nestigo.

Senelis Bušujevas Oksiutka buvo labai patenkintas. Visiems kai-
mynams girdavo:

— Šauni bobelė besanti. It pora žirgelių su Ivanka linksmai gyve-
nimu lekia. Vaikus gerai augina. Tik vienas daiktas nesiseka. Oksiutka
neatnešė man tokio anūkėlio, kad iš karto sparneliai būtų matyt. Na, gal

dar atneš, o gal ir šitiems sparnai išaugs. Kaip manote? Negali būti, kad Sparnuočio vaikai būtų be sparnų. Tiesa?

Sakmės herojus Ivanas Bušujevas — reali asmenybė. Meniniai šito puikaus meistro darbai yra Zlatousto muziejuje.

Ketaus senelė

Su Kaslių dailiojo liedinimo meistrais niekas lygintis negalėjo. Tiek gamyklų aplink, o nė vienos greta nepastatysi.

Kitiems gamyklininkams tat ne visai patiko. Daugelis norėjo savo liejiniais kasliečius pralenkti, bet nesisekė.

Tagilo Demidavai labai šnairavo. Na kaipgi — geriausias, gali sakyti, šitose apylinkėse gamyklos vardą turėjo, o čia tau — liejiniai prasčiau. Varžytis vis dėlto nebandė, priežastį sugalvojo:

— Lengvai kasliškius pralenktume, tik užsiimti neverta: naudos maža.

O Lysvos Šuvalovams juokingiau išėjo. Tie, suprantai, buvo įkišę nagus į tą reikalą. Savo gamykloje Kusje-Aleksandrove, sako, sugalvojo taip pat dailiuoju liedinimu užsiiminėti. Meistrų iš visokių pašalių privežė, menininkų prisamdė. Ne vienerius metus taip pūtėsi ir pinigų, sako, negailėjo, bet mato — greta su kasliečiais šitų liejinių nepastatysi. Numojo ranka ir sako kaip Demidovai:

— Tegu jie savo žaisliukais mėgaujasi, mums rimtesnių darbų atsiras.

Mūsiškiai meistrai tarp savęs pasišaipto:

— Taigi užtat! Užsiimkite kuo kitu, o su mumis nesirunkite. Mūsų liejiniai gal visame pasaulyje puikiausi. Kaslių darbas, ką ir besakyti.

Kur čia buvo pats svarbumas, pasakyti nemoku. Kai kas sakė, kad čionykštis ketus esąs ypatingas, tik, mano galva, ketus tai ketus, o rankos tai vėlgi rankos. Šito pamiršti niekaip negalima.

Kasliuose, matai, tas dailusis liedinimas buvo iš senų laikų išsakinijęs. Dar prie Zotovų, kai jie šičia žmones maitojo, menininkai Kasliuose gyveno. Užtat žmonės ir įgudo.

Juk statulėlė, nors ir geriausiai menininko nulipdyta, pati nepasidarys ketinė. Miklios rankos turi ją į ketų perkelti.

Formuotojas nors ir gatavu daiktu seka, bet jo ranka daug reiškia. Menka kiek neapsižiūrėjo — ir یشهina niekai.

Atliejus nukalineti reikia. Irgi ne kiekviena akis ir ranka gali. Lie-dinant, žinoma, visada kokių ydų randasi. Na, burbulas koks susidaro, raupelis iššoka, duobučių irgi būna, o dažniausiai maišosi pašalinės plokštės. Nukalinetojui ir tenka visas tas ydas ištaisyti: burbulus, duobes užlyginti, nelygumus nukapot. Iš šalies žiūrėdamas, irgi matai — gana keblus darbas, ne kiekvienai rankai prieinamas.

Bronzuoti ir dažyti jau, regis, paprasčiau, o pamėgink — pamatysi, kad ir šičia reikia visokių gudrybių labai daug žinoti.

O juk visų tų darbų reikėjo vienam liejiniui. Užtat apie kasliečių dailųjį liejimą, be menininkų, nemaža ir šiaip žmonių vaikščiojo. Šie buvo atrenkami iš tokių, kurie ant kelio nesimėto. Daug kas iš jų, kaip tais laikais, nė skaityt rašyt nemokėjo, o gabumų tokiam darbui turėjo.

Statulėles, pagal kurias būdavo liejama, ne visi gamyklos menininkai darydavo. Daugiausia jas iš kitur atveždavo. Kai kurias, kaip sako, iš sostinės, kai kurias — iš užsienio, o dar ir tiesiai iš turgaus. Ką supaisysi — patinka gamyklos ponams koks daikčiukas, jie ir siūncia į Kaslius su įsakymu:

— Nuliekite pagal šitą pavyzdį iki to ir to laiko.

Gamyklos meistrai nulieja, o liedami tuos visokius liejinius apšneka:

— Tą turbūt prancūzai sugalvojo, ne kitaip. Jie, žinai, visada taip: arba kokią žaismingą puošmeną padaro, arba kokią keistenybę išgalvoja, kaip antai tą berną su sparniukais ant kulnų. Dažyklos Kuzmičius jį prekybininku Merkuška vadina.

— Vokišką darbą, brolau, irgi lengvai gali pažinti. Jeigu jau arklys kur riebesnis ar sotesnis, ar jautis kokių keturiasdešimt pūdų, arba ponia kur apkūnesnė, visai išsipusčiusi ir dar su šuniuku, tai ir žinok —

be vokiečio rankos čia neapsiėjo. Juk vokiečiai visų pirma apie sotį galvoja.

Na štai. Kitų liejimų tarpe tais laikais buvo ir Torokinas, Vasilijus Fiodoryčius. Nebe jaunas buvo. Dėdė Vasia liejykloje buvo vadinamas.

Tas dėdė Vasia iš pat mažumės prie formavimo dirbo ir, matyt, gabumų tam darbui turėjo. Kas kad rašyt skaityt nemokėjo, bet geriausiai iš visų padarydavo. Pačius kebliausias darbus jam pavesdavo.

Per savo gyvenimą dėdė Vasia ne vieną tūkstantį liejinių buvo padaręs, o vis tiek stebėjosi:

— Irgi sugalvoja! Vis kažkokie Jerkulesai, Lukavonai! O kad ką suprantama parodytų, tai — ne.

Su ta mintim ėmė jis vakarais užeidinėti į dirbtuvę, kur vyriausiasis gamyklos menininkas mokė jaunėlius piešti ir lipdyti.

Formuotojo darbas, žinia, yra kaimynuose su lipdymu: irgi pagaulios akies ir miklių pirštų reikia.

Pasižiūrėjo dėdė Vasia, kaip pamokos vyksta, ir galvoja sau:

„O ką, pats pabandyčiau.“

Bet jis žmogus jau nebe jaunas, savi vaikai jau dideli — jam ir sarmata tokiuose metuose mokslu užsiiminėti. Tai ką gi jis sugalvojo? Vogčiomis nuo namiškių ėmė darbuotis. Kai suminga visi, jis ir sėdasi prie darbo. Viena pati žinojo. Nuo jos, aiškus daiktas, nepasislėpsi. Pamatė, kad vyras užsisėdi, ir klausia:

— Ko gi tu, tėvai, naktinėji?

Jis iš pradžių išsisukinėjo:

— Darbas, girdi, labai keblus teko, o pirštai sugrubo, tai ir mankštiniu juos.

Pati vis kamantinėja, bet jam ir pačiam knieti pasisakyti apie savo sumanyką. Ne be reikalo gal sakoma: pirma apsvarstyk su pagalve, paskui su pačia. Na, jis ir išsipasakojo:

— Taip ir taip... Sumaniau savo pavyzdį padaryti liejimui.

Pati suabejojo:

— Kad čia turbūt ponų darbas. Jie mokyti, o tu gi?

— Tai ir bėda,— atsako jis,— kad ponai išgalvoja nesuprantamų dalykų, o aš noriu ką paprastą parodyti. Kad būtų visiškai kaip gyvenime. Sakykim, senelę Anisją nulipdyti, kaip ji verpia. Ar matei?

— Kurgi,— sako,— nematysi, jei kiekvieną dieną pas juos užbėgu.

Mat, šalimais su jais gyveno Beskresnovai. Jų namuose gyveno senelė, visai jau senutė. Anūkėliai jau buvo užaugę, namų ruošą pati šeimininkė apeidavo, ir toji senelė laiko turėdavo. Tik jinai — darbščioji bitelė — argi išbus be darbo? Tai ir sėdėdavo dienų dienas prie ratelio, ir vis toje pačioje vietoje, šalia rėčkutės su vandeniu. Dėdė Vasia tą senelę ir nusižiūrėjo. Kur buvęs, kur nebuvęs, ir užsuka pas kaimynus tartum su kokių reikalu, o vis į senutę spokso. Pačiai, matyt, patiko vyro sumanymas.

— Ką gi,— sako,— senikė verta. Amžių nugyveno, niekas nieko bloga apie ją nepasakys. Darbininkė, malonaus būdo, žodžio negaili. Tik ar priims gamykloje?

— Tai,— atsako Vasia,— pusė bėdos, juk molis nepirktas, ir rankos savos.

Taip ir ėmė dėdė Vasia lipdyti senelę Anisją su visa jos — kaip šiandie pasakytume — darbaviete. Čia tau ir rėčkutė, ir samtelis prie šono prikabintas, ir senelė sėdi, išdžiūvusiais pirštais siūlą suka, o sukdamą truputį šypsosi — tuoj tuoj meilų žodį pratars.

Lipdė, žinoma, iš atminties. Senikė net nežinojo, o Vasios pati labai smalsavo. Kiekvieną naktį vis prieina ir savo žodį pridėdą:

— Skarelė kaip ir išsipūtusi per daug. Nemėgsta senelė išsisklaidžiusi vaikščioti, ir nepritinka senai taip skarelę nešioti.

— Samtelis jų ne toks didelis. Tyčiomis andai pasižiūrėjau.

Na, ir visa kita. Dėdė Vasia dėl kai ko pasiginčija, kai ką priima.

Na, nulipdė statulėlę. Dabar jam buvo galvos suksenos — ar rodyti, ar ne? Kad neimtų juoktis!

Vis dėlto ryžosi, nuėjo tiesiai pas valdytoją. Dėdės Vasios laimei, valdytojas tada geras pasitaikė, neblogą atminimą apie save gamykloje paliko. Pasižiūrėjo jis į Torokino darbą, suprato, matyt, ir sako:

— Palauk truputį — reiks man pasitarti.

Na, po kiek laiko pareina kartą dėdė Vasia namo ir duoda pačiai pinigų.

— Žiūrėk, motin, pinigų už statulėlę davė! Ir raštelį išrašė, kad vėl sugalvočiau, tik niekam, be savo gamyklos, kad neparduočiau.

Taip ir išėjo Torokino senelė per pasaulį keliauti. Pats dėdė Vasia ją formavo ir nuliejo. Ir, suprantai, pasirodė paklausyti prekė besanti. Daug greičiau ją išgraibstė, negu kitus gamyklos dirbinius. Dėdė Vasia nusto-

jo slapstyti. Pareina iš liejyklos ir prie visų su moliu terliojasi. Sugalvojo šį kartą angliavežį nulipdyti, su dėže, su arkliu, viską, kaip iš tikrųjų būna.

Žiūrėdami į dėdę Vasią, kiti gamyklos meistrai padaršėjo — irgi suduro lipdyti, drožinėti, kam kas. Sakykim, pieštukams susidėti prietaisą, panašų į aulinį batą, peleninę, tartum kopūsto lapą. Kai kas vėl sugalvojo išrėžti mergele su krepšeliu grybų, kas savo šunelį nulipdyti stengiasi. Vienu žodžiu, visi įniko į tą darbą.

Visi džiaugiasi. Torokino senele geru žodžiu mini:

— Tatai ji mums visiems taką pramynė.

Tačiau neilgai šitaip buvo. Staiga viskas apsvirtė aukštyn kojom. Pasikvietė valdytojas dėdę Vasią ir sako:

— Žinai, Torokinai... Aš tave laikau geriausiu meistru, todėl darbo gamykloje neatsakau. Tik lipdyti daugiau nebedrįsk. Gėdos tu man pridarei su savo statulėle.

O kitus, kurie Torokino keliu nuėjo — lipdyti ir drožinėti ėmė, — visus iki vieno iš gamyklos išvijo.

Žmonės, aišku, lyg pakvaišę pasidarė: už ką, dėl ko tokia nelaimė? Supuolė pas dėdę Vasią:

— Kas čia yra? Apie ką su tavimi valdytojas kalbėjo?

Dėdė Vasia nenuslėpė, papasakojo, kaip buvo. Kitą dieną vėl jį pas valdytoją kviečia. Pasirodo tas kaip ne savas, į akis nežiūri, kalba su pertrūkiiais:

— Tu, Torokinai, nereikalingų žodžių nekalbėk! Įsakyta man tave visų pirma iš gamyklos ištrenkti. Šitaip ir popieriuje parašyta. Tik tavo šeimos gailėdamas, palieku.

— Jeigu taip, — atsakė dėdė Vasia, — galiu ir pats išeiti. Prasimaitinsiu kaip nors iš šalies.

Valdytojui, matyt, visai gėda pasidarė.

— Negaliu, — sako, — šitaip daryti, aš pats, gali sakyti, tave į tą darbą pastūmėjau. Palauk, gal dar pasikeis. Tik apie šitą pokalbį niekam nepasakok.

Valdytojas, matai, pats kitaip galvojo.

Artimesnieji pasakojo — dideliu sau įžeidimu palaikęs tą pono įsakymą, kitiems skundėsi:

— Kad ne senystė, nė vienos dienos čia nebegyvenčiau.

Jis — tasai valdytojas — su charakteriu vyras buvo, gerokai pasi-
šiaušęs. Kad tik ne pagal jo norą, tuojau:

— Gyvenkite, neliūdėkite, manęs nepasigeskite, aš jūsų nė to tiek,
juk savininkų yra daug, o tikrai išmanančių gamyklos darbą žmonių —
maža. Rasiu vietą, kur kvailių mažiau, tvarkos daugiau.

Pasako taip ir greitai į kitą vietą išleikia. Daugelyje gamyklų jį
gerai žinojo. Darbininkai visur jį gyrė, savininkai graibstė. Netgi viliojo.

Visi, aišku, žinojo — žmogus neramus, nemėgsta, kad jį stumdytų,
užtat moka daug pinigų rasti tokiose vietose, kur kiti ničnieko nemato.

Gamyklų ponams tas tiko.

Pirmiau šitas valdytojas buvo dirbęs Omutinsko gamyklose, pas
pirklius Pastuchovus. Susibarė dėl to, kad kapeikos ten buvo pirkliškai
spaudžiamos. Galvojo — Kasliuose bus paprasčiau, o šit kas išėjo: visos
apylinkės valdytojas negali savo akimi modelio išrinkti. Kam gi tat
patiks?

Valdytojas ir išsižeidė, o jau, matyt, pasenęs buvo, nebe toks smar-
kus, bijoti ėmė. Tad jis ir liepė dėdei Vasiai patylėti.

Dėdė Vasia ką darys? Papasakojo vis dėlto draugams. Tie mato —
ne čia pradžia, ne čia ir galas. Ėmė klausinėti ir sužinojo viską smul-
kiausiai.

Kaslių gamyklos, mat, paveldo keliais buvo atitekusios pirkliams
Rastorgujevams. O taip jau yra — kur pirklys gauna turtingą palikimą,
ten būtinai koks nors vokietis prisitaiso. Į Rastorgujevo gamyklą atglū-
dino fon baronas Meleris, dar ir Zakomelskiu vadinamas. Matai, koks
peslys? Po penktųjų metų visoje šalyje išgarsėjo kaip budelis ir korikas.

Anais laikais tas Meleris-Zakomelskis dar kaip jaunas eržiliukas
tebelakstė. Vos Rastorgujevo dukterį vedė, tuoj tartum vyriausiu šeimi-
ninku pasidarė.

Juk jų — Rastorgujevų įpėdinių — ne viena dešimtis buvo, o svėrė
jie nevienodai. Kas gavo mažesnę dalį, tas mažai ir reiškė. Meleris di-
džiausią dalį gavo, tai ir pasidarė vyriausias.

Tas Meleris turėjo kažkokią tetą Karoliną. Jinai Melerį lyg ir auk-
lėjusi. Užaugino, matai, vėzdą darbininko nugarai. Irgi, sako, didelė po-
nia — baronienė. Atvažiavo ji į gamyklą. Kas matė, kalbėjo, kad labai
stora, it kubilas, jeigu iš tolo žiūrėsi.

Ir kažkodėl toji teta Karolina tarėsi nusimananti apie dailių liejimą. Kai reikėdavo modelį išrinkti, tai Meleris visada tardavosi su ja. Būdavo, kad ir ji pati viena išrinkdavo. Liejykloje juokdavosi:

— Išrinkta pagal vokiečių tetulės akį — mūsų žmogus nė suprasti nesupras.

Na, tai va... Išvažiavo toji vokiečių teta Karolina kažkur į užsienius. Ilgai ten bastėsi. Vieni sako — gydėsi, kiti — šiaip linksminosi senystėje. Jos dalykas. O kaip tik tuo metu Torokinas iš ketaus senelę padarė, o paskui ją ir kiti tokie daikčiukai pasipylė ir greitai per rankas nuėjo.

Meleriui, matyt, ne tas galvoje buvo, o gal pelno užsigeidė, tik mūsų meistrams buvo palengvėję. O kai parvažiavo vokiečių tetulė namo, tai iškart viskas pasikeitė.

Ir cypė ji, ir seilėmis taškėsi, kai pamatė ketaus senelę. Na, savo auklėtinį užpuolė, priekaištauja jam visaip: greit, girdi, savo vežėją ar kiemsargį ant stalo pasistatysiąs. Gėda prieš visą pasaulį!

Meleris, matyt, nekokio protelio buvo, sunerimo:

— Dovanokite, mieloji tetule, neapsižiūrėjau. Tuoju tuos reikalus sutvarkysime.

Ir rašo valdytojui papeikimą su griežtu prieraišu — visus naujus menininkus tučtuojau iš gamyklos išvyti, o jų modelius uždrausti, kad niekuomet nebebūtų liejami.

Taip ir prispjovė vokiečių tetulė Karolina su savo brangiuoju auklėtiniu Kaslių meistrams į pačią širdį. Na, tik ketaus senelė už viską jiems atlygino.

Nueina kartą Karolina pas vieną didelį viršininką, su kuriuo jai reikia nuolankiai kalbėti. Ir mato — ant to viršininko stalo, pačioje aikštėje, Torokino darbas bestovįs. Karolina, aišku, būtų nutylėjusi, bet ponas pats paklausė:

— Juk čia jūsų gamyklos liejinys?

— Mūsų, — atsako jinai.

— Gražus, — sako, — daikčiukas. Gyvybe dvelkia.

Teko Karolinai pritarti:

— O, taip! Liapai puiki darpas.

Kitą sykį nutiko šitaip užsienyje. Ar ne Paryžiuje. Pamatė Karolina Torokino darbą ir ėmė visokių niekus malti:

— Per neapsižiūrėjimą, girdi, šis liejinys išėjo. Visai šita senutė prasta.

Karolinai gan mandagiai atsako žmogus:

— Matyt, madam, jūs nieko nenutuokiat apie šį dalyką. Čia vertingiausia — tai meistrystės gyvybė, o ją kiekvienas suprantantis iškart mato.

Gavo Karolina ir tatai praryti.

Parvažiavo ji namo, o ten mielasius auklėtinis skundžiasi:

— Ką gi jūs, brangioji tetule, man gėdą darote ir į nuostolius stumiate. Liejinių, kur jūsų išrinkti, niekas neima. Kompanionai netgi pyksta, o ir laikraščiai negerai rašo.

Ir paduoda jai laikraštį, o ten prirašyta apie Kaslių figūrinį liejimą. Liejimas, sako, — geresnio nereikia, o modeliai niekam tikę. Viskas nukreipta taip, kad išrinkti modelius patikėta ne tam, kam reikia.

— Arba, — sako, — Kasliuose prie šito darbo sėdi koks keistuolis su ketaus smegenimis, arba jį dirba sena vokiško kraujo ponija.

Kažkas, matyt, tiesiai taikė į vokiečių Karoliną. Gal gamyklos menininkai pakišo tą mintį.

Meleris-Zakomelskis nėrėsi iš kailio — norėjo sužinoti, kas parašė, bet nesužinojo. O Karoliną po šio įvykio teko nušalinti nuo gamyklos reikalų. Kiti kompanionai reikalavo. Užtat jinai, Karolina, nuo to karto tiesiog drebėdavo iš pykčio, kai gaudavo kur pamatyti Torokino darbą.

Ir dar kas? Pradėjo toji ketaus senelė Karolinai rodytis.

Kai lieka kambaryje viena, tai prie durų ir išdygsta šita stovylėlė, ir bemat ima augti. Karščiu nuo jos plieskia, kaip nuo neatšalusio liejinio, o jinai dar perspėja:

— Na tu, perrūgusi tešla, pasisaugok, kad neiškeptum.

Karolina į kampa puola, riksmą visuose namuose sukelia, o atleikia žmonės — nieko nėra.

Nuo to išgąščio ir nukeliavo šita vokiečių tetulė velniams košės virti. Jai paminklą gamykloje nuliejo. Vokiškos, aišku, išmonės: sparnai didžiuliai, o lengvumo nėra. Senasis Kuzmičius, prieš bronzuodamas, pasišiūrėjo į paminklą, vargais negalais perskaitė įmantrų užrašą ir sako:

— Angelas kiaušinių padėjo ir galvoja: ar čia tūpti, ar dar palaukti?

Po revoliucijos į tą pačią velnių skylę sugužėjo Karolinos giminė — visi Meleriai-Zakomelskiai, kurie nespėjo pabėgti. Nuo to, kai su didele nuoskauda paliko gyvenimą beraštis menininkas Vasilijus Fiodoryčius Torokinas, jau pusšimtis metų praėjo, o jo darbai ir šiandien tebėra gyvi.

Įvairiose šalyse ant rašomųjų stalų ir muziejų lentynų sėdi sau ketaus senelė, išdžiūvusiais pirštais siūlą suka, o sukdamą truputį šypso si — tuoj tuoj meilų žodį pratars:

— Pažvelk, na pažvelk, brolau, į senelę Anisją. Seniai gyvenau. Mano kauleliai rasi dulkėmis jau pavirto, o siūlas gal ir nūnai anūkams, proanūkiams tarnauja. Žiūrėk, gal kas ir paminės geru žodžiu. Garbingai, sakys, gyvenimą nugalėjau, nė senystėje sudėjusi rankų nesėdėjau. Arba paimkime Vasią Torokiną. Nuo vystyklų jį pažinojau, užtat kad mes giminės, dar ir kaimynai. Mažas berniūkštis tebebūdamas, ėmė į liejyklą lakstyti. Geras meistras pasidarė. Su gera akim, su auksine ranka. Nuskriaudė jį vokiečiai, norėjo jo meistrystę išbjauroti, o kas išėjo? Tartum gyva sėdžiu, su tavimi kalbuosi, atminimą apie meistrą laikau — apie Vasilijų Fiodoryčių Torokiną.

Taigi, brangysis! Darbas — ilgaamžis. Žmogus miršta, o jo darbas lieka. Štai tu ir išmanyk, kaip gyventi.

Sakmės herojus, Kaslių gamyklos darbininkas Vasilijus Fiodorovičius Torokinas, savamokslis menininkas, gyveno XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje. Sukūrė nemaža puikių skulptūrų iš ketaus.

Vasios kalnas

Lygumų šitas kraštas nedaug teturi. Vis kalnai ir daubos, daubos ir kalnai. Neapeisi jų, neapvažiuosi. Kalnas, aišku, nelygu kalnui. Kito niekas ir į galvą neima, o kitą ne tik kad savo apylinkė, bet ir tolimesnieji žino.

Vienas toks kalnas pasitaikė prie pat mūsų gamyklos. Iš pradžių, koki varstą ar daugiau, eina tokia prieškalnė, jog ir stipriausias arklys vos patraukia, ir tai visas putotas, o toliau reikia dar pačią statumą įveikti, tartum aukščiausią kokią keterą. Ką ir bekalbėti, įžymus kalnas. Sykį gavęs juo eiti ar važiuoti, ilgai atminsi ir kitiems papasakosi.

Pačia šito kalno ketera ėjo riba: baigėsi mūsų gamyklos ganiavos ir prasidėjo valdiniai miškai. Čia, aišku, užtvara buvo pastatyta ir vartai pravažiuoti įtaisyti. Tik tų vartų — vienas vardas. Senais laikais čia ėjo didysis kelias, ir tų vartų nė valandėlei nebuvo galima uždaryti. Geležinkelių anais laikais šiame krašte nebuvo, ir šiuo svarbiausiuoju Sibiro keliu ėjo ir važiavo, galima sakyti, be perstojo dieną ir naktį.

Galvijų į aną pusę praleisti nieku gyvu negali — tuoju už pertvaros buvo eglynas, pati nykiausia vieta. Kokia karvutė ar avytė prasmuks — ir neberasi, o kalnų šlaitai ne be reikalo buvo vadinami Vilkų tarpekliais. Žiemą ir žmonės pro juos būgštaudami ėjo, nors čia pat Sibiro vieškelis užė.

Saugoti vartus tokioje vietoje ne bet kam gali pavesti. Patikimo žmogaus reikia. Mūsų žmonės ilgai tokio ieškojo. Na, galop rado. Kareivis buvęs, Vasilijus vardu, o tėvavardžio ir pavardės nė nežinau. Iš čionykščių kilęs. Jauną jį kariuomenėn buvo paėmę, bet jis greitai atsikariavo: parkeliavo namo su medine koja.

Artimų giminių, matyt, tasai Vasilijus neturėjo. Šeimos nesukūrė. Taip ir gyveno vienas savo trobelėje, o ji kaip tik toje pusėje, kur šitas kalnas. Kareivio pensijos tais metais tiktai kapeikas gaudavai, duonai neužtekdavo, o misti kuo nors reikia. Vasilijus ir prisitaikė, mūsiškai kalbant, prie sėdimo amato: kurpiavo po kiek, pavalkus taisė, krepšius parduoti pynė, tai vėl staklėmis kokį smulkų daiktą audė. Vis tai kapeikiniai darbai, nepragyvensi iš tokių. Vasilijus norint nesiskundė, bet visi matė — skursta vyras. Tada žmonės ir sako:

— Ko tau čia sėdėti, kelkis į trobelę prie didžiojo kelio vartų ant kalno. Primokėsime už saugojimą.

— Kodėl,— jis atsako,— žmonėms nepatarnauti? Tik man su medkoje nelabai gerai galvijus gainioti. Jeigu kokį berniukštį parankiniu duosite, tai ir kalba baigta.

Žmonės ir sutiko, ir netrukus šis kareivis persikraustė į trobelę prie vartų. Trobelė, aiškus daiktas, mažytė, bet negi daug vienam reikia, kad tik būtų krosnelė, kur srėbalo ar košės išsivirti, gultas permiegoti ir šiek tiek vietos prie lango pasistatyti kurpiaus staleliui. Vasilijus ir įsikūrė čia ilgiems metams. Iš pradžių jis dėdė Vasia buvo vadinamas, paskui pasidarė senelis Vasilijus. Ir kalnui jo vardas prilipo. Ne tik mūsų gamyklininkai, bet ir tolimų pašalių žmonės, kuriems dažnai tekdavo važiuoti arba su gurguole varytis didžiuoju Sibiro keliu, žinojo Vasios kalną. Daugelis pravažiuojančiųjų pažinojo ir patį senį. Kartais pirkdavo iš jo visokių smulkmenų, juokaudavo:

— Jei tu, seni, nors po veršką kalno nuimtum kas metalai, vis lengviau būtų.

Senis tą patį sakydavo:

— Ne nuimti, o pridėti reiktų — šis kalnas žmogui juk naudingas.

Pravažiuojantieji ima kamantinėti, kodėl, o senelis Vasilijus tokias kalbas nukreipia į šalį.

— Ogi kai važiuosi toliau, nedaug ką teturėsi veikti kelyje, tai ir pagalvok.

Parankinių vaikiščių senelis Vasilijus praleido daug. Pristato jam kokį dešimtmetį berniukštį našlaitį, tas ir darbuojasi metus arba dvejus, kol užauga tinkamas kitam darbui, o paskui seneliui Vasiai kitą skiria. O juk mūsų metai, kaip tas pavasario upelis nuo kalno, bėga, kūlio verčiasi, kad ir akimis nesumatysi. Po dešimties metų žiūri — pirmasis parankinis jau šeimą įsitaisęs, o po kitos dešimties — jo paties vaikiščiai į parankinius seneliui Vasilijui jau geri. Taip ir prisirinko mūsų gamykloje tokių Vasios kalno mokyklos augintinių ne viena dešimtis. Visokių, suprantama, metų. Vieni dar visai jauni, kiti suaugę, patys tie, o buvo ir tokių, kad žilo plauko sulaukė, o bruožą visi jie vieną turėjo: darbo nesibaido ir sunkią valandą rankų nenuleidžia. Ir dar — šitie žmonės **taiko savo vaikiščius** nors vieneriems metams į senelio Vasilijaus parankinius įtaisyti, ir ne dėl to, kad vaikas našlaitis būtų, ar dėl kokių nepriteklių, bet ir tada, kai namai visa ko pilni. Būdavo, susižodžiuoja dėl to vienas su kitu: mano eilė, tavo berniukštis juk metelius ir palaukti gali, o manajam pats laikas.

Žmonės, aišku, domėjosi, kas čia yra, o šitie Vasios kalno mokiniai ir neslapukavo. Atspėjimą valandą patys mėgo pasakoti, kaip jie parankiniais pas senelį Vasilijų buvę ir ko išmokę.

Kiekvienas, aišku, kalbėdavo savais žodžiais, o tą patį išvedavo.

Vieta prie Vasios kalno vartų gana kebli buvo. Ne tik kad galvijus, ir gurguoles žiūrėti reikėdavo: dideliame kelyje, aišku, be išdai-gų kas tau apsieis. Kitas gurguolininkas, išvažiuodamas iš gamyklos, pagriebs aviną ir vedasi pamažėle paskui savo vežimą. Papjauti, žinoma, vengė, matai, tada juos ir negyvai užplumpinti gali. Mūsų gamyklininkai taip pat juk prie didelio kelio augę, jie tokiu atveju gurguolininkų negailėdavo. Su gyvu avinu kur kas lengviau. Visada galima išsisukinėti: paėmėm priklydėlį, pats prilindo, duonelės gavęs, matai, nuvyti negalim. O atiduosi — ir visai žmonės atsikabins, parėkaus tik įkandin ir pagrasins. Tai, mat, sargyba itin budri turėjo būti.

Na, nors ir neramu prie šitų vartų, bet atspėjamo laiko irgi būdavo. Senelis tomis valandomis prie savo darbo sėdėdavo, o parankiniui berniukščiui ką beveikti? Nueiti į mišką arba kur į šalį senis neleisdavo. Žinai, kareiviški įpročiai, prigudęs tarnauti. Iš sargybos bene gali pasitraukti? Kietą jis šičia turėjo ranką. Tad vaikiukščiui tokiomis atliekamomis valandomis vienas užsiėmimas telikdavo — į praeinančius ir į

pravažiuojančius spoksoti. O kelias toje vietoje kaip styga tiesus. Nuo viršūnės į tą ir į kitą pusę toli matyti, kas pakyla, kas leidžiasi. Pasižiūri šitaip, pasižiūri berniūkštis ir klausia senį:

— Seneli, šit ką aš pastebėjau. Užkopia žmogus į mūsų kalną ir būtinai atgal pasižiūri, o po to jau nevienodai daro. Vienas tartum ir sveikatos nedidelės, ir augumo nekokio—traukia į priekį linksmutėlis, kaip gyvajame vandeny išsimaudęs, o kitas, pažiūrėti tvirtas, staiga galvą panarina ir pakalnėn kėblina, lyg basliu gavęs. Kodėl taip?

Senelis Vasilijus ir sako:

— O tu pats pasiklausk, ko anie užpakal savęs ieško, tada ir sužinosi.

Berniūkštis taip ir daro: ima praeivius klausinėti, kodėl jie, kopdami per kalną, žiūri atgal. Kitas, aišku, ir aprėkia, o kiti atsako gražiai. Tik šit nuostabus dalykas—atsakymai irgi nevienodi. Tie, kurie eina toliau linksmi, sako:

— Na kaip nepažiūrėsi. Tokį kalną įveikiau—toliau nė bijoti nebėr ko. Viską nugalėsiu. Todėl ir linksma man.

Kiti vėl dejuoja:

— Šit ant kokio kalno užsiropščiau, būtų pats laikas atsikvėpti, o dar eiti reikia.

Tai tie ir velkasi kaip supančioti, žiūrėti į juos koktu.

Papasakoja berniūkštis apie tas kalbas seniui, o anas ir aiškina:

— Štai matai, kalnas kelyje žmogaus jėgą parodo. Kitas lygumomis gal visą gyvenimą pravaikšto, o savo jėgos taip ir nepažįsta. O kai pasitaiko jam lipti į tokį kalną, kaip mūsų, su ketera, tai pasižiūri atgal ir tada supranta, ką jis gali padaryti. Nuo to, žiūrėk, tokiam žmogui randasi paspirtis darbe ir gyventi linksmiau. Na, ir silpną žmogų kalnas visą parodo: susmukėlis, girdi, net puspadžiams netinka.

Berniūkštis, aiškus daiktas, nenori tarp susmukėlių pakliūti, jis ir giriasi:

— Seneli, aš ant šito kalno kiekvieną dieną lėkte užlėksiu. Štai pažiūrėk.

Senis nusijuokia:

— Na ką gi, neblogai. Gal ir prisireiks kada. Tik atsimink, kad ne kiekvienas kalnas paviršiu matyti. Svarbiausias kalnas—darbas. Jeigu jo nebijosi, tai viskas bus gerai.

Tai šit ir mokė senelis Vasilijus savo parankinius, o anie saviems vaikiščiams tatai perteikinėjo. Ir taip toje apylinkėje buvo tikima, kad Vasios kalnas žmogaus jėgą parodys, jog bernai tyčia ten lakstydavo pasižiūrėti savo mergų. Sužino, sakykim, kad mergos išėjusios už kalnų uogauti arba grybauti, na ir laukia pasižiūrėti į saviškę ant pat keteros: ar jinai galvą panarins, ar dainą užtrauks.

Mergos taip pat nelikdavo skolingos. Kiekviena, nutaikiusi progą, stengdavosi pažvelgti, koks jos bernas pasirodys ant Vasios kalno keteros.

Ir iki šiol mūsųose šitas kalnas nepamirštas. Labai dažnai jį žmonės prisimena, ir ne dėl pasakojimo apie senovę, o stačiai apie nūdieną kalbėdami, priduria:

Šit karas buvo. Tatai toks kalnas, jog ir pažvelgti baisu, o juk įveikėm. Patys nežinojom, kad žmonės tiek jėgos turi, o kalnas parodė. Vis tiek lyg naują platumų kelią žmogui atvėrė. Jeigu tą padarei, tai ir daug daugiau padaryti gali.

Saulės akmuo

Tokių brangiųjų akmenų klodų, kaip Ilmenio, aiški, visoje žemėje nerasi. Ir ginčytis nėra ko, juk visokiomis kalbomis apie tai užrašyta: Ilmenio kalnuose viso pasaulio brangakmeniai guli.

Tokia vieta, suprantama, negalėjo likti Lenino nepastebėta. 20-taisiais metais Vladimiras Iljičius savo dekretu nustatė, kad šitos vietos yra draustinės. Kad, vadinas, žemės turtų naudotojams ir plėšikautojams — į sprandą, o šiuos kalnus saugoti mokslo reikalui, ateinantiems laikams.

Reikalas tartum paprastas. Aišku, Lenino akis ne tik ant žemės, o ir po žeme matė. Na, ir šituos kalnus nužiūrėjo. Tik mūsų seniai kalnakasiai vis dėlto šituo ne visai tiki. Negali, girdi, taip būti. Karas tada ejęs pačiu smarkumu. Šiaip sau tas dalykas neįvykęs. Ir žmonės pasakoja savaip.

Gyveno du artelės broliai: Maksimas Vachonia ir Sadykas Uzejevas, pramintas Sandugaču. Vienas, vadinas, rusas, antras baškiras, o darbas jų tas pats — iš mažumės po kasyklas, po rūdynus daužėsi ir visada kartu. Didelė, sako, jų draugystė buvusi, net žmonės stebėdavęsi. O vienas į kitą nė kiek nebuvo panašūs. Vachonia — vyras drūtas, barzda iki bambos, pečiai lygiai su kasyklų paramščiais, kumštis — žiūrėti baisu, koja tarsi lokio ir balsas storas, griausmingas. Tyliai sududena, ir tai muses į šalį per pusę sieksnio nuneša, o būdo minkšto. Jei geriant koks prisikabinęs įerzina, tai tik pagrasina:

— Traukis, vyruti, nuo bėdos! Kad iš netyčių nekepštelėčiau.

Sadykas augumo nedidelio, laibutis, vietoje barzdelės septyni plaukeliai, ir tie ne vietoje, o sveikatą turėjo geležinę. Anglies kirtėjas, galima sakyti, taip pat iš gerųjų. Būna juk taip. Tartum ir pažiūrėti nėra į ką, o darbe—tik paduok. Būdo linksmo. Padainuoti ir pašokti, ir kurajum padūduoti didelis mėgėjas. Ne veltui jį praminė Sandugaču, mūsiškai lakštingala.

Va šitie Maksimas Vachonia ir Sadykas Sandugačas ir susiėjo gyvenime ant vieno kelio. Ne visada, žinoma, valstybei ir ponams dirbdavo. Būdavo, ir dviese smiltis pakasinėja,—savo dalios ieško. Pasitaikydavo ir rasti, bet kišenėse neužsiguldavo. Žinia, aukso ieškotojai vieną kelią tada teturėjo. Praūžia viską kaip reikiant ir vėl darban, tik kur nors į naują vietą: gal ten linksmiau.

Abu bešeimiai. Ko jiems vienoje vietoje sėdėti! Susirinko krepšius, įnagius pasiėmė—ir drožia.

Vachonia dudena:

— Eime pažiūrėti, kokiam daikte žmonės gerai gyvena.

Sadykas, linksmai sau žingsniuodamas, nusišaipto:

— Žingsniuok, Maksimka, žingsniuok! Naujoje vietoje auksas pats prie rankų limpa. Brangakmenis į barzdą šoka. Vieną kartą ims tavo barzda ir pasidarys pusės pūdo.

— Tau tai turbūt nė vienas neužsikabins,—juokais atsikerta Vachonia ir savo įpročiu nusižvengia: cho cho cho.

Tai šit, ir gyveno du artelės broliai. Saldybių prisiragavo iki soties: Sadykas darbe dešinę akį prarado, Vachonia kairiaja ausimi visai negirdėjo.

Ilmenio kalnuose jie, žinoma, ne kartą lankėsi.

Kai prasidėjo pilietinis karas, abu seniai šitame krašte atsidūrė. Abudu, žinoma, šautuvus pasiėmė ir išėjo kovoti dėl Tarybų valdžios. Paskui, kai Kolčiakas į Sibirą buvo išgintas, politvadovas ir sako:

— Karštai dėkoja jums, draugai seniai, Tarybų valdžia, o dabar, kad jūs esate požeminio darbo invalidai, eikite į darbo frontą. Ir, matai,—sako,—jūs nepritinkate prie rikiuotės kareivių, užtat kad tas vienas akis, o kitas kurčias.

Seniams tatai apmaudu, o ką darysi? Teisingai politvadovas pasakė—reikia pažiūrėti, kas dedasi kasyklose. Nuėjo tiesiai į Ilmenio kal-

nus, o ten žmonių grūste prisigrūdę, ir vis vieni žemės plėšikai. Nieko jiems negaila, kad tik rublių daugiau prisikimštų. Visas duobes, šachtas greit užverčia, jei naudinga pasirodo. Už tų plėšikautojų, žinoma, pirklys stovi, tik nesirodo, slepiasi. Susimąstė mūsų seniai — ką daryti? Nulėkė į Mijasą, į Zlatoustą, apsakė, tik nieko nepešė. Kratosi tenai:

— Ne tas dabar rūpi, o ir straipsniai tam reikalui yra.

Ėmė klausinėti apie tuos straipsnius — visai galvos susimaišė. Vairiui — vienas straipsnis, auksui — kitas, brangakmeniams — trečias. O ką daryti, jeigu Ilmenio kalnuose visko yra? Seniai tada ir nusprendė:

— Drožkim pas patį draugą Leniną. Jis tikriausiai suras laiko.

Ėmė ruoštis. Tik dabar senių tarpe ginčas iškilo. Vachonia sako: dėl pavyzdžio reikia paimti vieną brangakmenį tokį, kur gludinti priima. Na, ir auksasmilčių dar. O Sadykas savo varo: visokių brangiųjų akmenų pavyzdžius reikia paimti — mat, čia mokslo dalykas.

Ginčijosi, ginčijosi ir šitaip susitarė: kiekvienas savo maišą kraus taip, kaip jam geriau atrodo.

Vachonia pasirūpino cirkoniais ir fenakitais. Nubėgo į Kočkarį, pasirinko mėlyno euklazo ir rausvo topazo. Taip pat aukso smilčių. Maišiotas jo kaip reikiant išėjo, ir visi akmenys — skirtingos spalvos. O Sadykas prisigrūdo tiek, jog ir pakelti nebepajėgia. Vachonia dudena:

— Cho cho cho. Geriau visus kalnus į maišą būtum susigrūdęs! Pasakytum: atsirink, draugas Leninai, kurie tinka, kurių niekam nereikia.

Sadykas įsižeidė.

— Kvailas, — sako, — tu, Maksimka, jeigu taip tėvelį Leniną supranti. Jam dėl mokslo reikia, o akmens kaina — nusispjauti.

Nuvažiavo abudu į Maskvą.

Be klaidų kelyje, žinoma, neapsiėjo. Vienoje vietoje Vachonia nuo traukinio liko. Sadykas, nors ir iširdęs ant jo buvo, baisiai susikrimto, susirgo net. Šiaip ar taip, visada kartu buvo, o čia toks svarbus reikalas, ir išsiskyrė. Ir su dviem maišais vienam keblu. Vaikšto jis, žmonės klausinėja, bene druską maišuose spekuliuoti vežas? O kai parodysi akmenis, tuojau pasipils klausimai, kam tokios brangenybės, pačiam pralobti ar muziejui kokiam? Žodžiu, vienas rūpestis.

Vachonia vis dėlto kažkaip rado būdą ir pasivijo traukinį prie pat Maskvos. Tiek vienas kitu apsidžiaugė, kad visus vagono keleivius iki ašarų prajuokino: glėbesčiuotis ėmė. Paskui vėl apie akmenis pradėjo

ginčytis, katras maišas reikalingesnis, tik jau švelniau, su juokais. Kai buvo nebetoli Maskvos, Vachonia ir sako:

— Aš tavo maišą nešiu. Man patogiau ir ne taip juokinga. Tu mažesnis, ir maišas tavo bus mažesnis. Maskva, matai, ne Mijasas! Čia tvarkos reikia.

Pirmąją naktį, žinoma, stotyje prasyrynė, o rytą patraukė per Maskvą draugo Lenino ieškoti. Netrukus rado ir tiesiai į Liaudies Komisarų Tarybą su maišais įvirto. Ten klausia, kas per žmonės, iš kur, kokiu reikalu. Sadykas atsako:

— Tėveliui Leninui norim akmenis parodyti.

Vachonia iš paskos dudena:

— Vietos turtingos. Nuo žemės plėšikų apsaugoti reikia. Namie nieko negalėjom padaryti. Būtinai draugą Leniną matyti reikia.

Na, nuvedė juos pas Vladimirą Iljičių. Ėmė jie reikalą dėstyti, skuba, vienas kitą pertraukinėja.

Vladimiras Iljičius paklausė, paklausė ir sako:

— Dėstykit, draugai, po vieną. Reikalas, matau, valstybinis, suprasti reikia.

Dabar Vachonia — iš kur tas ir vikrumas atsirado — puolė savo brangakmenius kraustyti ir vis dudena: iš tokios duobės, iš tokios kasyklos paėmiau, ir kiek rubliais jis kainuoja.

Vladimiras Iljičius ir klausia:

— Kam šitie akmenys tinka?

Vachonia atsako — papuošalams daugiausia. Na, visokiems žiedams, auskarams, karoliams ir kitokiems daikteliams. Vladimiras Iljičius susimąstė, pasimėgavo mažumą akmenėliais ir pasakė:

— Su šitais palaukti galima.

Dabar priėjo eilė Sadykui. Atrišo jis savo maišą ir ėmė akmenis ant stalo mesti, aiškindamas:

— Amazonakmenis, kalumbito akmuo, labradoro akmuo...

Vladimiras Iljičius nustebo:

— Pas jus, matau, iš visokių kraštų akmenys.

— Taip, tėveli Leninai! Teisybę sakai. Iš visokių šalių akmenys susibėgę. Akmeninių smegenų akmuo, ir tas yra. Jeremejevsko duobėje saulės akmenį radome.

Vladimiras Iljičius dabar nusišypsojo ir sako:

— Akmeninių smegenų mums turbūt nereikia. Šito gero ir be kalnų atsiras. O va saulės akmuo mums reikalingas. Linksmiau su juo gyventi.

Sadykas, girdėdamas tokią kalbą, toliau stengiasi:

— Todėl, tėveli Leninai, mūsų akmuo geras, kad jį saulelė smarkiai pakaitina. Toje vietoje kalnai pasisuka ir į stepę išeina.

— Tai,—sako Vladimiras Iljičius,—visų brangiausia, kad kalnai į saulutę pasisuko ir nuo stepės neatsiskyrė.

Dabar Vladimiras Iljičius paskambino ir įsakė visus akmenis surašyti ir griežtą dekretą parengti, kad Ilmenio kalnuose būtų nutrauktas visas žemės plėšikautojų darbas ir ši vieta būtų draustiniu padaryta. Paskui atsistojęs ir sako:

— Dėkui jums, seniai, už rūpestį. Didelį darbą jūs padarėte! Vals-tybinį! — Ir rankas jiems, suprantai, paspaudė.

Na, tie, aišku, lyg be galvų stovi. Vachonios visa barzda ašaromis tartum rasa apsipylė, o Sadykas barzdelę krato ir kalba:

— Ai tėveli Leninai, ai tėveli Leninai!

Dabar Vladimiras Iljičius parašė raštą, kad paskirtų senius draustinio sargais ir pensiją jiems duotų.

Tačiau tie seniai taip ir nebeparvažiavo namo. Žinom juk, koks tada važiavimas buvo. Važiavo į vieną vietą, o pataikė į kitą. Karas ten, matyt, virė, ir jiedu, nors vienas kurčias, o antras vienakis, abu vėl kariauti nuėjo.

Nuo to laiko apie šiuos senius nė garso nebegirdėti, o dekretas, liečiąs draustinį, greitai atėjo. Dabar šis draustinis Lenino vardu pramintas.

Milžino pirštinė

Iš Uralo sakmių apie Lenią

Šitame krašte anksčiau žmogus niekaip nebūtum išsilaikęs: žvėrys būtų sudraskę ar vabzdžiai pribaię. Užtat ščia visų pirma ir įsikūrė milžinai. Jie, aišku, į žmones buvo panašūs, tik neapsakomai dideli ir akmeniniai. Tokiam, žinoma, lengviau: žvėrys nesudraskys, dėl gylių visai ramu, karštis ir šaltis nepriveiks, ir namų nereikės.

Vyresniuoju šitų akmeninių milžinų buvo vienas, vardu Piniginis. Jis, matai, savo valdžioje turėjo stiklinę smulkių pinigėlių iš visokių to krašto brangiųjų akmenų bei rūdų. Dėl tų pinigėlių milžinas taip ir buvo pramintas.

Stiklinė, aiškus daiktas, didelė — aukštesnė už žmogų, kur kas didesnė už keturių dešimčių kibirų statinę. Padaryta toji stiklinė iš geriausio auksinio topazo ir taip puikiai, taip grynai ištekinta, jog žodžiui vietos nėra. Rūdos ir akmens pinigėliai matyti kiaurai, o galia tų pinigėlių tokia, kad jie vietą parodo.

Paima milžinas kurį pinigėlį, patrina iš vienos pusės — ir bemat akyse pasirodo vieta, iš kur toji rūda ar akmuo paimtas. Su visomis kalvelėmis, daubelėmis, pelkėmis — įsidėmėk, žinok. Apžiūri milžinas, ar viskas tvarkoje, patrina kitą pinigėlio pusę — ir tos vietos gelmės kiaurai ima rodytis. Aiškių aškiausiai matyti, kurioje vietoje rūda slūgso ir ar

daug jos yra. O kiti rūdą arba akmenis ištaisai rodo. Jeigu nori juos apžiūrėti, turi kitus pinigėlius iš tos vietos imti.

Piniginis turėjo akmeninį paukštį prižiūrėti ir pasisiūsti. Augumo didelio, vikrus, skristi žvalus, o gymis kaip šarkos — margas. Nesuprasi, ko daugiau jo plunksnose — baltumo, juodumo ar mėlynumo. Apie uodegą ir kalbėti nėra ko — it vaivorykštė dervoje, o akys agatinės su spindinčiais žaliais ratilais. Ir budri toji akmeninė šarka buvo. Vos ką sveti- ma užjunta, tuojau ima šokinėti, čerkšti — milžinui žinią duoda.

Jaunystėje akmeniniai milžinai buvo vikrūs. Nemaža jie takų yra išmynę, kai kuriuos upelius pakreipę, o kiek pelkių nusausinę, piktų žvėrių išmušę. Jiems juk lengva: stuktels kokiam žvėriui akmeniniu kumščiu ar koja brūkštels — ir nukratė kojas. Vienu žodžiu, padirbėjo.

Vyresnysis milžinas, žiūrėk, ir šaukia po visą apylinkę:

— Ar sveiki, milžinai?

O jie pakyla drauge ir griaudėja:

— Sveiki, dėde Pinigini, sveiki!

Ilgai šitaip milžinai gyveno, paskui senti ėmė. Pašaukia juos vyresnysis, o jie nė iš vietos pajudėti nebegali. Kas sėdi, kas gulomis guli, visai akmenimis virto, milžino šaukimo nebegirdi. Ir pats Piniginis pasunkėjo, samanomis želti ėmė. Jaučia, — nebepastovi. Atsisėdo ant žemės, atsigrėžė į vidurdienio saulutę, susikūprino, barzda į kelius atsirėmė ir užsnūdo. Na, vis dėlto rūpintis nesiliovė. Kai sukrunta akmeninė šarka, tai jisai akis ir praveria. Tik ir šarka jau nebetokia žvitri paliko. Irgi, matyt, suseno.

Tuo metu ir žmonių ėmė rasti. Pirmieji, žinoma, medžiotojai pradėjo lankytis, nes čia plačių lygumų buvo. Po medžiotojų artojas atėjo. Ėmė medžius versti ir sodžius statyti. Netrukus pasirodė ir tokių, kur po kalnus ir lomas žemę krapštyti įniko, be neris čia ko naudinga. Šie greitai nugirdo apie topazo stiklinę su pinigėliais ir ėmė prie anos glūdinti.

Pirmasis, kur užtiko šį nuostabų daiktą, matyt, skystakošis koks pasitaikė. Jis tik žėruojančiais akmenėliais susigundė. Prisirinko jų visokių: geltonų, žalių, vyšninių. Na, ir atrado vietą, kur tokių brangakmenių esama.

Paskui šią ieškotoją kiti patraukė. Daugiausia taikstėsi vis slapčiomis vienas nuo kito. Aišku, žmogiškas godumas: norisi visas gėrybes vienam susigrobt.

Atleikia tokie, mato — senasis milžinas visiškai silpnas, vos gyvas besėdįs, bet pusiaumirka vis dar žvilgčioja. Topazo stiklinė kaupina brangiųjų pinigėlių ir uždengta milžino pirštine, o ant jos akmeninė šarka strakalioja, nerimsta.

Ieškotojams baisu, jie ir ima prie senio milžino žodžiais gerintis:

— Leisk, brangusis, kiek pinigėlių pasiskolinti. Kai sutvarkysiu reikalus, būtinai atiduosiu. Nukelk tą savo šarką.

Senis į šitas kalbas nusišaipto ir sududena lyg perkūnas per tolimus kalnus:

— Imk, kiek reikia, tik susitarkime, kad žmonių labui.

Ir tuojuo savo paukščiui ženklą duoda:

— Pasitrauk, Čerškale.

Akmeninė šarka lengvai šokteli, sparnais sumosuoja, ant kairiojo milžino peties atsitupia ir iš ten spokso į ieškotoją.

Ieškotojai nors dėbčioja į šarką, bet vis dėlto patenkinti, anai nuskridus. Milžino prašyti, kad pirštinę nuimtų, jie nedrįsta: patys, girdi, kaip nors įveiksime šitą reikalą. Tik toji milžino pirštinė ne žmogaus jėga kilnojama. Dalbomis, laužtuvais atversti teks. Prakaituoja, sveikatos negaili. Gerai, kad topazo stiklinė padaryta amžina — niekaip jos nepradauši.

Na, vis dėlto iš pradžių ir į senį pažvelgia, ir į šarką pasidairo, o kai mažumėlę pastumia šonan pirštinę ir sukiša rankas į stiklinę, tai paskutinę sarmatą praranda. Kiekvienas taikosi pagriebti kuo daugiau ir tokius pinigėlius išsirenka, kur brangesni atrodo. Kitas tiek prisiglemžia, kad nusinešti nebepajėgia. Taip su savo našta ir žūsta.

Senis Piniginis šitą įprotį seniai įsidėmėjo. Žiūrėk, ir siuncia savo šarką:

— Pažiūrėk, Čerškale, ar toli nuėjo tasai, kur du doklus pinigėlių prisigrūdo.

Šarka nuskrenda, atvelka atgal abu doklus, supila vėl pinigėlius į topazo stiklinę, doklus šalia numeta, na ir čerškia:

— Ant kelio guli, kaulai vilkų nugrauzti.

Milžinas Piniginis ir sako:

— Tai ir gerai, kad atnešei. Ne tam čia mudu pastatyti, kad brangenybės ant kelio mėtytųsi. O to pralobėlio negaila. Visas žemės gelmes būtų sau susivilkęs, bet patrūko.

Buvo, žinoma, ir dalingų ieškotojų. Nemaža jie rūdynų ir kasyklų atrado. Na, irgi ne kaip reikia, mat — vienus daiktus kasė, o kitus, dar brangesnius, į atmatų krūvas vertė.

Nedalingųjų vis dėlto daug daugiau būdavo. Metai iš metų visi takai į milžiną Piniginį žmonių kaulais nužymėti tapo. Ir šalia topazo stiklinės šlamšto daug priviso. Iškotojai, matai, kai prisigrūda prie turtų, tai visų pirma pusę savo padargų palieka, kad pinigų kuo daugiau galėtų su savimi nusinešti. O čia, žiūrėk, akmeninė šarka jų krepšius, pintines, doklus ir dėžes atgal atvelka, pinigus į stiklinę supila, o krepšius šalia stiklinės numeta. Piniginis dėl to šnairavo, urzgė:

— Matai, užgriozdino vietą. Stiklinės visai nematyti. Ne iš karto prisikasi prie jos. Ir takai mūsų link subjauroti. Žmogui kaip reikia tokiomis ir vaikščioti, tikriausiai, nemalonu.

Nurinkti kaulus nuo kelio ir šlamštą prie stiklinės visgi neliepė. Kalbėjo šarka:

— Gal kas ir ateis į protą, tatai matydamas. Supratingai prie gėrybių prieis.

Tačiau vis buvo tas pats ir tas pats.

Senis Piniginis kitą kartą skųsdavosi:

— Pailsom belaukdami mudu, Čerškale, o tikrasis žmogus vis nesirodo.

Kartais vėl šarką tikinti ima:

— Tu nedvejok, ateis jis. Negali būti, kad neateitų. Laikykis kaip nors.

Šarka į tuos žodžius galva greitai palinguoja.

— Teisybę sakai. Ateis!

O senis tada ir atsidūsta:

— Atiduosiu jam viską iš eilės — ir ilsėtis.

*Kartą šitaip svarsto, ir staiga šarka sumerimo, iš vietos pakilo ir subruzdavo it šeimininkė, svečių belaukianti. Nutempė visą pasenusį šlamštą į šalį nuo stiklinės, nuvalė vietą, kad žmogus prieitų, o pati be raginimo ant kairiojo milžino peties nutūpė, na ir dabinas.

Milžinas Piniginis nuo šitų dulkių sučiaudėjo. Na, suprato, kodėl taip, ir, nors atsitiesti nebepajėgė, vis dėlto truputėlį pažvalėjo, visa akim žiūrėti ėmė ir mato: ateina taku žmogus ir jokių padargų nesineša — nei kirtiklio, nei kastuvo, nei krepšio, nei dalbos. Ir ne medžiotojas, juk

be šautuvo. Į tokius, kur po kalnus su plaktukais ir krepšiais vaikščioti ėmė, irgi nepanašus. Tarytum šiaip domisi, visur žvalgosi, o akys žvitrios. Eina greitai. Apsirengęs paprastai, tik miestiskai. Priėjo arčiau, pakėlė kepurę ir sako maloniai:

— Sveikas, seneli milžine!

Senis suriaumojo saviškai:

— Sveikas, malonusis žmogau. Iš kur, ko geidautumei?

— Na štai,— atsako,— vaikštinėju po žemę, žiūrinėju, kas kur žmonėms reikalinga be naudos guli ir kaip tą reikalingą daiktą geriau panaudoti.

— Seniai,— sako Piniginis,— tokio laukiu, o čia lenda visokie kur greit pralobti nori. Tiek jiems terūpi, kaip daugiau sau prisigriebti. Vis to aukso daugiausia nori, o nenuvokia, kad aš daug brangesnių už auksą dalykų turiu. Žūsta kaip musės per savo netikusį įprotį ir visą reikalą gadina.

— O kam,— klausia,— tu, seneli, čia paskirtas?

Dabar senasis milžinas ir paaiškino viską—kokia šitų pinigėlių galia. Žmogus išklausė ir tarė:

— Pažiūrėti paėmus ar galima?

— Būk,— sako,— toks geras, pažiūrėk.

Ir tuojau numetė savo pirštinę žemėn.

Žmogus pasisėmė saują pinigėlių, pažiūrėjo, kaip jie vietą parodo, supylė atgal į stiklinę ir sako:

— Išmintingai sugalvota. Jeigu kaip reikia tuos ženklus ištirtume, tai visą šitą kraštą iš anksto būtų galima pažinti. Tada ir tvarkyk iš eilės.

Klausosi tų žodžių milžinas Piniginis ir džiaugiasi, glosto šarką ant savo peties ir kalba tyliai:

— Sulaukėm, Čerškale, tikro, supratingo žmogaus. Sulaukėm! Miegok dabar ramiai, o aš paskelbsiu, kad perduodu.

Sukaupė jėgas ir sugriaudėjo it visai jaunas po visą apylinkę:

— Klausyk, supratingasai žmogau, paskutiniojo senų uolos kalnų žodžio. Imk mūsų brangenybes savo žinion. Ir dar ko nepamiršk: po viršutine stikline žemėse yra kita, su smaragdais užkasta. Daug didesnė už šitą. Ten požeminiai lobiai parodyti. Gal kada ir jie žmonėms bus naudingi.

Žmogus į tai atsako:

— Būk ramus, seni, susitvarkysime kaip reikia. Jeigu pats nespėsiu, patikimam žmogui perduosiu. Jis nepamirš ir viską sutvarkys žmonių labui. Tuo neabejok. Dėkui už paslaugą ir už gerą patarimą.

— Tau dėkui už gerą žodį. Nuraminai tu mane, nuraminai,— sako senis milžinas, sakydamas užsimerkia ir pavirsta kalnu. Kas jo anksčiau nežinojo, tas paprastai vadina Piniginio kalnu. Kairiojoje kalno atšlaitėje rūdos anga pasidarė. Tatai Šarka čia suakmenėjo. Marga marga vieta. Nesuprasi, ko daugiau: ar juodumo, ar baltumo, ar mėlynumo. Kur uodegos plunksnos, ten visai kaip vaivorykštė, derva nutaškyta, o juodosios akies su spindinčiu žaliu ratilu nematyti — smarkiai užmerkta. Ir vadinasi ta vieta — Šarkos pašlaitė.

Žmogus pastovėjo dar, į krepšius, doklus, dalbas ir kastuvus pašnairavo ir pakėlė nuo žemės milžino pirštinę, o ši akmeninė, žinoma, sunki, trijų ar keturių žmonių augumo. Bet žmogus ir pats beveizint ėmė augti. Lengvai, dviem pirštais pakėlė milžino pirštinę, padėjo ant topazinės stiklinės ir pratarė:

— Tegu pabūna vietoje dangčio. Vis dėlto mažiau bus išdykavimo, o imtis darbo čia seniai laikas. Pamiřti senioko neverta. Patarnavo nemažai, ir dar prireiks.

Pasakė ir nuėjo savo keliu tiesiai į šiaurę. Toli toli nuėjo, o vis matyti. Nei kalnai, nei miškai užstoti negali.

Tarytum kuo toliau eina, tuo didesnis atrodo.

TURINYS

Prie sarginės ant Godų kalno	5
Vario kalno Valdovė	10
Malachitinė dėžutė	19
Akmeninė gėlė	40
Kalninis meistras	59
Trapi šakelė	71
Du driežiukai	80
Užvaizdo padai	95
Tajutės veidrodelis	102
Katės ausys	114
Apie Didįjį Slibną	125
Šokančioji ugnies mergelė	131
Žydrioji gyvačiukė	141
Melsvės šulinys	152
Auksaplaukė	164
Ivanka Sparnuotis	173
Ketaus senelė	181
Vasios kalnas	190
Saulės akmuo	195
Milžino pirštinė	200

ИБ № 1169

VIDUTINIAM MOKYKLINIAM AMŽIUI

Павел Петрович Бажов. УРАЛЬСКИЕ СКАЗЫ

Иллюстрировал
В. Шатунов

На литовском языке
Перевела с русского
Ядвига Карделите

◆
P. Bažovas. URALO SAKMĖS

Redaktorius
P. Velička
Iliustracijų dail.
V. Šatunovas

Techn. redaktorė
D. Andriukonienė
Korektorė
L. Greblikienė

Duota rinkti 1978.IX.28. Pasirašyta spaudai 1978.XII.21. Leidinio Nr. 9210. Formatas 70×90^{1/16}. Popierius spaudos kreidinis. Šrif-
tas 10 p. „Baltika“. Iškilį spauda. 15,21 apsk. sp. l. 12,2 leid. l.
Tiražas 30 000 egz. Užsak. Nr. 2571. Kaina 55 kp

„Vagos“ leidykla, 232000, Vilnius, Lenino pr. 50
Spaudė „Vaizdo“ spaustuvė, 232600, Vilnius, Strazdelio g. 1